

รายงานการวิจัย

รายงานวิจัยย่อยที่ ๓ เรื่อง

อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างที่มีต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง

The Influence of LanChang Kingdom on the Way of Life of People in
Mekong River Region

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

อาณาจักรล้านช้าง : ปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี

และวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง

LanChang Kingdom: Philosophy, Arts, Culture, Traditions and Way of
Life of People in Mekong River Region

โดย

พระมหาปพน กตสาโร, ดร.

นางสาวอนุธิดา บุญตะวัน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

พ.ศ. ๒๕๖๒

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610762061

รายงานการวิจัย

รายงานวิจัยย่อยที่ ๓ เรื่อง

อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างที่มีต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง

The Influence of LanChang Kingdom on the Way of Life of People in
Mekong River Region

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

อาณาจักรล้านช้าง : ปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี
และวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง

LanChang Kingdom: Philosophy, Arts, Culture, Traditions and Way of
Life of People in Mekong River Region

โดย

พระมหาปพน กตสาโร, ดร.

นางสาวอนุธิดา บุญตะวัน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

พ.ศ. ๒๕๖๒

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610762061

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Sub - Research Report 3

The Influence of LanChang Kingdom on the Way of Life of People in
Mekong River Region

Under Research Program

LanChang Kingdom: Philosophy, Arts, Culture, Traditions and Ways of
Life of People in Mekong River Region

By

PhramahaPapon Katasasro, Dr.

Miss. Anuthida Buntawan

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khonkaen campus

B.E. 2562

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 610762059

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย:	อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างที่มีต่อวิถีชีวิตคนกลุ่มน้ำโขง
ผู้วิจัย:	พระมหาพพน กตสาโร, ดร., นางสาวอนุดิตา บุญตะวัน
ส่วนงาน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
ปีงบประมาณ:	๒๕๖๒
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์คือ ๑) เพื่อศึกษาอิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างต่อวิถีชีวิตคนกลุ่มน้ำโขง ๒) เพื่อศึกษาอิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างต่อปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีคนกลุ่มน้ำโขง ๓) เพื่อศึกษาอิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างในการสร้างความสามัคคีคนกลุ่มน้ำโขง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเก็บข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ เอกสารทุติยภูมิ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม แบบสังเกต พฤติกรรมการแสดงออกของคนกลุ่มน้ำโขง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนาตามหลักอุปนัยวิธี

ผลการวิจัยพบว่า

อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างต่อวิถีชีวิตคนกลุ่มน้ำโขง ได้แก่ ปรัชญา แนวคิด ความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณต่างๆ เช่น ผีसाง เทวดา ผีบ้าน ผีเรือน นางไม้ ผีปู่ย่า ตายาย ผีเมือง ผีฟ้า และผีแถน เป็นต้น และปรัชญาพหุนิยม เป็นความเชื่อที่หลากหลายเป็นการผสมผสานระหว่างปรัชญาแนวคิดและความเชื่อระหว่างผี พรหมณ์ และพระพุทธศาสนา

อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างที่มีต่อปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณีของคนกลุ่มน้ำโขง ได้แก่ การนำแนวคิดศิลปะในสมัยล้านช้างมาใช้ในการสร้างพุทธศิลป์ในยุคปัจจุบัน ซึ่งเป็นศิลปะที่สร้างขึ้นเพื่อรับใช้พระพุทธศาสนา เช่น โบสถ์ วิหาร เจดีย์ สำหรับอิทธิพลของวัฒนธรรมอาณาจักรล้านช้างที่มีอิทธิพลต่อคนกลุ่มน้ำโขง ได้แก่ วัฒนธรรมด้านวัตถุธรรม ด้านคติธรรม ด้านเนติธรรม และด้านสัทธรรม ส่วนอิทธิพลของประเพณีล้านช้างต่อคนกลุ่มน้ำโขง ได้แก่ ฮีตสิบสอง คองสิบสี่ ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ ประเพณีการแต่งงาน ประเพณีสู่ขวัญ อิทธิพลของวรรณกรรมอาณาจักรล้านช้างที่มีต่อวิถีชีวิตของคนกลุ่มน้ำโขง ได้แก่ ศิลปะ ดนตรี หมอลำ

อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างในการสร้างความสามัคคีของคนกลุ่มน้ำโขงระหว่างชาวไทยด้วยกัน ระหว่างชาวลาวด้วยกัน และระหว่างไทยและชาวลาว ศิลปะล้านช้างที่สร้างความสามัคคี เช่น การสร้างพุทธศิลป์มีการบูรณพระธาตุพนม ประเพณีสร้างความสามัคคี เช่น ประเพณีบูชาพระธาตุพนม บูชาหลวงพ่อบุญไซ การปลูกเสี้ยว การขึ้นบ้านใหม่ ฮีตสิบสอง ที่กล่าวมานั้นซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นอิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างที่สร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นระหว่างคนกลุ่มน้ำโขงด้วยกัน ที่มาช่วยเหลือกัน ร่วมแรงร่วมใจกันสร้างด้วยกำลังทรัพย์ กำลังกาย และกำลังใจ ซึ่งเกิดจากศรัทธา และตามความเชื่อตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา

Research Title: The Influence of LanChang Kingdom on the Way of Life of People in Mekong River Region
Authors: PhramahaPapon Katasasro, Dr., Miss. Anuthida Buntawan
Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Khonkaen campus
Academic Year: 2562/2019
Funds granted by: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Abstract

The objectives of this research were: 1) to study the influence of Lan Chang Kingdom (Million Elephants) on the way of life of people in Mekong river region; 2) to study the influence of Lan Chang Kingdom on philosophy, art, culture and traditions of people in Mekong River Region; 3) to study the influence of Lan Chang Kingdom on creating unity of people in Mekong River Region. This study was conducted by means of the qualitative research methodology. The tools used in this research included in-depth interviews and behavioral observation of 30 key informants. The obtained data were interpreted by using the descriptive analysis.

The research results were as follows

The influence of Lan Chang Kingdom on the way of life of people in Mekong river region can be seen in philosophy, idea and beliefs about spirits such ghosts, angles, house ghosts, tree ghosts, father and mother ghosts, grandparent ghosts, city ghost and 'Thean' ghost etc. Pluralism is a blend of philosophy, ideas and beliefs between ghost, Brahmanism and Buddhism.

The influence of Lan Chang Kingdom on the philosophy, art, culture and traditions of the people in Mekong River region is the application of Lan Chang art concepts to create the present day Buddhist art. This is an art created to serve Buddhism, such as churches, pavilions and pagodas. Lan Chang culture influences people of Mekong region in terms of material culture, moral culture, legal culture and multi culture. The tradition that has its influence on the people in Mekong River Region is 'Heet Sip Song Kong Sip Si', 'New house cerebration', 'Wedding ceremony' and 'Su-khwan' ceremony.

The influence of Lan Chang Kingdom on the unity of the people of the Mekong River region between Thai people, and Lao people and between Thai people and Lao is that Lan Chang art that creates unity, such as the creation of Buddhist arts by restoration of Phra That Phanom; traditions to create unity such as the tradition of worshipping Phra That Phanom, worship of Lung Pho Phra Sai; traditions create unity such as Phuk-Xiao ceremony, New house celebration and Heet Sip Song. All the aforementioned were influences of Lan Chang Kingdom in creating the unity between the people of Mekong River region, who support the unity by wealth, physical power and encouragement that arises from faith according to the beliefs and teachings of Buddhism

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้ได้รับทุนวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และการให้ความสนับสนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในปีงบประมาณ ๒๕๖๒ คณะผู้วิจัยขอขอบคุณเป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณ พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร. อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร. ผู้อำนวยการสถาบันพุทธศาสตร์ และบุคลากรของสถาบันวิจัยทุกท่าน ที่ให้การสนับสนุนในการทำวิจัยในครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณพระโสภณพัฒนบัณฑิต, รศ.ดร. รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น เจ้าหน้าที่ผู้ดูแลในสำนักงานวิจัยของวิทยาเขตขอนแก่นทุกท่าน ที่ได้ให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกต่อการทำวิจัย ตลอดทั้งเพื่อนร่วมงานที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ขอขอบพระคุณ ประชากรผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ณ พื้นที่นครหลวงพระบาง และนครหลวงเวียงจันทน์ และผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากประเทศไทย ณ พื้นที่จังหวัดนครพนม และจังหวัดเลย รวมไปถึงผู้ทรงคุณวุฒิจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ที่ได้เมตตาให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับงานวิจัย และผู้ประสานงานในแต่ละแห่งที่ได้ให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกในการเก็บข้อมูลในการทำงานวิจัยครั้งนี้

สุดท้ายนี้คณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า งานวิจัยนี้คงเป็นประโยชน์ทั้งทางด้านวิชาการ และการนำผลการวิจัยไปปรับใช้กับงานด้านวิชาการ และส่วนงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยนี้

พระมหาพพน กตสาโร, ดร. และคณะ

๑๒ มิถุนายน ๒๕๖๓

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ข
กิตติกรรมประกาศ.....	ค
สารบัญ.....	ง
สารบัญภาพ.....	จ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๓
๑.๓ คำถามวิจัย.....	๓
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย.....	๓
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย.....	๕
๑.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	๗
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย.....	๗
๑.๘ ผลสำเร็จและความคุ้มค่าของการวิจัย.....	๘
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๙
๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีทางประวัติศาสตร์.....	๑๐
๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับคติชนวิทยา.....	๑๘
๒.๓ แนวคิด ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม.....	๓๒
๒.๔ แนวคิด ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม.....	๓๘
๒.๕ อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างที่มีต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง.....	๔๓
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๔๙
บทที่ ๓ ระเบียบวิธีวิจัย.....	๕๔
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๕๔
๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลหลัก.....	๕๕
๓.๓ เครื่องมือและการหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัย.....	๕๘
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๕๙
๓.๕ ตรวจสอบข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล.....	๖๑
บทที่ ๔ ผลการศึกษาวิจัย.....	๖๒
๔.๑ อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง.....	๖๒

๔.๒ อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างต่อปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณีคนลุ่มน้ำโขง.....	๘๙
๔.๓ อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างในการสร้างความสามัคคีคนลุ่มน้ำโขง.....	๑๒๒
๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย.....	๑๓๘
บทที่ ๕ สรุปลผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	๑๔๔
๕.๑ สรุปลผลการวิจัย.....	๑๔๔
๕.๒ อภิปรายผล.....	๑๔๙
๕.๓ ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย.....	๑๕๒
บรรณานุกรม.....	๑๕๓
ภาคผนวก.....	๑๕๗
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์การวิจัย.....	๑๕๘
ภาคผนวก ข หนังสือเชิญ ผู้ทรงคุณวุฒิ, ผู้ให้ข้อมูล.....	๑๖๒
ภาคผนวก ค ภาพลงพื้นที่การวิจัย.....	๑๖๖
ภาคผนวก ง หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์/แบบตอบรับบทความวิชาการ.....	๑๗๒
ภาคผนวก จ ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย.....	๑๗๕
ประวัติผู้วิจัย.....	๑๘๐

สารบัญภาพ

ภาพประกอบที่ ๑.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	๗
ภาพประกอบที่ ๔.๑ บวงสรวงเจ้าปู่ตา.....	๖๕
ภาพประกอบที่ ๔.๒ การบูชาผีตาแฮกหรือผีประจำไร่นา.....	๖๗
ภาพประกอบที่ ๔.๓ พิธีการสูขวัญของคนอีสาน.....	๗๓
ภาพประกอบที่ ๔.๔ วิถีชีวิตกับการใส่บาตรชาวหลวงพระบาง.....	๗๘
ภาพประกอบที่ ๔.๕ ประเพณีการห่มผ้าพระธาตุพนม.....	๙๘
ภาพประกอบที่ ๔.๖ อิทธิพลของหลวงพ่อพระใสต่อวิถีชีวิตของคนอีสานและคนลาว.....	๙๗
ภาพประกอบที่ ๔.๗ การเทศมหาชาติพระเวสสันดรชาดกของคนอีสาน.....	๙๘
ภาพประกอบที่ ๔.๙ สีโหดราสัญลักษณ์ประจำจังหวัดขอนแก่น.....	๙๙
ภาพประกอบที่ ๔.๑๐ การแต่งกายของคนล้านช้าง.....	๑๐๑
ภาพประกอบที่ ๔.๑๑ บ้านสมัยเก่าของคนอีสาน.....	๑๐๒
ภาพประกอบที่ ๔.๑๒ การฮอตสรวงของคนอีสาน.....	๑๒๐
ภาพประกอบที่ ๔.๑๓ งานนมัสการพระธาตุอิงฮ้าง.....	๑๒๔
ภาพประกอบที่ ๔.๑๔ งานนมัสการพระธาตุหลวง เวียงจันทน์.....	๑๒๕
ภาพประกอบที่ ๔.๑๕ เทศกาลไหว้พระธาตุศรีโคตรบอง.....	๑๒๖
ภาพประกอบที่ ๔.๑๖ เทศกาลบูชาพระธาตุพนม.....	๑๒๗
ภาพประกอบที่ ๔.๑๗ งานนมัสการพระธาตุศรีสองรัก.....	๑๒๙
ภาพประกอบที่ ๔.๑๘ พิธีทรงน้ำพระบาง.....	๑๓๒
ภาพประกอบที่ ๔.๑๙ พิธีหล่อพระเจ้าองค์ตื้อจำลองที่วัดศรีชมพูนาค์ตื้อ.....	๑๓๓
ภาพประกอบที่ ๔.๒๐ วัฒนธรรมประเพณีการผูกเสี่ยว.....	๑๓๔
ภาพประกอบที่ ๔.๒๑ ประเพณีการลงแขกเกี่ยวข้าวของอีสาน.....	๑๓๕

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

อาณาจักรล้านช้างเป็นอาณาจักรเป็นที่ยิ่งใหญ่ในช่วงศตวรรษที่ ๑๑-๑๘ มีเขตการปกครองที่กว้างใหญ่ไพศาลซึ่งมีอาณาเขตคือลาวทั้งหมดและภาคอีสานของประเทศไทย ในอดีตอาณาจักรล้านช้างมีความเข้มแข็งทางการเมืองการปกครอง มีความเจริญรุ่งเรืองทางด้านเศรษฐกิจ ศาสนา ปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณีที่สืบทอดกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน หลังจากการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง ทำให้อาณาจักรล้านช้างถูกแบ่งแยกออกเป็นสองส่วน กลายเป็นสองประเทศโดยเอาแม่น้ำโขงเป็นที่กั้นเขตแดน แผ่นดินส่วนที่อยู่ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงเป็นประเทศลาวทั้งหมด ส่วนแผ่นดินที่อยู่ฝั่งขวาแม่น้ำโขงเป็นประเทศไทย (ส่วนที่เป็นภาคอีสาน) ดังนั้นกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในภาคอีสานปัจจุบันจึงมีบรรพบุรุษและชาติมาจากคนล้านช้างในอดีต^๑ ถึงแม้ว่าแผ่นดินจะถูกแยกออกเป็นสองประเทศและมีการเมืองการปกครองที่แตกต่างกัน แต่ศาสนา ปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตความสัมพันธ์ ความเป็นพี่เป็นพี่น้องของคนสองฝั่งโขงไม่ได้แยกกันและไม่ได้ล่มสลายไปกับการเมืองการปกครองแต่อย่างใด ยังมีความเข้มแข็งและยั่งยืนของชุมชนสองฝั่งแม่น้ำโขง คนทั้งสองฝั่งโขงยังมีการร่วมมือกันทางการค้าและความสัมพันธ์กันฉันพี่น้องมีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในแม่น้ำโขงร่วมกัน ทำให้ชุมชนสองฝั่งโขงมีความสะดวกในค้าขาย ในลักษณะบ้านพี่เมืองน้อง ต่างฝ่ายต่างมีการพึ่งพาอาศัยแลกเปลี่ยนสินค้ากันอิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างที่ไม่ได้ล่มสลายไปกับการเมืองการปกครองและยังมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขงไทยลาวเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

อิทธิพลด้านศาสนา พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่อยู่คู่กับอาณาจักรล้านช้างมาโดยตลอด พระพุทธศาสนาจึงมีส่วนสำคัญในการสร้างหลักเกณฑ์ของสังคมโดยผู้นำใช้พุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการสร้างจุดศูนย์รวมทางด้านจิตใจและเป็นเครื่องมือในการสร้างความสามัคคีในชุมชน จนกระทั่งสร้างความสัมพันธ์ของคนสองฝั่งโขงอย่างแนบแน่น มีการเชื่อมโยงทางสังคมวัฒนธรรม คือคติจักรวาล (เช่น วรรณกรรมทางพุทธศาสนาคือไตรภูมิพระร่วง) เป็นส่วนหนึ่งของการหล่อหลอมโลกทัศน์ชุมชนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อันสะท้อนแนวคิดกำเนิดโลก ธรรมชาติและปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น

^๑พระมหาธรรมาวุธ ติวดี, “ความสัมพันธ์ของชุมชนสองฝั่งโขงในประเพณีฮีตสิบสอง : กรณีชุมชนวัดมีชัย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคายกับชาวบ้านท่าม่วง เมืองหาดทรายพองกำแพงนครเวียงจันทน์”, รายงานการวิจัย, (มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๓), หน้า ๑.

โดยไม่สามารถควบคุมได้ตามกฎแห่งกรรม แสดงถึงชุมชนเลือกใช้ชีวิตเข้ากับเงื่อนไขต่างๆ ภายในห้องถิ่นของตน โดยรับจากศาสนาฮินดู ศาสนาพุทธนิกายเถรวาท และความเชื่อพื้นบ้าน^๒

อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างที่มีต่อปรัชญา ความคิด ความเชื่อและจุดหมายหรือเป้าหมายในการดำเนินชีวิตของคนลุ่มน้ำโขงซึ่งมีความสัมพันธ์กับพุทธศาสนา โดยมีจุดหมายในการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความสามัคคี เอื้ออาทรต่อกัน เชื่อในกฎแห่งกรรม จุดหมายของสุดในชีวิตคือการหลุดพ้นจากทุกข์ (พระนิพพาน)

อิทธิพลของศิลปะล้านช้างต่อการก่อสร้างของคนลุ่มน้ำโขงปัจจุบัน เช่น การสร้างโบสถ์ สร้างวิหาร สร้างเจดีย์ ซึ่งล้วนแล้วแต่ได้รับอิทธิพลจากปรัชญา ความคิด ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา คือ ส่วนที่สร้างจากคติธรรมคติธรรมหรือสร้างตามหลักกรรม สร้างเพื่อการบูชาคุณพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ สร้างตามความเชื่อเรื่องกฎกรรมคือการเวียนว่ายตายเกิด รวมทั้งศิลปะการแสดง เช่น ร้องหมอลำ การฟ้อนรำ เพื่อความเพลิดเพลิน ร้องลำเพื่อบูชาพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นต้น

อิทธิพลวัฒนธรรมล้านช้างต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง ได้แก่ ๑) วัฒนธรรมด้านคติธรรมคือหลักคุณธรรมจริยธรรมที่ใช้เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนลุ่มน้ำโขงในการดำเนินชีวิต เช่น ศีล ๕ หิริคือความละอายแก่ใจ โอตตปปะคือความเกรงกลัวต่อบาป เป็นต้น ๒) วัฒนธรรมด้านเนติธรรมคือกฎระเบียบที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจและกฎระเบียบที่ใช้ในสังคมให้ทุกคนได้ปฏิบัติตาม เช่น คองสิบสี่ เป็นต้น และ ๓) วัฒนธรรมด้านวัตถุธรรมได้แก่ สิ่งก่อสร้างของคนลุ่มน้ำโขง ส่วนมากได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมล้านช้าง เช่น การสร้างโบสถ์ เจดีย์ ศาลา เป็นต้น ๔) วัฒนธรรมด้านสหธรรมคือหลักการ ระเบียบที่ให้คนในสังคมปฏิบัติตามเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมของคนลุ่มน้ำโขงได้อย่างมีความสุข เช่น หลักสังคหวัตถุสี่ (การให้ การพูดจาสุภาพ การปรับตัวให้เข้ากับสังคม และการมีจิตอาสา) เป็นต้น

อิทธิพลประเพณีล้านช้างที่มีต่อการดำเนินชีวิตของคนลุ่มน้ำโขง และประเพณีที่ทำให้คนลุ่มน้ำโขง มีความสัมพันธ์และเกื้อกูลต่อกันมาโดยตลอดได้ร่วมดำเนินกิจกรรมต่างๆ อันเป็นวัฒนธรรมที่ดำรงในการถือปฏิบัติกันมาตั้งแต่สมัยอาณาจักรล้านช้าง เช่น ฮิตสิบสอง (ประเพณีสิบสองเดือน) ที่ประชาชนทั้งสองฝั่งโขงได้ร่วมกันอนุรักษ์และสืบทอดมาถึงปัจจุบัน ประเพณีดังกล่าวเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญต่อการดำรงชีวิต ในการสร้างความสัมพันธ์ของคนสองฝั่งโขงให้แน่นแฟ้น จนสามารถกล่าวได้ว่าไทยลาวเป็นเมืองพี่เมืองน้องทางวัฒนธรรมประเพณี

อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างที่มีต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง ถ้ามีการทำวิจัยจะทำให้ได้คำตอบที่ชัดเจนเกี่ยวกับปรัชญา ความคิด ความเชื่อในการดำเนินชีวิตของคนลุ่มน้ำโขงเกี่ยวกับที่มาของการสร้างศิลปะทางด้านวัตถุ และศิลปะการแสดงของคนลุ่มน้ำโขง เช่น การขับร้อง การรำ จะทำให้ได้

^๒ สันฐิตา กาญจนพันธ์, แนวคิดเกี่ยวกับมนุษย์และสิ่งแวดล้อม, (ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๗), หน้า ๑๒๓ - ๑๒๙.

คำตอบที่ชัดเจนด้านวัฒนธรรมที่คนลุ่มน้ำโขงได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาถึงปัจจุบันนี้ และได้คำตอบที่ชัดเจนเกี่ยวกับประเพณีของคนลุ่มน้ำโขง และทำให้ได้จุดศูนย์รวมทางด้านจิตใจ ได้การสร้างสรรค์สร้างความสามัคคีระหว่างชุมชนลุ่มน้ำโขง ได้ความสัมพันธ์ระหว่างไทยลาว และได้ความร่วมมือในการอนุรักษ์ ปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณีของคนลุ่มน้ำโขงร่วมกัน และสิ่งเหล่านี้นำไปสู่การหล่อหลอมวิถีชีวิตของคนลุ่มน้ำโขงให้มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ถ้าไม่มีการทำวิจัยจะทำให้ไม่ทราบถึงจุดแข็งของปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตของคนล้านช้างที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนลุ่มน้ำโขงปัจจุบัน และสุดท้ายก็จะนำไปสู่การเสื่อมสลายของวัฒนธรรมอันดีงาม

จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ผู้วิจัยเห็นว่ามีคามจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำการวิจัยอิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างที่มีต่อวิถีชีวิตของคนลุ่มน้ำโขงเพื่อให้ได้ข้อปฏิบัติในการดำเนินชีวิตของคนลุ่มน้ำโขงและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขสืบต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาอิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาอิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างต่อปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีคนลุ่มน้ำโขง
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาอิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างในการสร้างความสามัคคีคนลุ่มน้ำโขง

๑.๓ คำถามวิจัย

- ๑.๓.๑ อาณาจักรล้านช้างมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขงอย่างไรบ้าง
- ๑.๓.๒ อาณาจักรล้านช้างมีอิทธิพลต่อปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีคนลุ่มน้ำโขงอย่างไรบ้าง
- ๑.๓.๓ อาณาจักรล้านช้างมีอิทธิพลต่อการสร้างความสามัคคีคนลุ่มน้ำโขงอย่างไรบ้าง

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้มุ่งศึกษาเรื่อง “อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง” ได้แบ่งขอบเขตของการวิจัยออกเป็น ดังนี้

- ๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเอกสาร การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้แบ่งเอกสารออกเป็น ๒ ประเภทดังนี้
 - ๑.๓.๑.๑ ชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่ จดหมายเหตุ หนังสือที่เป็นต้นฉบับเกี่ยวกับ การเมืองการปกครองล้านช้าง การล่มสลายของล้านช้าง และข้อมูลที่ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม

๑.๓.๑.๒ ชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ หนังสือ ตำรา บทความและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการเมืองการปกครองสมัยล้านช้าง อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างที่มีต่อวิถีชีวิตคนกลุ่มน้ำโขง จนถึงปัจจุบัน ได้แก่ แนวคิด ความเชื่อ ปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตของคนล้านช้าง

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตเนื้อหาของการวิจัยไว้ดังนี้

๑.๓.๒.๑ ผู้วิจัยทำการศึกษาเกี่ยวกับอิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างที่มีต่อวิถีชีวิตคนกลุ่มน้ำโขงอย่างไร

๑.๓.๒.๒ ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักการแนวคิด ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และอิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างที่มีต่อวิถีชีวิตคนกลุ่มน้ำโขงอย่างไร

๑.๓.๒.๓ ผู้วิจัยได้ศึกษาปรัชญา ได้แก่ หลักการ แนวคิด ความเชื่อ ของคนล้านช้างที่แสดงออกมาโดยผ่านงานศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณี

๑.๓.๒.๔ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา การล่มสลายของอาณาจักรล้านช้างซึ่งเป็นเพียงการล่มสลายของระบบการเมืองการปกครองเท่านั้น แต่ปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตของคนล้านช้างไม่ได้ล่มสลายไปกับการเมืองการปกครองแต่อย่างใด ยังสืบทอดกันมาถึงปัจจุบันนี้ มีอะไรบ้างที่ยังมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนทั้งสองฝั่งโขง (ไทย-ลาว)

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่ทำการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกพื้นที่ในการการวิจัย จำนวน ๒ ประเทศ คือไทยและลาว ประเทศลาว เลือกพื้นที่เป็นศูนย์กลางการปกครองอาณาจักรล้านช้าง ๓ เมือง ได้แก่ เวียงจันทน์ หลวงพระบาง จำปาสัก ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ด้านการเมืองการปกครอง ด้านศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีล้านช้างที่ปรากฏชัดเจน เป็นพื้นที่ที่สามารถทำการวิจัยได้เป็นอย่างดี สำหรับประเทศไทย ผู้วิจัยได้เลือกจังหวัดที่มีหลักฐานทางประวัติการเมืองการปกครอง ด้านศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีล้านช้างที่ชัดเจน ๔ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเลย จังหวัดหนองคาย จังหวัดนครพนม และจังหวัดอุบลราชธานี

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลหลัก

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน ๓๐ คน แบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม คือ

๑. ผู้มีความรู้ด้านปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตคนล้านช้าง จำนวน ๑๐ คน (แบ่งเป็นไทย ๕ คน ลาว ๕ คน)

๒. นักวิชาการด้านศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีล้านช้าง จำนวน ๑๐ คน (แบ่งเป็นไทย ๕ คน ลาว ๕ คน)

๓. ผู้ที่ประสบการณ์ในการนำปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีล้านช้าง ไปใช้ประโยชน์ จำนวน ๑๐ คน (แบ่งเป็นไทย ๕ คน ลาว ๕ คน)

๑.๓.๕ ขอบเขตด้านเวลา

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยการเริ่มเก็บข้อมูลแต่วันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๒ ถึงวันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๖๒

ในช่วง วันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๒ ถึง ๓๐ มีนาคม ๒๕๖๒ คณะผู้วิจัยลงทำการเก็บข้อมูลทั้งฝั่งไทยและฝั่งลาว ดังนี้ ฝั่งลาวทำการเก็บข้อมูลจากลาวเหนือคือพื้นที่เมืองหลวงพระบาง และนครเวียงจันทน์ ส่วนฝั่งไทยทำการเก็บข้อมูลที่จังหวัดเลย จังหวัดหนองคาย และจังหวัดนครพนม

ในช่วง วันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๖๒ ถึง ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๖๒ คณะผู้วิจัยลงทำการเก็บข้อมูลทั้งฝั่งไทยและฝั่งลาว ดังนี้ ฝั่งลาวทำการเก็บข้อมูลจากลาวใต้ คือพื้นที่นครจำปาสัก ส่วนฝั่งไทยทำการเก็บข้อมูลที่จังหวัดอุบลราชธานี

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

อาณาจักรล้านช้าง หมายถึง อาณาจักรของชนชาติลาว ซึ่งตั้งอยู่ในแถบลุ่มแม่น้ำโขง มีอาณาเขตอยู่ในบริเวณประเทศลาวทั้งหมด ตลอดจนพื้นที่บางส่วนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือของ ไทย โดยมีความเจริญรุ่งเรืองทั้งการเมืองการปกครอง ด้านศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนพระพุทธศาสนา ที่มีพัฒนาการเคียงคู่มากับอาณาจักรอื่นๆ ใกล้เคียง คือล้านนา สยาม พม่า และเขมร อาณาจักรแห่งนี้ได้สถาปนาขึ้นอย่างเป็นปึกแผ่นมั่นคงอย่างแท้จริงในสมัยพระเจ้าฟ้างุ้ม ซึ่งมีเชื้อชาติกษัตริย์ในตระกูลราชวงศ์เมืองขวา

อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้าง หมายถึง ปรัชญา แนวคิด ความเชื่อ ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และจิตวิญญาณที่ไม่ได้ล่มสลายไปกับการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง แต่ยังคงหลงเหลืออยู่ที่คนลาว และคนอีสานเห็นว่ามีสำคัญต่อการดำเนินชีวิต และยังมีการปฏิบัติอย่างเคร่งครัดสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันนี้ ได้แก่

ปรัชญา หมายถึง แนวคิด ความเชื่อ เป้าหมายในการดำเนินชีวิตของคนลุ่มน้ำโขง (อีสานและลาว) ที่มีพื้นฐานมาจากแนวคิดเกี่ยวกับผี พราหมณ์และพุทธ ในเรื่อง ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี เช่น แนวคิดเรื่องผีฟ้า พญานาค การสร้างโลกของพญาแถน การสร้างพระธาตุ การสร้างพระพุทธรูป และการวาดจิตรกรรมฝาผนัง เป็นต้น

ศิลปะ หมายถึง สิ่งที่คนล้านช้างคิดและประดิษฐ์ขึ้นตามปรัชญา แนวคิด ความเชื่อของตนเองแล้วถ่ายทอดสิ่งเหล่านี้ลงสู่งานศิลปะอัน ได้แก่

๑) สถาปัตยกรรม หมายถึง สิ่งประดิษฐ์หรือสิ่งก่อสร้างที่สร้างขึ้นมาเพื่อรับใช้พระพุทธศาสนา เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา และสังฆบูชา ซึ่งเป็นสิ่งก่อสร้างประเภทอาคารสถานที่ วิหาร ศาลาการเปรียญ หอไตร เจดีย์ พระธาตุ เป็นต้น

๒) ประติมากรรม หมายถึง สิ่งประดิษฐ์หรือสิ่งก่อสร้างที่สร้างขึ้นมาเพื่อรับใช้พระพุทธศาสนา เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นสิ่งก่อสร้างประเภทการแกะ การหล่อ และการปั้น เช่น การแกะพระพุทธรูป การหล่อรูปปั้น การปั้นเทวรูป เป็นต้น

๒) จิตรกรรม หมายถึง สิ่งประดิษฐ์หรือสิ่งก่อสร้างที่สร้างขึ้นมาเพื่อรับใช้พระพุทธศาสนา เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นสิ่งก่อสร้างประเภทการวาด หรือกิจกรรมฝาผนัง เช่น การวาดรูปตามโบสถ์ วิหาร หรือการสร้างกิจกรรมฝาผนังภาพนูน เป็นต้น

วัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่สังคมอีสานและสังคมนลาวยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยอาณาจักรล้านช้างเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันจนกลายเป็นสัญลักษณ์และอัตลักษณ์ของสังคมอีสานและสังคมนลาวซึ่งแบ่งออกเป็น ๔ ด้านได้แก่

๑) วัฒนธรรมด้านวัตถุธรรม หมายถึง สิ่งที่เป็นวัตถุที่สามารถสัมผัสได้ที่คนอีสานและคนลาวได้ยึดถือปฏิบัติมาจากรุ่นสู่รุ่นอย่างไม่มีวันเสื่อมหาย ได้แก่ อาหาร การกิน เครื่องแต่งกาย ยา รักษาโรค สิ่งก่อสร้างที่เป็น สถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม

๒) วัฒนธรรมด้านคติธรรม หมายถึง สิ่งที่ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตหรือเป็นหลักปฏิบัติซึ่งเป็นเรื่องของจิตใจและเรื่องของศาสนา เช่น ความเสียสละ ความกตัญญู การยึดมั่นในความดี การปฏิบัติตามหลักศาสนา เป็นต้น

๓) วัฒนธรรมด้านเนติธรรม หมายถึง สิ่งที่สังคมใช้ในการยึดในการปฏิบัติของการอยู่ร่วมกันในสังคมเพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ได้แก่ ระเบียบวัฒนธรรม ประเพณีที่ยอมรับนับถือกันว่ามีค่าสำคัญพอๆ กันกับกฎหมาย เพื่อให้สังคมได้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข เช่น ฮิตสิบ (ประเพณีสิบสองเดือน) คองสิบสี่ (หลักปฏิบัติของคนแต่ละกลุ่มในการยึดปฏิบัติ)

๔) วัฒนธรรมด้านสทธรรม หมายถึง สิ่งที่สังคมใช้ในการยึดในการปฏิบัติต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยและตั้งงามในสังคม เช่น มารยาทในการติดต่อสื่อสาร มารยาทในการเข้าสังคม มารยาทในการรับประทานอาหาร เป็นต้น

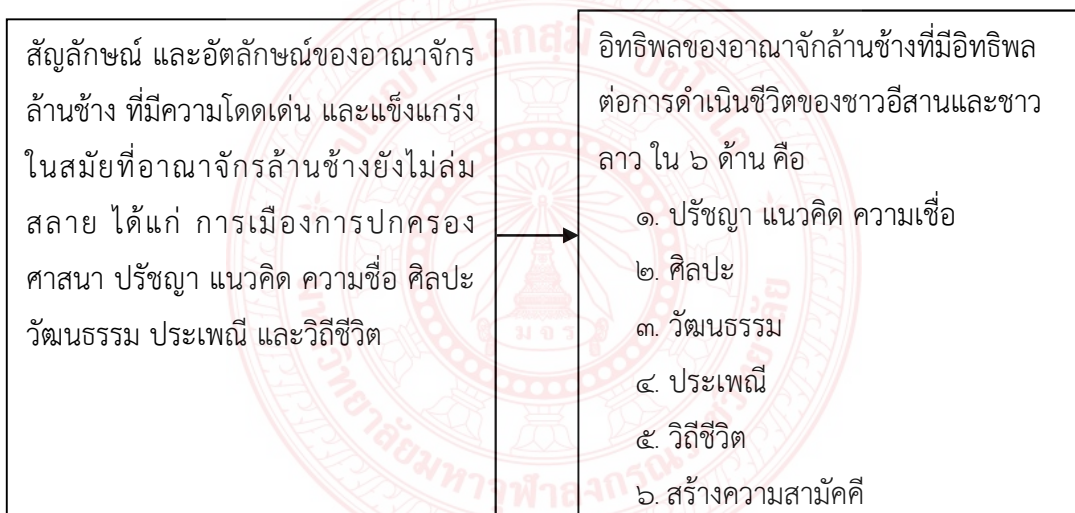
ประเพณี หมายถึง สิ่งที่สังคมยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น จนกลายเป็นสัญลักษณ์และอัตลักษณ์ของชาวอีสานและชาวลาว เช่น ประเพณีสิบสองเดือน (ฮิตสิบสอง) ประเพณีผูกเสี่ยว ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ ประเพณีสู่ขวัญ ประเพณีแต่งงาน เป็นต้น

การดำเนินชีวิตของคนลุ่มน้ำโขง หมายถึง การกระทำ การแสดงออกตามความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี และการประพฤติปฏิบัติในการแต่งกาย การใช้ภาษา การอยู่ร่วมกันในสังคมของคนอีสาน และคนลาว

การสร้างสามัคคีคนลุ่มน้ำโขง หมายถึง เทคนิค วิธีการ หลักการ กระบวนการสร้างความสัมพันธ์ การอยู่ร่วมกันเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของการอยู่ร่วมกันภายในสังคมอีสาน และภายในสังคมชาวลาว และความสัมพันธ์คนอีสานกันลาว

๑.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับอิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างที่มีต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง สามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดได้ดังนี้

ภาพประกอบที่ ๑.๑ อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างต่อวิถีชีวิตของคนลุ่มน้ำโขง

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ได้สร้างองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างต่อการดำเนินชีวิตของคนลุ่มน้ำโขง

๑.๗.๒ ได้เอกสารเกี่ยวกับตำราเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี การแสดงศิลปะพื้นบ้านของคนลุ่มน้ำโขง

๑.๗.๓ หนังสือ ซีดี/ดีวีดี ในการเผยแพร่องค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง

๑.๘ ผลสำเร็จและความคุ้มค่าของการวิจัย

๑.๘.๑ ได้ชุดความรู้เกี่ยวกับอิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างหลังจากที่ได้ล่มสลายไปแล้ว ตั้งแต่สมัยที่ฝรั่งเศสเข้าปกครองประเทศลาว หลังจากที่อาณาจักรล้านช้างได้ล่มสลายไปแล้ว ซึ่งการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้างเป็นเพียงการล่มสลายของการปกครองเท่านั้น แต่ปรัชญา แนวคิด ความเชื่อ จิตวิญญาณ ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต ของคนล้านช้าง ไม่ได้ล่มสลายไปกับอาณาจักรแต่อย่างใด แต่ยังมีอิทธิพลต่อคนลุ่มน้ำโขง (ไทย-ลาว)

๑.๘.๒ ได้ชุดความรู้เกี่ยวกับปรัชญา แนวคิด ความเชื่อ และจิตวิญญาณของความเป็นคนล้านช้างที่ยังปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัดของคนลาวและคนอีสานเรื่อยกันมาถึงทุกวันนี้ ซึ่งเป็นการผสมผสานกันระหว่าง ความเชื่อเรื่องผี พราหมณ์ และพุทธ เป็นการผสมผสานกันอย่างลงตัว เช่น ปรัชญา แนวคิด ความเชื่อ ความเชื่อเรื่องการสร้างโลกของพญาแถน การควบคุมธรรมชาติ ชะตากรรมของสรรพสัตว์ และมนุษย์ มนุษย์ต้องอ่อนน้อมต่อพญาแถน เช่น การของฝน เป็นต้น

๑.๘.๓ ได้ชุดความรู้เกี่ยวกับศิลปะ สำหรับศิลปะล้านช้างมีนักจิตรกรนำศิลปะล้านช้างมาสร้างสรรค์ผลงานอย่างมากมาย ไม่ว่าจะเป็น ด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม เช่น การสร้างอาคารสถานที่ ที่เป็นเอกลักษณ์ของล้านช้าง สร้างพระธาตุ โบสถ์ วิหาร การปั้นพระพุทธรูป รูปปั้นต่างๆ ภาพกิจกรรมฝาผนัง การเป็นต้น

๑.๘.๔ ได้ชุดความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี วัฒนธรรมประเพณีของอาณาจักรล้านช้างยังคมความแข็งแกร่ง ต่อการดำเนินชีวิต จนกลายมาเป็นสัญลักษณ์ และอัตลักษณ์ของคนอีสานและคนลาว เช่น วัฒนธรรมข้าว ก่อการปลูกข้าวจะมีการทำพิธีขอฝน บูชาเจ้าแม่โพสพเพื่อให้ข้าวเจริญงอกงามได้ผลดี ประเพณีสิบสองเดือน ประเพณีผูกเสี่ยว เป็นต้น

๑.๘.๕ ได้ชุดความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิต วิถีชีวิตของคนลาวและคนอีสานตั้งแต่เกิดจนตาย จะมีวิถีชีวิตที่ผูกพันอยู่กับผี พราหมณ์ และพุทธ ซึ่งเป็นการผสมผสานกันของความเชื่อ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นสิ่งกำหนดการประเพณีและปฏิบัติในการดำเนินชีวิต

๑.๘.๖ หน่วยงาน องค์กรทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนทั่วไป สามารถนำองค์ความรู้จากงานวิจัยชิ้นนี้ ไปใช้อ้างอิงเชิงวิชาการ และสามารถนำองค์ความรู้ไปใช้ประเพณีปฏิบัติได้

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่องอิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างที่มีต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องต่างๆ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิจัย ดังนี้

- ๒.๑ แนวคิด และทฤษฎีทางประวัติศาสตร์
 - ๒.๑.๑ ความหมายของประวัติศาสตร์
 - ๒.๑.๒ ประเภทหลักฐานทางประวัติศาสตร์
 - ๒.๑.๓ องค์ประกอบทางประวัติศาสตร์
 - ๒.๑.๔ วิธีการทางประวัติศาสตร์
 - ๒.๑.๕ ลักษณะของการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์
- ๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับคติชนวิทยา
 - ๒.๒.๑ ต้นกำเนิดของคติชนวิทยา
 - ๒.๒.๒ ความหมายของคติชน
 - ๒.๒.๓ ความสำคัญของคติชนวิทยา
 - ๒.๒.๔ องค์ประกอบทางคติชนวิทยา
 - ๒.๒.๕ ประเภทของคติชนวิทยา
 - ๒.๒.๖ ทฤษฎีทางคติชนวิทยา
- ๒.๓ แนวคิด ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม
 - ๒.๓.๑ ความหมายของวัฒนธรรม
 - ๒.๓.๒ ทฤษฎีเกี่ยวกับการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม
- ๒.๔ แนวคิด ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
 - ๒.๔.๑ ความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
 - ๒.๔.๒ สาเหตุการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
 - ๒.๔.๓ ผลจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
- ๒.๕ อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างที่มีต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง
- ๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิด และทฤษฎีทางประวัติศาสตร์

การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ เป็นการศึกษาเพื่อค้นหาความจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์ในอดีต โดยอาศัยหลักฐานทางวิทยาศาสตร์มาพิจารณาเหตุผลจนเป็นที่เชื่อถือได้ การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์มีข้อเสียเปรียบจากการวิจัยประเภทอื่นตรงที่ไม่สามารถควบคุมตัวแปรได้เพราะไม่มีโอกาสที่จะทำซ้ำได้อีก แต่นักวิจัยก็พยายามที่จะใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์เพื่อจะได้ข้อเท็จจริงที่ผ่านมาแล้วในอดีตที่เป็นที่เชื่อถือได้

๒.๑.๑ ความหมายของประวัติศาสตร์

ประวัติศาสตร์ (อังกฤษ : History; รากศัพท์ภาษากรีก “ιστορία” หมายถึง การสอบถามหาความรู้ที่ได้มาโดยการสอบสวน) เป็นการค้นพบ ค้นหา รวบรวม จัดระเบียบและนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับเหตุการณ์ในอดีตประวัติศาสตร์ยังอาจหมายถึงช่วงเวลาหลังมีการประดิษฐ์ตัวอักษรขึ้น นักวิชาการผู้เขียนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เรียกนักประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์เป็นสาขาการวิจัยซึ่งใช้การบรรยายเพื่อพิจารณาและวิเคราะห์ลำดับของเหตุการณ์^๑ และบางครั้งนักประวัติศาสตร์พยายามสอบสวนรูปแบบของเหตุและผลซึ่งมีอิทธิพลต่อเหตุการณ์อย่างยุติธรรม นักประวัติศาสตร์ถกเถียงกันเรื่องธรรมชาติของประวัติศาสตร์และประโยชน์ของมัน ซึ่งรวมทั้งถกเถียงการศึกษาสาขาวิชาเป็นจุดจบในตัวมันเองและเป็นเสมือนวิธีการให้ "มุมมอง" ต่อปัญหาในปัจจุบัน^๒ สิ่งหนึ่งที่นักประวัติศาสตร์ให้ความสำคัญ คือเรื่องเล่าซึ่งเป็นสิ่งธรรมดาในวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่ง^๓ แต่ไม่มีการสนับสนุนจากแหล่งข้อมูลภายนอก มักจัดเป็นมรดกทางวัฒนธรรมมากกว่า^๔ “การสอบสวนอย่างไม่นำพา” ที่จำเป็น

^๑Professor Richard J. Evans (2001). "The Two Faces of E.H. Carr". History in Focus, Issue 2: What is History?.University of London, [สืบค้นเมื่อ 10 November 2008]

^๒Professor AlunMunslow (2001). "What History Is". History in Focus, Issue 2: What is History?.University of London. [สืบค้นเมื่อ 10 November 2008].

^๓Tosh, John (2006). The Pursuit of History (4th ed.). Pearson Education Limited. ISBN 1-4058-2351-8.p 52.

^๔Nash I, Gary B. (2000)."The "Convergence" Paradigm in Studying Early American History in Schools". In Peter N. Stearns, Peters Seixas, Sam Wineburg (eds.). Knowing Teaching and Learning History, National and International Perspectives. New York & London: New York University Press. pp. 102–115. ISBN 0-8147-8141-1.

^๕Peter N. Stearns, Peters Seixas, Sam Wineburg (eds.), ed. (2000)."Introduction". Knowing Teaching and Learning History, National and International Perspectives. New York & London: New York University Press. p. 6. ISBN 0-8147-8141-1.

ตามสาขาประวัติศาสตร์^๖ เพราะเหตุการณ์ในอดีตก่อนมีบันทึกลายลักษณ์อักษร (ยุคก่อนประวัติศาสตร์) สิ่งที่จะบอกเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ได้ดีที่สุดก็คือเรื่องเล่า นอกจากนี้นั้นก็จะเป็นหลักฐานทางวัตถุ วัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตของคนกลุ่มนั้นๆ^๗

ในบรรดานักวิชาการ นักประวัติศาสตร์ชาวกรีกในศตวรรษที่ ๕ ก่อนคริสตกาล เฮโรโดตัส ถูกพิจารณาว่าเป็น “บิดาแห่งประวัติศาสตร์” เขาร่วมกับบรูซิดิดีส นักประวัติศาสตร์ร่วมสมัย ก่อตั้งรากฐานของการศึกษาประวัติศาสตร์สมัยใหม่ อิทธิพลของพวกเขา ร่วมกับแบบแผนทางประวัติศาสตร์อื่นในส่วนอื่นของโลก ได้ก่อให้เกิดการตีความธรรมชาติของประวัติศาสตร์ไปต่างนานา ซึ่งได้วิวัฒนาการมาเป็นเวลาหลายศตวรรษและยังมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ในปัจจุบัน การศึกษาประวัติศาสตร์สมัยใหม่มีหลายสาขา รวมทั้งสาขาที่มุ่งศึกษาภูมิภาคหนึ่งโดยเฉพาะ และสาขาที่มุ่งศึกษาองค์ประกอบเฉพาะหัวข้อหรือใจความของการสอบสวนประวัติศาสตร์

คำว่า “ประวัติศาสตร์” ในภาษาไทยเกิดจากการสมาสคำภาษาบาลี “ประวัติ” (ปวัตติ) ซึ่งหมายถึง เรื่องราวความเป็นไป และคำภาษาสันสกฤต “ศาสตร์” (ศาสฺตร) ซึ่งแปลว่า ความรู้

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว บัญญัติคำว่า "ประวัติศาสตร์" เพื่อเทียบเคียงกับคำว่า “History” และเพื่อให้มีความหมายครอบคลุมมากกว่าคำว่า "พงศาวดาร" (Chronicle) ที่ใช้กันมาแต่เดิม^๘ สำหรับคำว่า History มีที่มาจากคำว่า Historia ในภาษากรีก ซึ่งมีความหมายว่าการไต่สวนหรือค้นคว้า

ความหมายของคำว่าประวัติศาสตร์

“ประวัติศาสตร์” เป็นคำที่มีความหมายหลากหลาย แต่ความหมายที่สำคัญที่ใช้โดยทั่วไป คือ

๑. ประวัติศาสตร์ หมายถึง เหตุการณ์ในอดีตทั้งหมดของมนุษย์ หรืออดีตทั้งหมดของมนุษย์ตั้งแต่มีมนุษย์เกิดขึ้นมาในโลกจนถึงวินาทีที่เพิ่งผ่านมา

๒. ประวัติศาสตร์ หมายถึง เรื่องราวของบางเหตุการณ์ที่เคยเกิดขึ้นมาในอดีตที่เราารู้หรือเข้าใจ นั่นคือสิ่งที่นักประวัติศาสตร์สร้างขึ้นมาจากอดีตที่ผ่านมา

นักปรัชญาประวัติศาสตร์ที่มีชื่อเสียงให้คำอธิบายถึงคำว่า "ประวัติศาสตร์" ไว้ เช่น

^๖Seixas, Peter (2000). “Schweigen!die Kinder!”. In Peter N. Stearns, Peters Seixas, Sam Wineburg (eds.). Knowing Teaching and Learning History, National and International Perspectives. New York & London: New York University Press. p. 24. ISBN 0-8147-8141-1.

^๗Lowenthal, David (2000). “Dilemmas and Delights of Learning History”. In Peter N. Stearns, Peters Seixas, Sam Wineburg (eds.). Knowing Teaching and Learning History, National and International Perspectives. New York & London: New York University Press. p. 63. ISBN 0-8147-8141-1.

^๘รามจิตติ หรือรัชกาลที่ ๖ ทรงใช้คำว่า “ประวัติศาสตร์” ในงานพระราชนิพนธ์ เรื่อง “ผลแห่งวิธีศึกษาของเยอรมัน แสดงความเห็นโดยอัตโนมติ” พิมพ์ลงในวิทยากรย เล่ม ๑๖ ตอน ๑ (พ.ศ. ๒๔๕๘-๒๕๔๙), หน้า ๑๐๔.

อาร์. จี. คอลลิงวูด (R. G. Collingwood) อธิบายว่าประวัติศาสตร์คือวิธีการวิจัยหรือการไต่สวนโดยมีจุดมุ่งหมายจะศึกษาเกี่ยวกับ พฤติการณ์ของมนุษยชาติที่เกิดขึ้นในอดีต

อี. เอช. คาร์ (E. H. Carr) อธิบายว่าประวัติศาสตร์นั้นก็คือกระบวนการอันต่อเนื่องของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักประวัติศาสตร์กับข้อมูลของเขา ประวัติศาสตร์คือบทสนทนาอันไม่มีที่สิ้นสุดระหว่างปัจจุบันกับอดีต^๙ (A continuous process of interaction between the present and the past.)

ธงชัย วินิจจะกุล นักประวัติศาสตร์ อธิบายคำว่าประวัติศาสตร์ดังนี้ "การเข้าใจอดีตนั้นคือประวัติศาสตร์ ... เราต้องเข้าใจว่าความรู้เกี่ยวกับอดีตนั้นสร้างใหม่ได้เรื่อยๆ เพราะทัศนคติของสมัยที่เขียนประวัติศาสตร์นั้นเปลี่ยนอยู่เสมอ ..."

วิธีการทางประวัติศาสตร์ หมายถึง กระบวนการศึกษาประวัติศาสตร์เพื่อให้ได้ความรู้และคำตอบที่เชื่อว่าสะท้อนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับอดีตได้ถูกต้องมากที่สุด ซึ่งไม่มีใครสามารถตอบได้ว่าข้อเท็จจริงที่ถูกต้องคืออะไร ดังนั้น จึงต้องมีกระบวนการศึกษา และการใช้เหตุผลในการตรวจสอบความถูกต้องของหลักฐานและนำไปใช้อย่างถูกต้อง ทำให้การศึกษาประวัติศาสตร์เป็นศาสตร์ที่สะท้อนข้อเท็จจริงที่แตกต่างจากนิทาน นิยาย หรือเรื่องบอกเล่าที่เลื่อนลอย

ปัญหาเชิงปรัชญาประการหนึ่งเกี่ยวกับการแสวงหาคำตอบหรือคำอธิบายทางประวัติศาสตร์ที่ถกเถียงกันมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๑๖-๑๗ คือ การหาความจริงทางประวัติศาสตร์เป็นการหาความจริงแบบไหน? และสามารถพิสูจน์/เปรียบเทียบกับ การหาความจริงทางวิทยาศาสตร์ได้อย่างไร? ทั้งนี้ เพราะเชื่อกันว่าการหาความรู้/ความจริงแบบวิทยาศาสตร์เป็นการหาความรู้/ความจริงที่ถูกต้อง มาในปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ คำถามที่ถกเถียงกันมากก็คือ ประวัติศาสตร์เป็นวิทยาศาสตร์หรือศิลปะ และนักประวัติศาสตร์หลายคนพยายามเสนอ (Defense) โดยทำให้ประวัติศาสตร์มีลักษณะเป็นวิทยาศาสตร์ มีการนำวิธีการ "วิพากษ์" หลักฐานทางประวัติศาสตร์มาใช้ นักประวัติศาสตร์ในยุคนั้นพยายามทำให้ความรู้ทางประวัติศาสตร์เป็นความรู้ทางวิทยาศาสตร์ กระทั่งคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐๐ ถึงปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะเห็นว่าความเป็น "วัตถุวิสัย" ของประวัติศาสตร์ลดลง เช่นเดียวกับที่ที่ยอมรับว่าวิทยาศาสตร์ไม่ใช่ความรู้ที่สมบูรณ์^{๑๐} คือความรู้ทางวิทยาศาสตร์ และความรู้ทางประวัติศาสตร์เป็นความรู้ที่เปลี่ยนแปลงได้ ซึ่งเราจะเห็นว่าความรู้ทางประวัติศาสตร์นั้นเป็นความรู้ที่เปลี่ยนแปลงได้ และเป็นความรู้ที่ไม่แน่นอน ที่เป็นเช่นนี้เพราะคนที่เขียนประวัติศาสตร์

^๙ คาร์,อี.เอช, **ประวัติศาสตร์คืออะไร**, แปลโดย ชาติตาย พณานานนท์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๑), หน้า ๒๒.

^{๑๐} ฉลอง สุนทรวาณิชย์, **เอกสารคำสอนวิชา ๒๒๐๔ ๖๐๖ ปัญหาเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีทางประวัติศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๑๓, ๒๒-๒๓.

ไม่ได้เกิดในยุคนั้นๆ และไม่เห็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง เป็นเพียงการสันนิษฐานหรือการคาดการณตามหลักฐานเท่านั้น บางครั้งอาจจะผิดได้ ถึงแม้ว่าผู้เขียนประวัติศาสตร์จะเป็นคนที่เกิดในยุคนั้น เป็นผู้ที่เห็นเหตุการณ์จริง แต่การเขียนประวัติศาสตร์ของแต่ละฝ่ายจะเขียนประวัติศาสตร์เข้าข้างตนเองมีการบิดเบือนความเป็นจริง เพื่อให้ฝ่ายของตนเองได้รับประโยชน์ ซึ่งเราจะเห็นได้ว่าประวัติศาสตร์ในเรื่องเดียวกัน คนเขียนต่างกันจะเขียนประวัติศาสตร์ที่ต่างกันและเขียนไม่ตรงกัน เช่น ประวัติศาสตร์การต่อสู้ระหว่างไทยกับลาว และประวัติศาสตร์การต่อสู้กันระหว่างไทยกับพม่า ถ้าเราอ่านประวัติศาสตร์ไทยที่เขียนโดยนักประวัติศาสตร์ไทยก็จะเขียนอย่างหนึ่ง ประวัติศาสตร์พม่าที่เขียนโดยนักประวัติศาสตร์พม่าก็จะเขียนอีกอย่างหนึ่งซึ่งเขียนไม่ตรงกัน แต่ความจริงทางประวัติคืออะไรไม่มีใครรู้ นักประวัติศาสตร์ไทยกับนักประวัติศาสตร์ลาว เขียนประวัติศาสตร์เหตุการณ์เดียวกัน ก็เขียนไม่เหมือนกัน เป็นต้น

๒.๑.๒ ประเภทหลักฐานทางประวัติศาสตร์

ประเภทหลักฐานทางประวัติศาสตร์ หมายถึง ร่องรอยของสิ่งที่มีมนุษย์ประดิษฐ์สร้างสรรค์ขึ้น รวมทั้งร่องรอยของปรัชญา ความเชื่อ ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในอดีต ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม และเหลือตกค้างมาถึงปัจจุบัน หลักฐานทางประวัติศาสตร์แบ่งออกเป็น ๓ ประเภท ได้แก่

๑. หลักฐานที่จำแนกตามความสำคัญ

๑.๑ หลักฐานชั้นต้น (Primary sources) หมายถึง คำบอกเล่าหรือบันทึกของผู้พบเห็นเหตุการณ์หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ โดยตรง ได้แก่ บันทึกการเดินทาง จดหมายเหตุ จารึก รวมถึงสิ่งก่อสร้าง หลักฐานทางโบราณคดี โบราณสถาน โบราณวัตถุ เช่น โบสถ์ เจดีย์ วิหาร พระพุทธรูป รูปปั้น หม้อ ไห ฯลฯ

๑.๒ หลักฐานชั้นรอง (Secondary sources) หมายถึง ผลงานที่บรรยายเหตุการณ์เรื่องราวในอดีต หรือในประวัติศาสตร์ ที่คนในยุคหนึ่งหรือคนในยุคหลังเขียนขึ้น หรือเรียบเรียงขึ้นภายหลังจากเกิดเหตุการณ์นั้นแล้ว โดยอาศัยคำบอกเล่า หรือจากหลักฐานชั้นต้นต่างๆ ได้แก่ ตำรานหนังสือ ตำรา เอกสาร บทความ งานวิจัย เป็นต้น

๒. หลักฐานที่ใช้อักษรเป็นตัวกำหนด

๒.๑ หลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร (Written sources) หมายถึง หลักฐานที่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรบอกเล่าเรื่องราวต่างๆ ได้แก่ ศิลাজารึก พงศาวดาร ไบลาน จดหมายเหตุวรรณกรรม ชิวประวัติ หนังสือพิมพ์ วารสาร นิตยสาร รวมถึงการบันทึกไว้ตามสิ่งก่อสร้าง โบราณสถาน โบราณวัตถุ แผนที่ หรือผนังถ้ำที่เป็นรูปวาดแต่สามารถแปลความหมายได้หลักฐานประเภทนี้ถือว่าเป็นหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรด้วย

๒.๒ หลักฐานที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นทั้งหมดที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ได้แก่ ปรัชญา แนวคิด ความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ศิลปะการแสดง คำบอกเล่า นาฏศิลป์ ดนตรี และสิ่งก่อสร้างประเภทสถาปัตยกรรม หมายถึงสิ่งก่อสร้างประเภทอาคารสถานที่ เช่น โบสถ์ วิหาร หอไตร เป็นต้น ประติมากรรม หมายถึงสิ่งก่อสร้างประเภทปั้นหรือประเภทแกะสลัก เช่น พระพุทธรูป เทวรูป รูปปั้นต่างๆ เป็นต้น และจิตรกรรม หมายถึง ภาพวาดหรือภาพกิจกรรมฝาผนัง เป็นต้น

๓. หลักฐานที่กำหนดตามจุดหมายของการผลิต

๓.๑ หลักฐานที่มีมนุษย์ตั้งใจสร้างขึ้น Artiface หลักฐานที่มีมนุษย์สร้างขึ้นเพื่อใช้ในการดำรงชีวิต

๓.๒ หลักฐานที่มีได้เป็นผลผลิตที่มีมนุษย์สร้างหรือตั้งใจสร้าง วิธีการทางประวัติศาสตร์ หมายถึง กระบวนการสืบค้นเรื่องราวในอดีตของสังคมมนุษย์ เริ่มต้นที่ความอยากรู้อยากเห็นของผู้ต้องการศึกษาและต้องการสอบสวนค้นคว้า หากคำตอบด้วยตนเอง จากร่องรอยที่คนในอดีตได้ทำไว้ และตกทอดเหลือมาถึงปัจจุบัน โดยไม่หลงเชื่อคำพูดของใครคนใดคนหนึ่ง หรืออ่านหนังสือเพียงเล่มใดเล่มหนึ่งแล้วเชื่อว่าเป็นจริง สิ่งที่ต้องทำเป็นอันดับแรกของการสืบค้นอดีต เมื่อมีประเด็นที่ต้องการสืบค้นแล้ว คือการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์อย่างกว้างขวางและละเอียดลออ ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น สอบถามผู้รู้ ศึกษาเอกสาร เรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ด้วยตนเอง ตรวจสอบข้อมูลจากหลักฐานทุกชั้นด้วยจิตสำนึกว่า หลักฐานไม่ได้บอกความจริงทั้งหมด หรือบอกความจริงเสมอไป แล้วรวบรวมข้อเท็จจริงที่ได้ จากนั้นนำเสนอผลที่ศึกษาได้พร้อมอ้างอิงหลักฐานให้ชัดเจน เพื่อให้ผู้อื่น ตรวจสอบ หรือศึกษาค้นคว้าต่อไปได้

๒.๑.๓ องค์ประกอบทางประวัติศาสตร์

ประวัติศาสตร์ที่เกิดจากความมีสามัญสำนึกของมนุษย์อันเป็นคุณลักษณะที่ทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์อื่น มนุษย์ผูกพันกับประวัติศาสตร์อย่างใกล้ชิด จนไม่อาจจะแยกจากกันได้นั้น คือจะพยายามเรียนรู้และเข้าใจตนเอง โดยมีประวัติศาสตร์เป็นเครื่องนำทางมุ่งศึกษาพฤติกรรมมนุษย์แล้วให้ความสำคัญแก่ช่วงเวลาที่เกิดเหตุการณ์หรือพฤติกรรมนั้นๆ มีความสนใจและเห็นความสำคัญของประโยชน์ต่อมนุษย์ หรืออาจกล่าวได้ว่าประวัติศาสตร์ คือ การสืบสวนสอบสวนค้นคว้า เรื่องราวของมนุษย์ในอดีต โดยมีองค์ประกอบต่อไปนี้

๑. เรื่องราวในอดีตของสังคมมนุษย์

เป็นเรื่องราวที่เคยเกิดขึ้นในอดีตและส่งผลกระทบต่อคนจำนวนมากในสังคมนั้นจนก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้น ตัวอย่างเช่น อาณาจักรล้านนาในยุคสมัยของพญามังราย จนกระทั่งถึงช่วงสมัยของพญากือนา ต่างนับถือพุทธศาสนาที่สืบทอดมาจากเมืองหริภุญไชยซึ่งมีมาแต่ครั้งสมัยพระนางจามเทวี ต่อมาพญากือนามีความประสงค์จะให้พระภิกษุอรุณาวาสีมาอยู่ที่เมืองเชียงใหม่ จึง

ได้ทรงอาราธนาพระสุมนเถระจากสุโขทัย ให้มาจำพรรษาอยู่ที่วัดพระยืนในเมืองทริภุชไชย พร้อมกับนั้นได้อาราธนาพระสงฆ์นิคายเดิม ซึ่งนับถือสืบเนื่องมาแต่สมัยพระนางจามเทวีให้บวชใหม่ถึง ๘,๔๐๐ รูป ต่อมาใน พ.ศ. ๑๙๑๔ พญากือนาทรงสร้างวัดบุพผารามหรือวัดสวนดอกในอุทยานป่าไม้พยอม ซึ่งเป็นเขตอุทยานของพระองค์ในเขตเวียงเชียงใหม่ให้เป็นที่จำพรรษาของพระสุมนเถระ พร้อมกับได้สร้างเวียงสวนดอกให้เป็นเวียงพระธาตุเมื่อประมาณ พ.ศ. ๑๙๑๖

เหตุการณ์ดังกล่าวนี้เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของพุทธศาสนาในอาณาจักรล้านนา อันมีผลกระทบต่อผู้คนในสมัยต่อมาเป็นอย่างมาก นั่นคือจากการนับถือพุทธศาสนานิกายพื้นเมืองซึ่งสืบทอดมาแต่สมัยของพระนางจามเทวี มาเป็นพุทธศาสนาแบบเถรวาทนิกายลังกาวงศ์ ที่เคร่งครัดในวัตรปฏิบัติดีดีเนื่องจากเป็นพระสงฆ์ในฝ่ายอรัญญวาสี

๒. สิ่งที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตในสังคมมนุษย์

สิ่งที่เกี่ยวข้องกับสังคมมนุษย์ ได้แก่ เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับศาสนาพุทธของอาณาจักรล้านนา จะเห็นได้ว่าส่งผลกระทบต่อปรัชญา แนวคิด สังคม ศิลปะ วัฒนธรรม วิถีชีวิต การเมือง การปกครอง ศาสนา ฯลฯ ของอาณาจักรล้านนาในสมัยของพญากือนาอย่างชัดเจน เป็นต้นว่า ผู้คนในเมืองเชียงใหม่หันมาให้ความสนใจ และบวชเรียนในนิกายเถรวาทลังกาวงศ์เป็นอย่างมาก เพราะถือว่าเป็นศาสนาที่บริสุทธิ์ ที่สำคัญได้รับการอุปถัมภ์จากกษัตริย์โดยตรง

๓. มิติเวลา

ในทางประวัติศาสตร์มิติเวลาไม่ได้หมายถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีต โดยการกำหนดในรูปของปีศักราชของการเกิดเหตุการณ์ หรือศักราชที่เริ่มต้นและต่อเนื่องไปจนถึงศักราชที่สิ้นสุด เหตุการณ์ แต่มิติเวลาในทางประวัติศาสตร์นั้นหมายถึงการศึกษาสังคมมนุษย์ที่ตั้งอยู่และพัฒนาไปท่ามกลาง “เวลา” หรือท่ามกลางปัจจัยแวดล้อมต่างๆ ของสังคมนั้น ไม่ว่าจะเป็นสังคม วัฒนธรรม การเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ ศาสนา ความเชื่อ ฯลฯ

๔. ประวัติศาสตร์คือการอธิบาย

การเล่าเหตุการณ์ต่างๆ ที่ผ่านมาของสังคมมนุษย์ไม่ใช่หัวใจของการศึกษาความรู้ในทางประวัติศาสตร์ แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดในการศึกษาประวัติศาสตร์ คือ การพยายามทำความเข้าใจต่อเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในอดีตว่า เพราะเหตุใดถึงเกิดเหตุการณ์นั้นขึ้น ทำไมถึงเป็นอย่างนั้น หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีตนั้นมีบ่อเกิดมาจากสิ่งใด และได้มีการคลี่คลายไปอย่างไรในภายหลัง การตั้งคำถามว่าเหตุใด ทำไม อย่างไร จะคอยกระตุ้นให้ผู้ศึกษาพยายามเสาะหาสาเหตุหรือปัจจัยต่างๆ มาตอบคำถามข้างต้นอย่างเป็นเหตุเป็นผล

๕. ประวัติศาสตร์ต้องใช้หลักฐานชั้นต้น

หลักฐานชั้นต้น (Primary sources) ได้แก่ หลักฐานที่บันทึกไว้โดยผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรง หรือรู้เห็นเหตุการณ์ด้วยตนเอง หลักฐานชั้นต้นมีความสำคัญต่อการศึกษาประวัติศาสตร์เป็นอย่างมาก

ทั้งนี้เนื่องจากเป็นหลักฐานที่เกิดขึ้นร่วมสมัยกับเหตุการณ์นั้นๆ ซึ่งผ่านมาในอดีต เป็นหลักฐานที่ผู้เกี่ยวข้องหรือผู้รู้เห็นเหตุการณ์นั้นๆ ได้สร้างขึ้นไว้ ด้วยการบันทึกให้อยู่ในรูปของหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร และไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ได้แก่ วัตถุที่แสดงถึงหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เช่น สิ่งร้างต่างๆ ทั้งที่เป็นสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม รวมถึงวัตถุต่างๆ ที่แสดงถึงเรื่องราวความเป็นของประวัติศาสตร์ของคนกลุ่มนั้นๆ

สรุปได้ว่า องค์ประกอบทางประวัติศาสตร์ คือ ประวัติศาสตร์ที่เกิดจากความร่วมมือสำนึกของมนุษย์ประกอบด้วย เรื่องราวในอดีตของสังคมมนุษย์ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตในสังคม การมีมิติเวลา ประวัติศาสตร์คือการอธิบาย และประวัติศาสตร์ต้องใช้หลักฐานชั้นต้น

๒.๑.๔ วิธีการทางประวัติศาสตร์

วิธีการทางประวัติศาสตร์โดยการรวบรวม พิจารณาไตร่ตรอง วิเคราะห์และตีความจากหลักฐานแล้วนำมาเปรียบเทียบอย่างเป็นระบบ เพื่ออธิบายเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในอดีตว่าเหตุใดจึงเกิดขึ้น หรือเหตุการณ์ในอดีตนั้นได้เกิดและคลี่คลายอย่างไร ซึ่งเป็นความมุ่งหมายที่สำคัญของการศึกษาประวัติศาสตร์ โดยมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้

๑. การตั้งเรื่องที่ต้องการสืบค้น

นับว่าเป็นขั้นตอนแรกของวิธีการทางประวัติศาสตร์ที่ นักประวัติศาสตร์ หรือผู้สนใจทางประวัติศาสตร์มีความสนใจอยากรู้ เหตุการณ์ประวัติศาสตร์ตอนใดตอนหนึ่ง โดยตั้งประเด็นคำถามว่าศึกษาเรื่องอะไรในช่วงเวลาใด ทำไมจึงต้องศึกษา

๒. การรวบรวมหลักฐาน

ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ คือ หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สามารถสอบสวนเข้าไปให้ใกล้เคียงกับความเป็นจริงที่เกิดขึ้นได้ ประกอบด้วยหลักฐานที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ คำบอกเล่าของผู้เห็นเหตุการณ์ และหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น ศิลจารึก จดหมายเหตุ บันทึกลงและเอกสารต่างๆ ในการสะสม และรวบรวมข้อมูล ต่างๆ เหล่านี้ นักประวัติศาสตร์จำเป็นต้องใช้วิจารณญาณของตนสำรวจ เนื่องจากข้อมูลแต่ละประเภทเป็นผลิตภัณฑ์มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นโดยมีจุดประสงค์ที่แตกต่างกัน ดังนั้นต้องค้นหาต้นตอหรือสาเหตุของข้อมูลอย่างลึกซึ้งเท่าที่จะทำได้ เพื่อป้องกันมิให้ข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ถูกบิดเบือน

๓. การวิเคราะห์ ตีความ ประเมินหลักฐาน

โดยการนำข้อมูลที่ได้สืบค้นรวบรวม คัดเลือก และประเมินไว้แล้วนำมาพิจารณาในรายละเอียดทุกด้าน ซึ่ง นักประวัติศาสตร์ต้องใช้เหตุผลเป็นแนวทางในการตีความเพื่อนำไปสู่การค้นพบข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ที่ถูกต้อง โดยมีขั้นตอน คือ การนำหลักฐานมาแยกแยะ จัดหมวดหมู่ ตรวจสอบหลักฐาน แปรความหมายหรือตีความหมาย แล้วนำข้อมูลเหล่านั้นมาวิเคราะห์ โดยการพรรณนา

๔. การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของหลักฐาน

นักประวัติศาสตร์จะต้องนำข้อมูลที่ได้รวบรวมไว้มาคัดเลือก และประเมินเพื่อค้นหาความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลกับข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ที่ต้องการทราบ นักประวัติศาสตร์จะนำหลักฐานมาแยกแยะ จัดหมวดหมู่ ตรวจสอบหลักฐาน แปรความหมายหรือตีความหมาย แล้วเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ในยุคนั้นๆ ว่าสังคมที่อยู่รอบข้างมีกลุ่มใดบ้าง และสังคมมีการติดต่อเชื่อมสัมพันธ์กับใครบ้าง แล้วนำข้อมูลที่ได้มาคาดการณ์ ทั้งด้านมิติของเวลา มิติสังคม ว่าเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในยุคไหนเวลาไหน และขณะนั้นเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์เป็นอย่างไร เอาบริบททางสังคมมาช่วยอธิบายหลักฐาน แล้วนำข้อมูลเหล่านั้นมาวิเคราะห์ โดยการพรรณนา

๕. การนำเสนอข้อเท็จจริง^{๑๑}

นำเสนอผลมาจากการวิเคราะห์และการตีความข้อมูล หรืออธิบายข้อสงสัย เพื่อนำเสนอข้อมูลในลักษณะที่เป็นการตอบตลอดจนความรู้ ความคิดใหม่ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าในรูปแบบการรายงานอย่างมีเหตุผล

นอกจากนี้ รอบิน จี. คอลลิงวูด (R. G. Collingwood) นักปรัชญาประวัติศาสตร์คนสำคัญชาวอังกฤษในคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ ผู้เป็นเจ้าของผลงานเรื่อง Idea of History ให้ความเห็นเกี่ยวกับวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ ดังนี้

- ๑) วิธีการศึกษาหลักฐานทางประวัติศาสตร์ต่างจากการศึกษาหลักฐานทางวิทยาศาสตร์
 - ๒) นักประวัติศาสตร์ต้องระมัดระวังในการยืนยันความถูกต้องของหลักฐาน
 - ๓) การนำเสนอในลักษณะ "ตัด-ปะประวัติศาสตร์" ไม่ถูกต้องและเป็นวิธีการที่ไม่เป็นวิทยาศาสตร์ ควรนำเสนอโดยการประมวลความคิดให้เป็นข้อสรุป
 - ๔) วิธีการทางประวัติศาสตร์ที่มีลักษณะเป็นแบบวิทยาศาสตร์ คือ การตั้งคำถาม
- เบนเนดโต โครเซ่ (Benedetto Croce) นักปรัชญาชาวอิตาลีต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ ผู้กล่าวว่า ประวัติศาสตร์ทั้งหมดคือประวัติศาสตร์ร่วมสมัย^{๑๒}

สรุปได้ว่า วิธีการทางประวัติศาสตร์ คือ การรวบรวม พิจารณาไตร่ตรอง วิเคราะห์และตีความจากหลักฐานแล้วนำมาเปรียบเทียบอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยองค์ประกอบ เช่น การตั้งเรื่อง

^{๑๑}วงเดือน นาราจัจ, ประวัติศาสตร์: วิธีการและพัฒนาการ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๐), หน้า ๙-๑๑.

^{๑๒}Paul Newall,(2005). Philosophy of History. Retrieved September 23, 2010, from http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:gK7B43rBFmCJ:www.galilean-library.org/site/index.php%3F/page/index.html/_/essays/introducingphilosophy/18-philosophy-of-history-r35+all+history+is+contemporary+history&cd=3&hl=th&ct=clnk&gl=th

ต้องการสืบค้น การรวบรวมหลักฐาน การวิเคราะห์ ตีความ ประเมินหลักฐาน การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของหลักฐาน และการนำเสนอข้อเท็จจริง

๒.๑.๕ ลักษณะของการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์

ลักษณะของการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์เป็นการพยายามอธิบายเหตุการณ์ในอดีตเพื่อประโยชน์ในการอธิบายปัจจุบันและทำนายเหตุการณ์ในอนาคต ลักษณะของข้อมูลมักจะเป็นหลักฐานต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในอดีต และข้อมูลส่วนใหญ่ ได้มาจากแหล่งทุติยภูมิ ซึ่งมีลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

๑) การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์พยายามอธิบายเหตุการณ์ในอดีตเพื่อประโยชน์ในการอธิบายปัจจุบันและทำนายเหตุการณ์ในอนาคต

๒) ใช้เอกสารและห้องสมุดเป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลเป็นส่วนใหญ่

๓) ลักษณะของข้อมูลมักจะเป็นหลักฐานต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในอดีต และข้อมูลส่วนใหญ่ ได้มาจากแหล่งทุติยภูมิ (Secondary Source) มากกว่าแหล่งปฐมภูมิ (Primary Source) หลักฐานต่าง ๆ เกิดขึ้นเองตามเหตุการณ์ ยากที่จะจัดให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของผู้วิจัย

๔) ผู้วิจัยไม่มีส่วนร่วมในสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เพียงแต่นำสิ่งที่เกิดขึ้นแล้วมาวิเคราะห์

๕) ผู้วิจัยไม่สามารถสร้างสถานการณ์เพื่อทดสอบผลการวิจัยได้

๖) เป็นกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้วิธีการวิพากษ์วิจารณ์ข้อมูลมากกว่าวิธีทางสถิติ

กล่าวโดยสรุป ประโยชน์ของการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์จะช่วยให้มนุษย์เกิดสำนึกในการค้นคว้าและสืบค้นข้อมูลที่เชื่อมโยงอดีตและปัจจุบัน อันสร้างความภูมิใจและกระตุ้นความรู้สึกนิยมในชาติหรือเผ่าพันธุ์ ตลอดจนตระหนักถึงคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษสั่งสมไว้, ประวัติศาสตร์ช่วยให้เกิดการเรียนรู้จากอดีตเพื่อเป็นบทเรียนสำหรับปัจจุบัน องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์จะทำให้เข้าใจถึงปัญหา สาเหตุของปัญหา และผลกระทบจากปัญหา, การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ก่อให้เกิดองค์ความรู้ที่หลากหลาย ซึ่งสามารถนำความรู้เหล่านั้นไปกำหนดยุทธศาสตร์ในการดำเนินนโยบายให้เป็นประโยชน์ต่อทั้งปัจจุบันและอนาคต, วิธีการทางประวัติศาสตร์ทำให้ผู้ศึกษาสั่งสมประสบการณ์และทักษะในการวิเคราะห์ ใต้สวน และแก้ปัญหา ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการศึกษาศาสตร์แขนงอื่นๆ คุณสมบัตินี้นับเป็นองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาคุณภาพประชากรในสังคมที่เจริญก้าวหน้าและมีพัฒนาการสูงขึ้น

๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับคติชนวิทยา

คติชนวิทยาเป็นศาสตร์สาขาวิชาหนึ่งที่ศึกษาเรื่องราวข้อมูลทางปรัชญา แนวคิด ความเชื่อ ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของกลุ่มชนใดกลุ่มชนหนึ่งที่มีเอกลักษณ์ร่วมกันซึ่งต่างก็มีเอกลักษณ์ของตนเองอย่างชัดเจนและคติชนวิทยา (Folklore) เป็นศาสตร์แขนงใหม่ที่เกิดขึ้นในประเทศตะวันตกเมื่อร้อยกว่าปีมานี้เอง โดยประเทศตะวันตกได้เล็งเห็นความสำคัญทางวัฒนธรรมของ

ประเทศที่ตนครอบครองอยู่และเพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจทางวัฒนธรรมของคนในประเทศเหล่านั้น ประเทศทางตะวันตกจึงจำเป็นต้องศึกษาข้อมูลผ่านคติชนวิทยา^{๑๓} ดังนั้นการศึกษาคติชนวิทยาจึงเป็นการศึกษาถึงปรัชญา แนวคิด ความเชื่อ ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตพื้นบ้านที่ได้รับการถ่ายทอดจากการบอกเล่า ซึ่งข้อมูลทางวัฒนธรรมนี้จะเป็นเครื่องมือที่ช่วยสะท้อนวัฒนธรรมและเข้าใจวัฒนธรรมของกลุ่มชนเหล่านั้นทั้งระบบซึ่งได้มีรายละเอียดต่างๆ ดังต่อไปนี้

๒.๒.๑ ต้นกำเนิดของคติชนวิทยา

คติชนวิทยาเป็นศาสตร์ที่เกิดขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ซึ่งเป็นช่วงที่นักวิชาการตะวันตกเริ่มสนใจวิถีชีวิตของชาวบ้าน ตั้งแต่นิทานที่ชาวบ้านเล่ากัน เพลงที่ชาวบ้านร้องเล่น การแสดงของชาวบ้าน ความเชื่อประเพณีของชาวบ้าน เป็นต้น ซึ่งก่อนหน้านั้นไม่เคยอยู่ในความสนใจของนักวิชาการตะวันตกเลย ต่อมาเมื่อประเทศในแถบยุโรปเจริญขึ้น โดยเฉพาะประเทศอเมริกาได้มีการปฏิวัติอุตสาหกรรมและมีประชากรเพิ่มมากขึ้น จึงเริ่มเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมดั้งเดิม และเริ่มที่จะสนใจถ่ายทอดวัฒนธรรมโดยการบอกเล่า ซึ่งในช่วงศตวรรษที่ ๑๙ นี้เองจะเรียกข้อมูลที่ได้มานั้นว่า Popular Antiquates ซึ่งหมายถึง คติโบราณของปวงชนและนักคติชนรุ่นเก่าเห็นว่าผู้ที่เก็บรักษาข้อมูลให้มีสภาพคงเดิมได้มากที่สุดโดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์โลกคือชาวชนบท โดยผลงานที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นงานบุกเบิกทางคติชนวิทยาก็คือ การรวมนิทานของพี่น้องตระกูลกริมม์ (Grimm) ที่มีชื่อว่า วิลเฮล์ม (Wilhelm) และ จาคอบ (Jacab) ซึ่งทั้งสองพี่น้องนี้มักจะได้รับ การกล่าวว่าเป็นบิดาของคติชนวิทยา ด้วยมีวิธีการศึกษาอย่างเป็นระบบ และนำข้อมูลมาวิเคราะห์ แยกประเภท^{๑๔} ต่อมานักคติชนวิทยาได้ขยายขอบข่ายความสนใจไปยังวิถีชีวิตของชาวบ้าน ในระยะแรกเริ่มด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งจากหนังสือและข้อมูลภาคสนามจากชาวบ้านในหมู่บ้านต่างๆ ในระยะแรกนี้ข้อมูลคติชนวิทยาจะเป็นประเภทนิทานพื้นบ้าน ซึ่งก็ได้รับความสนใจเป็นพิเศษ จึงมีการรวบรวมนิทานพื้นบ้านในประเทศต่างๆ เช่น นิทานพื้นบ้านเยอรมนี นิทานพื้นบ้านรัสเซีย นิทานพื้นบ้านฟินแลนด์ นิทานพื้นบ้านฝรั่งเศส และต่อมาได้ขยายความสนใจไปยังนิทานพื้นบ้านในเขตวัฒนธรรมอื่นๆ ในโลก^{๑๕} รวมไปถึงประเทศไทยด้วย ดังจะเห็นได้จากมีการศึกษาเก็บข้อมูลทางคติชนวิทยาในเรื่องของนิทานก้อม นิทานในวรรณคดีต่างๆ เพลงพื้นบ้าน ปริศนาคำทาย ภาษิต คำพังเพย ซึ่งการศึกษานิทาน เพลง สุภาษิต หรือปริศนาคำทายได้นำไปสู่การศึกษาศิลปวัฒนธรรมในส่วนอื่นๆ ของวัฒนธรรมชาวบ้านด้วย ดังนั้นการศึกษาคติชนวิทยาในช่วงระยะเริ่มแรกจึงเป็นการศึกษาในเรื่องของศิลปวัฒนธรรมของชาวบ้านในหมู่บ้าน หรือในสังคมประเพณีต่างๆ ในประเทศนั้นๆ

^{๑๓} ขนิษฐา จิตชินกุล, *คติชนวิทยา*, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๑.

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑.

^{๑๕} ศิราพร ณ กลาง, *ทฤษฎีคติชนวิทยา*, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๓.

หลังจากการศึกษาและรวบรวมตัวข้อมูลที่เป็นนิทานพื้นบ้านและกลุ่มของเพลงพื้นบ้าน ภาษิต คำพังเพย เป็นต้นแล้ว ทำให้เกิดผลงานทางวิชาขึ้นสำคัญของนักคติชนในยุคแรกคือ การจัดทำ Motif-Index of Folk Literature (ดัชนีอนุภาคนิทานพื้นบ้าน) ซึ่งเป็นการนำนิทานพื้นบ้านทั่วโลกที่ รวบรวมได้มาจัดจำแนกตามอนุภาค (Motif) อนุภาคหมายถึงองค์ประกอบย่อยๆ ในนิทานที่มีลักษณะ ไม่ธรรมดา มีความน่าสนใจในความคิดและจินตนาการซึ่งอาจเป็นตัวละคร เช่น กินรี นางเงือก มังกร ม้าพูดได้ หรืออาจเป็นสิ่งของ เช่น มนต์ชุบชีวิต แหวนวิเศษ บันไดสู่สวรรค์ หรืออาจเป็นเรื่องเกี่ยวกับ พฤติกรรม เช่น การแปลงร่าง การสาป การทดสอบ ซึ่งนักคติชนวิทยาได้จัดเป็นหมวดหมู่อนุภาคที่พบ ในนิทานพื้นบ้านพร้อมทั้งระบุว่าอนุภาคนั้นๆ พบในนิทานพื้นบ้านที่ใดบ้าง ในแง่นี้ ดัชนีอนุภาคนิทาน พื้นบ้าน ซึ่งมีอยู่เป็นชุด ๖ เล่ม^{๑๖} จึงนับเป็นขุมคลังทางความคิดและจินตนาการของมนุษย์ที่เรา สามารถสืบค้นหาและศึกษาเปรียบเทียบได้ในหลายแง่มุม ซึ่งนักวิชาการทางคติชนวิทยา และผู้สนใจ ในเรื่องของคติชนวิทยาได้ใช้เป็นหลักอ้างอิงมาจนทุกวันนี้

๒.๒.๒ ความหมายของคติชน

ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์^{๑๗} ได้สรุปคำว่าคติชนวิทยาว่าน่าจะแปลได้ว่า ความเป็นไปของชาวบ้าน หรือแบบอย่างการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน หรือแบบอย่างการดำรงชีวิตของชาวบ้าน ส่วนวัฒนธรรมใน ความหมายของคำว่ามานุษยวิทยาหมายถึงแบบแผนการดำเนินชีวิตหรือวิถีชีวิตทั้งหมดของแต่ละสังคม

รังสรรค์ จันต๊ะ^{๑๘} ได้อธิบายความหมายของคติชนวิทยาไว้ว่า คติชนวิทยามีความหมาย ครอบคลุมถึงการศึกษาระบบความรู้ ความคิด ระเบียบแบบแผน เรื่องราว หรือระบบการดำเนินชีวิต ของชาวบ้านหรือกลุ่มชนใดกลุ่มชนหนึ่งทั้งชาวชนบท ชาวนาชาวไร่ ชาวเมืองชาวเขา หรือแม้แต่บัณฑิต นักศึกษา กลุ่มคนกินเหล้านักโทษ แพทย์ พยาบาล เป็นต้น ที่มีเอกลักษณ์อย่างใดอย่างหนึ่งที่ได้รับรู้ และยึดถือเป็นแนวปฏิบัติร่วมกันมาแสดงออกในรูปแบบของศิลปะแขนงต่างๆ รวมทั้งศิลปะการแสดง ที่สามารถสื่อความหมายในเชิงสัญลักษณ์ร่วมกันได้

กิ่งแก้ว เพชรราช^{๑๙} ได้ให้ความหมายของคติชนวิทยาว่า คติชนหมายถึงวิถีชีวิตของกลุ่ม ชนซึ่งมีลักษณะแนวทางดำเนินชีวิตตามความคิด ความเชื่อร่วมกันอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นของตนเองซึ่ง ได้พัฒนามา ดำรงอยู่และสืบทอดไปยังชนรุ่นหลัง อันเป็นองค์ประกอบพื้นฐานในการสร้างวัฒนธรรม ของกลุ่มชนต่างๆ

^{๑๖} ศิราพร ณ ถลาง, *ทฤษฎีคติชนวิทยา*, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๓-๔.

^{๑๗} ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์, *มานุษยวิทยากับการศึกษาคติชนชาวบ้าน*, (กรุงเทพมหานคร: โครงการส่งเสริม การสร้างตำรา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๕), หน้า ๑๑.

^{๑๘} รังสรรค์ จันต๊ะ, *เอกสารคำสอนสอนคติชนวิทยา*, (เชียงใหม่: สิรินาถการพิมพ์, ๒๕๔๔), หน้า ๖.

^{๑๙} กิ่งแก้ว เพชรราช, *เอกสารคำสอน รายวิชา คติชนวิทยา*, (อุตรดิตถ์: คณะมนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏอุตรดิตถ์, ๒๕๔๕), หน้า ๕.

เรณู อารามศรี^{๒๐} กล่าวถึงความหมายของคติชนสอดคล้องกับ กิ่งแก้วเพชรราช ว่าคติชนวิทยา หมายถึงแนวทางชีวิตหรือวิถีชีวิตของกลุ่มคนดำเนินตามวัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้น หรือวิถีชีวิตตามประเพณีของกลุ่มชน และหมายถึงชีวิตของกลุ่มคนโดยทั่วไปมิใช่หมายถึงกลุ่มคนในชนบทเท่านั้น

นอกจากนี้ สุรีย์ หาญคำ^{๒๑} ได้กล่าวถึงความหมายของคติชน สรุปได้ว่า Folklore หรือคติชนวิทยา คือ การศึกษาสิ่งที่ถ่ายทอดกันมาแต่บรรพบุรุษในรูปของนิทาน บทเพลงสถาปัตยกรรม หัตถกรรม การแต่งกาย อาหารการกินตลอดจนอากัปกริยาของกลุ่มชน โดยไม่ปรากฏผู้คิดค้นหรือผู้แต่ง แต่ปัจจุบันอาจใช้ภาษาเขียนเป็นเครื่องมือบันทึกหรือถ่ายทอดก็ได้แต่ต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้

๑. เป็นสิ่งที่สืบทอดต่อกันมาโดยทางวาจาจดจำและปฏิบัติสืบต่อๆ กันมา
๒. ไม่ทราบต้นคิด เพียงแต่อ้างกันมาว่า คนเก่าแก่เล่าหรือกระทำกันมาอย่างนั้น
๓. เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่รับช่วงกันมาหลายชั่วอายุคน
๔. เป็นเครื่องชี้วิถีชีวิตทางการดำเนินชีวิตและค่านิยมของกลุ่มชน
๕. เป็นสมบัติของคนส่วนใหญ่ในกลุ่มชนนั้นๆ

กล่าวโดยสรุป คติชนวิทยา หมายถึง ความรู้ที่ได้มาจากการศึกษาปรัชญา แนวคิด ความเชื่อ ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต และความเป็นอยู่ของกลุ่มคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่ถ่ายทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ดำเนินชีวิตตามวัฒนธรรมมีความคิด ความเชื่อ ค่านิยมและแบบของความประพฤติอย่างเดียวกัน

๒.๒.๓ ความสำคัญของคติชนวิทยา

คติชนวิทยา มีหน้าที่ศึกษาคุณค่า บทบาท และอิทธิพลต่อชีวิตและสังคมมนุษย์ เป็นคติที่กำกับ ปรัชญา แนวคิด ความเชื่อ ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของการดำเนินชีวิต คติชนจึงมีคุณค่าต่อสังคมมากมาย สรุปความตาม กุหลาบ มัลลิกะมาส^{๒๒} ได้ดังนี้

๑. คติชนทำให้วัฒนธรรมสมบูรณ์และเข้มแข็ง เพราะคติชนทุกประเภท มีบทบาทช่วยระเบียบประเพณีและระบบแบบแผนทางด้านวัฒนธรรมคงอยู่ได้อย่างเข้มแข็ง เพราะคติชนได้วางแนวทางความประพฤติและแนวทางการดำเนินชีวิตของคน

๒. คติชนวิทยาให้ความบันเทิงใจแก่สังคม เช่น นิทาน การละเล่นต่างๆ การประกอบพิธีกรรมต่างๆ การร้องเพลง เป็นต้น

^{๒๐} เรณู อรรฐาเมศรี, เอกสารประกอบการสอนรายวิชาคติชนวิทยา, (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๔๙), หน้า ๒.

^{๒๑} สุรีย์ หาญคำ, คติชนวิทยา, (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, ๒๕๔๖), หน้า ๖๔.

^{๒๒} กุหลาบ มัลลิกะมาส, ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับคติชนวิทยา ในเอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย ๘ หน่วยที่ ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๖), หน้า ๓๒-๔๒.

๓. คติชนวิทยา เป็นเครื่องมือให้การศึกษาอบรมคนสังคมโดยเฉพาะในสังคมและใน สมัย ที่ระบบโรงเรียนยังไม่แพร่หลาย การสอนโดยใช้คติชนวิทยา อบรมทั้งเด็กและผู้ใหญ่ มีหลาย ประการ เช่น นิทาน เพลงกล่อมเด็ก บทร้องเล่นของเด็ก จะชี้ให้เห็นความถูกต้อง สอนให้มีเจตคติ ที่ดี เข้าใจ บรรทัดฐานและค่านิยมทางสังคม

๔. คติชนวิทยา เป็นเครื่องมือควบคุม รักษาแบบแผนของสังคม คติชนบางประเภทมี หน้าที่สร้างกลไกในการกีดกันสังคม เพื่อรักษาแบบแผนพฤติกรรม เช่น ฝิปุยาทางภาคเหนือ สร้าง แบบแผนของการเลือกคู่ และการแต่งงานอย่างลูกทำนองครองธรรม สุภาชิตสอนหญิง มีข้อเสนอแนะ ให้ผู้หญิงปฏิบัติตามวัยต่างๆ สวัสดิรักษา เป็นข้อกำหนดการประพฤติตนของผู้ชาย มีคำสอนให้ทำ อะไร และห้ามทำอะไร ในทางตรงกันข้าม คติชนวิทยาจะนิยมยกย่องผู้ประพฤติ สอดคล้องต่อแบบ แผนของสังคม สรรเสริญความประพฤติดีงามของตัวละครในนิทาน ในมหรสปท พื้นบ้านรูปแบบต่างๆ กล่าวถึงบุญญาธิการที่กระทำไว้แต่ชาติปางก่อน นิยมยกย่องผู้กล้าหาญใน การต่อสู้เพื่อส่วนรวม

กึ่งแก้ว เพ็ชรราช^{๒๓} ได้สรุปความหมายของคติชน สอดคล้องกับที่ กุหลาบ บัลลิกะมาส สรุปไว้ดังนี้

๑. คติชนเป็นสิ่งที่ให้ความบันเทิงและนันทนาการแก่คนทุกวัย ตั้งแต่เด็กจนถึงผู้ใหญ่ ซึ่ง แสดงออกโดยผ่านการละเล่นและนันทนาการ ปริศนาคำทาย เรื่องเล่า นิทาน เป็นต้น

๒. คติชนช่วยให้มนุษย์ซึมซับในด้านความเชื่อ ความกลัว ความรู้สึก ความคิดและคุณค่า ของสังคมของตนเอง

๓. คติชนเป็นกรอบชี้นำมนุษย์และสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล โดยกฎเกณฑ์ทาง กฎหมายสมัยใหม่ไม่สามารถกระทำได้อันนี้เพราะคติชนมีความได้เปรียบในเรื่องเหล่านี้ เพราะเป็นส่วน หนึ่งของชีวิตตั้งแต่เกิดและต่อเนื่องไปตลอดชีวิต

อารี ถาวรเศรษฐ์^{๒๔} ได้กล่าวถึงคติชนว่า คติชนวิทยาเป็นมรดกทาง วัฒนธรรมที่มีคุณค่า และสำคัญต่อมวลมนุษยชาติ ดังนี้

๑. เป็นเครื่องมือศึกษาสถานะของมนุษย์
๒. เป็นเสมือนกรอบในการดำรงชีวิตของมนุษย์
๓. เป็นมรดกหรือสมบัติของชาติ
๔. มีคุณค่าทั้งในด้านศิลปะและด้านศาสตร์
๕. ช่วยให้มนุษย์เกิดความนิยมและภาคภูมิใจในถิ่นของตน
๖. เป็นองค์ความรู้ในการพัฒนาประเทศ

^{๒๓} อ่างแล้ว, กึ่งแก้ว เพ็ชรราช, เอกสารคำสอน รายวิชา คติชนวิทยา, หน้า ๕.

^{๒๔} อารี ถาวรเศรษฐ์, คติชนวิทยา, (กรุงเทพมหานคร: พัฒนาศึกษา, ๒๕๕๖), หน้า ๑๖-๑๗.

มัลลิกา คุณานุรักษ์^{๒๕} ได้สรุปความสำคัญของคติชน สอดคล้องกับความคิดเห็น ของ อารี ถาวรเศรษฐ์ ดังนี้

๑. ช่วยให้ผู้รู้จักสภาพชีวิตของคนในท้องถิ่นซึ่งถือว่าคติชนวิทยาเป็นพื้นฐานชีวิตของคนในท้องถิ่น

๒. เป็นกรอบให้ชีวิตของคนในกลุ่มอยู่ในขอบเขตที่นิยมกันว่าดีและถูกต้อง

๓. เป็นมรดกที่มีคุณภาพทางศิลปะและทางศาสตร์ เป็นบ่อเกิดวรรณคดีที่สำคัญของชาติ

๔. ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน

๕. ให้ความบันเทิงต่อคนในท้องถิ่น

ขนิษฐา จิตชินกุล ได้ให้ความสำคัญของคติชนวิทยา เป็นวิชาที่เกี่ยวกับวิถีทางในการดำเนินชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม ตลอดจนการละเล่น เพลงพื้นบ้านต่างๆ ที่ได้รับการสืบทอดมาเป็นเวลานาน การศึกษาคติชนวิทยาจึงเป็นการศึกษาถึงมรดกทางวัฒนธรรมที่จะทำให้ผู้ศึกษาได้เห็นสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของสังคมนั้นๆ ได้อย่างชัดเจน และสามารถเข้าใจอดีตเพื่อที่จะเข้าใจปัจจุบัน ตลอดจนรู้จักวางแผนในอนาคตได้อย่างถูกต้อง ดังนั้นคติชนวิทยาจึงควรแก่การศึกษาค้นคว้าด้วยยังคงมีความสำคัญและประโยชน์หลายประการ ดังนี้^{๒๖}

๑) คติชนวิทยาเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เข้าใจสภาพชีวิตมนุษย์ได้เป็นอย่างดี เพราะคติชนวิทยาได้สะท้อนให้เห็นถึงสภาพทางสังคม ชีวิตความเป็นอยู่ตั้งแต่เกิดจนตาย ความเชื่อ ค่านิยม ตลอดจนแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ได้ยึดถือประพฤติปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาจนเป็นแบบอย่างให้ชนรุ่นหลังได้จดจำและนำมาปฏิบัติ

๒) คติชนวิทยาเป็นเครื่องมือที่ให้ความบันเทิงแก่มนุษย์ทุกวัย ด้วยคติชนบางประเภทจะให้อารมณ์ที่สนุกสนานเพลิดเพลิน เช่น นิทานพื้นบ้านจะเป็นความบันเทิงที่มีผู้ให้ความสนใจอยู่เสมอ โดยเฉพาะสังคมในอดีตที่เป็นสังคมของการฟังเพราะการเขียนหนังสือจะจำกัดอยู่ในแวดวงราชการและผู้อ่านเรียนในพุทธศาสนา เพลงพื้นบ้านซึ่งมีทั้งเพลงประกอบการละเล่น เพลงปฏิพากย์ เพลงร้องเล่นของเด็ก หรือแม่ในช่วงของการประกอบอาชีพ เช่น เกี่ยวข้าว สงฟาง ก็ยังมีเพลงที่ร้องเพื่อให้เกิดความเพลิดเพลิน

๓) คติชนวิทยาจะให้ความรู้และอบรมสั่งสอน ด้วยคติชนวิทยาจะให้ความรู้หลายทางในชีวิตประจำวัน เช่น ความรู้เรื่องยาสมุนไพร ความรู้เรื่องประเพณีพิธีกรรมต่างๆ ตลอดจนความเชื่อเพื่อเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ นอกจากนี้ยังช่วยอบรมสั่งสอนคนในสังคม เช่น นิทานอีสป นิทานคติสอนใจ ที่ตอนท้ายของเรื่องจะจบลงที่ว่า นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า...ให้ลูกหลานเป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม

^{๒๕}มัลลิกา คุณานุรักษ์, *คติชนวิทยา*, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๐), หน้า ๑.

^{๒๖}ขนิษฐา จิตชินกุล, *คติชนวิทยา*, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๕-๖.

๔) คติชนวิทยาจะให้สติปัญญาส่งเสริมให้คนใช้ความคิดใช้ปัญญา เช่น การเล่นปริศนาคำทาย ซึ่งปริศนาคำทายนี้จะมีอยู่ทุกภาค เป็นการช่วยฝึกสมองทดสอบสติปัญญาและใช้ปฏิภาณไหวพริบ ด้วยปริศนาคำทายจะใช้ถ้อยคำที่กำกวม หรืออาจจะได้คำตอบคนละเรื่องกับตัวปริศนาซึ่งทำให้ผู้เล่นปริศนาคำถามต้องใช้ความคิดในการค้นหาคำตอบ และบางปริศนาคำทายยังช่วยสร้างความสนุกสนานให้แก่ผู้เล่นด้วย

๕) คติชนวิทยาเป็นรากฐานของศาสตร์แขนงต่างๆ ด้วยคติชนมีเนื้อหาที่กว้างขวางครอบคลุมศาสตร์แขนงต่างๆ ที่ศึกษากันอยู่ในปัจจุบัน เช่น สังคมศึกษาจะมีการศึกษาในเรื่องประเพณี ความเชื่อ ภาษาศาสตร์จะมีการศึกษาในเรื่องภาษาถิ่น แพทยศาสตร์จะมีการศึกษาในเรื่องยาสมุนไพรและตำรายากลางบ้าน และวรรณคดีบางเรื่องจะมีที่มาจากวรรณกรรมท้องถิ่นหรือนิทานพื้นบ้าน เป็นต้น จึงนับว่าคติชนวิทยาช่วยทำให้การศึกษาในสาขาต่างๆ ได้รับการพัฒนาและกว้างขวางมากยิ่งขึ้น

๖) คติชนวิทยาเป็นแหล่งรวมความสามัคคี ทั้งนี้เพราะวิถีการดำเนินชีวิตขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนการเล่นพื้นบ้านต่างๆ จะเป็นลักษณะของการร่วมแรงร่วมใจกัน เช่น การลงแขกในการทำนาเป็นประเพณีที่ชาวบ้านจะร่วมแรงร่วมใจแลกเปลี่ยนกันทำงาน หรือในเทศกาลงานบุญต่างๆ ชาวบ้านก็จะมาร่วมด้วยช่วยกันทำบุญจัดงานรื่นเริงฉลองร่วมกัน เป็นต้น

๗) คติชนวิทยาช่วยให้อารมณ์เบิกบานและความคับข้องใจคลี่คลายลง ด้วยชาวบ้านและวัฒนธรรมจะมีความสัมพันธ์กัน ดังนั้นคติชนวิทยาจึงช่วยคลี่คลายความคับข้องใจของมนุษย์ซึ่งจะสังเกตได้จากนิทานพื้นบ้านไทยประเภทจักรๆ วงศ์ๆ ที่ลูกเขยมักจะฆ่าพ่อตาตาย หรือพ่อตากับลูกเขยมักจะไม่ลงรอยกัน หรือความขัดแย้งระหว่างเมียขี้เหนียวเมียหลวงในสังคมไทย ทั้งนี้เพราะสังคมไทยในอดีตเป็นครอบครัวขยาย คนไทยจะแต่งลูกเขยเข้าบ้าน พ่อตากับลูกเขยมักไม่ค่อยลงรอยกัน นิทานจึงมีส่วนช่วยลดความตึงเครียดภายในครอบครัวลงได้

๘) คติชนวิทยาช่วยควบคุมสังคม คติชนบางประเภทสามารถควบคุมความประพฤติของคนในสังคมให้เป็นที่ยอมรับได้ อีกทั้งให้กำลังใจแก่บุคคลที่ประพฤติตนตามแบบอย่างที่ดีที่สังคมกำหนด เช่น สุภาพชน คำพังเพย คำคม สำนวนโวหารต่างๆ จะเป็นเครื่องเตือนใจให้คนในสังคมยึดถือเป็นแนวปฏิบัติ

๙) คติชนวิทยาก่อให้เกิดความภูมิใจในท้องถิ่น ทำให้เห็นความสำคัญของวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ในท้องถิ่น สังเกตได้จากในแต่ละท้องถิ่นจะมีเรื่องเล่า ตำนาน นิยายที่อธิบายถึงประวัติความเป็นมาอันเป็นการสะท้อนให้เห็นระบบความคิดของคนโบราณที่ต้องการจะอธิบายท้องถิ่นของตนหรือบางครั้งก็นำไปโยงกับสถานที่ในท้องถิ่นจนกลายเป็นมรดกอันล้ำค่าที่ทุกคนเป็นเจ้าของซึ่งมรดกนี้ได้มีการสืบทอดมาเป็นระยะเวลาที่ยาวนานอันก่อให้เกิดความรัก ความหวงแหนและความภาคภูมิใจ

๑๐) คติชนวิทยาเป็นมรดกหรือสมบัติของชาติ ด้วยวัฒนธรรมท้องถิ่นย่อมมีเอกลักษณ์เป็นของตัวเอง มีการปลูกฝังให้ชนในกลุ่มได้เห็นความสำคัญและให้เกิดความภาคภูมิใจในขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนได้ยึดถือปฏิบัติต่างๆ กันมา ควรที่จะช่วยกันอนุรักษ์เพื่อให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมสืบต่อไป

ความสำคัญของคติชนวิทยานี้ มีความสำคัญตรงที่ทำการศึกษาข้อมูลทางวัฒนธรรมของมนุษย์ที่มีการถ่ายทอดสืบต่อกันมา ทั้งในสังคมชนบทและสังคมเมือง ไม่ว่าจะเป็นตำนานนิทาน นิยายประจำถิ่น เพลง ปริศนาคำทาย สำนวนภาษิต คำพังเพย การละเล่น การแสดง เครื่องมือเครื่องใช้อาหารการกิน ยาพื้นบ้าน ความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรม เป็นต้น ล้วนอยู่ในกระบวนการศึกษาของคติชนวิทยาทั้งสิ้น ในที่นี้รวมไปถึงการศึกษาความเป็นมาของวัฒนธรรมในรูปแบบต่างๆ ของมนุษย์ด้วย ซึ่งก็คือว่าเป็นการอนุรักษ์ความเป็นเอกลักษณ์ของชาตินั้นๆ ไว้ ผลของการศึกษาคติชนวิทยาในปัจจุบันได้มีความแพร่หลายอย่างมาก มีทั้งองค์กรในส่วนต่างๆ ของภาครัฐและเอกชน สถาบันการศึกษาได้ร่วมกันจัดการอบรมสัมมนาทางคติชนวิทยาเพิ่มมากขึ้น เช่น การเก็บรวบรวมข้อมูล ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนการฝึกฝนบุคลากรทางด้านคติชนวิทยาให้มีความรู้ความสามารถในการสร้างองค์ความรู้ทางคติชนวิทยาเพื่อจะได้ถ่ายทอดและเผยแพร่สืบต่อไป

กล่าวโดยสรุป คติชนมีความสำคัญ คือ ให้ความบันเทิงใจ เป็นกรอบในการดำเนินชีวิต เป็นเครื่องมือให้การอบรมคน ค่านิยมทางสังคม และเป็นเครื่องมือควบคุม มีคุณค่าทั้งในด้านศิลปะและด้านศาสตร์

๒.๒.๔ องค์ประกอบทางคติชนวิทยา

เรณู อรรถฐาเมศร์^{๒๗} กล่าวว่า องค์ประกอบของคติชนวิทยาคือองค์ประกอบ หรือผลผลิตทางวัฒนธรรมซึ่งมีเนื้อหาสาระที่ศึกษาค้นในวิชาคติชนวิทยามี ๕ องค์ประกอบ ดังนี้

๑. กลุ่มชน ตามความหมายในทางคติชนวิทยา หมายถึง บุคคลหลายคนมีคติของวิถีชีวิตร่วมกัน มีผลผลิตทางวัฒนธรรมเป็น “สมบัติของกลุ่ม” ร่วมกัน

๒. แหล่ง คือ พื้นที่ชุมนุมที่มีวิถีชีวิตร่วมกัน หรือมีความเป็นชุมชนซึ่งมีเครือข่ายทาง สังคมร่วมกัน เช่น ชาติพันธุ์ กลุ่มเครือญาติ เครือข่ายวัด เป็นคนบ้านเดียวกัน (คนในชุมชน เดียวกัน)

๓. ตัวบท คือ ข้อมูล หรือเนื้อหาของคติชนวิทยา หรือวิธีแสดงออกของกลุ่มชน ซึ่งเป็นข้อมูลมุขปาฐะ อมุขปาฐะ และข้อมูลแบบผสม เช่น ศิลปะหัตถกรรม ดนตรีพื้นเมือง ความเชื่อ การละเล่น งานมหกรรม

๔. บทบาทหน้าที่ คติชนวิทยาของกลุ่มคนในสังคมหนึ่งๆ มีความหมาย มีบทบาทหน้าที่สัมพันธ์กันอย่างไรในสังคมนั้น รวมทั้งบริบทแวดล้อมต่างๆ ของคติชนวิทยา หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การ

^{๒๗}เรณู อรรถฐาเมศร์, เอกสารประกอบการสอนรายวิชาคติชนวิทยา, (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๔๙), หน้า ๗-๘.

ค้นหาเป้าหมายข้อมูลที่แสดง อันได้แก่เป้าหมายที่กลุ่มชนนั้นมีความเชื่อความเข้าใจตาม พฤติกรรมที่เขาปฏิบัติอยู่ เป็นการเข้าไปมีความสัมพันธ์กับกลุ่มชนนั้น

๕. กระบวนการถ่ายทอด แต่เดิมคติชนวิทยามักถ่ายทอดด้วยปาก (หรือมุขปาฐะ) หรือการแสดงออกเพื่อให้เลียนแบบได้ อันเป็นวิถีดั้งเดิมตามธรรมชาติในชีวิตมนุษย์ การขาดตอนทาง คติชนวิทยาและการขาดตอนทางวัฒนธรรมนั้นก็เนื่องมาจากการถ่ายทอด แม้ในเวลาปัจจุบันนี้ เมื่อการสื่อสารด้วยการใช้เครื่องมือต่างๆ เจริญมากขึ้น แต่การถ่ายทอดด้วยปาก และวิธีการปฏิบัติ ก็ยังมีความสำคัญอยู่เป็นอันมากสำหรับวงการคติชนวิทยา แต่ก็มีผู้เสนอแนวคิดที่นักศึกษาคติชนวิทยาควรจะพัฒนาการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เป็นเครื่องมือถ่ายทอดคติชนวิทยาด้วย เพราะจะมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิตสมัยใหม่ที่วิถีชีวิตของผู้คนมีปัญหาเกี่ยวกับเรื่องเวลาและ การเปลี่ยนแปลง ประเด็นสำคัญในการศึกษาการถ่ายทอดคือ ใครเป็นผู้ถ่ายทอด ถ่ายทอดแก่ใคร ในสถานการณ์อย่างไรบ้าง ช่องทางในการถ่ายทอดในปัจจุบันเป็นอย่างไร เมื่อเปรียบเทียบกับอดีต และมีผลกระทบต่อสังคมอย่างไร

กล่าวโดยสรุป องค์ประกอบของคติชนวิทยาประกอบด้วย กลุ่มชน แหล่ง ตัวบท บทบาทหน้าที่ และกระบวนการถ่ายทอด ผู้รับการถ่ายทอด สถานการณ์ ช่องทางการถ่ายทอด และผลกระทบต่อสังคม

๒.๒.๕ ประเภทของคติชนวิทยา

ภูมิจิต เรื่องเดช ได้กล่าวว่า การแบ่งประเภทของคติชนวิทยาของ นักคติชนวิทยาชาวต่างประเทศและชาวไทย นิยมยึดตามหลักเกณฑ์การแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท หลัก คือ คติชนชาวบ้านที่ใช้คำพูด คติชนชาวบ้านที่ไม่ใช้คำพูด และคติชนชาวบ้านแบบผสม การแบ่งประเภทของคติชนวิทยา ตามแนวคิดของศาสตราจารย์กุหลาบ มลลิกะมาส มีดังนี้^{๒๘}

๑. คติชนชาวบ้านที่ใช้คำพูด (Verbal Folklore) คือ คติชนชาวบ้านประเภทที่ใช้ภาษาหรือ คำพูด ได้แก่

- ๑.๑ เพลงชาวบ้าน (Folk Songs)
- ๑.๒ นิทานชาวบ้าน (Folk Tales)
- ๑.๓ บทภาษิต ซึ่งอาจแยกเป็น (Folk Proverbs)
 - ๑.๓.๑ สุภาษิต
 - ๑.๓.๒ คำให้พร
 - ๑.๓.๓ คำกล่าว
 - ๑.๓.๔ สำนวนพูด

^{๒๘} ภูมิจิต เรื่องเดช, คติชนวิทยา (Thai Folklore), (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, ๒๕๔๒), หน้า ๔๑-๔๒.

- ๑.๔ ปริศนาคำทาย (Riddles)
- ๑.๕ ความเชื่อเรื่องโชคลาง (Belief)
- ๑.๖ ภาษาถิ่น (Dialect)
- ๑.๗ เพลง แบ่งเป็น
 - ๑.๗.๑ เพลงชาวบ้าน
 - ๑.๗.๒ เพลงกล่อมเด็ก
 - ๑.๗.๓ เพลงประกอบการเล่นของเด็ก

๒. คติชนชาวบ้านที่ไม่ใช้คำพูด (Non Verbal Folklore) คือคติชนชาวบ้านที่ไม่ต้องใช้ภาษาพูด ก็สามารถถ่ายทอดสืบทอดกันได้ การสืบทอดใช้วิธีการสังเกต และปฏิบัติฝึกฝนได้ ได้แก่

- ๒.๑ สถาปัตยกรรม (Folk Architecture)
- ๒.๒ ศิลปะชาวบ้าน (Folk Art)
- ๒.๓ งานฝีมือของชาวบ้าน (Folk Craft)
- ๒.๔ การแต่งกายของชาวบ้าน (Folk Costumes)
- ๒.๕ อาหารของชาวบ้าน (Folk Food)
- ๒.๖ กิริยาท่าทางของชาวบ้าน (Folk Gesture)
- ๒.๗ ดนตรีชาวบ้าน (Folk Music)

๓. คติชนชาวบ้านประเภทผสม (Partly Verbal Folklore หรือ mix) เป็นประเภทผสมระหว่างชนิดที่ต้องใช้ภาษา และท่าทางประกอบกัน ได้แก่

- ๓.๑ ความเชื่อ และคติในเรื่องโชคลาง (Beliefs and Superstitions)
- ๓.๒ การเล่นของชาวบ้าน (Folk Games)
- ๓.๓ การละคร (Folk Dramas)
- ๓.๔ ระบำรำเต้น (Folk Dances)
- ๓.๕ ประเพณีของชาวบ้าน (Folk Customs)
- ๓.๖ งานมหรหรรรม พิธีการฉลองรื่นเริง (Folk Festivals)

ส่วน ศิราพร ณ ถลาง แบ่งข้อมูลคติชนวิทยาออกเป็น ๔ ประเภท คือ^{๒๙}

๑. Verbal Folklore หมายถึง ข้อมูลประเภท นิทานพื้นบ้าน เพลงพื้นบ้าน ภาษิต ปริศนาคำทาย

^{๒๙} ศิราพร ณ ถลาง, “คติชนวิทยา: จากคติชนสู่ชาวบ้านและชาวเมือง” ในมองคติชนเห็นชาวบ้าน ,เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ ศูนย์คติชนวิทยา และภาควิชาภาษาไทย, (คณะอักษรศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ ๖-๘ กันยายน ๒๕๔๓), หน้า ๒.

๒. Performing Folklore หมายถึง ข้อมูลประเภท การละเล่น การแสดงพื้นบ้าน ละครชาวบ้าน

๓. Material Folklore หมายถึง ข้อมูลประเภท เครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้าน เครื่องจักรสาน ผ้าทอ ยา อาหารพื้นบ้าน

๔. Customary Folklore หมายถึง ความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรม

นอกจากนี้ มัลลิกา คุณานุรักษ์ ได้กล่าวถึง ประเภทของข้อมูลทางคติชน วิทยาว่ามี ๓ ประเภท ดังนี้^{๓๐}

๑. ข้อมูลประเภทมุขปาฐะ ได้แก่ ข้อมูลที่เป็นเรื่องเล่าจากปากต่อปาก จากรุ่นสู่รุ่น เป็นการถ่ายทอดด้วยการเล่า ซึ่งมีดังนี้

๑.๑ คำกล่าว ได้แก่ คำกล่าวต่อกันในการอยู่ร่วมกันในสังคมเพื่อให้เกิดความเข้าใจกัน และเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อยและเกิดสันติสุข

๑.๑.๑ สำนวน คำพังเพย ภาษิต และสุภาษิต

๑.๑.๒ คำใบ้พร

๑.๑.๓ คำประณาม

๑.๒ นิทาน

๑.๓ บทเพลง

๑.๔ ปริศนาคำทาย

๑.๕ ความเชื่อ

๑.๖ ภาษาถิ่น

๒. ข้อมูลประเภทมุขปาฐะ ได้แก่ ข้อมูลที่เป็นรูปธรรม หรือข้อมูลที่สามารถเห็นประจักษ์ หรือข้อมูลที่สามารถสัมผัสได้ด้วยประสาทสัมผัส ทั้งห้า คือตา หู จมูก ลิ้น กาย ดังนี้

๒.๑ สถาปัตยกรรมพื้นบ้าน ได้แก่ สิ่งก่อสร้างที่เป็น ประเภทอาคาร สถานที่ ที่อยู่อาศัย เช่น โบสถ์ วิหาร เจดีย์ ศาลาการเปรียญ บ้านเรือน เป็นต้น

๒.๒ ศิลปกรรมพื้นบ้านหรือศิลปะชาวบ้าน ได้แก่ ศิลปะการแสดงออกประจำของสังคมกลุ่มนั้นหรือศิลปะประจำของชนชาตินั้นๆ ที่แสดงถึงเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของชาตินั้น เช่น ศิลปกรรม การประดิษฐ์เครื่องดนตรี ของชาวอีสาน ได้แก่ พิณ แคน โวต โปรงราง เป็นต้น ศิลปะการแสดงออกของอีสาน ได้แก่ หมอลำ เป็นต้น

๒.๓ หัตถกรรมพื้นบ้าน ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ หรือสิ่งประดิษฐ์ที่ทำด้วยมือของชาตินั้นหรือพื้นถิ่นนั้น เช่น ที่จับปลา (แห ไซ ลอบ จั่น) กระจิบข้าว เป็นต้น

^{๓๐} อ่างแล้ว, มัลลิกา คุณานุรักษ์, คติชนวิทยา, หน้า ๑๔-๑๕.

๒.๔ เครื่องแต่งกายพื้นบ้าน ได้แก่ ชุดประจำของสังคมกลุ่มนั้นหรือเครื่องแต่งกายประจำของชนชาตินั้นๆ ที่แสดงถึงเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของชาตินั้น

๒.๕ โภชนาการพื้นบ้าน ได้แก่ อาหารประจำของสังคมกลุ่มนั้นหรืออาหารประจำของชาตินั้นๆ ที่แสดงถึงเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของชาตินั้น เช่น ปลาแดกหรือปลาร้า เป็นอาหารประจำชนชาติของอาณาจักรล้านช้าง หรือที่รู้จักกัน ณ ปัจจุบัน คืออาหารประจำชาติลาวและชนชาติอีสาน เป็นต้น

๓. ข้อมูลประเภทผสม ได้แก่

๓.๑ การละเล่นพื้นบ้าน

๓.๒ การละเล่น

กล่าวโดยสรุป การแบ่งประเภทของคติชนวิทยา แบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ คติชนประเภทมุขปาฐะ ได้แก่ สำนวน คำพังเพย ภาษิต สุภาษิต นิทาน บทเพลง ปริศนาคำทาย และ ภาษากลุ่ม คติชนประเภทมุขปาฐะ ได้แก่ สถาปัตยกรรมพื้นบ้าน ศิลปกรรมพื้นบ้านหัตถกรรม พื้นบ้าน เครื่องแต่งกายพื้นบ้าน และอาหารของชาวบ้าน และคติชนประเภทผสม ได้แก่ ความเชื่อ คติในเรื่อง โชคลาง การละเล่นของชาวบ้าน การละเล่นพื้นบ้าน การละคร ระบายรำเต้น ประเพณีของ ชาวบ้าน และงานมหรหรรรม พิธีการฉลองรื่นเริง

๒.๒.๖ ทฤษฎีทางคติชนวิทยา

คติชนวิทยา เป็นศาสตร์ที่มีความหลากหลายและกว้างขวางทางเนื้อหา จึงค่อนข้างจะครอบคลุมเนื้อหาของศาสตร์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของมนุษย์ในทุกชั้นของสังคม เช่นความเชื่อ ประเพณีวัฒนธรรม รวมไปถึงพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นต้น จากหลากหลายของเนื้อหาทำให้คติชนวิทยาเข้าไปเกี่ยวข้องกับทฤษฎีต่าง ๆ ที่เป็นข้อมูลทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตมนุษย์อันสืบเนื่องจากเรื่องราวในอดีตสู่ปัจจุบันซึ่งผู้วิจัยจะได้ศึกษาทฤษฎีที่เห็นว่าเกี่ยวข้องกับข้อมูลทางคติชนวิทยา ดังนี้

๑. ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Cultural diffusion theory)

ทฤษฎีนี้ เป็นทฤษฎีที่เน้นกระบวนการทางประวัติศาสตร์ที่ใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เรียกว่าลักษณะเฉพาะทางประวัติศาสตร์ (Historical particularize) กล่าวคือการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่มีลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมหนึ่งแพร่กระจายไปสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่งโดยปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมใหม่นอกจากนั้นยังเป็นผู้สนับสนุนให้เกิดแนวคิดที่เชื่อว่าวัฒนธรรมสามารถวัดได้โดยนำวัฒนธรรมที่แตกต่างกันมาเปรียบเทียบกันและพิจารณาคุณลักษณะที่สูงกว่าหรือด้อยกว่าของแต่ละวัฒนธรรมแต่ยังคงเชื่อว่าวัฒนธรรมนั้นไม่มีวัฒนธรรมใดที่ดึกว่าหรือเลวกว่ากัน เพราะการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมไปยังดินแดนต่างวัฒนธรรมนั้น เป็นเพียง

การปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้นๆ เท่านั้นเอง^{๓๑} ฉะนั้นจึงไม่มีเหตุผลใดที่จะมองได้ว่า วัฒนธรรมใดดีกว่าวัฒนธรรมใด เพราะทุกวัฒนธรรมล้วนมีเอกลักษณ์เฉพาะตนในประเทศ สังคม หรือ ท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งในที่นี่ผู้วิจัยจะได้เสนอการแพร่กระจายของคติชนวิทยาประเภทนิทานพื้นบ้าน เพื่อให้ทราบถึงธรรมชาติของการแพร่กระจายของนิทาน ลักษณะความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่สามารถเกิดขึ้น อันทำให้นิทานเรื่องเดียวกันเกิดเป็นสำนวนต่างๆ ตลอดจนเงื่อนไขการแตกเรื่องต่างๆ ในชื่ออื่น ทั้งๆ ที่มีโครงเรื่องคล้ายๆ กัน

๑) นักเล่านิทาน : ผู้มีส่วนกำหนดชีวิตของนิทาน

ธรรมชาติของนิทานคือการเปิดโลกแห่งจินตนาการให้ผู้ฟัง ผู้ฟังได้หลีกหนีจากโลกแห่งความเป็นจริงชั่วคราว แล้วพาตัวเองเข้าไปสู่อีกโลกหนึ่งที่มีกฎเกณฑ์เป็นของตัวเองอีกแบบหนึ่งที่ไม่เหมือนโลกแห่งความเป็นจริง เช่น เจ้าชายมีอาวุธวิเศษ ยักษ์แปลงร่างได้ เจ้าหญิงสวมเสื้อผ้าที่ประดับด้วยดวงดาว ต้นไม้พูดได้ ทารกน้อยเกิดอยู่ในดอกบัว เป็นต้น ธรรมชาติของมนุษย์ก็ชอบที่จะเล่าเรื่องสู่กันฟัง ถ้าเราเป็นนักเล่านิทานและได้เดินทางท่องเที่ยวไปยังดินแดนอื่น จะมีอะไรน่าภูมิใจไปกว่าการเล่านิทานจากดินแดนของเราให้ผู้คนในดินแดนอื่นฟัง ในทุกสังคมก็จะมีนักเล่านิทานเก่งๆ ที่ชอบเล่านิทานให้ลูกหลานและคนในหมู่บ้านฟัง หากนักเล่านิทานได้เล่านิทานของตนให้ผู้ฟังซึ่งเป็นนักเล่านิทานเช่นกัน นักเล่านิทานในดินแดนนั้นก็นำนิทานของเราไปเล่าต่อ นิทานของเราก็จะเข้าไปอยู่ในอีกสังคมหนึ่งได้ ในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ มนุษย์ก็เดินทางไปค้าขายไปมาหาสู่กันตลอดเวลา คนยุโรปมาเอเชีย คนอินเดีย คนจีนมาสุวรรณภูมิ คนบนเขาเอาของป่าลงมาขายให้คนพื้นราบ และในแต่ละประเทศก็ประกอบด้วยคนหลายเชื้อชาติพันธุ์ ต่างชาติพันธุ์ก็ต่างภาษา ต่างวัฒนธรรม จึงย่อมมีนิทานต่างเรื่องเล่าสู่กันฟัง ดังที่ฟอน ซีดอฟ (Von Sydow) นักคติชนวิทยาชาวสวีเดนได้กล่าวไว้ว่า นักคติชนจะสนใจเฉพาะตัวนิทานอย่างเดียวไม่พอ จำเป็นอย่างมากที่จะต้องสนใจการเล่านิทาน การดำรงอยู่ของนิทานในสังคมหนึ่งๆ ตลอดจนการถ่ายทอดนิทานในสังคมนั้น ๆ และการแพร่กระจายของนิทานของนิทานไปสู่สังคมอื่นๆ ด้วย^{๓๒}

ฟอน ซีดอฟ เป็นผู้ชี้ให้เห็นความสำคัญของนักเล่านิทานในการกำหนดชีวิตของนิทานว่า ในแต่ละสังคมจะมีบุคคลอยู่ ๒ ประเภทคือ นักเล่านิทาน ซึ่งเป็นผู้ที่ถ่ายทอดและสืบทอดนิทานในแต่ละสังคม คนประเภทนี้มีวิญญานความเป็นนักเล่านิทาน สามารถจดจำนิทานต่างๆ และถ่ายทอดนิทานได้อย่างมีชีวิตชีวา ดังนั้นหากนักเล่านิทานในสังคมใดๆ เสียชีวิตตายไปโดยไม่มีใครรับช่วงต่อนิทานในสังคมนั้นๆ ก็อาจจะไม่มีชีวิตอยู่ต่อไปด้วย นานวันเข้านิทานเก่าแก่ในสังคมนั้นก็จะเลือนหายไปจากความทรงจำของคนในสังคมนั้น ส่วนบุคคลประเภทที่สอง คือผู้เล่านิทาน ผู้ฟังนิทานอาจมี

^{๓๑} อ่างแล้ว, ศิราพร ณ ถลาง, “คติชนวิทยา : จากคติชนสู่ชาวบ้านและชาวเมือง” ในมองคติชนเห็นชาวบ้าน, เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ ศูนย์คติชนวิทยา และภาควิชาภาษาไทย, หน้า ๑๕๑.

^{๓๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๕.

บทบาทในการช่วยจดจำนิทานและช่วยทักท้วงหากนักเล่านิทานเล่าเรื่องข้ามไป แต่ไม่มีความสามารถในการถ่ายทอดนิทานต่อให้มีชีวิตชีวน่าฟังอย่างที่คุณเป็นผู้เป็นเล่านิทานตัวจริงทำได้ ดังนั้นชีวิตของนิทานจึงขึ้นอยู่กับนักเล่านิทานเป็นสำคัญ^{๓๓} เหตุนี้นักเล่านิทานแต่ละคนจะมีส่วนสำคัญในการทำให้เกิดสำนวนนิทานที่ต่างกันอันเป็นคำอธิบายอันหนึ่งว่า เหตุใดจึงมีสำนวนต่างๆ ของนิทานเรื่องเดียวกันเกิดขึ้นได้มากมายในกระแสการถ่ายทอดนิทานในประเพณีบอกเล่า

๒) ลักษณะความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในการแพร่กระจายของนิทาน

ลักษณะความเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นกับตัวนิทานเมื่อนิทานนั้นแพร่กระจายออกไปสามารถสรุปได้ ๑๕ ประการ ดังนี้^{๓๔}

(๑) รายละเอียดบางอย่างถูกลืม โดยเฉพาะรายละเอียดที่ไม่ค่อยสำคัญ พอกาลเวลาผ่านไป สังคมเปลี่ยนไปรายละเอียดใด ถ้าไม่ได้รับความสนใจของสังคม เพราะอิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจึงทำให้รายละเอียดที่สังคมในขณะนั้นไม่ให้ความสนใจ และไม่ให้ความสำคัญหายไปหรือเปลี่ยนไป

(๒) รายละเอียดบางอย่างถูกเพิ่มเติมเข้าไป ส่วนใหญ่มักเป็นอนุภาคจากนิทานเรื่องอื่น แต่บางครั้งก็เป็นการสร้างสรรค์ใหม่ของผู้เล่ามักมีการเพิ่มรายละเอียดเข้าไปในตอนต้นเรื่องและท้ายเรื่องเพื่อให้เหมาะกับเหตุการณ์ของสังคมยุคนั้น

(๓) ผูกนิทาน ๒ เรื่องเข้าด้วยกัน

(๔) มีการซ้ำรายละเอียดบางประการ ส่วนใหญ่ทำให้เป็น ๓ ครั้ง

(๕) มีการซ้ำเหตุการณ์ซึ่งมีอยู่ครั้งเดียวในเรื่องเดิม บางครั้งอาจไม่ใช่เป็นการซ้ำเหตุการณ์เสียทีเดียว อาจเป็นยกเหตุการณ์คล้ายๆ กันในนิทานเรื่องอื่นเปรียบเทียบให้ฟังเพิ่มเติม

(๖) มีการยกตัวอย่างให้เฉพาะเจาะจงลงไปทั้งๆ ที่ในเรื่องเดิมเป็นการกล่าวถึงอย่างกว้างๆ เช่น ระบุลงไปว่าเป็น นกกระจกแทน นก หรือกลับกัน เช่น เล่าว่า นก แทนที่จะเล่าว่า นกกระจก

(๗) มีการนำเหตุการณ์จากนิทานเรื่องอื่นมาใส่แทน โดยเฉพาะตอนจบ

(๘) มีการเปลี่ยนบทบาทตัวละคร และบ่อยครั้งที่เป็นการเปลี่ยนบทบาทหรือคุณสมบัติของตัวละครที่มีลักษณะตรงข้ามกัน เช่น หม่าป่าผู้ฉลาดกับหมีโง่ อาจถูกเปลี่ยนเป็น หม่าป่าโง่กับหมีฉลาด

(๙) นิทานเรื่องสัตว์ซึ่งมีตัวละครเป็นสัตว์ในเรื่องเดิมอาจถูกแทนที่ด้วยตัวละครที่เป็นมนุษย์

(๑๐) นิทานเกี่ยวกับมนุษย์ที่มีตัวละครสัตว์ในเรื่องอาจถูกแทนที่ด้วยตัวละครที่เป็นมนุษย์

(๑๑) ในทำนองเดียวกัน ตัวละครที่เป็นสัตว์ ยักษ์ หรือปีศาจอาจเปลี่ยนไปมาแทนที่สลับกันได้

^{๓๓} ศิราพร ฐิตะฐาน, **ทฤษฎีการแพร่กระจายของนิทาน**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๒๓), หน้า ๒๒.

^{๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖.

(๑๒) อาจมีการเล่านิทานด้วยสรรพนามบุรุษที่ ๑ เสมือนว่าผู้เล่าเป็นตัวละครตัวหนึ่งในเรื่องนั้น

(๑๓) การเปลี่ยนแปลงรายละเอียดเพียงอันเดียวอาจทำให้ต้องเปลี่ยนอีกหลายจุดตามเพื่อให้เรื่องสอดคล้องกัน

(๑๔) เมื่อนิทานท่องเที่ยวไปในดินแดนต่างวัฒนธรรม ประเพณีที่ผู้ฟังจะไม่คุ้นเคยอาจถูกแทนที่ด้วยประเพณีที่ผู้ฟังคุ้นเคย เช่น การใช้ตัวละคร เจ้าชายและเจ้าหญิง อาจต้องเปลี่ยนเป็น ลูกชายและลูกสาวหัวหน้าเผ่า ในสำนวนอินเดียนแดง

(๑๕) ในทำนองเดียวกัน รายละเอียดบางอย่างที่ฟังดูล้าสมัยอาจถูกเปลี่ยนให้ทันสมัย เช่น พระเอกอาจเดินทางไปผจญภัยด้วยรถไฟ เป็นต้น

จากข้อสรุปทั้ง ๑๕ ข้อนี้ ได้ชี้ให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของสำนวนนิทานที่อาจเกิดขึ้นได้ เพราะตัวนักเล่านิทานได้เน้นการถ่ายทอดนิทาน หรือเมื่อนิทานแพร่กระจายไปยังวัฒนธรรมต่างๆ นั้นย่อมมีการเปลี่ยนสถานที่ เปลี่ยนบุคคล หรือเปลี่ยนเหตุการณ์ การสมมติตัวละครรวมไปถึงสำนวนทางภาษาก็เปลี่ยนไปตามสถานการณ์ด้วยเช่นกัน แต่ถึงจะเปลี่ยนไปตามยุคสมัยอย่างไร เอกลักษณะของนิทานเรื่องนั้นๆ ก็ยังคงอยู่เช่นเดิม อย่างเช่น เรื่องรามเกียรติ์ ต้นเรื่องเกิดที่ประเทศอินเดีย เมื่อเรื่องรามเกียรติ์แพร่กระจายเข้ามาในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้ประเทศต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น มาเลเซีย อินโดนีเซีย พม่า ไทย ลาว และเขมร ล้วนมีนิทานและวรรณคดีการแสดงที่มาจากนิทานพระราม หรือมหากาพย์รามายณะทั้งสิ้น วัฒนธรรมอินเดียนิยมมีความแตกต่างจากวัฒนธรรมในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นิทานที่มาจากวัฒนธรรมอินเดียนจึงย่อมต้องมีการเปลี่ยนให้เข้ากับวัฒนธรรมความเชื่อและวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นในภูมิภาคนั้นๆ

๒.๓ แนวคิด ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม

ในการแพร่กระจาย (Diffusion) เป็นคำศัพท์ทางมานุษยวิทยาที่พัฒนาขึ้นเป็นครั้งแรกโดย เอ็ดเวิร์ด บี ไทเลอร์ (Edward B. Tylor) บรรณารักษ์ทางมานุษยวิทยาชาวอังกฤษ หมายถึงการกระจายตัวของวัฒนธรรมทั้งที่เป็นวัตถุและไม่ใช่วัตถุเกิดขึ้นโดยการเคลื่อนย้ายของสื่อกลางเข้าสู่ขอบเขตของสังคมใหม่ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๓.๑ ความหมายของวัฒนธรรม

วัฒนธรรม หมายถึง รูปแบบของกิจกรรมมนุษย์และโครงสร้างเชิงสัญลักษณ์ที่ทำให้กิจกรรมนั้นเด่นชัดและมีความสำคัญ วิธีการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นพฤติกรรมและสิ่งที่คนในหมู่ผลิตสร้างขึ้น ด้วยการเรียนรู้จากกันและกัน และร่วมใจอยู่ในหมู่พวกของตน ซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามยุคสมัย และ ความเหมาะสม แต่ถ้าเป็นในวิชาหน้าที่พลเมืองจะแปลว่าสิ่งที่มนุษย์ เปลี่ยนแปลงเพื่อความเจริญงอกงาม และสืบต่อกันมา

วัฒนธรรมส่วนหนึ่งสามารถแสดงออกผ่าน ดนตรี วรรณกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม การละครและภาพยนตร์ แม้บางครั้งอาจมีผู้กล่าวว่าวัฒนธรรมคือเรื่องที่ว่าด้วยการบริโภคและสินค้าบริโภค เช่น วัฒนธรรมระดับสูง วัฒนธรรมระดับต่ำ วัฒนธรรมพื้นบ้าน หรือวัฒนธรรมนิยม เป็นต้น แต่นักมานุษยวิทยาโดยทั่วไปมักกล่าวถึงวัฒนธรรมว่า มิได้เป็นเพียงสินค้าบริโภค แต่หมายรวมถึงกระบวนการในการผลิตสินค้าและการให้ความหมายแก่สินค้านั้นๆ ด้วย ทั้งยังรวมไปถึงความสัมพันธ์ทางสังคมและแนวการปฏิบัติที่ทำให้วัตถุและกระบวนการผลิตหลอมรวมอยู่ด้วยกัน ในสายตาของนักมานุษยวิทยาจึงรวมไปถึงเทคโนโลยี ศิลปะ วิทยาศาสตร์รวมทั้งระบบศีลธรรม

วัฒนธรรมในภูมิภาคต่างๆ อาจได้รับอิทธิพลจากการติดต่อกับภูมิภาคอื่น เช่น การเป็นอาณานิคม การค้าขาย การย้ายถิ่นฐาน การสื่อสารมวลชนและศาสนา อีกทั้งระบบความเชื่อ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องศาสนามีบทบาทในวัฒนธรรมในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติมาโดยตลอด

๑) ประเภทของวัฒนธรรม แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. วัฒนธรรมทางวัตถุ คือ เครื่องมือ เครื่องใช้ ที่มนุษย์ใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อความสบายทางกาย อันได้แก่ ยานพาหนะ ที่อยู่อาศัย ตลอดจนเครื่องป้องกันตัวให้รอดพ้นจากอันตรายทั้งปวง

๒. วัฒนธรรมทางจิตใจ เป็นเรื่องเกี่ยวกับเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของมนุษย์ เพื่อให้เกิดปัญญาและมีจิตใจที่งดงาม อันได้แก่ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม คติธรรม ตลอดจนศิลปะ วรรณคดี และระเบียบแบบแผนของขนบธรรมเนียมประเพณี^{๓๕}

นักมานุษยวิทยาส่วนใหญ่มักใช้คำ "วัฒนธรรม" ไปในเชิงของวิสัยสามารถของคนทั่วไปในการบ่งชี้ จัดหมวดหมู่และสื่อถึงประสบการณ์ของตนในลักษณะเชิงสัญลักษณ์ คนเราใช้วิสัยสามารถดังกล่าวสำหรับบ่งชี้เรื่องราวและสิ่งต่างๆ ที่เกิดในหมู่มนุษย์ด้วยกันมานานมาแล้ว อย่างไรก็ตาม นักมานุษยวิทยาหรือไพรเมตวิทยาก็ได้บ่งชี้ลักษณะวัฒนธรรมดังกล่าวในวานรหรือไพรเมตซึ่งเป็นกลุ่มสัตว์ที่มีสายพันธุ์ใกล้ชิดกับมนุษย์มากที่สุดมานานแล้วเช่นกัน^{๓๖} และโดยนักโบราณคดีจะมุ่งเฉพาะไปที่วัฒนธรรมที่เป็นเรื่องราวเท่านั้น (ซากเรื่องราวที่เกิดจากกิจกรรมของมนุษย์) ขณะเดียวกัน นักมานุษยวิทยาสังคมก็มองไปที่ปฏิสัมพันธ์ของสังคม สถานภาพและสถาบัน ส่วนนักมานุษยวิทยาวัฒนธรรมก็เน้นที่บรรทัดฐานและคุณค่า

การแบ่งแยกแนวกันนี้ แสดงให้เห็นถึงเงื่อนไขที่แตกต่างกันที่ขึ้นอยู่กับงานที่ต่างกันของนักมานุษยวิทยา และความจำเป็นที่จะต้องมุ่งเน้นจุดการวิจัยที่ต้องชัดเจน จึงไม่จำเป็นว่าจะเป็นการสะท้อนถึงทฤษฎีของวัฒนธรรมซึ่งย่อมแตกต่างกันไปตามเชิงของเรื่องราว เชิงสังคม และเชิงบรรทัดฐาน (norm) รวมทั้ง ไม่จำเป็นต้องสะท้อนถึงการแข่งขันกันเองในระหว่างทฤษฎีต่างๆ ของวัฒนธรรม

^{๓๕} ภัทรวงษ์วัฒนธรรม, ภัทรวงษ์วัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร: รุ่งศิลป์การพิมพ์, ๒๕๓๖)

^{๓๖} Goodall, J. The Chimpanzees of Gombe: Patterns of Behavior, 1986.

๒) องค์ประกอบของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นผลจากการที่มนุษย์ได้เข้าควบคุมธรรมชาติ และพฤติกรรมของมนุษย์ ทำให้เกิดการจัดระเบียบทางสังคม ระบบความเชื่อ ศิลปกรรม ค่านิยมและวิทยาการต่างๆ อาจแยกองค์ประกอบของวัฒนธรรมได้เป็น ๔ ประการ

๒.๑ องค์คติ (Concept) วัฒนธรรมด้านความคิด ความเชื่อ ความเข้าใจ ความคิดเห็น ตลอดจนอุดมการณ์ต่างๆ

๒.๒ องค์พิธีการ (Usage) หมายถึง ขนบธรรมเนียมประเพณีที่แสดงออกในรูปพิธีกรรมของแต่ละชนชาติที่กำหนดขึ้นเป็นวิถีปฏิบัติจนกลายเป็นเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ของคนกลุ่มนั้นๆ ที่ได้สืบทอดและถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น

๒.๓ องค์การ (Organization) หมายถึง วัฒนธรรมที่มีการจัดอย่างเป็นระเบียบ แบบแผน ที่มีโครงสร้างอย่างเป็นทางการ มีการวางกฎเกณฑ์ระเบียบข้อบังคับ และวัตถุประสงค์ของวัฒนธรรมไว้อย่างแน่นอน

๒.๔ องค์วัตถุ (Instrumental and symbolic objects) ได้แก่ วัฒนธรรมทาง วัตถุทั้งหลาย เช่น บ้าน โบสถ์ วิหาร รวมตลอดถึงเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ

สรุปได้ว่า ความหมายของวัฒนธรรม คือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น หรือประดิษฐ์ขึ้นอย่างรูปแบบของกิจกรรมมนุษย์และโครงสร้างเชิงสัญลักษณ์ที่ทำให้กิจกรรมนั้นเด่นชัดและมีความสำคัญต่อวิถีการดำเนินชีวิต และองค์ประกอบทางวัฒนธรรมเพื่อจัดระเบียบทางสังคม ความเชื่อ ค่านิยมเป็นองค์ประกอบ

๒.๓.๒ ทฤษฎีเกี่ยวกับการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม

ทฤษฎีนี้จะเน้นถึงกระบวนการทางประวัติศาสตร์ที่ใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เรียกว่า “ลักษณะเฉพาะทางประวัติศาสตร์” (Historical Particularism) นักมานุษยวิทยาในแนวความคิดนี้คือ ฟรานซ์ โบแอส (Franz Boas) เป็นนักมานุษยวิทยาชาวเยอรมันทำงานในตำแหน่งอาจารย์ในมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย ประเทศสหรัฐอเมริกา เน้นว่า “การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่มีลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมหนึ่งแพร่กระจายไปสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่งโดยปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมใหม่” นอกจากนั้นยังเป็นผู้สนับสนุนให้เกิดแนวคิดที่เชื่อว่า “วัฒนธรรมสามารถวัดได้ โดยนำวัฒนธรรมที่แตกต่างกันมาเปรียบเทียบกันและพิจารณาคุณลักษณะที่สูงกว่าหรือด้อยกว่าของแต่ละวัฒนธรรม แต่ยังคงเชื่อว่าวัฒนธรรมนั้นไม่มีวัฒนธรรมใดที่ดีกว่าหรือเลวกว่ากัน”^{๓๗}

^{๓๗} การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม, แหล่งที่มา: https://www.baanjomyut.com/library_2/anthropolog/09.html [สืบค้นเมื่อวันที่ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๖๑]

๑) ทฤษฎี Parallelism

ทฤษฎีนี้มีแนวคิดที่ว่า วัฒนธรรมนั้นเกิดขึ้นในที่ต่างๆ พร้อมกัน เนื่องจากธรรมชาติของมนุษย์คล้ายกันมาก ฉะนั้นจึงมีความคิดที่คล้ายกัน มนุษย์ที่อยู่ในสถานที่ต่างๆ ย่อมสามารถก่อสร้างวัฒนธรรมของตนขึ้นมาได้ จะเห็นได้จากการประดิษฐ์สิ่งของอย่างเดียวกันในสถานที่ต่างกัน จะแตกต่างกันเฉพาะในรูปลักษณะของการประดิษฐ์สิ่งนั้นๆ เช่น ชุมชนที่อยู่ริมแม่น้ำก็มักจะสร้างเรือเป็นพาหนะในชีวิตประจำวันของตน รูปร่างของเรืออาจจะแตกต่างกัน แต่ประโยชน์ใช้สอยเหมือนกัน^{๓๘} ดังนั้น ทฤษฎี Parallelism ผู้วิจัยเห็นว่า สาเหตุของการเกิดวัฒนธรรมประเภทนี้ เกิดขึ้นจากการดำรงชีวิตของมนุษย์ที่ต้องอาศัยปัจจัยสี่ ๔ ดังนี้

(๑) อาหาร มนุษย์ต้องทำมาหากิน การทำมาหากินต้องมีแนวคิดว่าจะทำอย่างไรจึงจะหาอาหารได้ผลเป็นอย่างดี หลังจากนั้นจึงค้นคิดหาวิธีการสร้างมือหาคืออาหาร หรือสิ่งอำนวยความสะดวกในการทำมาหากิน เช่น เครื่องมือจับสัตว์ เครื่องมือล่าสัตว์ เครื่องมือทำนา เป็นต้น เมื่อเครื่องมือหาอาหารมีประสิทธิภาพที่ดีจึงมีการเลียนแบบและถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นจนกลายเป็นเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ของชนชาติแต่ละชาติ

(๒) เครื่องแต่งกาย คนเราที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้ต้องมีเครื่องนุ่งห่ม เพื่อให้ความอบอุ่นแก่ร่างกาย และเพื่อป้องกันสิ่งต่างๆ มาทำร้ายหลังจากนั้นจึงค้นคิดหาวิธีการสร้างเครื่องนุ่งห่ม ออกแบบเครื่องนุ่งห่ม เพื่ออำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิต เช่น เสื้อผ้า กางเกง ผ้าถุง หมวก เป็นต้น เมื่อมีออกแบบที่ดีจึงมีการเลียนแบบและถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นจนกลายเป็นเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ของชนชาติแต่ละชาติ

(๓) ที่อยู่อาศัย การดำรงชีวิตอยู่ได้ต้องมีที่อยู่อาศัย เพื่อให้เกิดความสะดวกสบายในการเป็นอยู่ และเกิดความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน จึงค้นคิดหาวิธีการสร้างที่อยู่อาศัย และออกแบบการสร้างที่อยู่อาศัยเครื่องนุ่งห่ม เมื่อมีออกแบบที่ดีจึงมีการเลียนแบบและถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นจนกลายเป็นเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ของชนชาติแต่ละชาติ

(๔) ยารักษาโรค มนุษย์ต้องมีการเกิดแก่เจ็บตายเป็นธรรมดา เมื่อมนุษย์มีการเจ็บป่วยต้องมีการรักษา และการรักษาจะต้องใช้ภูมิปัญญาของแต่ละชนชาติ เมื่อมีการรักษาที่ได้ผลและมีประสิทธิภาพ เป็นการสร้างองค์ความรู้ของแต่ละชนชาติ จึงมีเรียนรู้ และถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นจนกลายเป็นเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ของชนชาติแต่ละชาติ

๒) ทฤษฎี Diffusionism

ทฤษฎีนี้มีแนวความคิดที่ว่าวัฒนธรรมเกิดจากศูนย์กลางที่ใดที่หนึ่งเพียงแห่งเดียว และแพร่กระจายไปในชุมชนต่างๆ อาจเป็นกระบวนการค่อยเป็นค่อยไปหรือแพร่กระจายไปอย่าง

^{๓๘} https://www.baanjomjut.com/library_2/extension-1/culture/05.html [สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๖๑]

กว้างขวาง โดยจากการประดิษฐ์สิ่งใหม่ๆ หรือเกิดสถาบันใหม่ โดยที่สถานที่ที่อยู่ใกล้เคียงหรืออยู่ห่างไกลได้นำวัฒนธรรมนั้นไปดัดแปลงใช้จนกระทั่งวัฒนธรรมนั้นแพร่หลายครอบคลุมไปทั่วโลก กลไกลของการแพร่กระจายวัฒนธรรมนี้ได้แก่ การอพยพ การล่าอาณานิคม การทำสงคราม การเผยแพร่ศาสนา การติดต่อการค้าขาย เป็นต้น^{๓๙} ดังนั้น ทฤษฎี Diffusionism ผู้วิจัยเห็นว่า สาเหตุของการเกิดวัฒนธรรมประเภทนี้ มีสาเหตุดังนี้

(๑) การรักษาวัฒนธรรมเดิมของบรรพบุรุษ เมื่อมนุษย์มีการอพยพไปที่ในที่ต่างๆ สิ่งหนึ่งที่ติดตัวไปด้วยก็คือ ปรัชญา แนวคิด ความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของเดิม เช่น คนไทยไปอยู่อเมริกา ก็มีการรักษาวัฒนธรรมประเพณีไทยไว้ เช่น ประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น หรือคนจีนที่มาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย คนจีนก็มีดารรักษาวัฒนธรรมจีนไว้ เช่น ตรุษจีน ตั้งไชน่าเท้า ที่เป็นเอกลักษณ์ของคนจีน เป็นต้น

(๒) เกิดจากการบังคับของทางสังคม เมื่อมีการล่าอาณานิคมเกิดขึ้น ฝ่ายชนะต้องเป็นผู้ปกครอง เมื่อเป็นผู้ปกครองต้องบังคับให้ผู้อยู่ภายใต้การปกครองทำตามปรัชญา แนวคิด ความเชื่อ วัฒนธรรม และประเพณีที่ตนเองการ เมื่อเป็นเช่นนี้ผู้อยู่ภายใต้การปกครองจำเป็นต้องปฏิบัติตามเพื่อการอยู่รอดในการดำรงชีวิตในสังคมนั้นๆ ถ้าไม่ทำตามก็จะถูกลงโทษ หรือถูกขับออกจากสังคมไป

(๓) เกิดจากการปรับตัวเพื่อเอาตัวรอด เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไป สิ่งหนึ่งที่มนุษย์จะเอาชีวิตรอดได้คือการปรับตัวให้เข้ากับสังคม เช่น ในสมัยอาณาจักรล้านช้างและวิถีชีวิตคนอีสานดั้งเดิมอยู่ร่วมกันแบบพี่แบบน้อง ปกครองกันด้วยคุณธรรมจริยธรรม คนในสังคมมีความซื่อสัตย์ต่อกันใช้กฎหมายศีลธรรมในการปกครอง แต่เมื่อโลกเปลี่ยนแปลงไปเข้าสู่ยุคโลกวิวัต มีคนหลากหลายเชื้อชาติหลายศาสนาเข้ามาอยู่ร่วมกัน ความแกร่งแข็งซึ่งตึงเค้นกันจึงเกิดขึ้น ความเห็นแก่ตัวของคนมีมากขึ้น ถ้าสังคมใดยังใช้กฎหมายศีลธรรมในการปกครอง จะทำให้สังคมเกิดความวุ่นวายมากขึ้น เพราะคนขาดศีลธรรม การกระทำสิ่งต่างๆ ก็เพื่อสนองกิเลสของตนเองทั้งนั้น

(๔) เกิดจากความเชื่อ คนเราเมื่อเปลี่ยนความเชื่อ แนวคิด วัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตก็จะเปลี่ยนไปตามความเชื่อ โดยเฉพาะความเชื่อในเรื่องของศาสนา เช่น ในสมัยก่อน อาณาจักรล้านช้าง คนในยุคนี้มีความเชื่อเรื่องผี แต่พอมาในยุคล้านช้างตอนต้นศาสนาพราหมณ์ได้เข้าสู่อาณาจักรล้านช้าง คนล้านช้างก็มีความเชื่อตามศาสนาพราหมณ์ แต่ก็ไม่ได้ทิ้งความเชื่อเดิมคือยังเชื่อเรื่องผีดั้งเดิมอยู่ จึงเป็นการผสมผสานกันระหว่างความเชื่อเรื่องผีกับความเชื่อตามศาสนาพราหมณ์ หลังจากนั้นไม่นานพระพุทธศาสนาก็เข้าสู่อาณาจักรล้านช้าง คนล้านช้างหันมานับถือพระพุทธศาสนาและมีความเชื่อตามหลักพระพุทธศาสนา แต่ความเชื่อเดิมคือความเชื่อเรื่องผี และความเชื่อเรื่องพิธีกรรมของศาสนาพราหมณ์ก็ยังมีอยู่ จึงเป็นการผสมผสานกันระหว่างสามความเชื่อ คือ ผี พราหมณ์ และพุทธ

^{๓๙} อ่างแล้ว ศิราพร ฐิตะฐาน, ทฤษฎีการแพร่กระจายของนิทาน, หน้า ๑๔.

เข้ากันอย่างลงตัว เช่น พิธีบูชาผีปู่ตา ประเพณีสิบสองเดือน (ฮิตสิบสอง) จะมีความเชื่อทั้งเรื่องผี มีการทำพิธีแบบพราหมณ์ และมีการทำบุญตามความเชื่อแบบพุทธ เป็นต้น

(๕) เกิดจากการผสมผสาน การอยู่ร่วมกันในสังคมระหว่างหลายเชื้อชาติ หลายศาสนา หลากวัฒนธรรม หรือที่เรียกว่าการอยู่ร่วมกันแบบพหุวัฒนธรรม ต่างคนต่างยอมรับซึ่งกันและกัน เช่น การอยู่ร่วมกันระหว่างชุมชน พุทธ คริสต์และอิสลาม เป็นต้น

(๖) เป็นการเรียนรู้สิ่งใหม่ การติดต่อกันทางสังคมไม่ว่าจะเป็นการติดต่อเพื่อการทำธุรกิจ การสื่อสารมวลชน ของการมีผลประโยชน์ร่วมกัน ดังนั้นต่างฝ่ายต่างก็ต้องมีการปรับตัวเขาหากันและกันและยอมรับซึ่งกันและกัน

๓) ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Diffusionism) ของ โครเบอร์ (Krober)^{๕๐}

เสนอแนวความคิดว่า วัฒนธรรมจะแพร่กระจายจากจุดศูนย์กลาง (จุดกำเนิด) ไปตามพื้นที่เท่าที่มันจะเป็นไปได้ในเขตภูมิศาสตร์เดียวกัน และยุคสมัยใกล้เคียงกัน จากแนวคิดนี้เราจะเห็นภาพของเขตวัฒนธรรมเป็นกลุ่มๆ ไป และแพร่กระจายไปถึงทุกที่ที่ไม่มีอุปสรรคทางภูมิศาสตร์ขวางกั้น ตามสภาพภูมิประเทศที่มนุษย์จะเดินทางไปได้วัฒนธรรมหนึ่งๆ จะแพร่กระจายไปยังแหล่งอื่นๆได้ ต้องยึดหลักว่าวัฒนธรรม คือ ความคิดและพฤติกรรม (ผลของความคิด) ที่ติดตัวบุคคล บุคคลไปถึงที่ใดวัฒนธรรมก็จะไปถึงที่นั่น ดังนั้นการแพร่กระจายของวัฒนธรรมจะขึ้นอยู่กับปัจจัยต่อไปนี้

๑. หลักภูมิศาสตร์ ต้องไม่มีอุปสรรคทางภูมิศาสตร์ขวางกั้น เช่น ไม่มีภูเขาสูง ทะเลกว้าง ทะเลทราย แหล่งหิมะ ป่าทึบ เป็นต้น เพราะสิ่งเหล่านี้จะเป็นอุปสรรคต่อการเดินทางของคนที่มีวัฒนธรรมเป็นตัวตน

๒. ปัจจัยทางเศรษฐกิจที่ผู้คนที่ต้องเดินทางติดต่อหรือไปมาหาสู่กันส่วนมาก เนื่องจากปัญหาทางเศรษฐกิจ บ้างก็ต้องการไปติดต่อค้าขาย หรือแสวงหาโอกาสที่ดีกว่าทางเศรษฐกิจ บ้างก็ต้องการไปเที่ยวดูสิ่งแปลกใหม่ แต่ก็ต้องมีเงินทองจึงจะไปเที่ยวยังถิ่นอื่นได้ คนที่มีเศรษฐกิจดีจึงมีโอกาสนำวัฒนธรรมติดตัวไปสังสรรค์กับวัฒนธรรมอื่นได้

๓. ปัจจัยทางสังคม ได้แก่การจูงใจแลกเปลี่ยนวิธีการ พฤติกรรมใหม่และความรู้ เป็นต้น การไปศึกษายังถิ่นอื่น จึงเป็นการไปแพร่กระจายวัฒนธรรมโดยตรง การรู้จักรักใคร่และแต่งงานกับคนต่างวัฒนธรรม การไปร่วมปฏิบัติตามพิธีกรรมทางศาสนา และการอพยพโยกย้ายถิ่น เพราะเกิดภัยสังคม เช่น เกิดสงคราม และความขัดแย้ง การประสพภัยธรรมชาติ เช่น ข้าวยากหมากแพง แห้งแล้ง และการยึดครองโดยผู้รุกราน เหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยให้เกิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมทั้งสิ้น

๔. การคมนาคมขนส่งที่ดี เป็นปัจจัยเอื้อต่อการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม เช่นถนนดี พาหนะสำหรับการเดินทางและการเดินทางในระยะทางไม่ไกลเกินไปนักแล้วแต่เป็นอัตราเร่งการ

^{๕๐}Krober, A., *The Nature of Culture*, Chicago: University of Chicago Press, 1963,

แพร่กระจายที่ดีด้วยการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมตามแนวคิดของโครเบอร์ จะเป็นไปได้มากก็ต่อเมื่อมีหลักการดังนี้

๑) ใช้หลักภูมิศาสตร์ คือ แกระรอยไปตามเขตพื้นที่ ในวิธีนี้จะต้องดูสถานที่อาณาเขตติดต่อของวัฒนธรรม ซึ่งคนมีวัฒนธรรมแบบผสมผสานกัน ศึกษาภูมิประเทศโดยรอบ ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ ดังกล่าว จะช่วยในการวิเคราะห์การพัฒนาของวัฒนธรรม

๒) ใช้ประวัติศาสตร์สืบย้อน วิธีนี้สำคัญมากและหลีกเลี่ยงไม่ได้เลยสำหรับการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม เพราะวิธีการทางประวัติศาสตร์นี้จะช่วยให้รู้ความเป็นมาของลักษณะและยุคสมัยของสิ่งที่พบ ซึ่งจะช่วยสนับสนุนการตีความได้มากที่สุด

๓. การขุดค้นทางโบราณคดีวิธีนี้แน่นอนกว่าวิธีการทางประวัติศาสตร์เพราะได้เห็นในสิ่งที่เป็นรูปธรรมในแง่ที่ว่ามันเป็นชนิดเดียวกันหรือไม่ เนื้อดิน วัสดุที่ใช้ทำสิ่งของ ลวดลาย รูปทรงและองค์ประกอบอื่น ชั้นดินและเนื้อวัตถุจะบอกถึงยุคสมัยได้เป็นอย่างดี ส่วนลักษณะภายนอกจะบอกถึงพฤติกรรมของคนที่สร้างสิ่งของนั้นๆ

๔. ดูวิวัฒนาการของวัฒนธรรม เป็นการศึกษาเพื่อดูว่าวัฒนธรรมเติบโตมาอย่างไร มีขั้นตอนอย่างไร ประกอบด้วยอะไรบ้าง หากใช้วิธีทั้ง ๔ ดังกล่าวมาศึกษาวัฒนธรรม จะช่วยให้ทราบว่า เป็นวัฒนธรรมเดียวกันหรือไม่ ได้แก่ การทำวิจัยสนามหรือการเก็บข้อมูล โดยการเข้าไปอยู่ในแหล่งที่ตนต้องการศึกษา ซึ่งนับว่าได้ผลดีมาก

สรุปได้ว่า ทฤษฎีการกระจายวัฒนธรรมทางสังคมเป็น วัฒนธรรมที่แพร่กระจายจากจุดศูนย์กลาง ไปตามพื้นที่เท่าที่มันจะเป็นไปได้ในเขตภูมิศาสตร์เดียวกัน และยุคสมัยใกล้เคียงกัน และต้องยึดหลักว่าการแพร่กระจายของวัฒนธรรมจะขึ้นอยู่กับปัจจัย เช่น หลักภูมิศาสตร์ ปัจจัยทางเศรษฐกิจการที่ผู้คนที่เดินทางติดต่อหรือไปมาหาสู่กัน ปัจจัยทางสังคม และการคมนาคมขนส่ง

๒.๔ แนวคิด ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ซึ่งมีรายละเอียดต่อไปนี้

๒.๔.๑ ความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

จาร์ส นวลนัม^{๔๑} กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงระบบความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคมในระดับบุคคลและกลุ่มบุคคล การเปลี่ยนแปลงนี้อาจเป็นไปทั้งทางก้าวหน้าหรือถดถอย ถาวรหรือชั่วคราวก็ได้

^{๔๑} จาร์ส นวลนัม, การศึกษาพัฒนาประเทศ: แนวความคิดและปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรีนติ้งเฮาส์, ๒๕๔๐)

ณรงค์ เสียงประชา^{๔๒} กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นการเปลี่ยนแปลงรูปร่างลักษณะของสังคม เช่น ขนาดความหนาแน่น ระดับการศึกษา สุขภาพอนามัย ฯลฯ โดยจะเน้นในเรื่องการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของความสัมพันธ์ เช่น มีความสัมพันธ์กันในลักษณะเป็นแบบทางการหรือแบบทุติยภูมิเพิ่มขึ้น

เฉลียว ฤกษ์รุจิพิมล^{๔๓} กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึงการเปลี่ยนแปลงรูปแบบโครงสร้างทางสังคมและพฤติกรรมทางสังคม ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม เช่น การเปลี่ยนจากระบบครอบครัวขยายเป็นระบบครอบครัวเดี่ยว การเปลี่ยนโครงสร้างทางการเมืองจากระบบเผด็จการเป็นระบบประชาธิปไตย การเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจจากระบบเกษตรกรรมเป็นระบบอุตสาหกรรม เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงรูปแบบของพฤติกรรมทางสังคม เช่น การเปลี่ยนพฤติกรรมจากผลิตเพื่อบริโภคเป็นผลิตเพื่อขาย การเปลี่ยนพฤติกรรมการเลี้ยงดูบุตรจากแบบบังคับเป็นแบบให้อิสระเสรี การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางสังคมอาจรวมถึงการเปลี่ยนแปลงในเชิงปริมาณของพฤติกรรม เช่น การเพิ่มขึ้นหรือลดลงของอัตราการหย่าร้าง อัตราการมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน อัตราการย้ายถิ่นอัตราการใช้เครื่องจักรกลในภาคเกษตรกรรม อัตราการก่ออาชญากรรม เป็นต้น

สัญญา สัญญาวิวัฒน์^{๔๔} ให้ความหมายการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social change) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงองค์การทางสังคม ได้แก่ ขนาดขององค์การสังคม คือใหญ่ขึ้นหรือเล็กลง ประเภทขององค์การสังคม เช่น จากกลุ่มเพื่อนไปเป็นครอบครัว จากครอบครัวเป็นชุมชน ลักษณะขององค์การสังคม เช่น จากยึดเหนี่ยวกันหลวมๆ เป็นยึดเหนี่ยวกันหนาแน่น จากแบ่งแยกมาเป็นสมัครสมานสามัคคี สถานภาพและบทบาท เช่น เคยสถานภาพสูงมาเป็นต่ำจากเคยต่ำมาเป็นสูง จากเคยเป็นเพื่อนกันมาเป็นสามีภรรยา กัน บทบาทก็พลอยเปลี่ยนไปด้วย

สรุปได้ว่า มนุษย์นั้นเป็นสัตว์สังคมซึ่งต้องอาศัยอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นและมีการพบปะสังสรรค์ซึ่งกันและกัน การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์คือการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในระบบความสัมพันธ์ของมนุษย์ที่อยู่ร่วมกันในสังคม รวมถึงการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างของสังคม

๒.๔.๒ สาเหตุการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมย่อมเกิดขึ้นได้เสมอ ไม่มีสังคมใดที่จะไม่มีการเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้เพราะสภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิตของมนุษย์มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นมนุษย์จึง

^{๔๒}ณรงค์ เสียงประชา, **มนุษย์กับสังคม**, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์หน้า, ๒๕๔๑), หน้า ๔๕.

^{๔๓}เฉลียว ฤกษ์รุจิพิมล, **การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในมนุษย์กับสังคม**, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๐), หน้า ๒๓๘-๒๔๑.

^{๔๔}สัญญา สัญญาวิวัฒน์, **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๕-๘.

ต้องปรับเปลี่ยนวิถีการดำรงชีวิตเพื่อให้เข้ากับสภาพใหม่ที่เกิดขึ้น นักสังคมวิทยาได้กล่าวถึงสาเหตุการเปลี่ยนแปลงของสังคมไว้ ดังนี้

เฉลิว ฤกษ์จุฬิมล^{๔๕} กล่าวว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมดังนี้

๑. สภาพแวดล้อมธรรมชาติ เป็นปัจจัยที่กำหนดการดำรงชีวิตของมนุษย์สภาพแวดล้อมธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงก็เป็นเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของมนุษย์ เช่นความแห้งแล้งหรือแผ่นดินไหว อาจทำให้เกิดการอพยพและการตั้งถิ่นฐานใหม่ สังคมที่ตั้งอยู่ในทำเลที่เหมาะสม เช่นปากน้ำ ชายฝั่งทะเล หรือเป็นจุดศูนย์กลางเส้นทางคมนาคมระหว่างประเทศมักเจริญกว่าเขตอื่นๆ

๒. ปัจจัยทางประชากร ขนาดและองค์ประกอบทางประชากร เป็นปัจจัยสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม สังคมที่มีประชากรน้อยเกินไปหรือลดจำนวนลงมากสังคมนั้นอาจสลายตัวได้ในขณะที่สังคมที่มีประชากรมากเกินไป หรือมีอัตราการเพิ่มของประชากรอยู่ในระดับสูงอาจประสบกับปัญหาการพัฒนาประเทศ เนื่องจากมีภาระในการเลี้ยงดูประชากรมากประชากรที่อาศัยอยู่ตามชนบทมักใช้ชีวิตแบบประเพณีมากกว่าประชากรที่อยู่ร่วมกันหนาแน่นในเขตเมือง การจัดบริการสาธารณะต่างๆ ทำได้ยากในเขตชนบท สังคมที่ประชากรประกอบด้วยคนวัยเด็กและวัยชราในสัดส่วนสูงเมื่อเทียบกับกลุ่มวัยทำงานย่อมเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ กลุ่มคนที่ชอบย้ายถิ่นมักมีโอกาสมากกว่ากลุ่มคนที่ไม่ย้ายถิ่น

๓. โลกทัศน์ของคนในสังคม สามารถกำหนดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม บางสังคมยึดอดีตเป็นหลักในการดำเนินชีวิตยึดถือคำสอนและประเพณีดั้งเดิมให้กับคนรุ่นหลังโดยมองว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์การฝ่าฝืนประเพณีเป็นความผิดและอันตรายต่อสังคม การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตเป็นแบบใหม่ในสังคมกระทำได้ยากหรือช้า

๔. การมีนวัตกรรมหรือเทคโนโลยีใหม่ โดยการประดิษฐ์ขึ้นเองในสังคมหรือโดยการรับสิ่งใหม่จากสังคมอื่นเข้ามาใช้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเทคโนโลยีใหม่ทางการผลิต เช่น การใช้เครื่องจักรกลในการเกษตรแทนการใช้แรงงานคนและสัตว์ทำให้เกิดการทำไร่ขนาดใหญ่และลดการใช้แรงงาน เกิดการย้ายแรงงานจากชนบทเข้าสู่เมือง การมีรถยนต์ใช้ทำให้การขนส่งและการค้าขายขยายตัวอย่างกว้างขวาง เมืองกับชนบทมีการติดต่อสัมพันธ์กันมากขึ้น ผู้หญิงสามารถเดินทางได้สะดวกและออกไปทำงานนอกบ้านมากขึ้น เทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ทำให้เกิดการแพร่ข่าวสาร ความรู้ การโฆษณาสู่มวลชนอย่างกว้างขวางทำให้เกิดวัฒนธรรมมวลชนกระจายทั่วไปกรรมวิธีการผลิตแบบใหม่แพร่เข้าไปในชนบท ชาวนาใช้เครื่องทุ่นแรงมากขึ้น เช่น การใช้เครื่องเกี่ยวข้าวทำให้ประเพณีขอแรงการลงแขกเกี่ยวข้าวค่อยๆน้อยลง ความสัมพันธ์ในชนบทมีลักษณะเป็นการใช้

^{๔๕} อ่างแล้ว, เฉลิว ฤกษ์จุฬิมล, การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในมนุษย์กับสังคม, หน้า ๒๓๘-๒๓๙.

เงินว่าจ้างมากขึ้น ชาวนาต้องทำงานมากขึ้นเพื่อจ่ายค่าจ้างและการลงทุนอื่นๆ ในการทำงาน วิถีชีวิตของชาวนาถูกดึงเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจแบบตลาดมากขึ้น

๕. การเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคม เช่นการเคลื่อนไหวเรียกร้องความเสมอภาคของขบวนการสิทธิสตรี ขบวนการสิ่งแวดล้อม ขบวนการประชาธิปไตย ขบวนการเหล่านี้จัดตั้งขึ้นเพื่อดำเนินการผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคม เช่นการปกครองกฎหมาย ประเพณีปฏิบัติต่างๆ

สำเร็จ แก้วเรืองฤทธิ์^{๕๖} กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงของสังคมมี ๓ ลักษณะ ดังนี้

๑. สังคมเปลี่ยนแปลงเพราะความต้องการของคนในสังคมเปลี่ยนไป โดยทั่วไปคนในทุกๆ สังคมจะมีความต้องการพื้นฐานที่เหมือนกัน คือ ปัจจัย ๔ อันประกอบด้วย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่ อาศัย และยารักษาโรค ซึ่งมักไม่เปลี่ยนแปลง แต่ความต้องการชั้นรองลงไปมักเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ง่าย เช่น ความต้องการด้านอาหารจากการบริโภคอาหารปกติ เปลี่ยนเป็นการบริโภคอาหารจานด่วน ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงในสถาบันของสังคม มีภัตตาคาร มีคอฟฟี่ ซ็อบ มีร้านอาหารจานด่วนเกิดขึ้นในสังคม

๒. สังคมเปลี่ยนแปลงไปเพราะไม่สามารถตอบสนองความต้องการของสังคมนั้นๆ ได้ เช่น ปัจจุบันครอบครัวไม่สามารถตอบสนองความต้องการในการให้ความรักความอบอุ่นกับเด็ก เนื่องจากพ่อแม่ไม่มีเวลาเลี้ยงดูลูก ทำให้เกิดสถาบันรับเลี้ยงเด็ก ทำหน้าที่แทนสถาบันครอบครัว

๓. สังคมมีการเปิดรับเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่ทันสมัยเข้ามาใช้ในชีวิตประจำวันทำให้มีการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของคนในสังคม เช่นการใช้เครื่องมือสื่อสารที่ทันสมัย โทรศัพท์มือถือ อินเทอร์เน็ต ทำให้การพบปะกันของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงไป

สุริชัย หวันแก้ว กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม มีสาเหตุมาจากปัจจัย ดังนี้^{๕๗}

๑. ปัจจัยทางภูมิศาสตร์และดาราศาสตร์ เช่นบางคนเชื่อว่าภูมิอากาศที่อบอุ่นทำให้สังคมพัฒนาอุตสาหกรรมได้สำเร็จ

๒. ปัจจัยทางด้านชีววิทยา การถ่ายทอดทางพันธุกรรมของความสามารถทางปัญญา เช่น การส่งเสริมการมีบุตรในหมู่ปัญญาชนแต่คุมกำเนิดในหมู่ประชากรระดับการศึกษาต่ำของรัฐบาลสิงคโปร์ของนายลีควนยู

๓. ปัจจัยทางการเมืองและการทหาร การเปลี่ยนแปลงของสังคมเกิดจากบทบาทของมหาบุรุษและผู้นำ

^{๕๖} สำเร็จ แก้วเรืองฤทธิ์, สถาบันสังคมมนุษย์กับสังคม, (กรุงเทพมหานคร: นวสาส์นการพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๙๓-๙๔.

^{๕๗} สุริชัย หวันแก้ว, การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในสังคมและวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๖๒-๑๖๓.

๔. ปัจจัยทางเทคโนโลยี เช่น การประดิษฐ์คิดค้นบางอย่างได้เกิดผลต่อการเปลี่ยนแปลง เช่นการประดิษฐ์เครื่องจักรไอน้ำโดย เจมส์ วัตต์ โทรศัพท์ เครื่องพิมพ์ ระเบิดปรมาณู คอมพิวเตอร์ การใช้แสงเลเซอร์ เทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นต้น โดยเฉพาะเทคโนโลยีได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมหากาฬในโลกยุคปัจจุบัน จนทำให้เรียกว่าโลกยุคไร้พรมแดน

๕. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ เนื่องจากมนุษย์ต้องทำมาหากิน ด้วยเหตุความต้องการทางเศรษฐกิจเหล่านี้เองของมนุษย์อาจก่อการเปลี่ยนแปลงได้ เช่น เกษตรกรรม และอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก

๖. ปัจจัยทางด้านศาสนาและอุดมการณ์ ความคิด ความเชื่อ อุดมการณ์ทางศาสนา อาจเป็นปัจจัยต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ เช่นจริยธรรมแบบโปรเตสแตนต์เป็นรากฐานของกำเนิดระบบทุนนิยมในยุโรปตะวันตก

๗. ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ชีตจำกัดด้านทรัพยากรและระบบนิเวศ อุบัติภัยด้านอุตสาหกรรม

๘. ปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม เช่นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมระดับรากหญ้า ขบวนการฟื้นฟูวัฒนธรรม

สรุปได้ว่า ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ได้แก่ ปัจจัยทางด้านเทคโนโลยี การประดิษฐ์สิ่งใหม่ๆ ขึ้นมาทำให้การดำรงชีวิตของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไป ความเชื่อของมนุษย์และอาจเปลี่ยนแปลงการดำรงชีวิตของมนุษย์

๒.๔.๓ ผลจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

เป็นที่ประจักษ์ว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทำให้สังคมมีความเจริญแต่ในการเปลี่ยนแปลงนั้นแม้จะมีผลในด้านบวกก็มีผลในด้านลบเช่นกัน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอาจทำให้สังคมเสียระเบียบและก่อให้เกิดปัญหาทั้งสังคมได้ โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว จนผู้คนในสังคมไม่สามารถปรับเปลี่ยนได้ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น พรนิภา อ่อนเกิด^{๔๔} กล่าวว่า ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้แก่

๑. จากการเปลี่ยนแปลงจากสังคมชนบทเป็นสังคมเมืองทำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนไป มีอาชีพต่างๆเกิดขึ้นมากมาย การติดต่อสัมพันธ์กันเปลี่ยนแปลงไป ผู้คนต้องดิ้นรนเพื่อช่วยเหลือตนเอง วิถีชีวิตแบบใหม่อาจทำให้มีปัญหาในการปรับตัว กลายเป็นคนว่างงานและอาจมีปัญหาทางเศรษฐกิจ

๒. จากการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยี ความเจริญทางด้านเทคโนโลยี ทำให้เกิดการประดิษฐ์เครื่องจักร เครื่องทุ่นแรงต่างๆ ที่สามารถนำมาแทนแรงงานคนและสัตว์ เมื่อแรงงานถูก

^{๔๔}พรนิภา อ่อนเกิด, “การขยายตัวของเมืองต่อวิถีชีวิตชุมชนตำบลท่าทราย เขตเทศบาลนครนนทบุรี”. รายงานวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๐), หน้า ๒๗.

ทดแทนด้วยเครื่องจักร อาจก่อให้เกิดปัญหาการว่างงาน นอกจากนี้ การใช้เทคโนโลยีอาจก่อให้เกิดปัญหาด้านมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมได้

๓. ผลจากการเปลี่ยนแปลงบรรทัดฐานทางสังคม เช่น การเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองจากระบบเผด็จการไปเป็นประชาธิปไตย ถ้าประชาชนยังยึดมั่นผูกพันอยู่กับระบบเดิมนั้นจะมีการต่อต้านเกิดขึ้นหรือถ้าผู้คนยังไม่พร้อมกัน เช่น ยังไม่เข้าใจระบบนั้น ๆ จะมีปัญหาตามมาได้ เช่น การใช้อำนาจผูกขาดทางการเมือง การซื้อคะแนนเสียง เป็นต้น

๔. การล่าช้าทางวัฒนธรรม เช่น การมีเครื่องใช้ไฟฟ้าแต่มีการสูญเสียจากการใช้เครื่องใช้ไฟฟ้าที่เกิดกับชีวิตและทรัพย์สิน มีโรงงานผลิตพลังงาน แต่ไม่รู้จักรักษาเครื่องจักรอุปกรณ์ หรือใช้อย่างไม่ถูกต้องก็อาจก่อให้เกิดปัญหาได้

สรุปได้ว่า ทุกสังคมมีการเปลี่ยนแปลงเป็นไปอย่างรวดเร็วเมื่อสังคมได้ติดต่อกับสังคมภายนอกผลของการเปลี่ยนแปลงมีทั้งด้านบวกคือคนในสังคมได้รับประโยชน์ เช่น ได้รับความรู้ วิทยาการและเทคโนโลยีใหม่ๆ สามารถนำไปปรับใช้กับการประกอบอาชีพ ทำให้ผลผลิตในชุมชนเพิ่มขึ้น การติดต่อกับสังคมภายนอกทำให้สามารถขยายตลาด ขายผลผลิตได้มากขึ้นมีรายได้เพิ่มขึ้น ส่งผลให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

๒.๕ อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างที่มีต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง

อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างที่มีต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขงได้รับอิทธิพลในเรื่องของศิลปวัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ ประเพณีที่ทำให้คนลุ่มน้ำโขงมีความสัมพันธ์และเกื้อกูลต่อกัน ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญต่อการดำรงชีวิตของคนลุ่มน้ำโขง ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

๒.๕.๑ ศิลปะล้านช้าง^{๔๙}

ศิลปะล้านช้าง อาณาจักรล้านช้างเป็นอาณาจักรของชนชาติลาวซึ่งตั้งอยู่ในแถบลุ่มแม่น้ำโขง มีอาณาเขตอยู่ในบริเวณประเทศลาวทั้งหมด ตลอดจนภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย โดยมีความเจริญรุ่งเรืองทั้งการเมืองการปกครอง ด้านศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนพระพุทธศาสนา ที่มีพัฒนาการเคียงคู่มาร่วมกันอาณาจักรอื่นๆใกล้เคียง ทั้งล้านนา สยาม พม่า และเขมร อาณาจักรแห่งนี้ได้สถาปนาขึ้นอย่างเป็นทางการเป็นปีกแผ่นมั่งคั่งอย่างแท้จริงในปี พ.ศ. ๑๘๙๖ สมัยพระเจ้าฟ้าจุ่ม มีความรุ่งเรืองสลับกับความร่วงโรยต่อมาหลายสมัย ซึ่งยุคที่นับได้ว่าเป็นยุคทองของอาณาจักรล้านช้างคือรัชสมัยของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช (พ.ศ. ๒๐๙๑- พ.ศ. ๒๑๑๔) และรัชสมัยพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช (พ.ศ. ๒๑๘๑-พ.ศ. ๒๒๓๘) หลังจากนั้นอาณาจักรลาวก็เสื่อมอำนาจลงและแตกแยกเป็น ๓ ราชอาณาจักร และในปี พ.ศ. ๒๓๒๑ ทั้ง ๓ อาณาจักรก็ได้สูญเสียเอกราชแก่ราชอาณาจักรสยามใน

^{๔๙} ล้านช้างหนึ่งในต้นตออารยธรรมไทย, แหล่งที่มา: <https://www.gotoknow.org/posts/366810>, ๕, [สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๙ มีนาคม ๒๕๖๒]

ที่สุด และได้มีร่องรอยศิลปะล้านช้าง สถาปัตยกรรมและจิตรกรรม อาณาจักรล้านช้างมีเอกลักษณ์เป็นของตนเองไม่ว่าจะเป็นพระพุทธรูป อุโบสถ และเจดีย์ พระอุโบสถ ศิลปะล้านช้างในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้แก่ พระธาตุพนม พระธาตุเรณูนคร ในจังหวัดนครพนม พระธาตุเชิงชุม พระธาตุนารายณ์เจงเวง ในจังหวัดสกลนคร ซากเมืองหนองหานน้อย ในเขตอำเภอหนองหาน พระธาตุโพนทอง จังหวัดอุดรธานี พระธาตุบ้านแก้ง พระธาตุกุดจอก ในจังหวัดชัยภูมิ พระธาตุขามแก่น จังหวัดขอนแก่น พระธาตุก่องข้าวน้อย บ้านตาตทอง จังหวัดยโสธร นอกจากนี้ บริเวณเมืองเวียงคุก และวัดพระธาตุ บังพวน ในจังหวัดหนองคาย มีซากวัดและสถูปเจดีย์จำนวนมาก ทางด้านจิตรกรรมที่แตกต่างจากรัตนโกสินทร์คือมักนิยมวาดรูปไว้บริเวณฝาผนังด้านนอกอุโบสถ

๒.๕.๒ วัฒนธรรม ประเพณีล้านช้าง

๑) ฮีตสิบสอง คองสิบสี่^{๕๐}

ฮีตสิบสอง คองสิบสี่ เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติพันธุ์ลาว ซึ่งรวมถึงชาวลาวอีสานที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมแสดงถึงความเป็นชาติเก่าแก่และเจริญรุ่งเรืองมานาน เป็นเอกลักษณ์ของชาติและท้องถิ่น และมีส่วนช่วยให้ชาติดำรงความเป็นชาติของตนอยู่ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ฮีตสิบสอง หมายถึง จารีตประเพณีประจำสิบสองเดือน ซึ่งถือเป็นโอกาสดีที่ชาวบ้านจะได้มาร่วมชุมนุมและทำบุญในทุกๆเดือนของรอบปี และถือเป็นจรรยาของสังคม ผู้ที่ฝ่าฝืนก็จะเป็นผู้ที่ผิดฮีต หรือ ผิดจารีตนั่นเอง (หลายครั้งฮีตสิบสองมักจะกล่าวควบคู่ “คองสิบสี่” (คองสิบสี่) ที่เป็นดั่งแบบแผนหรือแนวทางดำเนินชีวิต (คอง=ครรลอง) แต่จะมุ่งเน้นไปทางศีลธรรมมากกว่าด้านอาชีพ)

ฮีตสิบสองมาจากคำ ๒ คำ คือ ฮีต กับ สิบสอง ฮีตมาจากคำว่า จารีต หมายถึงสิ่งที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนกลายเป็นประเพณีที่ดั่งาม ชาวยุโรป เรียกว่า จารีต หรือฮีต สิบสอง หมายถึง เดือนทั้ง ๑๒ เดือน ในหนึ่งปีฮีตสิบสอง จึงหมายถึง ประเพณีที่ประชาชนชาวยุโรปได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาในโอกาสต่างๆ ทั้งสิบสองเดือนในแต่ละปี ประเพณีทั้งสิบสองเดือนที่ชาวยุโรปปฏิบัติกันมานั้นล้วนเป็นประเพณีที่ส่งเสริมให้คนในชุมชน ได้ออกมาร่วมกิจกรรมพบปะสังสรรค์กัน เพื่อความสนุกสนานรื่นเริงและเพื่อความสามัคคีมีความรักใคร่กัน ของคนในท้องถิ่น ซึ่งเป็นการสืบทอดสิ่งที่ดีงามมาจวบจนปัจจุบัน ประเพณีอีสานส่วนใหญ่จะมีเอกลักษณ์แตกต่างจากประเพณีภาคอื่นๆ (อาจคล้ายคลึงกับประเพณีของทางภาคเหนือบ้างเพราะมีที่มาค่อนข้างใกล้เคียงกัน) ประเพณีอีสาน ได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมล้านช้าง (แถบหลวงพระบางประเทศลาว) จึงจะเห็นได้ ว่าประเพณีของชาวยุโรป และชาวยุโรปมีความคล้ายกันเพราะมีที่มาเดียวกันและชาวยุโรปและชาวยุโรปก็ไปมาหาสู่กันเป็นประจำ เยี่ยมญาติพี่น้องทำให้มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมระหว่างกันด้วย ซึ่งฮีตสิบสองได้แก่

^{๕๐}ฮีตสิบสองคองสิบสี่, แหล่งที่มา, www.bloggang.com, [สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๙ มีนาคม ๒๕๖๒]

๑. เดือนอ้าย (เดือนเจียง) - บุญข้าวกรรม

ซึ่งเป็นเดือนที่พระสงฆ์เข้ากรรม (ปริวาสกรรม) เพื่อให้พระสงฆ์ผู้กระทำผิดได้สำราญภาพต่อหน้าคณะสงฆ์ เป็นการฝึกจิตสำนึกถึงความบกพร่องของตน และมุ่งประพฤติตนให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัยต่อไป ชาวบ้านก็จะมีการทำบุญเลี้ยงผีต่างๆ บุญเข้ากรรม หรือ บุญเดือนเจียง ภิกษุต้องอาบัติสังฆาทิเสส ต้องอยู่กรรมถึงจะพ้นจากอาบัติ ญาติโยม พ่อออก แม่ออก ผู้อยากได้บุญกุศลก็จะให้ไปทาน รักษาศีลฟังธรรมเกี่ยวกับการเข้ากรรมของภิกษุเรียกว่า บุญเข้ากรรม กำหนดเอาเดือนเจียงเป็นเวลาทำ จะเป็นข้างขึ้นหรือข้างแรมก็ได้ วันที่นิยมทำเป็นส่วนมากคือวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เพราะเหตุนี้กำหนดให้ทำในระหว่างเดือนเจียง จึงเรียกว่าบุญเดือนเจียง อันว่าประเพณีพุทธศาสนาเราไว้เป็นธรรมประจำชาติ เป็นความประพฤติดีเลิศล้ำ พระสงฆ์สร้างก่อบุญ คำว่ากรรมคือกรรมของภิกษุสังฆาทิเสส ๑๓ ข้อนั้น พระสงฆ์ต้องอยู่กรรม เพื่อความบกพร่องของศีลดังกล่าว พระภิกษุสงฆ์จึงเข้ากรรมเพื่อชำระความเศร้าหมองพวกนี้ แล้วจะเจริญขึ้นกว่าเดิม

๒. เดือนยี่-บุญคุณลาน

ในฤดูหลังการเก็บเกี่ยวชาวบ้านจะทำบุญคุณข้าวหรือบุญคุณลาน โดยนิมนต์พระสวดมนต์เย็น เพื่อเป็นมงคลแก่ข้าวเปลือก รุ่งเช้าเมื่อพระฉันเช้าแล้วจะมีการทำพิธีสู่ขวัญข้าว นอกจากนี้ชาวบ้านจะเตรียมเก็บสะสมฟืนไผ่หุงต้มที่บ้านบุญคุณข้าวหรือบุญคุณลาน สำหรับตีหรือนวดข้าว เรียกว่า ลาน การเอาข้าวที่ตีแล้วมากองให้สูงขึ้นเรียกว่าคุณลานหรือที่เรียกกันว่าคุณข้าว ชาวนาที่ทำนาได้ผลดี อยากรุ่งกุศล ให้ทานรักษาศีลเป็นต้นก็จัดเอาลานข้าวเป็นสถานที่ทำบุญ การทำบุญในสถานที่ดังกล่าวเรียกว่าบุญคุณลานกำหนดเอาช่วงเดือนยี่เป็นเวลาทำบุญจึงเรียกว่าบุญเดือนยี่อันว่าการคุณลานนั้นคือ คุณข้าวเปลือก ทำบุญในลานข้าวเปลือกเพื่อจัดเพิ่มบุญนั้นให้มากมูล เดือนปีที่ทำนั้นเป็นสำคัญประจำชาติ เรียกว่าบุญเดือนยี่ トラบเท่าวันนี้กล่าวถึงมูลเหตุนั้นมีประวัติกล่าวในคัมภีร์ในสมัยองค์กัสสะปะโปรดคนครานั้น ยังมีสองพี่น้องเป็นพวกขวานารวมกันทำไร่นาผาทำง พอเมื่อเวลาข้าวเป็นน้ำนมพอกแก่ น้องใครคิดทำข้าวมธุปายาสนั้นถวายให้แก่พระองค์ชวนพี่ชายเหล่าได้แบ่งที่นา กัน น้องจึงมีกรรมสิทธิ์ทอดทานทำได้ มากก็ทำนาข้าวในนาข้าว เลิง ๙ เทื่อ คือเวลาข้าวเป็นน้ำมนั้น ครั้งหนึ่งเป็นข้าวหม่ำก็จัดทานทอดให้พระสงฆ์เจ้าดังเดิม ครั้งที่สามนั้นถึงเวลาเก็บเกี่ยว ครั้งที่ ๔ จัดตอกมัดข้าวมาไว้ใส่ลาน ครั้งที่เจ็ดรวมเข้าเป็นลอมไว้ก่อน ครั้งที่แปดทำการพาดหรือว่านวดข้าวกองไว้ อยู่ลาน ครั้งที่เก้าขนเอาขึ้นใส่ยังปิดแฉมประตูอัด

บุญคุ้มข้าวใหญ่

อันว่าบุญแวนนี้นำเอาข้าวเปลือกมารวมกันเข้าแล้วถือศีล ฟังเทศน์ที่ศาลากลางหมู่บ้าน โรงกว้างสะดวกดี กลางคืนนั้นถือศีลฟังเทศน์มีมหรสพพร้อมเพียรสร้างก่อบุญหลายคร้วเรือนได้รวมกันเอาข้าวเปลือก ถือว่าเป็นบุญมากล้านโบราณเจ้าเหล่าถือ ข้าวเปลือกนั้นเอาไปจ่ายเป็นเงินมาทำสาธารณกุศล ก่อการได้ไว้หลายประการล้นบุญมีเหลือมาก ควรที่จำจื่อไว้โบราณเจ้ากล่าวสอน

๓. เดือนสาม-บุญข้าวจี

ในมือเพ็งหรือวันเพ็ญเดือนสาม จะมีการทำบุญข้าวจีและบุญมาฆบูชา การทำบุญข้าวจีจะเริ่มตอนเช้า โดยใช้ข้าวเหนียวปั้นใส่น้ำอ้อยนำไปจี่บนไฟอ่อนแล้วชุบด้วยไข่ เมื่อสุกแล้วนำไปถวายพระบุญข้าวจีหรือบุญเดือนสาม ข้าวเหนียวปั้นโรยเกลือ ทาไข่ไก่แล้วจี่ไฟให้สุก เรียกว่าข้าวจี การทำบุญให้ทานมีข้าวจีเป็นต้น เรียกว่าบุญข้าวจี นิยมทำกันอย่างแพร่หลาย เพราะถือว่าได้กุศลเยอะ ทำในช่วงเดือนสามเรียกว่า บุญเดือนสาม

๔. เดือนสี่-บุญเผาผล

บุญพระเวส ฟังเทศน์มหาชาติในงานบุญนี้มักจะมีผู้นำของมาถวายพระ ซึ่งเรียกว่า “กัณฑ์หลอน” หรือถ้าจะถวายเฉพาะจงเฉพาะพระนักเทศน์ที่ตนนิมนต์มากก็จะเรียกว่า “กัณฑ์จอบ” เพราะต้องแอบข่มดูให้แน่เสียก่อนว่าใช่พระรูปที่จะถวายเฉพาะเจาะจงหรือไม่บุญเผาผลหรือบุญเดือนสี่ บุญที่มีการเทศน์พระเวส หรือ มหาชาติ เรียกว่าบุญเผาผล (ผะ-เหวด) หนังสือมหาชาติหรือพระเวสสันดรชาดกแสดงถึงจริยวัตรของพระพุทธเจ้าคราวพระองค์เสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร เป็นหนังสือเรื่องยาว ๑๓ ผูก (๑๓ กัณฑ์) และนิยมบวชภิกษุใหม่ในเดือนนี้ด้วยถือว่าได้กุศลแรงบุญเผาผลนิยมทำกันในช่วงเดือนสี่

๕. เดือนห้า-บุญสงกรานต์

ประเพณีตรุษสงกรานต์หรือบุญสงกรานน้ำหรือบุญเดือนห้า ซึ่งมีขึ้นในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือนห้า และถือเป็นเดือนสำคัญ เพราะเป็นเดือนเริ่มต้นปีใหม่ไทย การสงกรานน้ำจะมีทั้งการรดน้ำพระพุทธรูป พระสงฆ์ และผู้หลักผู้ใหญ่ ด้วยน้ำอบน้ำหอม เพื่อขอขมาและขอพรตลอดจนมีการทำบุญถวายทาน บุญสงกรานน้ำหรือบุญเดือนห้า เมื่อเดือนห้ามาถึงอากาศก็ร้อนอบอ้าวทำให้คนเจ็บไข้ได้ป่วย การอาบน้ำชำระเนื้อกายเป็นวิธีการแก้ร้อนผ่อนให้เป็นเย็น ให้ได้รับความสุขกายสบายใจ

๖. เดือนหก-บุญบั้งไฟ

ประเพณีบุญบั้งไฟและบุญวันวิสาขบูชา การทำบุญบั้งไฟเป็นการขอฝน พร้อมกับงานบวชนาคซึ่งการทำบุญเดือนหกถือเป็นงานสำคัญก่อนการทํานา หมู่บ้านใกล้เคียงจะนำเอาบั้งไฟมาจุดประชันขันแข่งกันหมู่บ้านที่รับเป็นเจ้าภาพจะจัดอาหาร เหล้ายามาเลี้ยง เมื่อถึงเวลาที่จะตั้งขบวนแห่บั้งไฟและรำซึ่งออกไป ณ ลานที่จุดบั้งไฟด้วยความสนุกสนาน คำแข่งและการแสดงประกอบจะออกไปในเรื่องเพศ แต่จะไม่คิดเป็นเรื่องหยาบคายแต่อย่างใด ซึ่งประเพณีบุญบั้งไฟจะจัดขึ้นอย่างยิ่งใหญ่ทุกปีที่จังหวัดยโสธร ส่วนการทำบุญวิสาขบูชา นั้น จะมีการทำบุญเลี้ยงพระ ฟังเทศน์ ช่วงเย็นมีการเวียนเทียนเช่นเดียวกับภาคอื่นๆ บุญบั้งไฟหรือบุญเดือนหก การเอาขี้เถ้า(ดินประสิว) มาประสมคั่วกับถ่าน โขลกให้แหลกเรียกว่าหม้อ (ดินปืน) เอาหม้อใส่กระบอกไม้ไผ่อัดให้แน่น แล้วเจาะรูใส่หาง เรียกว่าบั้งไฟ การทำบุญมีให้ทาน เป็นต้น เกี่ยวกับการทำบั้งไฟ เรียกว่า บุญบั้งไฟ กำหนดทำกันในเดือนหกเรียกว่าบุญเดือนหก เพื่อขอฟ้าขอฝนจากเทวดาเมื่อถึงฤดูแห่งการเพาะปลูก ทำไร่นานา

๗. เดือนเจ็ด-บุญข้าชะ

ทำบุญข้าชะ (ล้าง) หรือบุญบูชาบรรพบุรุษ มีการเช่นสรวงหลักเมือง หลักบ้าน ปูตา ผีตา แสก ผีเมือง เป็นการทำบุญเพื่อระลึกถึงผู้มีพระคุณบุญข้าชะ หรือ บุญเดือนเจ็ด การข้าชะ(ชำระ) สะสางสิ่งสกปรกโสโครกให้สะอาดปราศจากมลทินโทษหรือความมัวหมอง เรียกว่า การข้าชะ สิ่งที่ต้องการทำให้สะอาดนั้นมี ๒ อย่างคือ ความสกปรกภายนอก ได้แก่ ร่างกาย เสื้อผ้า อาหารการกิน ที่อยู่อาศัย และความสกปรกภายใน ได้แก่ จิตใจเกิดความความโลภ โกรธ หลง เป็นต้น แต่สิ่งที่จะต้องชำระในที่นี้คือเมื่อบ้านเมืองเกิดข้าศึกมาราวีทำลาย เกิดผู้ร้ายโจรมาปล้นเกิดรบราฆ่าฟันแย่งกันเป็นใหญ่ ผู้คนฆ่าฆ่าว้าวควายล้มตาย ถือกันว่าบ้านเดือดเมืองร้อน ชะตาบ้านชะตาเมืองขาด จำต้องข้าชะให้หายเสนียดจัญไร การทำบุญมีการรักษาศีลให้ทานเป็นต้น เกี่ยวกับการข้าชะนี้ เรียกว่าบุญข้าชะ มีกำหนดทำให้ระหว่างเดือนเจ็ดจึงเรียกว่าบุญเดือนเจ็ด

๘. เดือนแปด-บุญเข้าพรรษา

ทำบุญเข้าพรรษาซึ่งเป็นประเพณีทางพุทธศาสนาโดยตรง ลักษณะการจัดงานจึงคล้ายกับทางภาคอื่นๆ ของประเทศไทย เช่น มีการทำบุญตักบาตร ถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุสงฆ์สามเณร มีการฟังธรรมเทศนาตอนบ่าย ชาวบ้านหล่อเทียนในใหญ่ถวายเป็นพุทธบูชาและเก็บไว้ตลอดพรรษา การนำไปถวายวัดจะมีขบวนแห่พอรำ เพื่อให้เกิดความศีกศักสนุกสนาน ประเพณีแห่เทียนพรรษาที่ยิ่งใหญ่ที่สุดต้องเป็นที่จังหวัดอุบลราชธานี บุญเข้าวัดสา (เข้าพรรษา) หรือบุญเดือนแปด การอยู่ประจำวัดวัดเดียวตลอดสามเดือนในฤดูฝนเรียกว่า เข้าวัดสา โดยปกติกำหนดเอาวันแรมหนึ่งค่ำเดือนแปดเป็นวันเริ่มต้น เรียกว่าบุญเดือนแปด

๙. เดือนเก้า-บุญข้าวประดับดิน

ประเพณีทำบุญข้าวประดับดิน เป็นการทำบุญเพื่ออุทิศแก่ญาติผู้ล่วงลับ เพื่อบูชาผีบรรพบุรุษและผีไร้ญาติโดยชาวบ้านจะทำการจัดอาหาร ประกอบด้วยข้าว ของหวาน หมากพลู บุหรี่ห่อด้วยใบตองกล้วยร้อยเป็นพวง เตรียมไว้ถวายพระสงฆ์เลี้ยงเพล บางพื้นที่อาจจะนำห่อข้าวน้อย เหล้า บุหรี่ แล้วนำไปวางหรือแขวนไว้ตามต้นไม้ และกล่าวเชิญวิญญาณของบรรพบุรุษและญาติมิตรที่ล่วงลับไปมารับส่วนกุศลในครั้งนี้ ต่อมาใช้วิธีการรดน้ำหลังการถวายภัตตาหารพระสงฆ์แทนการทำบุญข้าวประดับดิน นิยมทำกันในวันแรม ๑๔ ค่ำ เดือนเก้า หรือที่เรียกว่าบุญเดือนเก้า บุญข้าวห่อประดับดิน หรือบุญเดือนเก้า การห่อข้าวปลาอาหารและของเคี้ยวของกินเป็นห่อๆ แล้วเอาไปถวายทานบ้าง ไปแขวนตามกิ่งไม้ในวัดบ้าง เรียกว่าบุญข้าวประดับดิน เพราะมีกำหนดทำบุญในเดือนเก้าจึงเรียกว่าบุญเดือนเก้า

๑๐. เดือนสิบ-บุญข้าวสาก

ประเพณีทำบุญข้าวสากหรือข้าวสาก (สากภัตร) ตรงกับวันเพ็ญ เดือนสิบ ผู้ถวายจะเขียนชื่อของตนลงในภาชนะที่ใส่ของทาน และเขียนชื่อลงในบาตร ภิกษุสามเณรรูปใดจับได้สากของ

ใคร ผู้นั้นจะเข้าไปถวายของ เมื่อพระฉันเสร็จแล้วจะมีการฟังเทศน์เพื่อเป็นการอุทิศให้แก่ผู้ตายบุญ ข้าวสากหรือบุญเดือนสิบ การเขียนชื่อใส่สลากให้พระภิกษุและสามเณรจับและเขียนชื่อใส่ภาชนะข้าว ถวายตามสลากนั้นและทำบุญอย่างอื่นมีรักษาศีลฟังธรรม เป็นต้น เรียกว่าบุญข้าสาก (สลาก) เพราะ กำหนดให้ทำในเดือนสิบ จึงเรียกว่าบุญเดือนสิบ

๑๑. เดือนสิบเอ็ด -บุญออกพรรษา

ประเพณีทำบุญออกพรรษา ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือนสิบเอ็ด พระสงฆ์จะแสดงอาบัติ ทำ การปวารณา คือการเปิดโอกาสให้ว่ากล่าวตักเตือนกันได้ ต่อมาเจ้าอาวาสหรือพระผู้ใหญ่จะให้โหวาท เดือนพระสงฆ์ให้ปฏิบัติตนอย่างผู้ทรงศีล พอตกกลางคืนจะมีการจุดประทีป โคมไฟ นำไปแขวนไว้ตาม ต้นไม้ในวัดหรือตามริมรั้ววัด จึงเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าบุญจุดประทีป ในจังหวัดนครพนมจะมีประเพณี การไหลเหล้าไฟ ซึ่งตกแต่งด้วยตะเกียงน้ำมันก๊าดเป็นรูปต่างๆ สวยงามกลางลำน้ำโขง และมีหลาย จังหวัดที่จัดงานแห่ปราสาทผึ้งขึ้น แต่ที่นับว่าเป็นต้นตำรับและมีความยิ่งใหญ่กว่าที่ใด ก็คือ จังหวัด สกลนครบุญออกวัดสา (ออกพรรษา) หรือบุญเดือนสิบเอ็ด การออกจากเขตจำกัดไปพักผ่อนที่อื่นได้ เรียกว่าออกสา คำว่าวัดสาหมายถึงฤดูฝน ในปีหนึ่งมี ๔ เดือน คือตั้งแต่วันแรมสี่ค่ำเดือนแปดถึงขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๒ ในระยะสี่เดือนสามเดือนต้นให้เข้าวัดก่อน พอครบกำหนดสามเดือนแล้วให้ออก อีก เดือนที่เหลือให้หาผ้าจิวรมาผลัดเปลี่ยนการทำบุญมีให้ทานเป็นต้น เรียกว่าการทำบุญเดือนสิบเอ็ด

๑๒. เดือนสิบสอง -บุญกฐิน

เป็นเดือนส่งท้ายปีเก่า ซึ่งจะมีการทำบุญกฐิน โดยเริ่มตั้งแต่วันแรมหนึ่งค่ำเดือนสิบ เอ็ดถึงกลางเดือนสิบสอง แต่ชาวอีสานในสมัยก่อนนิยมเริ่มทำบุญทอดกฐินกันตั้งแต่ข้างขึ้นเดือนสิบ สอง จึงมักจะเรียกบุญกฐินว่า บุญเดือนสิบสอง สำหรับประชาชนที่อาศัยอยู่ตามริมฝั่งแม่น้ำใหญ่ เช่น แม่น้ำโขง แม่น้ำชี และแม่น้ำมูล จะมีการจัดสงฆ์เฮือ (แข่งเรือ) เพื่อระลึกถึงอุสุภยานาค บางแห่งจะมีการ ทำบุญดอกฝ้ายเพื่อใช้ทอเป็นผ้าห่มกันหนาวถวายพระเณร มีการจุดพลูตะไล และบางแห่งจะมีการ ทำบุญโกนจุกลูกสาว ซึ่งนิยมทำกันมากในสมัยก่อน บุญกฐินหรือบุญเดือนสิบสอง ผ้าที่ใช้ไม้สตีง ทำเป็นขอบซึ่งเย็บจิวร เรียกว่าผ้ากฐิน ผ้ากฐินนี้มีกำหนดเวลาในการถวายเพียงหนึ่งเดือนคือตั้งแต่วัน แรมหนึ่งค่ำเดือนสิบเอ็ดถึงวันเพ็ญเดือนสิบสอง เพราะกำหนดเวลาทำในเดือน ๑๒ จึงเรียกว่าบุญเดือนสิบ สอง

และคองสิบสี่ หมายถึง ครองธรรม ๑๔ อย่าง เป็นกรอบหรือแนวทางที่ใช้ปฏิบัติระหว่าง กัน ของผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครอง พระสงฆ์ และระหว่างบุคคลทั่วไป เพื่อความสงบสุขร่มเย็นของ บ้านเมือง คองสิบสี่มีหลายแบบหลายประเภท พอจะยกตัวอย่างได้ดังนี้

คองสิบสี่แบบที่ ๑ กล่าวถึงผู้เกี่ยวข้องกับครอบครัวในสังคมตลอดจนผู้มีหน้าที่ปกครอง บ้านเมือง

คองสิบสี่แบบที่ ๒ กล่าวถึงหลักการที่พระมหากษัตริย์ทรงปฏิบัติในการปกครองบ้านเมือง และข้อที่ประชาชนควรปฏิบัติต่อพระมหากษัตริย์ และจารีตประเพณีที่พึงปฏิบัติให้บ้านเมืองสงบสุข

คองสิบสี่แบบที่ ๓ กล่าวถึงธรรมที่พระราชาก็ยึดถือปฏิบัติ และเน้นหนักให้ประชาชน ปฏิบัติตามจารีตประเพณี และข้อที่คนในครอบครัวพึงปฏิบัติต่อกัน

คองสิบสี่แบบที่ ๔ กล่าวถึงไปแนวทางฮิตบ้านคลองเมือง คือการดำเนินการปกครอง บ้านเมืองเพื่อ ให้บ้านเมืองอยู่เป็นสุขและปฏิบัติตามประเพณี

คองสิบสี่สำหรับพระสงฆ์

คองสิบสี่สำหรับนักปกครอง

คองสิบสี่สำหรับประชาชน

ดังนั้น ฮิตสิบสอง คองสิบสี่ เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติพันธุ์ลาว เป็นประเพณี อีสาน ได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมล้านช้าง (แถบหลวงพระบางประเทศลาว) ซึ่งรวมถึงชาวลาว อีสานที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมแสดงถึงความเป็นชาติเก่าแก่และ เจริญรุ่งเรืองมานาน เป็นเอกลักษณ์ของชาติและท้องถิ่น และมีส่วนช่วยให้ชาติดำรงความเป็นชาติของ ตนอยู่สืบต่อไป

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๕.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากรายงานวิจัย งานสารคดีนิพนธ์ และงานคุณี นิพนธ์ต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับงานวิจัยเรื่อง ปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของ อาณาจักรล้านช้าง ซึ่งสรุปได้ดังนี้

พระครูภัทรสิริวุฒิ (วิทยา สิริภทโท/เที่ยงธรรม) ได้ทำสารคดีนิพนธ์เรื่อง ศึกษา พัฒนาการและอิทธิพลของพระพุทธศาสนาในสังคมล้านช้าง พบว่า สภาพสังคมของอาณาจักรล้าน ช้างก่อนที่พุทธศาสนาจะเริ่มเข้ามาเผยแผ่นั้นมีการนับถือสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น ผีแถน ผีฟ้า ผีบรรพ บุรุษ เป็นต้น ต่อมาที่มีการรับเอาพุทธศาสนาเข้ามาเผยแผ่ทำให้ฝ่ายอาณาจักรโดยพระมหากษัตริย์ใช้ วิธีการปกครองโดยนำหลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นหลักปฏิบัติทำหน้าที่เหมือนสัญญาประชาคม ใช้ควบคุมความประพฤติของคนในสังคมโดยปริยาย ในยุคล้านช้างหลักธรรมทางพุทธศาสนาถือได้ว่ามี อิทธิต่อความเชื่อของชาวพุทธมากยิ่งขึ้นกว่ากฎหมายของราชอาณาจักร จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ พระมหากษัตริย์แห่งล้านช้างจึงได้ให้ความสำคัญกับสถาบันทางพุทธศาสนา^{๕๑}

^{๕๑}พระครูภัทรสิริวุฒิ (วิทยา สิริภทโท/เที่ยงธรรม) “ศึกษาพัฒนาการและอิทธิพลของพระพุทธศาสนา ในสังคมล้านช้าง”, รายงานการวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑.

พระโสภณวิหารการ (วิศิษฐ์ สุวีโร) ได้ทำสารคดีนิพนธ์เรื่อง “บทบาทของพระครูหลวงโพนสะเม็กกับพระพุทธศาสนาในประเทศลาวและภาคอีสาน” สรุปได้ว่า พระครูโพนสะเม็กแห่งราชอาณาจักรล้านช้างแห่งนครเวียงจันทน์ ได้มีส่วนในการสร้างความเจริญให้แก่ทั้งศาสนจักรและอาณาจักร ด้านพุทธศาสนจักรนั้นได้ทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง โดยมีการศึกษาทั้งภาคปริยัติและปฏิบัติกันอย่างแพร่หลาย นอกจากนี้ท่านยังได้เป็นประธานย่ำเหล่าพุทธศาสนิกชนทำการบูรณะ ซ่อมแซมพระธาตุพนมอันเป็นเจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุส่วนพระอุระหรือที่เรียกว่า พระธาตุอุรังธาตุ ส่วนด้านอาณาจักรนั้น พระครูโพนสะเม็ก ได้เป็นหลักชัยของบ้านเมืองในการสร้างอาณาจักรจำปาสัก ซึ่งอยู่ทางประเทศลาวตอนใต้ โดยเฉพาะในช่วงปลายรัชสมัยของพระเจ้าสุริยวงศ์ ศาสทิดราช ได้เกิดกรณีพิพาทหรือการแย่งชิงราชสมบัติขึ้น จนเป็นเหตุให้ท่านต้องอพยพคนลงใต้ไปนครจำปาสัก ต่อไปจนถึงกรุงพนมเปญของเขมร^{๕๒}

พระสมศักดิ์ ปิยธมโม (อินทเสน) ได้ทำงานวิจัยเรื่อง “อิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมลาวในแขวงจำปาศักดิ์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว” สรุปได้ว่าเดิมประชาชนลาวมีความเชื่อและนับถือภูตผี วิญญาณ สิ่งเหนือธรรมชาติ แต่ต่อมาเมื่อพระพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้ามา ประชาชนลาวได้ยึดหลักพระธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นวิถีดำเนินชีวิต จนกระทั่งทำให้พระพุทธศาสนาได้เจริญงอกงามไปตามลำดับ แต่ขณะเดียวกัน เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการบริหารประเทศชาติ ทั้งทางด้านการเมือง สังคม และเศรษฐกิจพระพุทธศาสนาก็เปลี่ยนไปตามบริบทนั้นๆ^{๕๓}

ปิยฉัตร สินธุสอาด ได้ทำวิจัยเรื่อง “สังคมล้านช้างตั้งแต่ปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๑ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๓” สรุปได้ว่า คนในสังคมล้านช้างนอกจากจะมีบทบาทและหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติตนต่อส่วนรวมและครอบครัวแล้ว คนในสังคมล้านช้างยังต้องมีวิถีชีวิตของแต่ละคน ซึ่งวิถีชีวิตในที่นี้คือพฤติกรรมของคนในสังคม เช่น พฤติกรรมการกิน การแต่งกาย ความเชื่อ โดยเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกในสังคม เช่น ความเชื่อ สังคมล้านช้างในขณะนั้นมีความเชื่อเรื่องแกนอย่างมาก โดยถือว่าแกนเป็นเป็นเทพที่มีอำนาจสูงสุด และไม่ใช้เพียงองค์เดียว และเชื่อว่ากษัตริย์ที่ปกครองล้านช้างทุกพระองค์มีเชื้อชาติมาจากแกน โดยสืบเชื้อสายมาจากขุนบรม คือแกนส่งขุนบรมมาปกครองโลกมนุษย์ นอกจากนี้ยังมีความเชื่อเรื่องเหนือธรรมชาติและที่สำคัญความเชื่อตามหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนา ซึ่งมีอย่างมากในสังคมล้านช้าง การที่คนในสังคมล้านช้างเกิดความเชื่อในสรรพสิ่งต่างๆ นั้น

^{๕๒} พระโสภณวิหารการ (วิศิษฐ์ สุวีโร), “บทบาทของพระครูหลวงโพนสะเม็กกับพระพุทธศาสนาในประเทศลาวและภาคอีสาน”, รายงานการวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๗๗.

^{๕๓} พระสมศักดิ์ ปิยธมโม (อินทเสน), “อิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมลาวในแขวงจำปาศักดิ์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว”, รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓, หน้า ๒.

ไม่ใช่เป็นการแสดงให้เห็นว่าคนในสังคมล้านช้างมีความมั่งคั่ง แต่ความเชื่อกลับเป็นตัวการกำหนดพฤติกรรมการดำเนินชีวิตของมนุษย์ให้อยู่ในกรอบของสังคม^{๕๔}

ธีระวัฒน์ แสนคำ ได้ศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับเส้นทางการค้าระหว่างกรุงศรีอยุธยา กับอาณาจักรล้านช้าง ในพุทธศตวรรษที่ ๒๒-๒๓ ผลการวิจัยพบว่า กรุงศรีอยุธยากับอาณาจักรล้านช้างมีเส้นทางคมนาคมที่ติดต่อกัน ๒ เส้นทางหลัก ผ่านทางเมืองนครไทย และเมืองเพชรบูรณ์ และมีความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างกัน ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๒-๒๓ พ่อค้าล้านช้างมักจะเดินทางมาซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าที่กรุงศรีอยุธยา แต่เมื่อมีปัญหา ก็มักจะหันไปซื้อขายที่เมืองพิษณุโลกแทน สินค้าที่พ่อค้าล้านช้างต้องการจากกรุงศรีอยุธยา คือ ผ้าทอชั้นดีและของฟุ่มเฟือย สินค้าที่พ่อค้ากรุงศรีอยุธยาต้องการจากล้านช้าง คือของป่าและแร่ธาตุสำคัญบางประเภท เช่น ทองคำ เงิน เหล็ก ตะกั่ว และ ดีบุก เป็นต้น การค้าระหว่างกรุงศรีอยุธยากับอาณาจักรล้านช้างทำให้ราชสำนักกรุงศรีอยุธยามีความมั่งคั่ง เพราะนำสินค้าจากล้านช้างส่งขายต่อให้กับพ่อค้าชาวตะวันตกค้า^{๕๕}

พรรณี สนวนเพลง และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเพื่อเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อารยธรรมล้านนา (พะเยา แพร่ น่าน) และสุโขทัย (กำแพงเพชร สุโขทัย) เพื่อเชื่อมโยงกับอารยธรรมล้านช้าง (หลวงพระบาง) สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว วัดอุประสงค์เพื่อศึกษาและพัฒนาเส้นทางทางท่องเที่ยวของอาณาจักรสุโขทัยล้านนา ตะวันออก และอาณาจักรล้านช้าง ผลการวิจัยพบว่า เส้นทางที่ ๑ เส้นทางท่องเที่ยวอารยธรรมล้านนา ตะวันออก ประกอบด้วยแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดพะเยา แพร่ น่าน ซึ่งมีแหล่งท่องเที่ยวด้านอารยธรรมเชิงประวัติศาสตร์ ได้แก่ ๑) อนุสาวรีย์พ่อขุนงำเมือง ๒) วัดศรีโคมคำ ๓) วัดพระธาตุจอมทอง ๔) พระธาตุช่อแฮ ๕) คุ่มเจ้าหลวงเมืองแพร่ ๖) พระธาตุแช่แห้ง ๗) วัดภูมินทร์ ๘) พระธาตุช้างค้ำวรวิหาร เส้นทางที่ ๒ เส้นทางท่องเที่ยวมรดกไทย มรดกโลก ประกอบด้วยแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสุโขทัยและกำแพงเพชร ซึ่งมีแหล่งท่องเที่ยวด้านอารยธรรมเชิงประวัติศาสตร์ ได้แก่ วัดมหาธาตุ วัดศรีสวาย วัดศรีชุม วัดช้างล้อม วัดพระแก้ว วัดพระสี่อิริยาบถ และวัดช้างรอน เส้นทางที่ ๓ เส้นทางท่องเที่ยวอารยธรรมตะวันออก ประกอบด้วยแหล่งท่องเที่ยวในอาณาจักรสุโขทัย อาณาจักรล้านนา อาณาจักรล้านช้าง ซึ่งมีแหล่งท่องเที่ยวด้านอารยธรรมเชิงประวัติศาสตร์ ได้แก่ กำแพงเพชร สุโขทัย พะเยา แพร่ น่าน และหลวงพระบาง ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมได้รับการดูแลเป็นอย่างดีหากแต่ขาดการดูแลรักษาโดยชุมชน จึงควรเพิ่มกิจกรรมด้าน

^{๕๔} ปิยฉัตร สิ้นธุระอาต, “สังคมล้านช้างตั้งแต่ปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๑ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๓”, รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐, หน้า ๗๖.

^{๕๕} ธีระวัฒน์ แสนคำ, เส้นทางการค้าระหว่างกรุงศรีอยุธยา กับอาณาจักรล้านช้าง ในพุทธศตวรรษที่ ๒๒-๒๓, วารสารวิชาการอยุธยาศึกษา, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๐)

การท่องเที่ยวเพื่อให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องมากยิ่งขึ้น ควรมีโครงการส่งเสริมเส้นทาง การท่องเที่ยวเพื่อเชื่อมโยงอารยธรรมล้านนา สุโขทัยและล้านช้างเพื่อแสวงหาตลาดการท่องเที่ยวใหม่^{๕๖}

จิตร วินทะไชย ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบทางศิลปะของพุทธปฏิมากรรมสำริดศิลปะ ล้านช้างในอีสาน ซึ่งมีวัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์รูปแบบทางศิลปะของพุทธปฏิมากรรมสำริดศิลปะ ล้านช้างในอีสาน โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการบูรณาการวิธีการศึกษาตามเงื่อนไขและข้อมูล ที่มีความแตกต่างกันดังนี้ วิธีการทางประวัติศาสตร์ศิลปะ การศึกษาภาคสนาม การศึกษาวิจัยเอกสาร ผลการวิจัยพบว่า พุทธปฏิมากรรมสำริดศิลปะล้านช้างในอีสานส่วนใหญ่ถูกเคลื่อนย้ายมาอยู่ใน ระหว่างสมัยศิลปะล้านช้างตอนต้นช่วงกลางถึงสมัยศิลปะล้านช้างตอนหลังช่วงปลาย จากพุทธศิลป์ สามารถจำแนกได้ ๕ กลุ่ม คือ อิทธิพลทางศิลปะสุโขทัย อิทธิพลทางศิลปะล้านนาอิทธิพลทางศิลปะ ออยุธยา ศิลปะล้านช้างบริสุทธ์และอิทธิพลศิลปะรัตนโกสินทร์และรูปแบบพระพุทธรูปปฏิมากรรมสำริด ศิลปะล้านช้าง จากการวิเคราะห์ฝีมือเชิงช่างโดยใช้รูปทรง สัดส่วน ความละเอียดขององค์ประกอบอื่น ขององค์พระ ซึ่งโดยภาพรวมแล้วสามารถแบ่งรูปแบบของพุทธปฏิมากรรมสำริดศิลปะล้านช้างใน อีสานจากฝีมือเชิงช่างและสุนทรียภาพออกเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มฝีมือช่างหลวงหรือช่างราชสำนัก กับกลุ่มฝีมือช่างราษฎร์หรือช่างพื้นบ้าน และพุทธปฏิมากรรมสำริดศิลปะล้านช้างที่พบจำแนกการ แสดงปางต่างๆได้ ๑๑ ปาง ดังนี้ ปางมารวิชัย ๓๙๖ องค์ ปางสมาธิ ๒๖ องค์ปางห้ามสมุทร ๒๐ องค์ ปางห้ามญาติ ๖ องค์ ปางทรงพิจารณาธรรม ๒ องค์ปางถวายเนตร ๑ องค์ ปางยืน ๖ องค์ ปางลีลา ๑ องค์ ปางนาคปรก ๒ องค์พระสังกัจจายน์ ๕ องค์และพระศรีอาริย์หรือพระสาวก ๓ องค์^{๕๗}

นาตยา กรณีกิจ ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ พงศาวดารลาวฉบับมหาสิลา วีระวงส์ ในฐานะ หลักฐานประวัติศาสตร์ชาติลาว มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาความสำคัญและประเมินคุณค่าทางวิชาการ ของพงศาวดารลาวฉบับมหาสิลา วีระวงส์ ในฐานะเป็นประวัติศาสตร์ชาติลาวฉบับแรกที่เกิดขึ้น หลังจากลาวได้รับเอกราชจากฝรั่งเศส และยังเป็นงานเขียนทางประวัติศาสตร์ที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ ประวัติศาสตร์ของชาวลาวจนถึงปัจจุบัน ผลการศึกษาพบว่า ผู้แต่งได้รับอิทธิพลแนวความคิดในการ เขียนประวัติศาสตร์ ชาตินิยมจากปัญญาชนไทย เช่น สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ พระยา อนุমানราชชน หลวงวิจิตรวาทกร ขุนวิจิตรมาตรา เป็นต้น พงศาวดารฉบับมหาสิลา วีระวงส์ แม้จะ เป็นงานเขียนทางประวัติศาสตร์ในเชิงสังเคราะห์แบบใหม่ แต่ลักษณะการนำเสนอ ยังไม่ได้อิทธิพล

^{๕๖} พรณี สนวนเพลง และคณะ, การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวเชิง ประวัติศาสตร์อารยธรรมล้านนา (พะเยา แพร่ น่าน) และสุโขทัย (กำแพงเพชร สุโขทัย) เพื่อเชื่อมโยงกับอารย ธรรมล้านช้าง (หลวงพระบาง) สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว, รายงานการวิจัย, คณะวิทยาศาสตร์และ เทคโนโลยี: มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, ๒๕๖๐), บทคัดย่อ

^{๕๗} จิตร วินทะไชย, รูปแบบทางศิลปะของพุทธประติมากรรมสำริดศิลปะล้านช้างในอีสาน, วารสาร ศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๐

จากประเพณีการบันทึกประวัติศาสตร์ของลาว คือ การใช้ข้อมูลจากตำนานส่วนหนึ่งและเน้นความสำคัญของประวัติศาสตร์ราชวงศ์ ในการประเมินคุณค่าของพงศาวดารฉบับนี้ในฐานะหลักฐานประวัติศาสตร์ชาติลาว ผู้วิจัยพบจากการตรวจสอบเอกสารชั้นต้น เช่น จารึกร่วมสมัย และเอกสารจีนหมิงสี่อู่ว่ายังมีการนำเสนอเรื่องราวที่คลาดเคลื่อนจากความจริงอยู่มาก โดยเฉพาะในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕^{๕๘}

สุวิน ทองปั้น ได้ทำการวิจัยเรื่อง “พุทธศิลป์ล้านช้าง : แนวคิด พัฒนาการ คุณค่าทางศิลปะและวัฒนธรรม” ผลการวิจัยพบว่า ในสังคมล้านช้างมีวัฒนธรรม ประเพณีที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมที่นิยมประการหนึ่งคือวัฒนธรรมการสร้างศิลปะทางพระพุทธศาสนา โดยมีวัตถุประสงค์ในการสร้างคือเพื่อใช้ประโยชน์ เพื่อการสั่งสอน เพื่อการเคารพสักการบูชา และเพื่อการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนา ในสมัยล้านช้างนั้น การสร้างพุทธศิลป์จะมีผู้นำคือพระมหากษัตริย์ โดยพระองค์จะนำพาประชาชนในการสร้าง จนกลายมาเป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา และได้มีการพัฒนามาเป็นลำดับ จนกลายเป็นเอกลักษณ์พุทธศิลป์ล้านช้าง ที่เห็นชัดเจนคือพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช พระองค์ทรงเป็นผู้นำในการสร้างพุทธศิลป์มากมาย เช่น การสร้างพระธาตุศรีสองรัก และพระธาตุหลวงเวียงจันทน์ เป็นต้น และเมื่อสร้างแล้วเสร็จก็จะเป็นการปฏิบัติต่อพระธาตุเหล่านั้น โดยการจัดงานสมโภช การทำบุญ การสักการบูชา จนกลายมาเป็นประเพณีของชาวพุทธล้านช้างสืบมาจนทุกวันนี้^{๕๙}

จักรพรรณ วงศ์พรพวัฒน์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของอาณาจักรล้านช้าง” ผลการวิจัยพบว่า อาณาจักรล้านช้างว่า เป็นอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่ และรุ่งเรืองทั้งด้านการเมือง การปกครอง นอกเหนือจากการการเมืองการปกครองแล้ว อาณาจักรล้านช้างยังเจริญแพร่หลายไปด้วยหลักปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และลักษณะวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในอาณาจักรล้านช้างที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนมายาวนาน อาณาจักรล้านช้างได้ขยายดินแดนครอบคลุมพื้นที่ประเทศลาวทั้งหมด ดังจะเห็นได้จากร่องรอยความเจริญรุ่งเรืองในรูปแบบต่างๆ เช่น แนวคิด ศิลปะต่างๆ วัฒนธรรมที่แสดงความเป็นอาณาจักรล้าน ประเพณีต่างๆ ที่ยังมีการสืบทอดถึงปัจจุบัน และวิถีชีวิตแบบล้านช้างที่ยังปรากฏให้เห็นในรูปแบบต่างๆ ของคนรุ่นหลังที่อยู่ในพื้นที่ทั้ง ๒ ประเทศ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการแต่งกาย การสร้างบ้าน ภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร รวมไปถึงการแสดงออกในพฤติกรรมต่างๆ ซึ่งล้วนได้รับอิทธิพลมาจากอาณาจักรล้านช้างทั้งสิ้น^{๖๐}

^{๕๘} นาดยา กรณีกิจ, “พงศาวดารลาวฉบับมหาสิลา วีระวงส์ ในฐานะหลักฐานประวัติศาสตร์ชาติลาว”, รายงานการวิจัย, (สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศึกษา: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๔), บทคัดย่อ.

^{๕๙} สุวิน ทองปั้น, พุทธศิลป์ล้านช้าง : แนวคิด พัฒนาการ คุณค่าทางศิลปะและวัฒนธรรม, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๙๑.

^{๖๐} จักรพรรณ วงศ์พรพวัฒน์, ปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของอาณาจักรล้านช้าง, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒), หน้า ๘๓-๘๔.

บทที่ ๓

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยอภิปรัชญาของอาณาจักรล้านช้างที่มีต่อวิถีชีวิตคนกลุ่มน้ำโขง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยผู้วิจัยได้กำหนดระเบียบวิธีวิจัยออกเป็นขั้นตอน ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก
- ๓.๓ เครื่องมือและการหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ ตรวจสอบข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยการเก็บข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ (Primary sources) เอกสารทุติยภูมิ (Secondary sources) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และแบบสังเกตพฤติกรรม (Observation) การแสดงออกของชาวลาวและชาวอีสานปัจจุบัน

๑) การศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับหนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม ภาพถ่าย เอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบ ความสัมพันธ์ การใช้ตัวชี้วัดแนวคิดทางปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของอาณาจักรล้านช้าง ดังนี้

(๑) ศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องทั้งหนังสือ รายงานการวิจัย และเอกสารอื่นๆ โดยอาศัยแนวคิด และทฤษฎีทางปรัชญา แนวคิด และทฤษฎีทางประวัติศาสตร์ แนวคิด และทฤษฎีทางคติชนวิทยา แนวคิด และทฤษฎีทางวัฒนธรรม และบริบทของอาณาจักรล้านช้าง

(๒) ทำการศึกษาวเคราะห์แนวคิดทางปรัชญา แนวคิด ความเชื่อ ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของอาณาจักรล้านช้าง และใช้ตัวชี้วัดทางแนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับอภิปรัชญาของอาณาจักรล้านช้างต่อวิถีชีวิตของคนสองฝั่งโขง

(๓) ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดทางปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของอาณาจักรล้านช้างที่มีความเชื่อมโยงหรือมีความสัมพันธ์กับแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

(๔) สรุปวิเคราะห์ผลการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงปรัชญา แนวคิด ความเชื่อ ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของคนลุ่มน้ำโขง

๒) การศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในภาคสนาม (Field Study) เพื่อทราบถึงปรัชญา แนวคิด ความเชื่อ ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของอาณาจักรล้านช้างที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของประชาชน ชุมชน องค์กร/สถาบันการศึกษา ในประเทศลาวและภาคอีสานของประเทศไทย โดยมีขั้นตอนการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

(๑) ทำการศึกษาและคัดเลือกพื้นที่จำนวน ๒ ประเทศ คือไทยและลาว ประเทศลาวเลือกพื้นที่เป็นศูนย์กลางการปกครองอาณาจักรล้านช้าง ๒ เมือง ได้แก่ เวียงจันทน์ และหลวงพระบาง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ด้านปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของอาณาจักรล้านช้างที่ปรากฏชัดเจน เป็นพื้นที่ที่สามารถทำการวิจัยได้เป็นอย่างดี สำหรับประเทศไทยผู้วิจัยได้เลือกจังหวัดที่มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ด้านปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตอาณาจักรล้านช้างที่ชัดเจน ๒ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเลย และจังหวัดนครพนม

(๒) ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อยร่วมกับผู้มีความรู้ (ปราชญ์) นักวิชาการ และผู้มีประสบการณ์ด้านปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตอาณาจักรล้านช้าง และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานวิจัย

(๓) ดำเนินการศึกษาวิเคราะห์แนวคิดทางด้านปรัชญา แนวคิด ความเชื่อ ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของคนอาณาจักรล้านช้าง

(๔) สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้ทั้งจากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนาม โดยนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่สำคัญ คือปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของคนลุ่มน้ำโขงในมิติต่างๆ เน้นการนำผลการศึกษามาเผยแพร่ในหน่วยรัฐ คณะสงฆ์ องค์กร ชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการวิจัยได้รับทราบ

(๕) สรุปผลการศึกษาวิจัย และข้อเสนอแนะ

๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลหลัก

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน ๓๐ คน แบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม คือ

๑. ผู้มีความรู้ด้านปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตคนล้านช้าง จำนวน ๑๐ คน (แบ่งเป็นไทย ๕ คน ลาว ๕ คน)

๒. นักวิชาการด้านศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีล้านช้าง จำนวน ๑๐ คน (แบ่งเป็นไทย ๕ คน ลาว ๕ คน)

๓. ผู้ที่ประสบการณ์ในการนำปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีล้านช้าง ไปใช้ประโยชน์ จำนวน ๑๐ คน (แบ่งเป็นไทย ๕ คน ลาว ๕ คน)

๑. ผู้ให้ข้อมูลประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

๑) พระอ่อนแก้ว กิตติภทโท, เจ้าอาวาสวัดพระโอ เจ้าคณะแขวงหลวงพระบาง แขวงหลวงพระบาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

๒) พระวอนชัย จิตตวโร (สีเวียงชัย) วัดนาซางไซยวนาราม เมืองหลวงพระบาง แขวงหลวงพระบาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

๓) พระภูวงค์ สุจินโณ วัดแสนสุข อำเภอปากเซียง เมืองหลวงพระบาง แขวงหลวงพระบาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

๔) พระเตรียม รตนโชโต วัดนาซางไซยวนาราม เมืองหลวงพระบาง แขวงหลวงพระบาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

๕) พระยาย ยสินธโร วัดนาซางวนาราม เมืองหลวงพระบาง แขวงหลวงพระบาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

๖) พระอนุสร อนุสสารโ วัดพระโอ เมืองหลวงพระบาง แขวงหลวงพระบาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

๗) พระสมจิต นาควิโส เจ้าอาวาสวัดนาซางไซยวนาราม เมืองหลวงพระบาง แขวงหลวงพระบาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

๘) นายจันทวงศ์ แก้วดวงจิต บ้านนาซาง เมืองหลวงพระบาง แขวงหลวงพระบาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

๙) พระสมปอน สุจิตโต (ศรีประดิษฐ์) วัดพระขาว อำเภอไซธานี นครหลวงเวียงจันทร์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

๑๐) พระอริยา จันทวงศ์ (ศรีประเสริฐ) วัดพระขาว อำเภอไซธานี นครหลวงเวียงจันทร์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

๑๑) ดร.พระบุญจันทร์ จนทสิทธิ วัดพระเจ้าองค์ตื้อ อำเภอเมืองเวียงจันทร์ นครหลวงเวียงจันทร์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

๑๒) พระไพวัลย์ มาลาวงศ์ วัดศรีชมชื่น อำเภอศรีโคตรบอง นครหลวงเวียงจันทร์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

๑๓) นายเข้มเพ็ด แพงดวงจัน อำเภอจันทบุรี นครหลวงเวียงจันทร์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

๑๔) นายบุญแสง เทียบพงษ์พันธ์ อาจารย์ประจำคณะศิลปกรรม มหาวิทยาลัยแห่งชาติลาว นครหลวงเวียงจันทร์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

๑๕) นายนที ผาวิไลวงศ์ บ้านสะพานทองเหนือ อำเภอศรีสัชนาค นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

๒. ผู้ให้ข้อมูลประเทศไทย

๑๖) พระครูภักต์จันทโชติ เจ้าอาวาสวัดศรีจันทร์ ตำบลนาอ้อ อำเภอเมือง จังหวัดเลย ผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมล้านช้าง

๑๗) รศ.ดร.ธงชัย สิงอุดม รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เลย มจร วิทยาลัยสงฆ์เลย จังหวัดเลย

๑๘) ดร.อุตร จันทวัน อาจารย์ประจำสาขาวิชาพระพุทธศาสนาผู้เชี่ยวชาญด้านปรัชญา ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตล้านช้าง มจร วิทยาลัยสงฆ์เลย จังหวัดเลย

๑๙) ดร.ธีระวัฒน์ แสนคำ, อาจารย์ประจำหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

๒๐) นายวอน (พ่อทิน) ทองปั้น อายุ ๘๗ ปี (ปราชญ์ชาวบ้าน) บ้านหนองแขง ตำบลสนาม อำเภอกุเรื่อ จังหวัดเลย

๒๑) พระมหาสนอง ปจฺโจปกาสี รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครพนม มจร วิทยาลัยสงฆ์นครพนม จังหวัดนครพนม

๒๒) นายพิบูลย์ศักดิ์ เมืองโคตร, อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์นครพนม มจร วิทยาลัยสงฆ์นครพนม จังหวัดนครพนม

๒๓) นายณัฐพงษ์ เปือคำ ผู้อำนวยการสำนักงานบริหาร วิทยาลัยสงฆ์นครพนม จังหวัดนครพนม

๒๔) นายเสกศักดิ์ รสหอม นักทัศนวิทยาชำนาญการพิเศษ หัวหน้าฝ่ายการศึกษาและพัฒนาจิตใจ เรือนจำกลาง จังหวัดนครพนม

๒๕) พระครูบุญชยากร เจ้าอาวาสวัดไชยศรี บ้านสาวตี่ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการนำเอาวัฒนธรรมล้านช้างไปใช้ในการพัฒนาสังคม

๒๖) รศ.อุดม บัวศรี อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านปรัชญา ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตล้านช้าง มจร วิทยาเขตขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

๒๗) ผศ.ดร.บุรินทร์ ภูสกุล อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านการเมืองการปกครอง ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตล้านช้าง มจร วิทยาเขตขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

๒๘) ผศ.ชอบ ดีสวนโคก อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตล้านช้าง มจร ขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

๒๙) ผศ.ดร.สุนทร โปธิสาร อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตล้านช้าง มหาวิทยาลัยขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

๓๐) นายสิทธิพล เวียงธรรม, อดีตนักวิชาการวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดมหาสารคาม

เกณฑ์การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก

โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก				
ลำดับ	คุณสมบัติผู้ให้ข้อมูลหลัก	คนไทย	คนลาว	จำนวนคน
๑	ผู้มีความรู้ด้านปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตคนล้านช้าง	๕	๕	๑๐
๒	นักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีล้านช้าง	๕	๕	๑๐
๓	ผู้ที่ประสบการณ์ในการนำปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีล้านช้าง ไปใช้ประโยชน์	๕	๕	๑๐
	ผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งสิ้น (จำนวน ๓๐ คน)	๑๕	๑๕	๓๐

๓.๓ เครื่องมือและการหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสังเกต (Observation) และแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) อุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ กล้องถ่ายรูป สมุดจดบันทึก เครื่องบันทึกเสียง และกล้องถ่ายวิดีโอ

การสร้าง แบบสังเกต และแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งมีขั้นตอนในการการสร้าง และการหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัย ดังนี้

๑. ศึกษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์จากโบราณวัตถุ โบราณสถาน จดหมายเหตุ บันทึกทางประวัติศาสตร์ เอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปรัชญา แนวคิด ความเชื่อ ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของคนล้านช้างตามวัตถุประสงค์ กรอบแนวคิดในการวิจัย และนิยามศัพท์ เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสังเกตพฤติกรรม

๒. นำข้อมูลที่ได้มาจากขั้นตอนที่ ๑ มาตั้งเป็นคำถามแบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบสังเกตพฤติกรรม แล้วนำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญเพื่อพิจารณาและให้ข้อเสนอแนะ

๓. ปรับปรุงแบบสังเกต และแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ ๓ ท่าน คือผู้เชี่ยวชาญด้านวิจัย ด้านเนื้อหาและด้านภาษา

๔. นำแบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบสังเกต ที่ปรับปรุงแล้วให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๓ ท่าน พิจารณาความความถูกต้องของเนื้อหา ภาษาและวิจัยใน ๓ ประเด็นหลัก คือ

๑) อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง

๒) อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างต่อปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีคนลุ่มน้ำโขง

๓) อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างในการสร้างความสามัคคีคนลุ่มน้ำโขง เพื่อให้ตรงตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิด

๕. ปรับปรุงแก้ไขแบบสังเกต แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และคำถามในการสนทนากลุ่มตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญแล้ว จัดพิมพ์แบบสังเกต และแบบสัมภาษณ์เชิงลึก แล้วนำไปเก็บข้อมูลด้วยตนเอง

๖. ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยการสังเกตพฤติกรรมการแสดงออก ความเชื่อและวิถีชีวิตในการใช้ชีวิตประจำวัน ด้านศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณีคนลุ่มน้ำโขง

๗. ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเก็บข้อมูลเกี่ยวกับอิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างที่มีต่อด้านศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณีคนลุ่มน้ำโขง

๘. ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยการสนทนากลุ่มในการยืนยันข้อมูล อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างที่มีต่อด้านศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณีคนลุ่มน้ำโขง

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๔.๑ การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงเอกสาร

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารแบบสามเส้า (Triangulation) คือ ๑) ข้อมูลจากจดหมายเหตุ ๒) ข้อมูลจากบันทึกปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตคนล้านช้าง และ ๓) ข้อมูลจากหนังสือและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของ วิเคราะห์ข้อมูลโดย การตีความ (Interpretation) แล้วนำข้อมูลมาบรรยาย (Descriptive) ตามวิธีการของอุปนัย

๓.๔.๒ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตและการสัมภาษณ์เชิงลึก

๑) นำหนังสือจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ถึงผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกต

๒) สร้างความสัมพันธ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยการพบปะพูดคุยเพื่อสร้างความคุ้นเคย และแจ้งวัตถุประสงค์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

๓) กำหนดนัดหมายวันเวลาที่ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกที่แน่นอน เพื่อให้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้เตรียมตัวและเตรียมเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในการเก็บรวบรวมข้อมูล

๔) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

(๑) การลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกกับ ๓ หน่วยงาน ประกอบไปด้วย ๑) ผู้มีความรู้ด้านปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตคนล้านช้าง จำนวน ๑๐ คน ๒) นักวิชาการด้านศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีล้านช้าง จำนวน ๑๐ คน ๓) ผู้ที่ประสบการณ์ในการนำปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีล้านช้าง ไปใช้ประโยชน์ จำนวน ๑๐ คน

(๒) การสังเกต (Observation) ซึ่งผู้วิจัยได้สังเกตพฤติกรรมการแสดงออกของคนอีสาน และคนลาว โดยการทำควบคู่กับการลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึก และผู้วิจัยได้เข้าร่วมกิจกรรมการทรงน้ำพระม่าน ที่วัดเชียงทอง เมืองหลวงพระบาง พิธีห่มผ้าพระธาตุพนม ประเพณีการผูกเสี่ยว ผู้วิจัยได้สังเกตพฤติกรรมของการแสดงออกของชาวพุทธ ที่แสดงออกทางด้านพฤติกรรมทางกาย และวาจา ที่มาจากปรัชญา แนวคิด ความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต ของคนสองฝั่งโขง

(๓) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interviews) คณะผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เชิงลึกกัลกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในประเทศลาว จำนวน ๒ เมือง คือ เมืองหลวงพระบาง และเวียงจันทน์ ประเทศไทย ลงเก็บข้อมูล ๓ จังหวัด คือจังหวัดเลย นครพนม และขอนแก่น ในประเด็นของการวิจัยดังรายละเอียดตามตารางดังนี้

ประเด็นการสัมภาษณ์อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง

ประเด็นการสัมภาษณ์	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์
อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง ๑. อาณาจักรล้านช้างมีอิทธิพลต่อการแต่งกายของคนลุ่มน้ำโขง อย่างไรบ้าง ๒. อาณาจักรล้านช้างมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของคนลุ่มน้ำโขง อย่างไรบ้าง ๓. อาณาจักรล้านช้างมีอิทธิพลต่อการใช้ภาษาของคนลุ่มน้ำโขง อย่างไรบ้าง ๔. อาณาจักรล้านช้างมีอิทธิพลต่อสังคมของคนลุ่มน้ำโขง อย่างไรบ้าง	๑) พระอ่อนแก้ว กิตติภทโท ๒) พระวอนชัย จิตตวโร ๓) พระภูวงศ์ สุจินโณ ๔) พระเตรียม รตนโชโต ๕) พระยาย ยสินธโร ๖) พระอนุสร อนุสสาโร ๗) พระสมจิต นาควโส ๘) นายจันทวงศ์ แก้วดวงจิต	เก็บข้อมูลที่หลวงพระบาง ระหว่างวันที่ ๒๖-๒๗ เมษายน ๒๕๖๒
อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างต่อปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีคนลุ่มน้ำโขง ๑. อาณาจักรล้านช้างมีอิทธิพลต่อปรัชญาคนลุ่มน้ำโขงอย่างไรบ้าง ๒. อาณาจักรล้านช้างมีอิทธิพลต่อศิลปะของคนลุ่มน้ำโขงอย่างไรบ้าง ๓. อาณาจักรล้านช้างมีอิทธิพลต่อ	๙) พระสมปอน สุจิตโต ๑๐) พระอริยา จันทวงศ์ ๑๑) ดร.พระบุญจันทร์ จนทสิทธิ ๑๒) พระไพวัลย์ มาลาวงศ์ ๑๓) นายเข้มเพ็ด แพงดวงจัน ๑๔) นายบุญแสง เทียบพงษ์พันธ์ ๑๕) นายนที ผาวิไลวงศ์	เก็บข้อมูลที่เวียงจันทน์ ระหว่างวันที่ ๒๘-๒๙ เมษายน ๒๕๖๒
	๑๖) พระครูปภัคจันทโชติ ๑๗) รศ.ดร.ธงชัย สิงอุตม ๑๘) ดร.อุตร จันทวัน ๑๙) ดร.ธีระวัฒน์ แสนคำ	เก็บข้อมูลที่จังหวัดเลย ระหว่าง วันที่ ๖-๗ พฤษภาคม ๒๕๖๒

ประเด็นการสัมภาษณ์	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์
วัฒนธรรมคนลุ่มน้ำโขงอย่างไรบ้าง	๒๐) พ่อทิน ทองปิ่น	
๔. อาณาจักรล้านช้างมีอิทธิพลต่อ ประเพณีคนลุ่มน้ำโขงอย่างไรบ้าง	๒๑) พระมหาสนอง ปจฺโจปกาสิ ๒๒) นายพิบูลย์ศักดิ์ เมืองโคตร ๒๓) นายณัฐพงษ์ เปื้อคำ ๒๔) นายเสกศักดิ์ รสหอม	เก็บข้อมูลที่จังหวัด นครพนม ระหว่างวันที่ ๒๙-๓๐ พฤษภาคม ๒๕๖๒
อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างในการ สร้างความสามัคคีคนลุ่มน้ำโขง		
๑. อาณาจักรล้านช้างมีอิทธิพลต่อการ สร้างความสามัคคีทางกายของคนลุ่มน้ำ โขง อย่างไรบ้าง	๒๕) พระครูบุญชยากร ๒๖) รศ.อุดม บัวศรี ๒๗) ผศ.ดร.บุรินทร์ ภูสกุล	เก็บข้อมูลที่จังหวัด ขอนแก่น ระหว่าง วันที่ ๒-๔ มิถุนายน ๒๕๖๒
๒. อาณาจักรล้านช้างมีอิทธิพลต่อการ สร้างความสามัคคีทางวาจาของคนลุ่ม น้ำโขง อย่างไรบ้าง	๒๘) ผศ.ชอบ ดีสวนโคก ๒๙) ผศ.ดร.สุนทร โพธิสาร ๓๐) นายสิทธิพล เวียงธรรม	เก็บข้อมูลที่จังหวัด ขอนแก่น ระหว่าง วันที่ ๘-๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๒
๓. อาณาจักรล้านช้างมีอิทธิพลต่อการ สร้างความสามัคคีทางจิตใจของคนลุ่ม น้ำโขง อย่างไรบ้าง		

๓.๕ ตรวจสอบข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธีการแบบสามเส้า (Triangulation) เป็นการใช้อยู่ข้อมูลจาก ๓ กลุ่มยืนยันกัน คือ ๑) ผู้มีความรู้ด้านปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตคนล้านช้าง ๒) นักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีล้านช้าง ๓) ผู้ที่ประสบการณ์ในการนำปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีล้านช้าง ไปใช้ประโยชน์

นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการสนทนา ทั้ง ๓ กลุ่ม มาตรวจสอบข้อมูลแล้วคัดเอาข้อมูลที่ตรงกัน ส่วนข้อมูลที่ไม่ตรงกันไปหาข้อมูลเพิ่มเติมว่าเนื่องจากสาเหตุอะไรจึงได้ข้อมูลที่ไมตรงกัน

หลังจากนั้น ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มที่ได้ตรวจสอบแล้วว่าเป็นข้อมูลที่ตรงกันทั้งสามกลุ่ม จึงนำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่ แล้วทำการตีความแปรความ แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา (Descriptive Analysis) ตามหลักอุปนัย (Inductive method)

บทที่ ๔

ผลการศึกษาวิจัย

การวิจัยเรื่อง “อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างที่มีต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง” ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสังเกต และการสัมภาษณ์เชิงลึก แล้วนำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่ ตีความหมายแล้ววิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

๔.๑ อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง

๔.๑.๑ ฝัหรือวิญญาณล้านช้างที่อิทธิพลต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง

๔.๑.๒ ศาสนาพราหมณ์ล้านช้างที่อิทธิพลต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง

๔.๑.๓ พระพุทธศาสนาล้านช้างที่อิทธิพลต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง

๔.๑.๔ ปรัชญาพหุนิยมล้านช้างที่อิทธิพลต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง

๔.๑.๕ วิถีชีวิตของคนล้านช้างที่อิทธิพลต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง

๔.๒ อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างต่อปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณีคนลุ่มน้ำโขง

๔.๒.๑ อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้าง ต่อปรัชญา

๔.๒.๒ อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้าง ต่อศิลปะ

๔.๒.๓ อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้าง ต่อวัฒนธรรม

๔.๒.๔ อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้าง ต่อประเพณี

๔.๓ อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างในการสร้างความสามัคคีคนลุ่มน้ำโขง

๔.๓.๑ ปรัชญา ศิลปะล้านช้างในการสร้างความสามัคคีคนลุ่มน้ำโขง

๔.๓.๒ วัฒนธรรม ประเพณีล้านช้างในการสร้างความสามัคคีคนลุ่มน้ำโขง

๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

๔.๑ อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง

อาณาจักรล้านช้างเป็นอาณาจักรที่มีอยู่ในประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำโขง ซึ่งได้ล่มสลายไปตั้งแต่ที่ฝรั่งเศสเข้าปกครองลาว แต่สิ่งหนึ่งที่ไม่ได้ล่มสลายไปกับอาณาจักรล้านช้าง คือปรัชญา แนวคิด ความเชื่อ ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และจิตวิญญาณของคนล้านช้างที่ยังคงสืบทอดมาถึงคนสองฝั่งโขงในยุคปัจจุบัน นั่นก็คือการดำรงชีวิตของคนอีสาน และคนใน สปป.ลาว ที่เห็นได้ชัดเจนคือความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือวิญญาณ (ผี) พิธีกรรมของพราหมณ์ และพระพุทธศาสนา รวมไปถึงรูปแบบการดำรงชีวิตบางอย่างที่เกี่ยวข้องกับปรัชญา แนวคิด ความเชื่อ ศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณีของคนภาคอีสานของไทย และชาว สปป.ลาว เช่น การดำรงชีวิตแบบพึ่งพาธรรมชาติในการ

แสวงหาปัจจัย ๔ จากธรรมชาติ^๑ เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ยังคงมีปรากฏให้เห็นในสังคมชนบทในภาคอีสาน และชาว สปป.ลาว ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร บันทึกลงทางประวัติศาสตร์ หลักฐานทางประวัติศาสตร์ การสังเกต และการสัมภาษณ์เชิงลึก แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูล เกี่ยวกับบอทธิพลของอาณาจักรล้านช้างที่มีต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง ในประเด็นที่เด่นๆ ดังนี้

๔.๑.๑ ผีหรือวิญญาณล้านช้างที่อิทธิพลต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง

วิถีชีวิตของคนล้านช้างในยุคต้นๆ ดำรงชีวิตอยู่ท่ามกลางธรรมชาติ มีวิถีชีวิตที่พึ่งพาธรรมชาติ ดำรงชีพด้วยการหาของป่าและล่าสัตว์ การออกไปหาของป่า ในการล่าสัตว์บางครั้งก็ประสบผลสำเร็จ บางครั้งก็ไม่ประสบผลสำเร็จคือไม่ได้อะไรเลย บางครั้งโชคร้ายถูกสัตว์ป่าทำร้าย ทำให้ได้รับบาดเจ็บล้มตาย การดำรงชีพอยู่ท่ามกลางธรรมชาติจึงมีความเสี่ยงอยู่ตลอดเวลา สำหรับตัวธรรมชาติจะมีทั้ง ๒ ด้านเสมอ คือด้านที่เป็นบวกหรือเป็นคุณคือเป็นสิ่งที่เอื้อต่อการดำรงชีพ เช่น มีต้นไม้ น้ำ ทรัพยากรอื่นๆ รวมถึงแหล่งอาหารที่อุดมสมบูรณ์ เป็นต้น และด้านที่เป็นลบหรือด้านที่เป็นโทษคือธรรมชาติทำอันตรายต่อการดำรงชีวิต เช่น การเป็นไข้ป่า แผ่นดินไหว น้ำท่วม ฟ้าผ่า และไฟไหม้^๒ เป็นต้น ปรากฏการณ์เหล่านี้ชาวล้านช้างเดิมเชื่อว่ามิพลังลึกลับที่มองไม่เห็นคอยให้คุณและให้โทษแก่มนุษย์ คนล้านช้างจึงสร้างมโนทัศน์ขึ้นมาในรูปของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่เบื้องหลังธรรมชาติและปรากฏการณ์เหล่านั้น ส่งผลให้เกิดความเชื่อเรื่องวิญญาณ (ผี) ขึ้นในยุคแรกๆ ของสังคมล้านช้าง และมีการสืบทอดเรื่อยมาจนถึงยุคปัจจุบัน

ในโลกปัจจุบันความเชื่อเรื่องวิญญาณ (ผี) ได้ถูกท้าทายด้วยการค้นพบกฎแห่งสัจจะ จนสามารถลบล้างความเชื่อเรื่องวิญญาณ จนบางครั้งบางศาสนาที่สอนให้เชื่อเรื่องวิญญาณ อย่างเช่น พุทธศาสนา เป็นต้น ได้รับผลกระทบต่อการพิสูจน์หาความจริงเชิงประจักษ์ ทั้งนี้ก็เพราะว่าเครื่องมือที่ทรงพลังของการค้นพบในโลกสมัยใหม่ไม่ใช่ความเชื่ออย่างที่ศาสนาเคยสอนไว้ แต่มันคือหลักแห่งเหตุผลที่มนุษย์ใช้เพื่อแสวงหาความจริง เหตุผลจึงกลายเป็นสิ่งที่ยอมรับกันทั่วไป จนพัฒนามาเป็นระบบความเชื่อชุดใหม่ในเวลาต่อมา ที่เรียกว่า วิทยาศาสตร์^๓ และได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในโลกปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม แม้โลกยุคปัจจุบันจะมีการสามารถพัฒนาเทคโนโลยีและระบบเหตุผลมากขึ้น แต่ความเชื่อที่เป็นรากฐานเดิมคือวิญญาณ (ผี) นั้นไม่ได้จางหายไปตามกาลเวลา แต่ยังคงแทรกซ้อนอยู่กับความเชื่อของสังคมมนุษย์ในยุคปัจจุบันอยู่ เช่น เมื่อคนเกิดเจ็บป่วยขึ้นมา ไปหาแพทย์และทำการรักษาตามคำแนะนำทางการแพทย์แผนปัจจุบันแล้ว แต่อาการที่ป่วยก็ยังไม่หาย หรือค้นหาสาเหตุของการป่วยไม่เจอ คนป่วยหรือญาติๆ มักจะนำไปหาหมอไสยศาสตร์ ที่เรียกว่า หมอผี หมอ

^๑สัมภาษณ์ รศ.อุดม บัวศรี, ตำแหน่งอาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, เมื่อวันที่ ๒ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๒.

^๒ธีระพงษ์ มีไธสง, ผีกับพุทธการผสมผสานทางความเชื่อ, (กรุงเทพมหานคร: อินทนิล, ๒๕๕๔), หน้า ๑.

^๓เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒.

ทรง หรือหอมธรรม เป็นต้น ซึ่งบางครั้งหอมเหล่านี้ก็สามารถรักษาให้หายจากอาการป่วยได้อย่างน่าอัศจรรย์ โดยใช้การรักษาเยียวยาแบบความเชื่อหรือทำพิธีกรรมที่มีการสืบทอดมาแต่โบราณ^๔ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ปัจจุบันแม้จะมีความเจริญทางการแพทย์หรือเทคโนโลยีสมัยใหม่ก็ตาม แต่ผู้คนโดยเฉพาะชาวอีสานและชาวลาวบางส่วน ยังมีความเชื่อในพลังอำนาจลึกลับที่เรียกว่า วิญญาณ (ผี) นี้ อย่างไม่เสื่อมคลาย ๑) วิญญาณ (ผี) ที่ยังมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนภาคอีสาน-ลาว

สำหรับคนอีสานและคนลาวแล้ว วิญญาณก็คือผีของผู้ที่ล่วงลับไปแล้วหรือที่มีอยู่แล้วโดยไม่ทราบว่ามีมาแต่เมื่อใดหรือมีมาอย่างไร ผีเหล่านี้ประกอบด้วยผีประเภทต่างๆ เช่น ผีนา ผีป่า ผีเขา ผีบ้าน ผีหมู่บ้าน ผีปู่ย่าตายาย ผีฟ้า ผีแถน และผีอื่นๆ หรือแม้กระทั่งผีที่เกิดจากการกระทำของบุคคล เช่น ผีปอบ ความเชื่อเรื่องผีอันเป็นความเชื่อที่มีมาแต่สมัยโบราณ ผสมผสานกับความเชื่อในพุทธศาสนาจนแทบจะแยกกันไม่ออกว่าพิธีกรรมใดเกิดจากความเชื่อในพุทธศาสนาหรือพิธีกรรมใดเกิดจากความเชื่อเรื่องผีดั้งเดิม^๕ ความเชื่อเรื่องผีของชาวอีสาน-ลาวนั้น เข้ามาผูกพันในการประกอบอาชีพ ซึ่งถือว่ามีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของชาวอีสาน-ลาว การทำนาอันเป็นอาชีพที่ขึ้นอยู่กับสภาพของธรรมชาติดินฟ้าอากาศ จะได้ผลหรือไม่ได้ผลขึ้นอยู่กับธรรมชาติ และสิ่งที้นับว่ามีความสำคัญต่อการทำนาก็คือน้ำ น้ำที่ได้จากน้ำฝน ซึ่งชาวอีสาน-ลาวเชื่อว่าผีเป็นผู้คอยบันดาลให้ฝนตก ฝนจะตกต้องตามฤดูกาลหรือไม่ มีน้ำเพียงพอหรือไม่ ขึ้นอยู่กับอำนาจดลบันดาลของผีแถน ก่อนลงมือทำนาเมื่ออย่างเข้าฤดูฝนจึงต้องมีพิธีกรรมขอฝนจากผีแถน เพื่อให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล มีน้ำมากพอที่จะได้ทำนา เมื่อได้น้ำฝนแล้ว ก่อนลงมือหว่านข้าวกล้าก็จะมีพิธีไหว้ผีประจำที่นา หรือที่ชาวบ้านเรียกว่าผีตาแฮก เพื่อข้าวกล้าจะได้เจริญงอกงามไม่ถูกรบกวนจากศัตรูข้าว ได้ข้าวเต็มเม็ดเต็มหน่วย เพื่อความอยู่รอดในการดำเนินชีวิต เมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวก็มีพิธีสู่ขวัญลานนวดข้าว สู่ขวัญข้าวเพื่อเป็นสิริมงคลมีข้าวได้พอกินตลอดปี ก่อนที่จะถึงฤดูกาลทำนาในปีต่อไป^๖

ความเชื่อเกี่ยวกับจิตวิญญาณหรือผี ที่เห็นว่ามี ความผูกพันกับวิถีชีวิตของชาวไทยอีสาน-ลาวมาตั้งแต่สมัยอาณาจักรล้านช้างยุคแรกๆ แล้วมีการสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน จนกลายเป็นวิถีชีวิตของชาวไทยอีสาน-ลาว ที่ไม่สามารถจะแยกออกจากกันได้ ซึ่งก็มีหลากหลายความเชื่อด้วยกัน แต่เห็นชัดเจน คือความเชื่อเกี่ยวกับผีปอบ และความเชื่อเกี่ยวกับผีตาแฮกของชาวไทยอีสาน-ลาว ดังนี้

^๔ สัมภาษณ์ นายสิทธิพล เวียงธรรม, อาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, เมื่อวันที่ ๑๐ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๒.

^๕ สัมภาษณ์ รศ.อุดม บัวศรี, อาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, เมื่อวันที่ ๒ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๒.

^๖ สัมภาษณ์ พระครูประภัสร์จันทโชติ, เจ้าอาวาสวัดศรีจันทร์, เมื่อวันที่ ๗ เดือน พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๒.

๑. ความเชื่อเกี่ยวกับผีปู้ตาของคนไทยอีสาน-ลาว

ภาพประกอบที่ ๔.๑ บวงสรวงเจ้าปู้ตา^๗

คนอีสานและคนลาวในปัจจุบันแทบทุกหมู่บ้านจะมี ดอนปู้ตา ซึ่งถือเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ในชุมชน โดยชุมชนมีความเชื่อว่าดอนปู้ตาเป็นที่อยู่อาศัยของผีบรรพบุรุษของหมู่บ้าน ปู้ตา หมายถึง วิญญาณของบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ปู้ตาเป็นวิญญาณทางพ่อ ตา เป็นวิญญาณทางแม่ คนในชุมชนจึงปลูก ตูบ หรือ หอ ให้ผีปู้ตาได้อาศัย ซึ่งอาจจะมึรูปปั้นแทนหรือไม่มีก็ได้ โดยถือว่าเป็นเขตพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ผู้ใดจะรุกร้าหรือตัดต้นไม้แสดงวาจาหยาบคายไม่ได้ ดังนั้น ดอนปู้ตา จึงเป็นกลายเป็นป่าขนาดเล็กๆ และเป็นพื้นที่ป่าสงวนของคนในชุมชนไปในตัว^๘ คนอีสานและคนลาวมีความเชื่อเรื่องผีปู้ตามานานแล้ว โดยถือว่าเป็นวิญญาณของบรรพบุรุษผู้ก่อตั้งหมู่บ้าน ความเชื่อดังกล่าวได้หยั่งลึกลงไปจิตสำนึกของลูกหลานในชุมชน และถือปฏิบัติติดต่อกันอย่างเคร่งครัดสืบต่อกันมา ผีปู้ตาเป็นผู้รักษาหมู่บ้านให้ชาวบ้านอยู่เย็นเป็นสุข อีกทั้งยังมีกรบ่า (การบนบาน) หรือขอพรในกรณีต่างๆ ของคนในหมู่บ้าน ซึ่งชาวบ้านที่มาบ่าจะมีตั้งแต่เด็กนักเรียนจนถึงผู้สูงอายุทุกเพศทุกวัย การบนบานจะมีหลายอย่าง เช่น การขอพรให้ตนเองประสบความสำเร็จในด้านการเรียน ค่าขาย หรือในการเดินทาง โดยหากสิ่งที่ตนเองบ่านั้นประสบความสำเร็จ ก็จะมีการแก้บนตามที่ได้กล่าวไว้ เช่น การบ่า ด้วยหัวหมู

^๗การบวงสรวงเจ้าปู้ตา,แหล่งที่มา:<https://www.kaentong.com/index.php?topic=4667.0> สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๒

^๘สัมภาษณ์ พระสมปอน สุจิตโต (ศรีพระเสริฐ), เมื่อวันที่ ๒๙ เดือน เมษายน พ.ศ.๒๕๖๒

เปิด โถ่ น้ำแดงหรือเหล้า หากเป็นเรื่องใหญ่ก็อาจจะถึงขั้นมีการแสดงมโหรีสรรพ เช่น หมอลำ หรือ ภาพยนตร์^๙เลยทีเดียว

นอกจากนี้ ในทุกๆ เดือน ๖ หรือพฤษภาคม จะมีการทำบุญเลี้ยงผีปู่ตาเป็นประจำทุกปี โดยพิธีกรรมทั้งหมด ตั้งแต่การบ่าหรือการเซ่นไหว้ต่างๆ ต้องผ่านเฒ่าจ้ำหรือกระจ้ำ ซึ่งเป็นผู้ติดต่อทางจิตกับผีปู่ตา ในกรณีที่มีคนในชุมชนทำในสิ่งที่สมควรผีปู่ตาจะแสดงให้เห็นโดยการไปสิง หรือเข้าเฒ่าจ้ำ เฒ่าจ้ำจะมีอาการสั่นแล้วพูดอะไรออกมาชัดเจนว่าใครทำอะไรผิดผีปู่ตา ให้รีบแก้ไขโดยการนำดอกไม้ ธูปเทียน ไปบอกกล่าวเพื่อขอขมา^{๑๐} ส่วนพิธีเลี้ยงศาลปู่ตา หรือชาวบ้านเรียกว่า พิธีเลี้ยงบ้าน มักจะทำกันในวันพุธแรกของเดือน ๖ เฒ่าจ้ำจะประกาศให้ลูกบ้านเตรียมข้าวปลาอาหาร และให้เอาหมากค้ำมัดแทนวัว ควาย เป็ด โถ่ และคน ให้ครบตามจำนวนของแต่ละครอบครัว โดยนำไปรวมกันบริเวณพิธีที่ดอนปู่ตา จากนั้นเฒ่าจ้ำก็จะเป็นผู้นำประกอบพิธีเสี่ยงทายดินฟ้าอากาศรวมทั้งเหตุเภทภัยที่อาจเกิดขึ้นกับหมู่บ้าน หลังเสร็จพิธีดังกล่าวชาวบ้านก็จะแบ่งข้าวปลาอาหารไปกินเพื่อเป็นสิริมงคล และหลังจากการทำพิธีเลี้ยงปู่ตาเสร็จจะมีการเสี่ยงทายฟ้าฝนขึ้น ด้วยวิธีการที่แตกต่างกันไปในแต่ละชุมชน เช่น การจุดบั้งไฟ ฟ้อนรำ บางแห่งก็จัดเป็น ๓ ชุดคือ เสียงฝน เสียงคน และเสียงควายหรือสัตว์เลี้ยง^{๑๑} เป็นต้น ซึ่งในแต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างกันไป

ความเชื่อเรื่องผีปู่ตาของชาวไทยอีสานและชาวลาว เป็นความเชื่อสืบเนื่องมาแต่สมัยอาณาจักรล้านช้าง ซึ่งปัจจุบันแม้ว่าโลกจะเจริญล้ำยุคไปด้วยวิชาการสมัยใหม่อย่างเช่นวิทยาศาสตร์ แต่ก็ตาม แต่ความเชื่อเรื่องผีปู่ตาหรือวิญญาณต่างๆ ก็ยังถูกสืบทอดกันเรื่อยมา ซึ่งจะเห็นทั่วไปตามป่าชุมชนต่างๆ ของชาวไทยอีสานและชาวลาว ความเชื่อเรื่องผีปู่ตานี้ทำให้ชาวบ้านได้รับผลประโยชน์หลายอย่าง เช่น ทำให้ชาวบ้านมีป่าชุมชนไว้ใช้ประโยชน์ในลักษณะต่างๆ มีการหาของป่ามาเป็นอาหาร รวมทั้งใช้เป็นที่พักกักแหล่งน้ำสำหรับใช้ในการเกษตร เป็นต้น และที่สำคัญศาลปู่ตานี้ยังเป็นจุดศูนย์รวมใจหรือที่พึ่งของชาวบ้านด้วย กล่าวคือชาวบ้านที่อาศัยอยู่ตามธรรมชาติแต่อดีตเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ที่พึ่งทางใจที่ดีที่สุดสำหรับพวกเขาก็คือศาลปู่ตา เจ็บป่วยไม่สบายก็อาศัยการบนบานจากศาลปู่ตา หรือจะเดินทางไปไหนมาไหนก็อาศัยศาลปู่ตาได้ช่วยคุ้มครองให้รอดปลอดภัย มีศาลปู่ตาหลายที่หลายแห่งที่เป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้าน แม้แต่คนรุ่นใหม่อย่างเช่นนักเรียน นักศึกษา เป็นต้น จะไปสอบแข่งขันอะไรในยุคนี้อีก ส่วนหนึ่งก็มักจะไปบนบานศาลกล่าวกับศาลปู่ตาประจำหมู่บ้าน หรือศาล

^๙สัมภาษณ์ พ่อทิน ทองปั้น, ปราชญ์ชาวบ้าน บ้านหนองแขง จังหวัดเลย, เมื่อวันที่ ๖ เดือน พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๒.

^{๑๐}สัมภาษณ์ ผศ.ชอบ ดีสวนโคก, อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรมประเพณี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, เมื่อวันที่ ๘ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๒.

^{๑๑}สัมภาษณ์ นายสิทธิพล เวียงธรรม, อดีตนักวิชาการวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดมหาสารคาม, เมื่อวันที่ ๑๐ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๒.

เจ้าที่ต่างๆ เห็นว่าศักดิ์สิทธิ์ เมื่อประสบความสำเร็จจากการบนบานไว้แล้ว ก็จะกลับมาแก้บนโดยการทำพิธีเช่นไหว้ตามที่ผีปูดหรือศาลเจ้าที่นั้นๆ ต้องการ ที่กล่าวมานี้ก็เพื่อแสดงให้เห็นว่า ความเชื่อเรื่องผีปูดยังคงมีความผูกพันกับวิถีชีวิตของชาวไทยในภาคอีสานและชาวลาว โดยเฉพาะกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ตามชนบทพื้นที่แห่งไกลความเจริญต่างๆ หรือแม้ว่ากลุ่มคนที่อาศัยอยู่ตามเมืองที่เจริญแล้วก็ตาม ก็ยังมีการสร้างศาลเจ้าที่ต่างๆ ไว้ในบ้าน หรือที่ทำงาน เช่น ศาลพระภูมิ เป็นต้น เพื่อการเคารพกราบไหว้บูชา หรือเป็นที่พึ่งทางใจของผู้ที่อาศัยอยู่ภายในบ้าน หรือที่ทำงานบริษัทห้างร้านต่างๆ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า ความเชื่อเรื่องศาลปูดหรือศาลเจ้าที่ต่างๆ ของชาวไทยอีสานและชาวลาวนี้ จะยังคงมีการสืบทอดต่อไปอีกนานเท่านานชั่วลูกชั่วหลาน ตราบเท่าที่สังคมของคนเหล่านี้ยังมีความต้องการพึ่งพาอาศัยพลังลึกลับเหนือธรรมชาติเหล่านี้อยู่

๒. ความเชื่อเกี่ยวกับผีตาแฮกของคนไทยอีสาน-ลาว

ภาพประกอบที่ ๔.๒ การบูชาผีตาแฮกหรือผีประจำไร่นา^{๑๒}

ผีตาแฮก เป็นผีประจำไร่นา ผีนา บ้างที่เรียกว่าเจ้าแม่โพสพ ซึ่งชาวไทยอีสานและชาวลาวเรียกว่า ผีตาแฮก ปูแฮก หรือแม่ธรณี คนสมัยล้านช้างเชื่อว่าเป็นผีที่ทำหน้าที่อารักขาผืนนาคอยดูแลให้ข้าวกล้า น้ำท่า รวมถึงปูปลาให้อุดมสมบูรณ์ คุ่มครองสัตว์เลื้อยต่างๆ ไม่ให้เกิดโรคร้าย ผีตาแฮกจะสถิตอยู่มุมใดมุมหนึ่งของที่นา โดยเจ้าของนาจะทำศาลเพียงตาเล็กๆ ไว้ ก่อนจะลงทำนาจะต้อง

^{๑๒} การบูชาผีตาแฮกหรือผีประจำไร่นา, แหล่งที่มา: <https://siamrath.co.th/n/17327>, สืบค้น เมื่อวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๒

เลี้ยงผีตาแฮกเสียก่อน^{๑๓} การปลูกข้าวในยุคสมัยต่างๆ ตามแบบวิถีชีวิตของคนไทยอีสานและคนลาว นั้น มุ่งปลูกข้าวเพื่อบริโภคเป็นหลัก เหลือบริโภคก็เก็บไว้ในยุ้งฉาง หรือนำไปแลกเปลี่ยนกับปัจจัยอื่นๆ บ้าง ก็เฉพาะสิ่งที่จำเป็นจริงๆ เช่น แลกกับเสื้อผ้า อาหาร เกลือ และยารักษาโรค เป็นต้น แต่จะไม่นิยมแลกเปลี่ยนข้าวกับเครื่องประทัดประหาร ทั้งนี้เพราะคนไทยอีสานและคนลาวมีความเชื่อว่า ข้าวเป็นสิ่งที่มีบุญคุณ มีจิตวิญญาณ มีเทพธิดา ชื่อว่า แม่โพสพ ประจำอยู่ในท้องถื่น บางแห่งเรียกว่า นางโคสก หรือ แม่โคสก โดยเชื่อกันว่า แม่โพสพนี้มีอิทธิฤทธิ์ สามารถลดบันดาลความสมบูรณ์พูนสุขแก่ผู้ปฏิบัติชอบต่อนางได้ และถ้าปฏิบัติไม่ดีจะได้ผลตรงข้าม ดังนั้นหลังการเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จแต่ละปี ชาวบ้านจึงต้องจัดพิธีบายศรีสู่ขวัญให้แม่โพสพและปฏิบัติต่อแม่โพสพอย่างเคารพนอบน้อม^{๑๔} ความเชื่ออย่างนี้ในปัจจุบันก็ยังมีอยู่ โดยเฉพาะชาวบ้านที่เป็นชาวนาได้ทำสืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยปู่ย่าตาทวด ในที่นาของแต่ละคนจะมีที่ที่ให้ผีตาแฮกอยู่ ซึ่งบางคนอาจปลูกกระท่อมหลังเล็กๆ บางคนอาจปักเสาเป็นสัญลักษณ์ว่าที่ตรงนี้ คือที่อยู่ของผีตาแฮก หรือบางแห่งอาจทำรั้วถ้ำ ล้อมบริเวณใดบริเวณหนึ่งไว้ ซึ่งชาวบ้านจะทราบดีถึงที่อยู่ของผีตาแฮกนี้ การไหว้ผีตาแฮกหรือทำพิธีปักกกแฮก จะดำเนินการตอนช่วงจะเริ่มปักดำ สิ่งที่ใช้ในการทำพิธีปักกกแฮก ประกอบด้วย เหล้าขาว ๑ ขวด ไก่ต้มสุกพร้อมเครื่องใน ๑ ตัว บางคนอาจมีข้าวดำ ข้าวแดง ปลาร้า ด้วยก็ได้ ดอกไม้ ธูป เทียน หมาก พลุ บุหรี่ น้ำ ๑ ขวด แก้ว ๒ ใบ กระจีตข้าวเหนียว หลังจากนั้นนำของเช่นไหว้ไปที่ที่อยู่ของตาแฮก แล้วจัดแต่งสำรับที่นำมาใส่ถาดเหล็ก เปิดฝา กระจีตข้าวเหนียวเปิดออก น้ำและเหล้าเทใส่แก้วคนละใบ จุดเทียนตั้งไว้พร้อมกับกล่าวเชิญให้ผีตาแฮกมารับหรือมากินของเช่นไหว้ พร้อมกับบนบานให้ข้าวกล้าในนาของตนอุดมสมบูรณ์ และเมื่อเก็บเกี่ยวเสร็จแล้ว จะต้องแบ่งข้าว ๔ เกวียน (เกวียนจำลองเล็กๆ) ให้แก่ผีตาแฮกด้วยทุกปี^{๑๕} ชาวไทยอีสานและชาวลาวที่ทำนาเป็นอาชีพหลักจะนิยมถือตามฮีตคองโบราณ คือจะทำการแฮกนาคำวันอาทิตย์ แฮกนาหว่านวันจันทร์ ปักตาแฮก ปักกกแฮก และดำนาวันพฤหัสบดี ทำขวัญข้าววันอังคาร แฮกกลางไฮ้ (ถางไร่) สุม (เผา) ไฮ้เอาวันศุกร์^{๑๖} ในปัจจุบันก็มีบ้างที่ชาวนาบางคนหรือบางครอบครัวไม่สะดวกในการถือฤกษ์ตามวันเวลาดังกล่าว แต่ก็มีการสร้างศาลเล็กๆ ไว้ที่นาตน และมีการเลี้ยงผีตาแฮกเป็นประจำทุกปีมิได้ขาด

ความเชื่อเกี่ยวกับผีตาแฮกของชาวไทยอีสานและชาวลาวในปัจจุบันนั้น ยังคงมีการสืบทอดอย่างต่อเนื่องมาแต่โบราณ ซึ่งบางอย่างอาจถูกแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงก็ด้วยความจำเป็นตาม

^{๑๓} อ่างแล้ว, ธีระพงษ์ มีไธสง, ผักบุษพุทธการผสมผสานทางความเชื่อ, หน้า ๒๗-๒๘.

^{๑๔} สัมภาษณ์ รศ.อุดม บัวศรี, อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านปรัชญา ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี, เมื่อวันที่ ๒ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๒.

^{๑๕} สัมภาษณ์ นายสิทธิพล เวียงธรรม, อดีตนักวิชาการวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดมหาสารคาม, เมื่อวันที่ ๑๐ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๒.

^{๑๖} ปรีชา พิณทอง, ประเพณีโบราณไทยอีสาน, (กรุงเทพมหานคร: มปป, ๒๔๙๕), หน้า ๑๑๖.

กาลเทศะ แต่สารัตถะเดิมคือการนับถือวิญญาณหรือผีตาแฮกก็ยังคงมีอยู่อย่างเหนียวแน่นไม่เสื่อมคลายไปตามกาลเวลา ความเชื่อเรื่องผีของชาวไทยอีสานและชาวลาวยังมีส่วนเข้าไปเกี่ยวข้องกับอีกหลายสิ่งหลายอย่างไม่ว่าจะเป็นป่า เขา ไร่ นา และหมู่บ้าน เป็นต้น จะสังเกตได้จากการทำพิธีกรรมที่มีการทำบุญจะมีการอุทิศหรือมีการเกี่ยวข้องกับบรรดาผีต่างๆ เสมอ ความเชื่อเรื่องผีจึงมีความผูกพันกับวิถีชีวิตของชาวไทยอีสานและชาวลาวตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย อำนาจเหนือธรรมชาติซึ่งมีผีเป็นตัวแทนนี้ จึงถือว่าเป็นพื้นฐานสำคัญของวิถีชีวิตของชาวไทยอีสานและชาวลาวมาตั้งแต่อดีต วิญญาณหรือผีทำให้ชาวไทยอีสานและชาวลาวมีการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมเดียวกันด้วยความสงบราบรื่นโดยไม่ต้องมีกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ หรือกฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษร หรือมีศาลมาคอยตัดสินคดีถึงสิ่งถูกผิด แต่ความเชื่อเรื่องวิญญาณหรือผีในสังคมอีสานและชาวลาวจะเป็นตัวแสดงหรือชี้ให้เห็นว่าอย่างไรนั้นดีอย่างไรไม่ดี หรืออย่างนั้นควรหรือไม่ควร ซึ่งคติความเชื่อเช่นนี้ ความสำคัญในการเชื่อเรื่องผีจึงอาจไม่ได้อยู่ที่การมีผีหรือไม่มีจริงตามความเชื่อนั้นก็ได้ แต่ความเชื่อเรื่องผีในสังคมชาวไทยอีสานและชาวลาวนี้ จะเป็นสิ่งสร้างจิตสำนึกของคนในสังคมเป็นผู้มีจริยธรรมในการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสงบสุขต่างหาก

การทำกรเกษตรสมัยอาณาจักรล้านช้าง เป็นการเกษตรแบบพึ่งพาธรรมชาติ เช่น อาศัยลม ฝน พายุอากาศ ถ้าปีใดมีฝนตกถูกต้องตามฤดูกาล และตกพอดี ก็จะทำให้ผลผลิตทางการเกษตรดี แต่ถ้าปีใดเกิดฝนไม่ตกตามฤดูกาลหรือเกิดภัยแล้ง จะทำให้ผลผลิตทางการเกษตรไม่ดี ได้รับความเสียหาย คนล้านช้างมีความเชื่อว่า ลม ฝน พายุอากาศ มีเทพเจ้าประจำคอยดูแลและควบคุมให้ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นไปตามที่เทพเจ้าต้องการ เมื่อมีความเชื่ออย่างนี้จึงทำให้มีพิธีกรรมต่างๆ ตามมา เช่น พิธีขำบุญบั้งไฟเพื่อขอฝนจากพญาแถน การขอขมา การบอกกล่าว การบูชาเจ้าแม่โพสพ การเลี้ยงผีเลี้ยงเทพเจ้า เลี้ยงเจ้าป่าเจ้าเขา แนวความเชื่อพื้นฐานของบรรพบุรุษล้านช้างจึงเป็น แบบจิตนิยมหรือวิญญาณนิยม อิทธิพลของความเชื่อเหล่านี้ยังสืบทอดมายังคนอีสานและคนลาวที่ทำการเกษตรแบบพึ่งพาธรรมชาติ เช่น ชาวนาในภาคอีสานและชาวนาลาว ก็จะทำนาก็จะมีการทำบุญบั้งไฟเพื่อขอฝนจากพญาแถน และมีการบูชาและเลี้ยงผีนาหรือแม่โพสพ ซึ่งชาวไทยอีสานและชาวลาวเรียกว่า ผีตาแฮก ปู่แฮก หรือแม่ธรณี คนล้านช้างเชื่อว่าเป็นผีที่ทำหน้าที่ รักษาผืนนา คอยดูแลข้าวกล้า น้ำท่า ปูปลา พิษพรรณ ธัญญาหารให้อุดมสมบูรณ์ คุ่มครองสัตว์เลี้ยงต่างๆ ไม่ให้เกิดโรคภัย เจ็บป่วย ผีตาแฮกจะสถิตอยู่มุมใดมุมหนึ่งของที่นา โดยเจ้าของนาจะทำศาลเพียงตาเล็กๆ ไว้ ก่อนจะลงทำนาจะต้องเลี้ยงผีตาแฮกเสียก่อน^{๑๗} ความเชื่อและพิธีกรรมเหล่านี้ยังคงสืบทอดและถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดของชาวไทยอีสานและชาวลาว มาจนถึงปัจจุบันนี้ ดังที่เราได้เห็นว่าเป็นภาคอีสาน และชาวลาวเมื่อถึงเดือนหก

^{๑๗} สัมภาษณ์ ดร.อุตร จันทวัน, อาจารย์ประจำสาขาวิชาพระพุทธศาสนาผู้เชี่ยวชาญด้านปรัชญาศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี วิทยาลัยสงฆ์เลย, เมื่อวันที่ ๗ เดือน พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๒.

จะมีการทำบุญบังไฟ การบูชาแม่โพสพ ซึ่งถือว่าเป็นเทพเจ้า และผีที่คอยดูแลด้านการเกษตรโดยตรง ถ้าไม่ทำพิธีกรรมเหล่านี้จะเกิดอาเพศหรือทำให้ผลผลิตทางการเกษตรไม่ดี เป็นต้น

๔.๑.๒ ศาสนาพราหมณ์ล้านช้างที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง

ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เป็นศาสนาธรรมชาติที่เป็นความพยายามของมนุษย์ที่จะเอาชนะธรรมชาติ โดยมีความเชื่อว่าบางสิ่งบางอย่างที่มีอิทธิพลเหนือธรรมชาติ จึงทำให้เกิดความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น เวลากลางคืนมองอะไรไม่เห็นก็เกิดความกลัว พอแสงอาทิตย์มีแสงสว่างก็หายหวาดกลัว จึงนับถือพระอาทิตย์ (สุริยเทพ) จึงเป็นจุดเริ่มแรกของศาสนาที่นับถือพระอาทิตย์ ต่อมาเมื่อเห็นอากาศยอมให้พระอาทิตย์โคจรไปมาได้ จึงนับถือพระวรุณ (วรุณเทพ) คือเทพประจำอากาศและประทานฝนให้อีกด้วย อันเป็นเหตุที่ทำให้ศาสนาพราหมณ์นับถือธรรมชาติและอำนาจของธรรมชาติในนามของเทพหรือเทวดา ต่อมาจึงเกิดเทวดาขึ้นมากมาย นอกจากนี้ศาสนาพราหมณ์ยังได้สอนว่า โลกนี้พระพรหมเป็นผู้สร้างและสรรพสิ่งต่างๆ พระองค์มีอำนาจให้คุณและโทษแก่มนุษย์ ด้วยเหตุนี้มนุษย์และสรรพสิ่งจะต้องเป็นไปตามประสงค์ของพระพรหมทั้งสิ้น ซึ่งเรียกว่า “พรหมลิขิต”^{๑๘} และมนุษย์จะต้องสวดสรรเสริญอ้อนวอนและสังเวทด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อที่พระพรหมหรือเทพเจ้าจะได้ประทานความสุขให้ ตลอดจนเมื่อตายแล้วจะได้ไปอยู่กับพระพรหม โดยมีคณาจารย์หรือพราหมณ์ทำหน้าที่เป็นตัวแทนในการติดต่อพระพรหมหรือเทพเจ้าเหล่านั้น

ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูได้เข้ามาเผยแพร่และมีอิทธิพลในอาณาจักรล้านช้างก่อนที่พุทธศาสนาจะเข้ามา (ดูแนวคิดทางปรัชญาของอาณาจักรล้านช้างในสมัยพราหมณ์-ฮินดู) โดยมีพราหมณ์ที่อพยพมาจากอินเดียมาอยู่ในอาณาจักรขอม (เขมร) ต่อมาพราหมณ์มีอำนาจในอาณาจักรขอม และยังสามารถขยายอำนาจครอบคลุมแผ่นดินของอาณาจักรล้านช้างที่เป็นส่วนของภาคอีสานของไทยและลาวทั้งหมด ศาสนาพราหมณ์ก็ได้ขยายตามมาด้วย^{๑๙} แม้ในส่วนของประเทศไทยก็มีร่องรอยของศาสนาพราหมณ์ได้เข้าไปมีบทบาทต่อวิถีชีวิตของคนไทยตั้งแต่ก่อนสมัยสุโขทัย โดยเฉพาะในยุคต้นกรุงรัตนโกสินทร์ พระมหากษัตริย์ไทยได้ทรงชุบเลี้ยงพราหมณ์และทรงเคารพนับถือพิธีกรรมต่างๆ ของพราหมณ์อยู่ไม่น้อย หลักฐานยืนยันที่ปรากฏให้เห็นก็คือเสาชิงช้าที่อยู่ตรงหน้าวัดสุทัศน์ฯ ซึ่งเป็นที่ทรงประกอบพิธีกรรมประจำ แต่ต่อมากการเชื่อถือพิธีลดน้อยลง แม้จะมีอยู่บ้างก็เพื่อให้เห็นเป็นเพียงประเพณี อย่างไรก็ตาม ก็ต้องยอมรับว่า ศาสนาพราหมณ์มีอิทธิพลต่อสังคมไทยมิใช่น้อย เช่น พิธีกรรมต่างๆ หลายอย่างจะมีพิธีของพราหมณ์เข้าไปมีส่วนร่วมด้วยเสมอ จนยากที่จะแยกออกจากกันได้ เช่น การสถาปนามกุฎราชกุมาร พิธีบรมราชาภิเษก พิธียกเสาเอกและเสาโทใน

^{๑๘}จักรพรรณ วงศ์พรพวิณ, ปรัชญา : ศาสตร์แห่งภูมิปัญญามนุษย์, (กรุงเทพมหานคร: ควอลิตี้ปรีนท์, ๒๕๕๕), หน้า ๑๔๐.

^{๑๙}อุทัย เทพสิทธิธา, ความเป็นมาของไทย-ลาว, (พระนคร: สำนักพิมพ์ศาสน์สวรรค์, ๒๕๐๙), หน้า ๑๕๕.

การปลูกบ้าน พิธีแรกนาขวัญ พิธีลอยกระทง และพิธีสร้างศาลพระภูมิ^{๒๐} เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนแสดงให้เห็นว่าศาสนาพราหมณ์ยังมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนไทยและคนลาวในรูปแบบของความเชื่อทางศาสนาและพิธีกรรมต่างๆ จนถึงทุกวันนี้

๑. ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูที่ยังมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนไทยอีสาน-ลาว

ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูในส่วนที่ยังมีอิทธิพลต่อสังคมภาคอีสานของไทยและลาวในปัจจุบันนี้ จะเป็นลักษณะผสมผสานแทรกซ้อนอยู่ในพิธีกรรมทางพุทธศาสนา และความเชื่อเรื่องผี ซึ่งมีความกลมกลืนในวิถีชีวิตของชาวอีสานและชาวลาว ที่ไม่มีความขัดแย้งกัน แต่เป็นการส่งเสริมและสนับสนุนซึ่งกันและกัน โดยมีการจัดความสำคัญและหน้าที่ของคนในการปฏิบัติที่ลงตัว เช่น มีหมอขวัญทำพิธีทางพราหมณ์ มีหมอธรรม หมอส่อง หมอลำ ผีฟ้าทำพิธีทางผี มีพระสงฆ์ทำพิธีกรรมทางพุทธศาสนา ในงานบุญประเพณีต่างๆ ของชาวอีสานและชาวลาว จะแสดงให้เห็นถึงการผสมผสานระหว่างความเชื่อทั้ง ๓ อย่างลงตัว เช่น งานบุญบั้งไฟทางภาคอีสานของไทยและประเทศลาว เป็นพิธีกรรมขอฝนจากแถน ซึ่งเชื่อว่าเป็นผู้สร้างโลก และสามารถดลบันดาลให้เกิดฝนได้ พิธีกรรมนี้เริ่มจากวัดก่อน คือมีการนำบั้งไฟไปไว้ที่วัด มีพิธีซึ่งพระสงฆ์ พราหมณ์ และชาวบ้านทำร่วมกัน ซึ่งโดยปกติแล้ว พระสงฆ์จะไม่ร่วมพิธีกรรมเกี่ยวกับผี แต่มีหลายหมู่บ้านที่มีเรือนผีและศาลพระภูมิในบริเวณวัด (อยู่นอกอุโบสถ) ซึ่งโดยปกติแล้วความเชื่อทั้ง ๓ รูปแบบจะมีหน้าที่แตกต่างกันไป ชาวบ้านจะไปทำบุญที่วัดไปฟังเทศน์ ฟังธรรม และร่วมพิธีกรรมทางศาสนา แต่เมื่อทำพิธีสู่ขวัญก็ไปหาพราหมณ์ ถ้าหากเจ็บไข้ได้ป่วยก็หาหมอธรรม หมอส่อง หมอลำผีฟ้าซึ่งทำหน้าที่สัมพันธ์กับผี^{๒๑} จะเห็นได้ว่า ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูจะเข้ามาส่วนเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตในลักษณะที่เป็นพิธีกรรมต่างๆ ของสังคมชาวบ้าน ซึ่งก็ถือว่าเป็นส่วนสำคัญของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูที่เน้นในปฏิบัติโดยการทำพิธีกรรมเพื่อให้เข้าถึงเทพเจ้า ซึ่งในที่นี้ผู้วิจัยใคร่นำเสนอวิเคราะห์พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพราหมณ์-ฮินดูที่คนไทยในภาคอีสานและคนลาวนิยมทำกันในปัจจุบัน ซึ่งก็มีหลายพิธีกรรมด้วยกัน แต่ในที่นี้จะได้ยกมาเพื่อเป็นกรณีศึกษาวิเคราะห์เพียง ๑ พิธีกรรม คือพิธีกรรมการสู่ขวัญ เพราะเห็นว่าเป็นพิธีกรรมที่สำคัญและเป็นที่ยอมรับกันมากที่สุดในปัจจุบันทั้งชาวไทยและลาว ดังนี้

๑) พิธีกรรมการสู่ขวัญ

พิธีกรรมการสู่ขวัญหรือพิธีบายศรีสู่ขวัญ เป็นพิธีกรรมที่คนอีสานและคนลาวที่นิยมทำกันตั้งแต่สมัยอาณาจักรล้านช้างเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งคนอีสานและคนลาวมีความเชื่อที่ว่าทุกคนเกิดมาพร้อมกับวิญญาณอย่างหนึ่งที่เรียกกันว่า “ขวัญ” ซึ่งคำนี้ ภาษาอีสานและภาษาลาวใช้ใน

^{๒๐} สัมภาษณ์ รศ.อุดม บัวศรี, อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านปรัชญา ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิต ล้านช้าง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, เมื่อวันที่ ๒ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๒.

^{๒๑} สัมภาษณ์ ผศ.ชอบ ดีสวนโคก, อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, เมื่อวันที่ ๘ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๒.

ความหมายได้ ๒ อย่าง คือหมายถึง ผม หรือ ขน ที่ขึ้นเวียนตามตัวหรือหัว เป็นก้อนหอย เรียกว่าจอมขวัญ บางคนก็มีจอมขวัญอยู่กลางตรงหัว บางคนมีอยู่ทั้งกลางหัวและที่หน้าผาก บางคนมีหลายอยู่หลายที่ เรียกว่า มีหลายขวัญ

ขวัญในอีกความหมายหนึ่ง หมายถึง สภาวะที่เป็นวิญญาณหรือเป็นนามธรรม ซึ่งเป็นสิ่งประจำตัวของแต่ละคน ขวัญเป็นสิ่งที่มืออยู่ประจำตัวของทุกคน และสัตว์มาตั้งแต่เกิด คนสมัยล้านช้างโบราณถือว่า ขวัญอาจจะมีการหนีจากร่างกายคนเราก็ได้ เช่น ขวัญออกไปเที่ยวเล่น เวลานอนหลับหรือกระเจิงหนีเวลาตกใจกลัวบางอย่าง เป็นต้น หรือบางแห่งเวลาใครถูกผีหลอกตกใจจนหัวโกร๋นหรือเกิดอุบัติเหตุแต่รอดตายมาอย่างหวุดหวิด ญาติๆ ก็จะพาไปทำพิธีช้อนขวัญให้กลับคืนเข้าสู่ตัวตนเหมือนเดิม^{๒๒} ตามความเชื่อของคนอีสาน และคนลาวเชื่อว่าถ้าขวัญออกจากร่าง ขวัญหนีไปไม่กลับคืนมาสู่ร่าง บุคคลนั้นก็จะเจ็บป่วยและเสียชีวิตในไม่ช้า ซึ่งคนอีสานและคนลาวจะสังเกตว่าคนที่มีขวัญอยู่กับเนื้อกับตัวหรือไม่ เขาจะสังเกตจากบุคลิกลักษณะสีสันของการดำเนินชีวิต ถ้าคนใดไม่ค่อยสบายอาการไม่ค่อยดี ดูไม่มีสง่าราศี หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่ามีชีวิตแต่ไม่มีชีวา (ไม่มีชีวิตชีวา) นั่นก็แสดงว่าขวัญได้ออกจากร่างไปแล้ว ถ้าไม่ทำการเรียกขวัญกลับมาจะทำให้บุคคลนั้นเจ็บป่วย และตายไปในไม่ช้า ขวัญมีหน้าที่รักษาประคับประคองชีวิตและติดตามเจ้าของไปทุกหนแห่ง^{๒๓} ดังนั้นชาวอีสานและชาวลาวในปัจจุบันนี้จึงยังนิยมทำพิธีสู่ขวัญหรือพิธีเชิญขวัญที่หนีหายไปให้เข้ามาอยู่กับตัว และเชื่อว่าเป็นการส่งเสริมพลังใจให้เข้มแข็ง มีสติ และไม่ประมาท

ความเชื่อเรื่อง “ขวัญ” ของคนล้านช้างยังมีอิทธิพลต่อคนอีสาน และคนลาวในปัจจุบันนี้ จากความเชื่อที่ว่าคนเราจะดำเนินชีวิตที่มีความสุข หรือ “อยู่ดีมีแอง” ขวัญต้องอยู่กับเนื้อกับตัว ซึ่งหมายถึง ตัววิญญาณที่คอยกำหนดชะตาชีวิตของคนนั้นต้องอยู่ปกป้องรักษาเขาตลอดเวลาไม่หนีไปไหน ถ้าขวัญหนีออกจากร่างไปอยู่ที่ใดที่หนึ่ง จะทำให้คนนั้นไม่สบาย และจะเสียชีวิตในที่สุด ดังนั้น คนล้านช้างจึงนิยมทำพิธีเรียกขวัญให้กลับมาอยู่กับเนื้อกับตัว การเรียกขวัญหรือการ “เอ็นขวัญ” ทำได้ทุกที่ทุกสถานการณ์ทุกที่ และทุกเวลา ไม่ว่าจะป็นงานมงคล หรือเป็นที่ไม่เป็นมงคล เมื่อคนมีความสุขได้ เลื่อนยศ เลื่อนตำแหน่งจะมีการทำพิธีสู่ขวัญ แต่งงานก็มีการสู่ขวัญบ่าวสาว และเมื่อมีความทุกข์ ไม่สบาย เจ็บไข้ได้ป่วยก็มีการสู่ขวัญ หรือเอ็นขวัญให้กลับมาอยู่กับเนื้อกับตัว

^{๒๒} อุดม บัวศรี, **วัฒนธรรมอีสาน**, (ขอนแก่น: คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๖), หน้า ๒๑๖.

^{๒๓} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.บูรินทร์ ภูสกุล, อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านการเมืองการปกครอง ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, เมื่อวันที่ ๓ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๒.

ภาพประกอบที่ ๔.๓ พิธีการสู่ขวัญของคนอีสาน^{๒๔}

พิธีกรรมการสู่ขวัญของคนอีสานและคนลาว ที่เห็นว่ามีศาสนาพราหมณ์-ฮินดูเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยก็ตรงที่ได้รับอิทธิพลทางแนวคิดมาจากคติความเชื่อของพราหมณ์ นั่นคือการนำใบตองมาประดิษฐ์บายศรี เนื่องด้วยใบตองนั้นเป็นของสะอาดบริสุทธิ์ไม่มีมลทินของอาหารเก่าให้แปดเปื้อน และอีกประการหนึ่งก็คือ รูปร่างลักษณะของบายศรีที่ได้จำลองมาจากเขาพระสุเมรุซึ่งเป็นที่สถิตของพระศิวะหรือพระอิศวร ตลอดจนเครื่องสังเวทียังมีความเชื่อว่ามีที่มาจากคติพราหมณ์เช่นกัน เช่น ไข่แดงกวาง มะพร้าว รวมถึงพิธีกรรมอื่นๆ เช่น การเวียนเทียน และการเจิม เป็นต้น ซึ่งพิธีกรรมต่างๆ เหล่านี้พราหมณ์เป็นผู้ประกอบพิธีทั้งสิ้น^{๒๕} แม้ในปัจจุบันจะไม่มีผู้ที่เป็นพราหมณ์จริงๆ ในสังคมชาวบ้านทั่วไป แต่ผู้ที่ทำพิธีสู่ขวัญ (สูตรขวัญ) ก็จะต้องเป็นผู้ที่สังคมให้ความเคารพนับถือทั้งคุณวุฒิและวัยวุฒิ โดยจะต้องมีคุณลักษณะที่เหมาะสมกับการเป็นพราหมณ์ นั่นคือมีอายุประมาณ ๕๐ ปีขึ้นไป ต้องรักษาศีล ๘ หรืออย่างน้อยก็ต้องรักษาศีล ๕ อยู่เนื่องเนติย งดเว้นอบายมุขทั้งหลาย เป็นผู้ที่มีบุคลิกดี เสียงดี ท่วงทิวาจาน่าเคารพเชื่อถือ ต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถในการท่องบทสู่ขวัญและคำอวยพรที่เกี่ยวข้องได้อย่างแม่นยำและน่าฟัง และที่สำคัญที่ขาดไม่ได้คือการแต่งชุดขาวที่มีลักษณะ

^{๒๔} พิธีการสู่ขวัญของคนอีสาน, แหล่งที่มา: <https://sites.google.com/site/banhnxngbawcka>
lsinthu/2-prapheni สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๒

^{๒๕} อ่างแล้ว, อุดม บัวศรี, วัฒนธรรมอีสาน, หน้า ๒๑๗.

คล้ายชุดพราหมณ์ในการทำพิธีแต่ละครั้ง^{๒๖} จากข้อมูลนี้ จะเห็นได้ว่าศาสนาพราหมณ์-ฮินดูได้ฝากร่องรอยหรือแนวคิดด้านพิธีกรรมไว้ให้คนรุ่นปัจจุบันที่หันมานับถือพุทธศาสนาได้ผสมผสานแนวคิดของทั้งสองศาสนานี้เข้าด้วยกันอย่างกลมกลืน กล่าวคือสังคมอีสานของไทยและชาวลาวยังคงมีการสืบทอดพิธีการสู่ขวัญแบบพราหมณ์อยู่ และผู้ที่ทำหน้าที่เป็นพราหมณ์ที่ดั้นนั้น อย่างน้อยจะต้องมีคุณสมบัติที่เหมาะสมคือการรักษาศีล ๘ หรือศีล ๕ อยู่เนื่องนิตย์จึงจะสามารถทำหน้าที่เป็นพราหมณ์สู่ขวัญที่สมบูรณ์ตามคติความเชื่อได้

ก. องค์ประกอบในพิธีสู่ขวัญ

องค์ประกอบในพิธีกรรมการสู่ขวัญนั้น จะต้องใช้เครื่องเซิมขวัญที่เรียกว่า “บายศรี” ที่ทำด้วยใบตอง รูปคล้ายกระทง เป็นชั้นๆ มีขนาดใหญ่อเล็กสอปขึ้นไปตามลำดับ เป็น ๓ ชั้น ๕ ชั้น ๗ ชั้น หรือ ๙ ชั้น มีเสาปักตรงกลางเป็นแกน มีเครื่องสังเวียงวางอยู่ในบายศรี และมีไข่วขวัญ (ไข่ต๋ม) เสียบอยู่บนยอดบายศรี มีหลายประเภท เช่น บายศรีตอง บายศรีปากขาม บายศรีใหญ่ (ภาษาเขมร บาย = ข้าว + ศรี = สิริ หมายความว่า ข้าวอันเป็นสิริหรือข้าวขวัญ) มีการพันสายสิญจน์ไว้โดยรอบเพื่อใช้ผูกข้อมือผู้รับขวัญ ผู้นำในการทำพิธีเรียกว่า “หมอขวัญ” หรือ “หมอพราหมณ์”^{๒๗} บางแห่งจะนิยมทำพิธีสู่ขวัญ โดยมีการจัดพาขวัญ หรือพานบายศรี ซึ่งใส่ดอกไม้ข้าวต๋มมัด ขนมหัน กกล้วย ไข่ ผ้ายผูกแขน เทียนค่าหัวค่าคิง ผ้าผืนแพรวา หวี กระจก น้ำอบ น้ำหอม สร้อย แหวน เป็นต้น ทำเป็นพาขวัญ ๓ ชั้น บ้าง ๕ ชั้นบ้าง หรือ ๙ ชั้นบ้าง แล้วกาลเทศะ และความเหมาะสมของแต่ละงานนั้นๆ

การทำพิธีสู่ขวัญของคนอีสานและคนลาวนี้ สามารถทำกันได้แทบทุกโอกาสที่เห็นว่ามี ความเหมาะสมกับเวลาที่จะทำพิธีสู่ขวัญ ทั้งที่เป็นมูลเหตุแห่งความดีและไม่ดี เพราะถือว่าเป็นเรียกขวัญให้มาอยู่กับตัวของเจ้าของขวัญ ดังนั้นจึงเป็นการทำพิธีนี้ได้ทั้งการแสดงความชื่นชมยินดี และเรื่องที่ไม่ดีที่อาจเกิดขึ้นกับชีวิตของคนๆ หนึ่ง หรือหลายๆ คนที่เกิดขึ้นร่วมกัน โดยคนไทยอีสานและคนลาวมีความเชื่อว่าถ้าได้ทำพิธีสู่ขวัญนี้แล้ว จะช่วยให้เกิดสิริมงคลทั้งต่อผู้ที่ถูกสู่ขวัญและผู้ที่เข้าร่วมพิธีด้วย และยังมีความเชื่ออีกว่า พิธีนี้เป็น การต่อชีวิตคนให้มีอายุยืนยาว เป็นการเสริมบารมี สะเดาะเคราะห์ ให้พ้นจากโชคร้าย โรคพยาธิ เพื่อรับโชคลาภ ร่ำรวย และจะมีความสุข ความเจริญ และที่สำคัญเป็นการปลอบใจให้กับเจ้าของขวัญจากคณะญาติมิตรและบุคคลทั่วไป

ข. กรณีที่นิยมทำพิธีสู่ขวัญของคนไทยอีสาน-ลาว

ตามความเชื่อของคนไทยอีสานและคนลาวนั้น การทำพิธีสู่ขวัญสามารถทำได้หลายกรณี และทำในโอกาสที่สำคัญที่ควรจะทำ โดยมากจะยึดถือคติที่คนโบราณในสมัยล้านช้างได้เคยทำไว้แล้วมีการสืบทอดต่อเนื่องกันมา เพราะมีความเชื่อว่า การปฏิบัติตามฮีต-คองที่เคยปฏิบัติกันมาแต่ครั้งปู่ย่า

^{๒๖} สัมภาษณ์ นายสิทธิพล เวียงธรรม, อดีตนักวิชาการวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดมหาสารคาม, เมื่อวันที่ ๑๐ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๒.

^{๒๗} อ่างแล้ว, ปรีชา พิณทอง, ประเพณีโบราณไทยอีสาน, หน้า ๑๒๐.

ตาทวดนั้นเป็นสิ่งที่ดีงาม โดยเฉพาะเรื่องของพิธีกรรมที่เกี่ยวกับพราหมณ์-ฮินดูนั้นจะผิดพลาดหรือบกพร่องไม่ได้ จะต้องยึดตามที่คนรุ่นก่อนได้เคยทำไว้แล้ว^{๒๘} กรณีการสู่ขวัญในปัจจุบันนี้ก็เช่นกัน คนอีสานและคนลาวก็ยังยึดถือปฏิบัติตามคนรุ่นก่อนที่เคยทำกันมาแล้วในอดีต โดยกำหนดเวลาที่สำคัญอันควรแก่การทำพิธีสู่ขวัญนั้นมีดังนี้^{๒๙}

(ก) ในการได้ลาภยศ เช่น ได้เงินทองร่ำรวยมาก ได้ภรรยา ได้บ้านเรือนใหม่ ได้ยศศักดิ์ ได้สมณศักดิ์ หรือสอบเข้ารับราชการได้ เป็นต้น

(ข) ในการพ้นจากทุกข์ เช่น หายจากการเจ็บไข้ได้ป่วย พ้นจากภัยอันตราย การจากไปของคนที่เป็นที่รัก หรือการรอดตายจากอุบัติเหตุต่างๆ เป็นต้น

(ค) ในการรับหรือส่งผู้มาเยือน เช่น มีแขกผู้ใหญ่มาเยี่ยมบ้าน หรือมีแขกต่างบ้านต่างเมืองมาเยี่ยมเยียน เป็นต้น

กรณีที่กำลังมานี้ คนไทยอีสานและคนลาวมักจะนิยมทำพิธีสู่ขวัญให้กันและกัน ซึ่งก็ถือว่าเป็นพิธีกรรมที่สำคัญของคนอีสานและคนลาวทั้งในอดีตและปัจจุบัน ดังนั้นในแต่ละหมู่บ้านหรือหมู่บ้านใกล้เคียงจะมีหมอพราหมณ์หรือหมอสู่ขวัญประจำหมู่บ้าน ซึ่งเป็นบุคคลที่เคารพนับถือของชาวบ้านเป็นผู้ทำหน้าที่นี้ จึงกล่าวได้ว่าพิธีกรรมการสู่ขวัญของคนไทยอีสานและคนลาวได้ยึดถือและปฏิบัติมานานแล้ว อันเป็นคติหรือแนวคิดที่ได้มาจากศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ผสมผสานกับแนวคิดทางพุทธศาสนาอย่างลงตัวและกลมกลืนกัน นอกจากนี้ที่กำลังมานี้ยังมีพิธีกรรมที่เนื่องด้วยศาสนาพราหมณ์-ฮินดูที่ยังคงมีการสืบต่อกันอยู่ เช่น พิธีสร้างศาลพระภูมิ พิธียกเสาเอกและเสาโท พิธีสร้างหลักบ้านหลักเมือง พิธีหล่อพระ พิธีเบิกเนตรพระ พิธีพุทธาภิเษก พิธีลอยกระทง และพิธีสงฆ์น้ำพระ ในเทศกาลสงกรานต์ เป็นต้น ซึ่งพิธีกรรมเหล่านี้จะมีสัญลักษณ์ของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูแทรกซ้อนอยู่เสมอ ผู้ที่ไม่ได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้โดยตรงแล้ว ก็จะไม่สามารถจะแยกออกได้ว่าอันไหนเป็นพราหมณ์และอันไหนเป็นพุทธ หรืออันไหนเป็นวิญญาณ (ผี) เพราะมีลักษณะผสมผสานอย่างกลมกลืนและที่สำคัญได้กลายเป็นวิถีชีวิตของคนไทยอีสานและคนลาวมาถึงทุกวันนี้

๔.๑.๓ พระพุทธศาสนาล้านช้างที่อิทธิพลต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง

พุทธศาสนาได้เข้ามาเผยแผ่และเจริญรุ่งเรืองในอาณาจักรล้านช้างตั้งแต่สมัยพระเจ้าฟ้างุ้ม เป็นต้นมา วิถีชีวิตของคนในอาณาจักรล้านช้างได้น้อมรับเอาพระรัตนตรัยมาเป็นที่พึ่งและมีการสืบทอดกันเรื่อยมาถึงปัจจุบัน คนไทยในภาคอีสานและคนลาวในยุคปัจจุบันก็คือลูกหลานของคนในอาณาจักรล้านช้างที่ได้สืบลูกสืบหลานกันเรื่อยมา วิธีการดำรงชีวิตของคนเหล่านี้ก็ได้อาศัยพื้นฐานจากคติทางพุทธศาสนาที่มีสืบทอดมาแต่สมัยอาณาจักรล้านช้าง โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณและทำหน้าที่เผยแผ่พุทธศาสนาไปตามลำดับยุคสมัย อย่างเช่นในภาคอีสานของไทยก็จะมี

^{๒๘} สัมภาษณ์ พระครูบุญชยากร, เจ้าอาวาสวัดไชยศรี, เมื่อวันที่ ๔ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๒.

^{๒๙} อ่างแล้ว, อุคม บัวศรี, วัฒนธรรมอีสาน, หน้า ๒๑๗.

พระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบที่มีชื่อเสียงเป็นที่นับถือของชาวไทยและชาวต่างประเทศมากมาย เช่น หลวงปู่มั่น หลวงปู่ชา หลวงปู่ดูล หลวงปู่ฝั้น หลวงปู่ศรี หลวงปู่เทศก์ หลวงปู่ขาว และหลวงตามหาบัว เป็นต้น ซึ่งพระสงฆ์เหล่านี้ก็ล้วนเป็นลูกหลานของชาวล้านช้างเดิมที่มีการสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษนับพันปี^{๓๐} คนไทยอีสานและคนลาวจึงนับถือพุทธศาสนาโดยส่วนมาก วิถีชีวิตส่วนใหญ่ของคนเหล่านี้จึงมีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาตั้งแต่เกิดจนถึงตาย หลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาได้เข้าไปมีบทบาทต่อการกำหนดวิถีชีวิตของคนอีสานและคนลาวให้ปฏิบัติตามครรลองธรรมหรือจารีตประเพณีอันดีงาม อันได้มาจากแนวคิดทางพุทธศาสนาที่เรียกว่า “อิตลีสอง” ซึ่งเป็นหลักจารีตให้คนอีสานและคนลาวได้ยึดถือปฏิบัติสืบเนื่องกันมา คนอีสานและคนลาวจึงมักพูดติดปากเสมอมาว่า “การกระทำทุกอย่างให้เป็นไปตามอิตลีสองและคองลีสี่ จึงเจริญงอกงามประกอบอาชีพรุ่งเรือง ทำอะไรอย่าให้ผิดอิต (ผิดทำนองครองธรรม)”^{๓๑}

อิตลีสองนี้ ถือว่าเป็นอิต (จารีต) ที่สำคัญของคนไทยอีสานและคนลาวที่จะต้องประพฤติปฏิบัติตาม ถ้าไม่ประพฤติหรือปฏิบัติตามหรือละเลยต่อจารีตนี้แล้ว จะถือว่าผิดจารีต ซึ่งคนอีสานและคนลาวมักใช้คำว่า “คะลำ” หรือ “ชะลำ” ซึ่งเป็นลักษณะของความผิด บาบ ไม่เหมาะสม ไม่ควร อาจมีโทษมากหรือน้อยหรือไม่มีโทษ แต่ไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม คะลำ จึงเป็นหลักคำสอนที่ปฏิบัติกันมาจนกลายเป็นขนบธรรมเนียมที่มีลักษณะเป็นข้อห้าม เช่น เวลาที่เด็กๆ จะทำอะไรที่แผลงๆ เราก็จะได้เห็นคนเฒ่าคนแก่บอกกล่าวตักเตือนว่าอย่าทำอย่างนั้น อย่าทำอย่างงี้เดี๋ยวมันจะคะลำ “มันสิคะลำ” บางทีก็ได้ยินคำว่า “มันบ่แมนแนว” คือประพฤติหรือปฏิบัติไม่ถูกต้องตามจารีตนั่นเอง^{๓๒} ดังนั้น การคะลำ ในสมัยโบราณถ้าใครไม่ปฏิบัติอาจมีโทษมาก หรือน้อย หรือไม่มีโทษ แต่ไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันเมื่อบ้านเมืองมีการพัฒนาทางด้านการศึกษา เทคโนโลยีต่างๆ มากขึ้น การคะลำของคนอีสานหรือคนลาวจึงค่อยๆ หายไปกับกาลเวลา เพราะการคะลำบางอย่างก็เป็นสิ่งที่ล้าสมัย เช่น คนอยู่กรรม (อยู่ไฟหลังคลอดลูก) จะไม่ให้กินเนื้อวัว เนื้อควาย ผัก ผลไม้บางอย่าง จะผิดกรรม ให้กินข้าวบ้ายเกลือ ปลาขาวนาบั้งเท่านั้น ซึ่งแพทย์แผนปัจจุบันถือว่า ถ้ำร่างกายหลังหลังคลอดไม่กินของเหล่านี้ ก็ขาดวิตามินบำรุงร่างกาย และจะไม่มีน้ำนมให้ลูกกินด้วย ส่วนผู้วิจัยเห็นว่าในสังคมปัจจุบัน “การคะลำ” ควรมีการเลือกปฏิบัติเป็นอย่างไร ไปตามกาลเทศะหรือตามหลักสัปปุริสธรรมในพุทธศาสนาจึงจะเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน

๑) วิถีชีวิตตามครรลองพุทธศาสนาของคนไทยอีสาน-ลาวในปัจจุบัน

^{๓๐} สัมภาษณ์ ดร.อุตร จันทวัน, อาจารย์ประจำสาขาวิชาพระพุทธศาสนาผู้เชี่ยวชาญด้านปรัชญา ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี วิทยาลัยสงฆ์เลย, เมื่อวันที่ ๗ เดือน พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๒.

^{๓๑} สัมภาษณ์ พระครูประภักดิ์จันทโชติ, เจ้าอาวาสวัดศรีจันทร์, เมื่อวันที่ ๗ เดือน พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๒.

^{๓๒} สัมภาษณ์ ผศ.อุดม บัวศรี, อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านปรัชญา ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, เมื่อวันที่ ๒ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๒

การนับถือพุทธศาสนาของคนไทยอีสานและคนลาวในปัจจุบัน เป็นการนับถือในรูปแบบที่ผ่านพัฒนาการภายใต้บริบทวัฒนธรรมทางความเชื่อของท้องถิ่นที่หลากหลาย จนกลายเป็นพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน นั่นคือวิถีชีวิตจะเกี่ยวพันกับพุทธศาสนาและความเชื่อต่างๆ ที่แฝงอยู่กับพิธีกรรมทางพุทธศาสนา ดังนั้นความเชื่อพุทธศาสนาแบบชาวบ้านนี้ จึงมิใช่ความเชื่อตามหลักคำสอนที่เป็นสารัตถะจริงๆ ตามที่มีการนิยามความหมายไว้ในหลักวิชาการทั่วไป^{๓๓} อย่างไรก็ตาม วิถีชีวิตของคนอีสานและคนลาวในปัจจุบันยังมีการดำรงชีวิตตามแนวทางพุทธศาสนาอยู่เป็นส่วนใหญ่ เช่น มีการทำบุญให้ทาน รักษาศีล และปฏิบัติธรรมตามโอกาสต่างๆ อยู่อย่างสม่ำเสมอ ในวันสำคัญต่างๆ เช่น วันสำคัญของชาติและพุทธศาสนาก็มีการเข้าวัดทำบุญ และร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด รวมไปถึงการจัดพิธีศพก็จัดตามแบบพิธีกรรมทางพุทธศาสนาทั้งสิ้น จึงกล่าวได้ว่าวิถีชีวิตส่วนใหญ่ของคนไทยภาคอีสานและคนลาว มีวิถีชีวิตที่ผูกพันอยู่กับพุทธศาสนาตั้งแต่เกิดจนตาย โดยมีวัดเป็นจุดศูนย์กลางของชุมชนและมีพระสงฆ์เป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณ^{๓๔} ดังนั้นจึงไม่ใช่เรื่องแปลกอะไรที่พื้นที่ในภาคอีสานของไทยและลาว จะมีวัดและพระสงฆ์อยู่เป็นจำนวนมาก และแพร่หลายไปตามที่ต่างๆ ที่มีชาวบ้านอาศัยอยู่ จนเป็นที่ประจักษ์กันทั่วไปว่า ชุมชนเกิดขึ้น ณ ที่แห่งใด วัดในทางพุทธศาสนาก็ย่อมเกิดขึ้น ณ ที่นั้นควบคู่กันไปด้วย ซึ่งในที่นี้ ผู้วิจัยจะได้นำเสนอวิถีชีวิตของชาวนครหลวงพระบาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ที่ปฏิบัติตามฮีตคองการใส่บาตรอย่างเคร่งครัด อันแสดงให้เห็นถึงศรัทธาที่มีต่อพุทธศาสนาอย่างยาวนาน ดังนี้

๒) วิถีชีวิตการทำบุญใส่บาตรของคนอีสานและคนลาวในปัจจุบัน

วิถีชีวิตการทำบุญใส่บาตรของคนอีสานและคนลาวในปัจจุบัน ยังมีศรัทธาที่มั่นคงต่อพระพุทธรูป ทำตามหน้าที่ของพุทธศาสนิกชนเป็นอย่างดี คือ ให้ความอุปถัมภ์ บำรุงพระพุทธรูป บำเพ็ญบุญ ปฏิบัติธรรม เพื่อขจัดกิเลส และมีจุดหมายสูงสุดของชีวิต คือการบรรลุนิพพาน ตามหลักคำสอนของพระพุทธรูป ดังนั้น ในชีวิตประจำวันตอนเช้าจะนิยมใส่บาตรขณะที่พระออกบิณฑบาต ในวันพระซึ่งเป็นวันหยุดของคนพื้นบ้านก็จะนิยมไปใส่บาตรที่วัด และการใส่บาตรในเทศกาลต่างๆ เช่น วันขึ้นปีใหม่ สงกรานต์ ดังภาพ

^{๓๓} อ่างแล้ว, ธีระพงษ์ มีไธสง, ผักกับพุทธการผสมผสานทางความเชื่อ, หน้า ๑๐๙.

^{๓๔} สัมภาษณ์ พระครูบุญชยากร, เจ้าอาวาสวัดไชยศรี, เมื่อวันที่ ๔ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๒.

ภาพประกอบที่ ๔.๔ วิถีชีวิตกับการใส่บาตรชาวหลวงพระบาง^{๓๔}

การทำบุญใส่บาตร (ตักบาตร) พระสงฆ์ในตอนเช้าของชาวพุทธสายเถรวาททั่วไป ไม่ว่าจะเป็นประเทศไทย ลาว กัมพูชา และพม่า เป็นต้น ล้วนมีวิถีชีวิตแบบวิถีพุทธที่คล้ายกัน นั่นคือการทำทาน หรือการทำบุญใส่บาตรพระสงฆ์ในตอนเช้าที่พระสงฆ์ออกมารับบิณฑบาต พิธีการนี้อาจมีต่างกันบ้างในแต่ละท้องถิ่น แต่โดยเนื้อแท้ก็คือการทำบุญใส่บาตรพระสงฆ์ที่ออกโปรดสัตว์ในตอนเช้า ชาวพุทธก็จะออกมาทำบุญใส่บาตรกันเป็นประจำทุกวัน โดยเฉพาะชาวพุทธไทยอีสานและชาวพุทธลาวแล้วนั้น ถือว่าเป็นกิจวัตรประจำวันเลยทีเดียวที่จะต้องอุปถัมภ์ค้ำชูพระสงฆ์และพุทธศาสนา วิถีชีวิตจึงมีความผูกพันกับพุทธศาสนาดังที่กล่าวมาแล้ว และในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยใคร่นำเสนอวิถีชีวิตการทำบุญใส่บาตรพระสงฆ์ในตอนเช้าของชาวนครหลวงพระบาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เพื่อเป็นกรณีศึกษาวิถีการทำบุญของชาวพุทธในปัจจุบัน ดังนี้

(ก) อีตคองการใส่บาตร สะท้อนวิถีชีวิตของชาวนครหลวงพระบางในปัจจุบัน

บนถนนหลวงกลางนครหลวงพระบาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว คือเส้นทางสายวัฒนธรรมที่สะท้อนวิถีชีวิตและความศรัทธาในพุทธศาสนาของชาวลาว ได้อย่างชัดเจนที่สุดในปัจจุบัน โดยในทุกๆ เช้า จะมีชาวเมืองหลวงพระบางจะออกมารอใส่บาตรข้าวเหนียว ซึ่งเป็นวิถีพุทธที่สืบทอดมาหลายร้อยปี เพราะข้าวเหนียวเป็นอาหารหลักของชาวลาว และเป็นสัญลักษณ์ของการมีชีวิตอยู่ การใส่บาตรข้าวเหนียวของชาวนครหลวงพระบางจะมีธรรมเนียมที่เคร่งครัด โดยเฉพาะการแต่งกาย โดยผู้หญิงจะนุ่งซิ่น เก้าผม และมีแพรเป็ยหรือผ้าสไบพาดไหล่ไว้เสมอ ส่วนผู้ชายจะนุ่งกางเกงขายาวและมีผ้าพาดเช่นกัน เพื่อเป็นการให้เกียรติพระสงฆ์ และจะไม่นิยมแต่งกายชุดสมัยใหม่

^{๓๔}วิถีชีวิตกับการใส่บาตรชาวหลวงพระบาง, แหล่งที่มา: <http://oknation.nationtv.tv/blog/chartsiam/2014/08/19/entry-1> สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๒

หรือชุดไม่สุภาพ และในขณะเดียวกันจะต้องมีความสำรวมทั้ง กาย วาจา และใจ ในการใส่บาตร ซึ่งชาวลาวที่นครหลวงพระบาง หรือชาวลาวทั้งหมดทั่วประเทศ จะต้องนั่งคุกเข่า เพื่อให้อยู่ต่ำกว่าพระสงฆ์ และจะถอดรองเท้าโดยมีความเชื่อว่าการที่เท้าได้เหยียบกับพื้นดิน คือการได้แผ่บุญกุศลให้กับสรรพสัตว์ทั้งหลายได้รับบุญไปด้วย^{๓๖}

วิถีชีวิตในการใส่บาตรข้าวเหนียวที่นครหลวงพระบาง ถือว่าเป็นกิจกรรมแบบพุทธที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักไปทั่วโลก ซึ่งจะเห็นได้จากจำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่เพิ่มมากขึ้นในทุกๆ ปี โดยทางราชการได้รณรงค์และขอความร่วมมือให้แก่ผู้มาเยือนนครหลวงพระบาง ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามฮีตคองวิถีชีวิตการใส่บาตรแบบดั้งเดิมของชาวลาว ทั้งนี้เพื่อให้วิถีชีวิตการใส่บาตรข้าวเหนียวได้ดำรงอยู่คู่นครหลวงพระบางตลอดไป และที่สำคัญก็ถือเป็นการแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวพุทธลาว ที่มีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมการใส่บาตรพระสงฆ์ในพุทธศาสนา ซึ่งก็นับว่าเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความศรัทธาที่มีต่อพุทธศาสนาอย่างมั่นคงของชาวลาว ที่ยังคงรักษาเอาไว้ได้อย่างดีมาจวบจนทุกวันนี้^{๓๗}

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในนครหลวงพระบาง และการลงพื้นที่สังเกตการณ์การทำบุญใส่บาตรพระสงฆ์ในตอนเช้าที่นครหลวงพระบาง พบว่า มีชาวต่างชาติหลายคนที่มาเที่ยวนครหลวงพระบางเพื่อชมภาพการใส่บาตรและบางคนก็ร่วมใส่บาตรพระสงฆ์กับชาวนครหลวงพระบางด้วย โดยจะสังเกตเห็นว่า ทุกๆ เช้าประมาณตีห้าครึ่ง พระสงฆ์และสามเณรจากทุกวัดในตัวเมืองนครหลวงพระบางประมาณ ๒๐๐-๓๐๐ ว่ารูป จะออกมารับบิณฑบาตตามท้องถนน (จุดสังเกตก็คือ ก่อนที่พระสงฆ์และสามเณรจะออกมารับบิณฑบาต จะมีเสียงตีกลองที่เรียกว่า “กะล่อ” เป็นสัญญาณดังติดๆ กัน) จากนั้นริมถนนสายวัฒนธรรมหรือถนนสายหลักในนครหลวงพระบาง ก็จะคลาคล่ำไปด้วยชาวนครหลวงพระบาง และนักท่องเที่ยวจากประเทศต่างๆ ออกมานั่งรอใส่บาตร บางกลุ่มก็ออกมาชมการใส่บาตร และบางกลุ่มก็ออกมาถ่ายรูปบรรยากาศการทำบุญใส่บาตรในตอนเช้า แต่เป็นที่สังเกตอยู่อย่างหนึ่งว่า ชาวบ้านและนักท่องเที่ยวที่มารอใส่บาตรนั้น โดยส่วนมากจะใส่เฉพาะข้าวเหนียวเปล่าและปัจจัยส่วนหนึ่ง แต่ไม่มีการเตรียมกับข้าวหรือใส่กับข้าวเหมือนกับในประเทศไทย จึงได้สอบถามพระอาจารย์วอนชัย จิตตวโร (สีเวียงชัย) ได้คำตอบว่า ตามปกติชาวลาวในนครหลวงพระบางจะใส่บาตรด้วยข้าวเหนียวเพียงอย่างเดียว ห้ามใส่กับข้าวอย่างอื่นลงไปอีกเด็ดขาด เพราะว่าเมื่อพระกลับวัดแล้วพอถึงเวลาฉัน แต่ละวัดจะเคาะเกราะไม้ไผ่เป็นสัญญาณให้ชาวบ้านรับรู้ ชาวบ้านก็จะยกพาข้าวหรือ

^{๓๖} สัมภาษณ์ พระอ่อนแก้ว กิตติภทโท (สีเวียงชัย), เจ้าอาวาสวัดพระโอ, เมื่อวันที่ ๒๖ เดือน เมษายน พ.ศ.๒๕๖๒.

^{๓๗} สัมภาษณ์ พระเตรียม รตนโชโต, วัดนาขางวนาราม, เมื่อวันที่ ๒๖ เดือน เมษายน พ.ศ.๒๕๖๒.

สำหรับข้าวที่เตรียมไว้แต่เข้าไปถวายพระที่วัด ซึ่งเรียกว่า “การถวายจันทน์”^{๓๘} ดังนั้นการทำบุญตักบาตรข้าวเหนียวในนครหลวงพระบาง หรือตามสถานที่อื่นๆ ในประเทศลาว จึงมิได้หมายความว่าต้องการให้พระฉันแต่ข้าวเหนียวแต่เพียงอย่างเดียว และการใส่บาตรของชาวนครหลวงพระบางนั้น จะเปลี่ยนเวลาไปตามฤดูกาล ซึ่งชาวบ้านจะสังเกตจากเสียงกลองของวัด หากมีเสียงย่ำกลองเมื่อใด แสดงว่าพระสงฆ์เตรียมตัวจะออกมารับบิณฑบาตแล้ว ชาวบ้านก็จะรีบปูเสื่อตรงริมทางที่พระจะเดินผ่าน หากสังเกตให้ดี เราจะเห็นว่าชาวบ้านที่มาใส่บาตรนั้น ต่างก็แต่งกายกันอย่างเรียบร้อย ผู้หญิงจะนุ่งซิ่น และมีแพรเปียงหรือผ้าสไบพาดไหล่ไว้เสมอสำหรับเป็นผ้ากราบพระ ส่วนผู้ชายต้องนุ่งกางเกงขายาว และมีผ้าพาดเช่นกัน และเวลาใส่บาตรจะต้องนั่งคุกเข่า น้อยคนนักที่จะแต่งกายด้วยชุดสมัยใหม่ หรือไม่สุภาพ ส่วนสำหรับนักท่องเที่ยวที่ไม่ได้เตรียมข้าวเหนียวมาใส่บาตร ก็สามารถจะเข้าไปซื้อได้ในตลาด หรือสั่งให้ที่พักหรือบริษัททัวร์ต่างๆ ได้บริการจัดเตรียมข้าวเหนียวสำหรับใส่บาตรให้ได้ หรือจะไปซื้อตามถนนที่พระเดินรับบิณฑบาตก็ได้ เพราะจะมีบรรดาแม่ค้านำข้าวเหนียวและเสื่อมาปูเพื่อให้บริการถึงริมถนนเลยทีเดียว

๔.๑.๔ พหุปรัชญาล้านช้างที่อิทธิพลต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง

การผสมผสานทางความเชื่อที่หลากหลายทั้งวิญญาณหรือผี พราหมณ์ และพุทธศาสนาของคนไทยอีสานและคนลาวนั้น เกิดจากพื้นฐานทางความเชื่อเดิมเกี่ยวกับผีและพราหมณ์ที่ไม่ได้ถูกทำลายให้สูญหายไป เมื่อพุทธศาสนาเข้ามาเผยแผ่มีหลักคำสอนบางส่วนที่เข้ากันได้กับเรื่องของผีและพราหมณ์ จึงเกิดการผสมผสานกันอย่างลงตัว วิธีการดำเนินชีวิตเกี่ยวกับความเชื่อของคนไทยอีสานและคนลาวจึงปรากฏในรูปแบบการผสมผสานที่กลมกลืนจนไม่สามารถจะแยกได้อย่างชัดเจนว่า อะไรคือผี อะไรคือพราหมณ์ และอะไรคือพุทธศาสนา เพราะในพิธีกรรมหรืองานประเพณีตลอดทั้งปี (ฮีตสิบสอง) ไม่มีการแบ่งแยกพื้นที่ระหว่างผี พราหมณ์ หรือพุทธศาสนาได้อย่างชัดเจน และเพื่อให้เห็นปรากฏการณ์ทั้งสามความเชื่อในวิถีชีวิตของคนไทยอีสานและคนลาวดังกล่าว ผู้วิจัยใคร่นำเสนอวิเคราะห์ผ่านพิธีกรรมการทำบุญประเพณีในรอบหนึ่งปี ที่กลุ่มคนซึ่งอยู่ในวัฒนธรรมล้านช้างด้วยกัน มักเรียกว่า “ฮีตสิบสอง” หรือจารีตที่ประพฤติปฏิบัติกันในรอบปี หรือสิบสองเดือน ดังนี้

๑) เดือนอ้าย หรือเดือนเจียง เรียกแบบพุทธศาสนาว่า บุญเข้ากรรม หรือปรีวาสกรรม ตามความเชื่อเดิมของชาวล้านช้างจะทำพิธีเลี้ยงผีแผนหรือผีบรรพบุรุษ เมื่อศาสนาพราหมณ์เข้ามาสู่อณาจักรล้านช้างก็มีการทำพิธีกรรมแบบพราหมณ์ในเกี่ยวกับผี หลังจากนั้นพระพุทธรูปเข้ามาในดินแดนแห่งนี้ ชาวล้านช้างก็มีการเอาพิธีกรรมทางพุทธศาสนา (พุทธบัญญัติ) มาเป็นฮีตแทนฮีตเดิมที่นับถือวิญญาณหรือผี แล้วจึงมีการผสมผสานกันระหว่าง ผี พราหมณ์และพุทธ โดยจัดให้พระสงฆ์เข้าปรีวาสกรรมแทน ส่วนพิธีกรรมการเลี้ยงวิญญาณหรือผีแดน หรือผีบรรพบุรุษก็ยังปรากฏอยู่แต่เพียง

^{๓๘} สัมภาษณ์ พระวอนชัย จิตตวโร (สีเวียงชัย), วัดนาซางวนาราม, เมื่อวันที่ ๒๗ เดือน เมษายน พ.ศ.

ร่อยรอยเท่านั้น ชาวอีสานและชาวลาวได้ทำพิธีกรรมแบบพุทธศาสนาเข้ามาแทนที่การบูชาวิญญาณหรือผีทั้งหลายซึ่งยังปรากฏในวิถีชีวิตของคนอีสานและคนลาวคนในทุกวันนี้

๒) เดือนยี่ บุญคุณลาน หรือบางแห่งเรียกว่า บุญกุ่มข้าว หรือบุญกุ่มข้าวใหญ่ แต่เดิมเป็นพิธีกรรมหรือความเชื่อในเรื่องของผีตาแสด หรือแม่มโพงพาง ที่ชาวล้านช้างเชื่อกันว่าเป็นผีที่คอยปกปักรักษาให้ชาวนาได้รับผลผลิตจากการทำนา คือข้าวกล้าอุดมสมบูรณ์ ชาวนาจึงรู้สึกนึกในบุญคุณของผีตาแสด จึงได้ประกอบพิธีเลี้ยงเช่นไหว้ผีตาแสด แต่เมื่อพุทธศาสนาเข้ามาเผยแผ่ ชาวล้านช้างก็หันมานับถือพุทธศาสนา แต่พิธีกรรมเดิมคือเลี้ยงผีก็กลายมาเป็นพิธีทำบุญคุณลานแบบพุทธศาสนาแทน แต่ก็ยังคงของเดิมไว้คือเลี้ยงผีตาแสด และทำพิธีสู่ขวัญข้าวซึ่งเป็นพิธีของพราหมณ์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

๓) เดือนสาม บุญข้าวจี ในช่วงนี้เป็นช่วงที่ชาวนาเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้ว พร้อมทั้งจะนำเอาข้าวใหม่ที่หอมกรุ่นไปเช่นไหว้ตอบแทนสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือผีตาแสด จึงประกอบพิธีกรรมนี้ขึ้น ต่อมาเมื่อพุทธศาสนาเผยแผ่เข้ามาในภายหลัง ชาวนาเหล่านี้เมื่อหันมานับถือพุทธศาสนาก็ยังคงยึดถือการประกอบพิธีกรรมเช่นไหว้ผีอยู่ แต่เปลี่ยนวิธีการประกอบพิธีกรรมโดยทำแบบผสมผสาน คือการนำผลผลิตที่ได้ขึ้นไปถวายพระสงฆ์ในพุทธศาสนา ก่อน จากนั้นจึงค่อยนำไปเช่นไหว้ผีตาแสดทีหลัง หรือบางครั้งก็ทำบุญอุทิศไปให้ผีในขณะที่กำลังถวายทานแด่พระสงฆ์ ซึ่งสามารถที่จะกล่าวคำอุทิศเจาะจงไปให้ผีเหล่านั้นได้เช่นกัน

๔) เดือนสี่ บุญผะส หรือพระเวส คติเดิมก่อนหน้าที่พุทธศาสนาจะเข้ามาในอาณาจักรล้านช้าง ชาวล้านช้างได้ประกอบพิธีกรรมการเก็บออกไม้มาบูชาวิญญาณหรือผีที่ดูแลคุ้มครองพวกตน เมื่อพุทธศาสนาเข้ามาแล้ว ชาวล้านช้างก็นำเอาคติเกี่ยวกับพระโพธิสัตว์บำเพ็ญบารมีมาประกอบพิธีกรรมแทน ซึ่งพิธีกรรมในการเทศน์เรื่องพระเวสสันดรอาจเป็นคติที่ใหม่พร้อมกับการขยายอำนาจการปกครองแบบกษัตริย์มาแทรกอยู่ในเรื่องของพระเวสสันดรก็ได้ เพราะในท้องถิ่นอีสานเดิมจริงๆ นั้น ไม่นิยมเทศน์เวสสันดรขาด ต่อมาเมื่อกษัตริย์ขยายอำนาจการปกครองที่มาร่วมๆ กับการนับถือพุทธศาสนาของชาวบ้านในท้องถิ่น ชาวไทยอีสานและชาวลาว โดยพระสงฆ์จึงได้รับเอาคติการเทศน์เรื่องพระเวสสันดรทำนองแหล่มาใช้เทศน์โปรดชาวบ้าน เรียกว่า “เทศน์มหาชาติ”^{๓๙} ซึ่งในพิธีกรรมบุญผะสนี้ก็ยังเห็นร่องรอยความเชื่อเดิมในระบบเกษตรกรรม คือเรื่องน้ำ โดยในเวสสันดรชาดกยังกล่าวถึงฝนโบกขรพรรษ รวมถึงการแห่พระอุคุตซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของน้ำ เพราะพระอุคุตมักอาศัยอยู่ในน้ำ นอกจากนี้เครื่องประกอบในพิธีกรรมบุญผะสนี้ยังมีพืชหลายอย่าง เช่น กล้วย อ้อย ใบคูณ ใบยอ และรวงผึ้ง เป็นต้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นสัญลักษณ์ที่อุดมสมบูรณ์ของสังคมเกษตรกรรมนั่นเอง

๕) เดือนห้า บุญสงกรานต์ ซึ่งคติความเชื่อเกี่ยวกับวันสงกรานต์นี้ ชาวไทยอีสานและชาวลาวได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาพราหมณ์-ฮินดู โดยมีเรื่องเล่าว่า ท้าวทิลพรหมลงมาถามปัญหา

^{๓๙} อ่างแล้ว, ธีระพงษ์ มีไธสง, ผักกับพุทธการผสมผสานทางความเชื่อ, หน้า ๑๑๐.

ธรรมบาลกุมาร โดยให้สัญญาว่าถ้าธรรมบาลกุมารตอบปัญหาได้ จะตัดศีรษะของตนบูชา ปรากฏว่าธรรมบาลกุมารสามารถตอบปัญหาของท่านกบิลพรหมได้ ท้าวกบิลพรหมจึงต้องตัดศีรษะตามสัญญาที่ให้ไว้แก่ธรรมบาลกุมาร แต่ศีรษะของท่านกบิลพรหมมีความศักดิ์สิทธิ์มาก คือถ้าวางบนแผ่นดินไฟจะไหม้ ถ้าวางลงในมหาสมุทรน้ำจะเหือดแห้ง ถ้าวางไว้บนอากาศฝนจะแล้ง ก่อนตัดศีรษะจึงเรียกธิดาทั้ง ๗ ตน ให้เอาพานมารองรับศีรษะไว้ แล้วให้แห่รอบเขาพระสุเมรุ แล้วนำไปตั้งไว้บนเขาไกรลาส ครั้นถึงกำหนดปีธิดาทั้ง ๗ ตน ก็ผลัดกันอัญเชิญศีรษะของท่านกบิลพรหมมาแห่รอบเขาพระสุเมรุและสร่งน้ำ แล้วแห่กลับไปตั้งไว้ที่เขาสุเมรุเหมือนเดิม^{๘๐} และชาวล้านช้างเดิมนั้นจะมีการประกอบพิธีกรรมโดยการนำเอาของฮักษา (รักษา) เช่น แช่วหมูตัน (เขี้ยวหมูตัน) ดาบ มีดลงยันต์ ของขลัง และของรักษา เป็นต้น ที่เก็บรักษาไว้บนหิ้งผีในแต่ละบ้าน เมื่อถึงวันสงกรานต์ก็นำของรักษาเหล่านั้นลงมาทำพิธีสร่ง (ฮตสร่ง) ด้วยน้ำอบน้ำหอม^{๘๑} การสร่งน้ำพระพุทธรูปและพระสงฆ์ของชาวพุทธในปัจจุบันก็ได้คติมาจากศาสนาพราหมณ์-ฮินดูและคติเรื่องผีดังที่กล่าวมาแล้ว

๖) เดือนหก บุญบั้งไฟ เป็นพิธีกรรมหรือประเพณีที่สะท้อนถึงความเชื่อดั้งเดิมของคนในถิ่นล้านช้างเดิมที่มีวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับอาชีพเกษตรกรรมที่ต้องพึ่งพิงน้ำฝนจากธรรมชาติ จึงเป็นที่มาของการทำบุญบั้งไฟซึ่งสะท้อนให้เห็นความเชื่อว่า มีผีแถนผีฟ้าที่ควบคุมฟ้าฝนอยู่เบื้องบน เมื่อถึงฤดูกาลทำนา จึงได้ทำพิธีขอฝนขอฟ้าจากผีแถน จนเกิดตำนานเกี่ยวกับผีฟ้าผีแถนขึ้นมาในภายหลัง เมื่อพุทธศาสนาเข้ามายังดินแดนแห่งนี้ในภายหลัง จึงได้ผนวกเอาบุญพิธีเข้าร่วมในขั้นตอนบุญประเพณีบั้งไฟดังที่ปรากฏในทุกวันนี้

๗) เดือนเจ็ด บุญซำฮะ (ซำระ) แต่เดิมนั้นเป็นการบูชาผีอารักษ์ หรือผีปู่ตาที่ทำหน้าปกป้องรักษาบ้านหรือท้องถิ่นนั้นๆ ให้อยู่ดีมีสุข ชาวล้านช้างจะประกอบพิธีกรรมบูชาด้วยการชำระสะสางสิ่งที่ไม่ดีหรือสิ่งที่เป็นอัปมงคลออกจากบ้าน และอัญเชิญผีอารักษ์มาทำหน้าที่ปกป้องรักษาบ้านเมืองให้มีความสุขและความอุดมสมบูรณ์ เมื่อพุทธศาสนาเข้ามาเผยแผ่ ชาวบ้านก็เปลี่ยนมาเป็นการทำบุญโดยการนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพุทธมนต์เพื่อขับไล่สิ่งไม่ดีหรือสิ่งที่เป็นอัปมงคลทั้งหลายออกจากบ้านเมือง โดยมีการวงด้ายสายสิญจน์รอบชุมชนเพื่อความเป็นสิริมงคล พิธีกรรมนี้มีการสืบทอดมาจนทุกวันนี้

๘) เดือนแปด บุญเข้าพรรษา เป็นบุญที่เป็นคติแบบพุทธศาสนาที่เข้ามาทีหลัง แต่ในท้องถิ่นของชาวล้านช้างเดิมนั้น ไม่น่าจะมีพิธีกรรมแบบนี้อย่างชัดเจน เพราะเกี่ยวเนื่องกับพุทธศาสนาโดยตรง อีกอย่างหนึ่งก็เป็นช่วงที่ชาวบ้านมีวิถีชีวิตที่มุ่งมั่นในการทำนา เช่น ไถนา ดำนา ทดน้ำ ตรวจดูคันนา และตรวจดูข้าวกล้า เป็นต้น ในช่วงนี้ เวลาแต่ละวันจึงหมดไปกับการอยู่ในท้องไร่ท้องนา

^{๘๐} สัมภาษณ์ ผศ.ชอบ ดีสวนโคก, อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, เมื่อวันที่ ๘ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๒.

^{๘๑} อ่างแล้ว, ธีระพงษ์ มีไธสง, ผักบุ้พุทธการผสมผสานทางความเชื่อ, หน้า ๑๑๐.

เสียเป็นส่วนมาก จึงไม่เหมาะที่จะประกอบพิธีกรรมใดๆ ในช่วงนี้ ดังนั้นบุญเข้าพรรษาจึงเป็นคติทางพุทธศาสนาที่เข้ามาในดินแห่งนี้ในภายหลัง แต่อาจกล่าวได้ว่า การอธิฐานเข้าพรรษาของพระสงฆ์ในพุทธศาสนานี้ก็ได้คติมาจากศาสนาพราหมณ์-ฮินดูที่ตรงที่นักบวชในศาสนาพราหมณ์หรือศาสนาอื่นๆ ที่มีอยู่ในขณะนั้นได้พากันหยุดเที่ยวจาริกตลอดฤดูฝนสามเดือน ต่อมาจึงมีพุทธบัญญัติให้พระสงฆ์ในพุทธศาสนามีการอธิฐานจำพรรษาตลอด ๓ เดือน (ไตรมาส) ด้วยเช่นกัน

๙) เดือนเก้า บุญข้าวประดับดิน เดิมเป็นคติเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ กล่าวคือในช่วงนี้ตามท้องไร่นาเริ่มมีงานน้อยลง เพราะข้าวเริ่มเขียวขจี ชาวนาไม่ต้องกังวลกับการลงไปดูแลท้องนามากนัก ประกอบกับการเริ่มมีผลผลิตออกใหม่จากท้องนาที่มีความอุดมสมบูรณ์ ทั้งมีปุ๋ยปลา อาหาร และน้ำท่า ชาวนามักได้อาหารที่มาจากน้ำ เช่น ปู ปลา กบ เขียด เป็นต้น ทำให้นึกถึงบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว เมื่อตนได้บริโภคอาหารที่อุดมสมบูรณ์ จึงคิดตอบแทนบุญคุณของพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตายาย ผู้ล่วงลับไปแล้ว โดยการประกอบพิธีเอาใบตองห่อข้าวกับอาหารที่ได้มาไปส่งมอบให้ตามต้นไม้ หรือสถานที่ที่เชื่อว่าผีเหล่านั้นจะมารับเอาไป เมื่อพุทธศาสนาเข้ามา ก็เปลี่ยนไปทำพิธีในทางพุทธศาสนาแทน แต่ความเชื่อเดิมเกี่ยวกับผีของชาวบ้านก็ยังปรากฏให้เห็นอยู่ทุกวันนี้

๑๐) เดือนสิบ บุญข้าวสาก หรือบุญสากภัตตร เป็นคติที่เข้ามาทีหลัง เดิมชาวล้านช้างยังมีความเชื่อในเรื่องของวิญญาณหรือผีต่างๆ มีการทำพิธีเช่นไหว้ด้วยข้าวปลาอาหารให้กับผีบรรพบุรุษ ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่ต่อเนื่องมาจากบุญเดือนเก้า คือการนำห่อข้าวปลาอาหารไปเช่นไหว้ให้ผีบรรพบุรุษนั่นเอง ต่อมาเมื่อพุทธศาสนาเข้ามาจึงได้ผสมผสานคติความเชื่อเดิมกับพิธีกรรมทางพุทธศาสนาเข้าด้วยกัน ซึ่งในมิติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาก็ไม่ได้ขัดกันแต่อย่างใด พุทธศาสนามีความเชื่อว่า เมื่อคนตายไปแล้ว สิ่งที่จะนำพาให้คนไปเกิดในที่ต่างๆ ก็คือบุญกุศลที่กระทำเมื่อยังเป็นมนุษย์ บางคนทำกรรมชั่ว เมื่อตายไปเกิดเป็นเปรต อสุรกาย เป็นต้น จะมาขอส่วนบุญกุศลจากมนุษย์ เมื่อเป็นเช่นนี้บุญข้าวสากหรือบุญสากภัตตรจึงมีการอุทิศส่วนบุญกุศล หรือการนำข้าวปลาอาหารไปวางไว้ในที่ต่างๆ เพื่อให้วิญญาณเหล่านี้ได้มารับเอา และพิธีกรรมนี้ยังได้สืบทอดกันมาจนทุกวันนี้

๑๑) เดือนสิบเอ็ด บุญออกพรรษา เป็นคติความเชื่อตามพุทธบัญญัติในทางพุทธศาสนาที่เข้ามาในภายหลัง แต่คติความเชื่อเดิมของคนล้านช้าง น่าจะเป็นการประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับการบูชาพระยานาคด้วยการเส็ง (แข่ง) เรือ เพื่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์แก่ข้าวกล้า เพราะช่วงนี้ ข้าวเริ่มออกรวง เมื่อประกอบพิธีกรรมบูชาพระยานาคได้อย่างถูกต้อง ก็จะส่งผลต่อความอุดมสมบูรณ์ของข้าวกล้าในนา เมื่อพุทธศาสนาเข้ามา ความเชื่อตามคติเดิมก็ค่อยๆ ลดลง^{๔๒} แต่การแข่งขันเรือในวันบุญออกพรรษาก็ยังมีปรากฏให้เห็นอยู่ในหลายๆ ที่ เช่น บุญออกพรรษาที่เชียงคาน จังหวัดเลย จะมีประเพณีที่สำคัญคือการแข่งเรือ ซึ่งทำสืบเนื่องมาเป็นเวลานานแล้ว

^{๔๒} สัมภาษณ์ ดร.อุตร จันทวัน, อาจารย์ประจำสาขาวิชาพระพุทธศาสนาผู้เชี่ยวชาญด้านปรัชญาศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี วิทยาลัยสงฆ์เลย, เมื่อวันที่ ๗ เดือน พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๒.

๑๒) เดือนสิบสอง บุญกฐิน เป็นคติความเชื่อแบบพุทธศาสนา แต่เป็นที่สังเกตว่าในเดือนนี้ยังมีคติความเชื่อเดิมเรื่องการแข่งขันเรือเพื่อบูชาพระยานาคที่ทำต่อเนื่องเรื่อยมาจากเดือนสิบเอ็ด แต่เมื่อศาสนาพราหมณ์-ฮินดูเข้ามา ชาวล้านช้างก็ทำการลอยกระทิ (บูชาไฟ) เพื่อบูชาเทพเจ้าตามคติของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู แต่พอพุทธศาสนาเข้ามาช่วงหลัง ชาวบ้านก็ทำพิธีกรรมการลอยกระทิเพื่อบูชารอยพระพุทธรูปไปพร้อมๆ กับการทำบุญออกพรรษาตามคติทางพุทธศาสนา ดังที่เห็นได้ในทุกวันนี้

วิถีชีวิตของคนอีสานและคนลาว (สปป.ลาว) ผ่านพิธีกรรมบุญประเพณีสิบสองเดือน (ฮีตสิบสอง) พิธีกรรมบุญประเพณีทั้งสิบสองเดือนของคนอีสานและคนลาว เป็นปรากฏการณ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสานระหว่างความเชื่อเดิมกับความเชื่อใหม่ คือผี พราหมณ์ พุทธศาสนาเข้าด้วยกัน ซึ่งมีการเลือก รับ ปรับเข้าหากัน รวมถึงการช่วงชิงพื้นที่ทางความเชื่อ แม้ว่าสุดท้ายความเชื่อแบบคติทางพุทธศาสนาจะสามารถเข้ามาทับซ้อนความเชื่อแบบเดิมได้ แต่ความเชื่อแบบเดิมคือผี และพราหมณ์ก็ไม่ได้ลบเลือนหายไปไหน ยังแทรกซ้อนอยู่กับความเชื่อใหม่คือพุทธศาสนาอย่างเหนียวแน่น กลับมีการแลก รับ ปรับ และผสมผสานอยู่ด้วยกัน จนบางจารีต (ฮีต) แทบจะแยกไม่ออกจาก จารีตใด เป็นคติแบบผี คติใดเป็นคติแบบพราหมณ์ และคติใดเป็นคติแบบพุทธศาสนา แต่เมื่อได้ศึกษาวิเคราะห์โดยการย้อนไปยังความเชื่อเดิมของคนอีสานและคนลาวแล้ว จะพบว่าความเชื่อแบบผี และพราหมณ์ยังมีปรากฏอยู่ในพิธีกรรมแบบพุทธเป็นจำนวนมาก แม้ว่าพุทธศาสนาจะเข้ามาทับซ้อนความเชื่อแบบเดิมก็ตาม แต่ความเชื่อเดิมนั้นยังมีปรากฏในวิถีชีวิตของคนอีสานและคนลาวในปัจจุบันอย่างแยกออกจากกันไม่ได้ ดังนั้นพุทธศาสนาจึงเป็นพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน หรือพุทธศาสนาแบบผสมผสานที่มีอัตลักษณ์เฉพาะของคนในท้องถิ่นอีสานและคนลาว

๔.๑.๕ วิถีชีวิตของคนล้านช้างที่อิทธิพลต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง

วิถีชีวิตของคนอีสานและคนลาวมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย การสร้างบ้านเรือนของคนในพื้นที่ตั้งแต่สมัยโบราณมาก็มักเลือกทำเลที่ตั้งอยู่ตามที่ราบลุ่มที่มีแม่ลำน้ำสำคัญๆ ไหลผ่าน เช่น แม่น้ำโขง แม่น้ำมูล แม่น้ำชี และแม่น้ำสงคราม เป็นต้น รวมทั้งอาศัยอยู่ตามริมหนองคลองบึง ถ้าตอนใดน้ำท่วมถึงก็จะขยับไปตั้งอยู่บนโคกหรือเนินสูง ดังนั้นชื่อหมู่บ้านในภาคอีสานจึงมักขึ้นต้นด้วยคำว่า โคก โนน หนอง เป็นส่วนใหญ่ ลักษณะหมู่บ้านของคนภาคอีสานและคนลาวนั้นมักจะอยู่รวมกันเป็นกระจุก หมู่สาวชาวอีสานและคนลาวเมื่อแต่งงานกันแล้ว ตามปกติฝ่ายชายจะต้องไปอยู่บ้านพ่อตาแม่ยาย ต่อมาเมื่อมีลูกจึงขยับขยายไปอยู่ที่ใหม่เรียกว่า “ออกเฮือน” แล้วหักล้างทางพงหาที่ทำนา

ดังนั้นที่นาของคนชั้นลูกหลานจึงมักไกลออกจากหมู่บ้านไปทุกที และเมื่อบริเวณที่เหมาะสมจะทำนาหมดไป เพราะพื้นที่ราบที่มีแหล่งน้ำจำกัด คนอีสานและคนลาวก็มักจะชวนกันไปตั้งบ้านใหม่อีก หรือถ้าที่ราบในการทำนาบริเวณใดกว้างไกลไปมาลำบาก ก็จะชักชวนกันไปตั้งบ้านใหม่

ใกล้เคียงกับที่นาของตน ทำให้เกิดการขยายตัวกลายเป็นหมู่บ้านขึ้น^{๔๓}ที่ตั้งหมู่บ้านของคนอีสานและคนลาวแต่เดิมมาจึงอยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ วิถีชีวิตกับธรรมชาติจึงเป็นของคู่กันของคนอีสานและคนลาว สิ่งที่สำคัญในการดำรงชีวิตก็คือปัจจัยสี่ ซึ่งปัจจัยสี่นี้ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ก็ล้วนได้มาจากสิ่งที่เกิดตามธรรมชาติทั้งสิ้น แม้ปัจจุบันสังคมจะเจริญไปมากแล้วก็ตาม แต่เมื่อย้อนรอยวิถีชีวิตของไทยอีสานและคนลาวแล้ว จะพบว่า ในปัจจุบันยังมีวิถีชีวิตบางอย่างที่ยังมีการสืบทอดการดำรงชีวิตแบบพึ่งพาอาศัยธรรมชาติอยู่ ซึ่งก็มีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมที่อาศัยปัจจัยสี่ที่เกิดมีตามธรรมชาติสืบทอดกันมา ซึ่งในที่นี้ ผู้วิจัยใคร่นำเสนอวิเคราะห์วิถีชีวิตของคนไทยอีสานและคนลาวในปัจจุบัน ที่ยังมีการดำรงชีวิตจากสิ่งที่ผลิตมาจากธรรมชาติดั้งเดิม โดยอาศัยปัจจัยสี่เป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ ดังนี้

๑) อาหาร

โดยปกติแล้วคนอีสานและคนลาวจะมีการดำรงชีวิตที่เรียบง่ายเช่นเดียวกับอาหารการกิน ก็จะกินอาหารอย่างง่ายๆ เช่นเดียวกัน ทั้งนี้ก็เพื่อให้การดำรงชีวิตได้สอดคล้องกับธรรมชาติ ความพึงพอใจในรสชาติอาหารของคนอีสานและคนลาวนั้นไม่มีตายตัว คือขึ้นอยู่กับความชอบของแต่ละบุคคล แต่อาหารพื้นบ้านโดยส่วนใหญ่จะออกรสชาติไปทางเผ็ด เค็ม และเปรี้ยว อาหารการกินของไทยอีสานและคนลาวสามารถจัดประเภทได้เป็นกลุ่มๆ ได้ดังนี้^{๔๔} อาหาร การปรุงอาหาร การถนอมอาหาร และภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษล้านช้างที่ถือว่าเป็นสัญลักษณ์ของคนลาวและอีสานที่เห็นชัดเจนคือ ส้มตำ และปลาแดก ดังมีรายละเอียดดังนี้

๑) ส้มตำกับวิถีชีวิตของคนไทยอีสานและคนลาวในปัจจุบัน

ส้มตำหรือตำหมากหุ่ง เป็นการนำมะละกอดิบ มาสับแล้วนำไปตำ ซึ่งเป็นอาหารหลักของคนอีสานและคนลาวที่ขาดไม่ได้ นอกจากจะตำมะละกอแล้ว คนอีสานและคนลาวยังนิยมนำเอาผลไม้ชนิดต่างมาตำเพื่อเป็นอาหาร เช่น ตำหมากหุ่ง ตำหมากแตง ตำหมากยม ตำหมากจันทร์ และตำเหมียง เป็นต้น อาหารประเภทส้มตำ หรือประเภทตำที่บ่งบอกถึงความเป็นอีสาน คือต้องใส่ปลาแดกหรือปลาร้า และปลาร้าก็เป็นสัญลักษณ์ และอัตลักษณ์ของการเก็บถนอมอาหารของบรรพบุรุษล้านช้างที่สืบทอดมาถึงปัจจุบัน ซึ่งเราจะเห็นได้ว่า คนลาวและคนอีสานจะไปอยู่ภาคไหน หรือประเทศไหนก็จะขาดปลาร้าไม่ได้ เพราะถือว่าปลายังอยู่ในสายเลือดของคนลาวและคนอีสาน ซึ่งเราจะได้ว่ามีการส่งปลาข้ามไปยังประเทศที่มีคนอีสานและลาวอาศัยอยู่ และมีการทำธุรกิจปลาในรูปแบบต่างๆ เช่น ปลาร้าผง ปลาร้าชนิดน้ำ เพื่อง่ายต่อการทำการตลาด การขนส่ง และง่ายต่อการบริโภค

๒) ปลาแดกกับวิถีชีวิตของคนไทยอีสานและคนลาวในปัจจุบัน

^{๔๓} สัมภาษณ์ พระครูประภักดิ์จันทโชติ, เจ้าอาวาสวัดศรีจันทร์, เมื่อวันที่ ๗ เดือน พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๒.

^{๔๔} อ่างแล้ว, อุดม บัวศรี, วัฒนธรรมอีสาน, หน้า ๕๗-๕๘.

ปลาร้า ชาวอีสานและคนลาวเรียกว่า ปลาแดก เป็นอาหารหลักและเป็นเครื่องปรุงรสในวัฒนธรรมอาหารอีสานและลาวเกือบทุกประเภท และรับประทานได้ทุกมื้อ จนมีผู้กล่าวว่าปลาร้า เป็นสัญลักษณ์ของคนอีสานและคนลาว คือข้าวเหนียว ส้มตำ หมอลำ และปลาแดก^{๕๕} ซึ่งถือเป็นภูมิปัญญาการถนอมอาหารที่สำคัญของคนไทยอีสานและคนลาว โดยจะนำปลาที่เหลือจากการกินมาทำปลาร้า โดยเฉพาะในภาคอีสานนั้นส่วนมากจะนิยมใช้ปลาตัวเล็ก เช่น ปลาขาว ปลาสวาย ปลากระดี่ ในการหมักเป็นปลาร้าซึ่งต้องเป็นปลาที่สดใหม่ ควกั๊ส ล้างน้ำ ทำความสะอาด ถ้าเป็นปลาที่มีเกล็ดต้องขูดเกล็ดออก แล้วล้างน้ำให้สะอาด คลุกเกลือแล้วนำมาคลุกผสมกับข้าวคั่วและรำอ่อน การหมักปลาร้าเป็นสูตรเฉพาะของแต่ละคน บางสูตรหมักเกลือไว้ ๑ คืบ แล้วจึงนำมาคลุกกับรำอ่อนหรือคลุกกับข้าวคั่ว แล้วจึงบรรจุใส่ภาชนะที่แห้งสะอาด กดให้แน่น (แดกลงไปให้แน่น) ซึ่งเป็นที่มาของคำว่า แดก หรือ ปลาแดก คนชาวอีสานและคนลาว แล้วปิดให้สนิทหมักไว้อย่างน้อย ๓ เดือน จึงจะนำมารับประทานหรือนำออกขายหรือจำหน่ายได้

การทำปลาแดกเป็นวิถีถนอมอาหารของบรรพบุรุษล้านช้าง ที่ได้ถ่ายทอดสืบต่อกันมาอย่างต่อเนื่องจากรุ่นสู่รุ่นจนถึงปัจจุบัน และอีกสิ่งหนึ่งที่มักคู่กันมากับปลาแดกสำหรับคนอีสานและคนลาวคือข้าวเหนียว คนอีสานทานข้าวเหนียวมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ต่อมาข้าวเจ้าได้เข้ามาที่หลังคนรุ่นใหม่บางส่วนนิยมทานข้าวเจ้า แต่โดยส่วนมากคนอีสานและคนลาวก็ยังนิยมทานข้าวเหนียวกันอยู่ อาจจะเป็นเพราะอาหารประเภทกับข้าวต่างๆ ของคนอีสานและคนลาว เป็นกับข้าวที่เหมาะสมกับการทานกับข้าวเหนียวมากกว่าข้าวเจ้า ดังนั้น ข้าวเหนียวจึงเป็นข้าวที่เป็นที่นิยมของคนอีสานและคนลาวสืบถึงปัจจุบัน

๑) บทบาทหมอฟันบ้านต่อวิถีชีวิตของคนไทยอีสานและคนลาวในปัจจุบัน

แม้ในปัจจุบันความเจริญทางการแพทย์แผนไทยจะมีความก้าวหน้าไปมากและเป็นที่ยอมรับอย่างแพร่หลาย ทุกคนรวมไปถึงคนในชนบทด้วยก็สามารถเข้าถึงการบริการในการรักษาโดยผ่านบัตรทองที่รัฐจัดให้ได้ แต่กระนั้นการรักษาแบบแพทย์แผนโบราณพื้นบ้านก็ยังมิอยู่ในสังคมไทยอย่างต่อเนื่องไม่เสื่อมคลายไปกับความเจริญของแพทย์สมัยใหม่ โดยเฉพาะในสังคมภาคอีสานแล้วชาวบ้านบางส่วนก็ยังนิยมรักษาโรคหรือความเจ็บไข้ด้วยหมอฟันบ้านอยู่ ซึ่งในที่นี่ ผู้วิจัยใคร่นำเสนอหมอฟันบ้านที่ยังมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนไทยอีสานและคนลาวในปัจจุบัน ดังนี้^{๕๖}

ก. หมอยากฮากไม้ (รากไม้) คือหมอยารากไม้ หรือหมอยาสมุนไพร เป็นหมอที่ใช้วิธีในการรักษาโรคต่างๆ ด้วยสมุนไพร และสมุนไพรที่ใช้จะมี ๓ กลุ่มเป็นหลักในการรักษาโรค คือ

^{๕๕}สัมภาษณ์ ผศ.ชอบ ดีสวนโคก, อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรมประเพณี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, เมื่อวันที่ ๘ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๒.

^{๕๖}วัฒนาพร ชินพรและคณะ, การใช้สมุนไพรในชุมชน อำเภอคำม่วง และกิ่งอำเภอสามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์, (กาฬสินธุ์: โรงพยาบาลคำม่วง, ๒๕๔๘), หน้า ๑๙-๒๐.

๑) พืช คือการนำเอาพืช ต้น เถาเครือ หัวเหง้า ผัก และหญ้า มาใช้ทำเป็นยาเพื่อรักษาโรคต่างๆ ซึ่งคนอีสานและคนลาวเรียกว่า ยาชุม หรือยารากไม้ จะมีทั้งต้ม ทั้งกินแบบสดๆ และการฝนคือ การเอารากไม้หรือต้นไม้มารับกับหินแล้วใช้น้ำล้างแล้วเอาน้ำมาดื่ม

๒) สัตว์ คือการนำเอากระดูก เขา ดี หรือชิ้นส่วนต่างๆ สัตว์บก สัตว์น้ำ และสัตว์ปีก มาใช้ทำเป็นยาเพื่อรักษาโรคต่างๆ

๓) แร่ธาตุ คือการนำพวกแร่ธาตุที่สลายตัวยาก และสลายตัวย่าง่าย มาใช้ทำเป็นยาเพื่อรักษาโรคต่างๆ

ยาสมุนไพรทั้ง ๓ ชนิดนี้ จะใช้ไปตามสัดส่วนของยาแต่ละชนิดในการบำบัดรักษาโรค และในขณะเดียวกันก็มีการรักษาควบคู่ไปกับคาถาอาคม โดยมีการเสกเป่าก่อนการรักษา เช่น การปลุกเสกยาก่อนปรุงหรือผสมตัวยาเพื่อเอาเคล็ดในการรักษาโรค พึงตั้งข้อสังเกตได้ว่า การปลุกเสกยาของหมอพื้นบ้านในแต่ละคนนั้นล้วนมีสูตรที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากครูบาอาจารย์โดยมีการสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น เพราะคนโบราณมีความเชื่อทุกอย่างนั้นมีจิตวิญญาณ โดยเฉพาะวัตถุต่างๆ นั้นเมื่อจะนำมาปรุงเป็นยาก็จะต้องมีการปลุกเสกก่อนจึงจะมีความศักดิ์สิทธิ์หรือมีคุณค่าทางยา เพราะการที่จะเข้าไปในป่าเพื่อเก็บยาสมุนไพรมาทำยารักษาโรคจะต้องเข้าไปซุดหรือตัดเอาทางทิศตะวันตกในตอนเช้าเพื่อที่จะไม่ให้เงาของเราไปทับต้นไม้มันที่เราจะเอาไปทำยา มิฉะนั้นจะถือว่าเป็นการลบหลู่คุณของยา ซึ่งจะทำให้ยาไม่มีสรรพคุณดีเท่าที่ควร ด้วยความเชื่อว่ายาดีต้องมีเทพรักษาคุ้มครอง

ข. หมอเป่า คือหมอที่มีวิธีการในการรักษาโรคด้วยการเสกเป่าด้วยคาถา อาคม หรือที่เรียกว่าใช้เวทมนต์คาถา หมอบางคนจะใช้เวทมนต์ คาถาควบคู่ไปกับยาสมุนไพรประกอบในการเป่า เช่น เคี้ยวหมากเป่า เคี้ยวกระเทียมเป่า หมอเป่ารักษาโรคต่างๆ เช่น ฝี โรคกำเริบ (เด็กที่คลอดใหม่มีกริ่งให้ในเวลากลางคืน) ปวดศีรษะด้านเดียว ตลอดจนโรคผิวหนังบางชนิด เช่น งูสวัด หมอเป่าก็จะทำการรักษาด้วยการเป่า โดยพิธีกรรมและอุปกรณ์ประกอบในการเป่ารักษาตามที่ตนได้เคยรักษาแบบสืบทอดกันมา

ค. หมอน้ำมนต์ คือหมอที่ใช้คาถาอาคมสิ่งศักดิ์สิทธิ์ด้วยการเสกคาถาลงในน้ำทำเป็นน้ำมนต์แล้วทำการพรหมลงไปยังคนไข้หรือให้ดื่มกินน้ำมนต์นั้นเพื่อขับสิ่งชั่วร้ายเข้าสิงอยู่ในร่างกาย เช่น ถูกคุณไสยโดยการกระทำของผู้ไม่หวังดีในทางไสยศาสตร์ซึ่งเป็นเป็นเรื่องลึกลับไม่สามารถจะมองเห็นได้ในระดับของสามัญชนธรรมดา แต่อาจเป็นจิตวิทยาในการรักษาของหมอเพื่อให้กำลังใจผู้ป่วยอีกทางหนึ่งก็เป็นได้

ง. หมอเอ็น คือหมอนวดที่จับเส้นเอ็นคลายความปวดเมื่อยซึ่งเป็นที่แพร่หลายอยู่ในขณะนี้ โดยเฉพาะต้นตำรับหมอนวดวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เป็นการบีบรัดเพื่อรักษาโรค ในขณะเดียวกันก็ยังมีหมออีกประเภทหนึ่งที่ได้รับการสืบทอดมาจากประเทศจีน คือหมอฝังเข็ม ก็ทำการรักษาโรคด้วยการฝังเข็มตรงจุดเส้นเอ็นที่มีอาการเจ็บป่วยนั้น แต่การรักษาโรคทั้งสองแบบนี้ก็มี

จุดหมายเดียวกัน เช่น โรคอัมพฤกษ์ อัมพาต แก้วปวดเมื่อยตามร่างกาย นวดคลายเส้นเอ็น นวดคลาย
เครียดโดยการใช้หัวแม่มือและนิ้วชี้ ตลอดจนการใช้เท้าเหยียบไปตามร่างกายด้วยพิธีกรรมที่ได้ศึกษามา

จ. หมอพระ คือพระสงฆ์ที่มีบทบาทในการรักษาโรคต่างๆ ด้วยการใช้สมุนไพร ซึ่งบทบาท
ของพระสงฆ์ในการรักษาโรคนี้ได้รับการสืบทอดมาแต่โบราณ โดยพระสงฆ์ได้ศึกษาเรียนรู้วิธีการรักษา
โรคด้วยยาสมุนไพร ซึ่งปรากฏให้เห็นในพื้นที่ต่างๆ ในภาคอีสานของไทยในปัจจุบัน

ฉ. หมอเหยียบ คือการรักษาโรคอีกแบบหนึ่งด้วยการใช้เท้าเหยียบ โดยอาศัยพิธีกรรม
ความศักดิ์สิทธิ์ ความศรัทธา และคาถาอาคมประกอบในการรักษาโรค ส่วนมากโรคที่ทำการรักษา
จะเป็นโรคเกี่ยวกับเส้นเอ็น เช่น โรคอัมพฤกษ์ โรคอัมพาต ปวดตามร่างกาย เส้นพลิก ตลอดจนโรค
ผิวหนังต่างๆ ส่วนพิธีกรรมการรักษานั้น หมอเหยียบอาศัยความร้อนจากเหล็กที่นำไปเผาให้แดงแล้ว
เอาเท้าไปเหยียบน้ำมันที่ผสมกับน้ำมันมะพร้าวและผสมกับยาสมุนไพรต่างๆ ตามสูตรของหมอที่ทำการ
รักษา หลังจากเอาเท้าไปเหยียบน้ำมันแล้วก็เอาเท้าไปเหยียบเหล็กกล้าที่นำออกมาจากไฟ แล้ว
เหยียบเหล็กแดงแล้วก็เอาเท้าขึ้นไปเหยียบคนป่วยอีกต่อหนึ่ง ทำอย่างนี้ไปเรื่อยๆ จนกว่าอาการจะดีขึ้น
หรือหายจากโรคภัยไข้เจ็บ

ช. หมอน้ำมัน คือการรักษาโรคอีกแขนงหนึ่งของคนโบราณที่สืบทอดกันมาถึงปัจจุบัน
หมอน้ำมันจะรักษาโรคด้วยการทาน้ำมันแทนการนวดหรือแทนการเหยียบ ยาที่นำมารักษานั้นได้มา
จากน้ำมันสัตว์และน้ำมันพืชต่างๆ เช่น น้ำมันเสือ น้ำมันเลียงผา น้ำมันมะพร้าว น้ำมันงา น้ำมันที่ได้
จากพืชตระกูลถั่วต่างๆ แล้วนำมาผสมกันตามอัตราส่วนที่กำหนดแล้วนำไปทาตามร่างกาย เพื่อรักษา
โรคอัมพฤกษ์ อัมพาต ปวดตามร่างกาย ปวดตามข้อตามกระดูก เป็นต้น

ซ. หมอธรรม (นั่งทางใน) และหมอผีฟ้า เป็นต้น ซึ่งการรักษาด้วยวิธีการต่างๆ เหล่านี้มี
มาแต่บรรพบุรุษ ซึ่งเป็นสมัยที่ชาวล้านช้างอาศัยอยู่กับธรรมชาติแล้วมีการสืบทอดกันมาเรื่อยๆ การ
รักษาโรคของหมอพื้นบ้านในปัจจุบันมีหลายสาขาและแต่ละสาขาก็ล้วนมีความสำคัญต่อการดำเนิน
ชีวิตของชาวบ้าน เพราะหมอพื้นบ้านได้ทำการรักษาโดยการช่วยเหลือชาวบ้านมาโดยตลอด หมอ
พื้นบ้านถึงจะเป็นบุคคลที่ไม่มีชื่อเสียงในทางสังคมชั้นสูง แต่คนในชุมชนจะถือว่าหมอพื้นบ้านเป็น
บุคคลที่มีความสำคัญต่อชาวบ้านมาก เพราะชาวบ้านตั้งแต่อดีตเป็นต้นมาได้อาศัยหมอพื้นบ้านในการ
รักษาเยียวยา และบางครั้งก็สามารถเป็นที่พึ่งทางใจโดยการให้คำแนะนำหลักการดำรงชีวิตด้วย
ชาวบ้านจึงให้การเคารพนับถือหมอพื้นบ้านด้วยที่ที่หมอพื้นบ้านเป็นทั้งหมอรักษาทางกายและทางใจ
นี้เอง จึงกล่าวได้ว่าการรักษาโรคด้วยวิธีการของหมอพื้นบ้านนี้ เป็นวิถีชีวิตอีกรูปแบบหนึ่งของคนไทย
อีสานและคนลาวมาตั้งบรรพบุรุษจนถึงทุกวันนี้

๔.๒ อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างต่อปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณีของคน ลุ่มน้ำโขง

อาณาจักรล้านช้างมีความเจริญรุ่งเรืองและยิ่งใหญ่ในอดีต ทั้งด้านการเมืองการปกครอง ปรัชญา แนวคิด ความเชื่อ ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นยุคทองของอาณาจักรล้านช้าง โดยมีหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นจุดศูนย์รวมจิตใจ และเป็นที่พึ่งทางใจของคนในอาณาจักรล้านช้าง พระมหากษัตริย์ และอาณาประชาราษฎร์มีความผูกพันอยู่กับพระพุทธศาสนาตั้งแต่เกิดจนตาย พระพุทธศาสนาจึงกลายเป็นบ่อของทุกสิ่งทุกอย่างคนล้านช้างก็ว่าได้และวิถีชีวิตเหล่านั้นยังไม่ได้สูญหายไปกับอาณาจักรแต่อย่างใด ยังมีอิทธิพลต่อคนลุ่มน้ำโขงในปัจจุบันนี้ ดังมีรายละเอียดดังนี้

๔.๒.๑ อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างต่อปรัชญา

ปรัชญา ได้แก่ แนวคิด ความเชื่อ เป้าหมาย และหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิต สำหรับอิทธิพลอาณาจักรล้านช้างที่มีผลต่อปรัชญา แนวคิด ความเชื่อ เป้าหมาย และหลักการดำเนินชีวิตของคนลาวและคนอีสาน มีดังนี้

๔.๒.๑.๑ ปรัชญาของอาณาจักรล้านช้างด้านวิญญาณนิยม

แนวคิดทางปรัชญาแบบโบราณดั้งเดิมของอาณาจักรล้านช้างนั้น เป็นแนวคิดแบบ “วิญญาณนิยม” (Animism) หรือเป็นแบบ “ศาสนาปฐมบรรพ์” (Primitive religion) กล่าวคือผู้คนในยุคนี้ มีความคิดเชื่อมโยงและเกี่ยวข้องกับเรื่องของวิญญาณต่างๆ เช่น ผีสงฆ์ เทวดา ผีบ้าน ผีเรือน รุกขเทวดา นางไม้ ผีพ่อ ผีแม่ ผีปู่ย่า ตายาย ผีเมือง ผีฟ้า และผีแถน เป็นต้น ในเบื้องต้นวิญญาณเหล่านี้ดูร้ายสามารถทำร้ายและสร้างความเดือดร้อนให้มนุษย์ในรูปแบบต่างๆ ได้ เช่น ทำให้เจ็บป่วย ทำให้เกิดภัยพิบัติต่างๆ มีการทำให้ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ในเวลาต่อมา วิญญาณร้ายเหล่านี้ก็กลายเป็นคุณกับมนุษย์คือเป็นวิญญาณที่คอยปกป้องรักษาคุ้มครองมนุษย์ได้อยู่เย็นเป็นสุข โดยที่มนุษย์จะต้องทำพิธีกรรมหรือพิธีกรรมแรกเปลี่ยนโดยการบวงสรวงและสวดอ่อนวอนให้วิญญาณเหล่านั้นเกิดความพอใจ วิญญาณเหล่านั้นจึงจะช่วยมนุษย์ให้ได้รับความปลอดภัยและป้องกันภัยพิบัติทั้งหลายให้ เรียกได้ว่าการดำรงอยู่ของมนุษย์และวิญญาณทั้งหลายในยุคล้านช้างนั้นได้พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มนุษย์มีหน้าที่ทำพิธีกรรมให้กับวิญญาณที่ตนเองนับถือ ส่วนวิญญาณก็ทำหน้าที่สนองตอบในสิ่งที่มนุษย์อ่อนวอนขอ แนวความคิดนี้มีการสืบทอดกันมานานหลายพันปี ผลที่เกิดจากการนำแนวความคิดเรื่องวิญญาณมาเชื่อมโยงกับวิถีการดำเนินชีวิตของคนในอาณาจักรล้านช้างทำให้คนล้านช้างสามารถในการรวมเผ่าพันธุ์ต่างๆ ได้สำเร็จ เพื่อสร้างความเป็นหนึ่งเดียวทางสังคมการเมือง วัฒนธรรม ในหมู่ชนต่างเผ่าพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในอาณาจักรล้านช้าง ซึ่งถือว่าเป็นเหตุการณ์ก่อนการรับระบบแนวความคิดอื่นจากภายนอก

พระพุทธศาสนาเข้ามาเผยแผ่ในอาณาจักรล้านช้าง ระบบแนวคิดในพุทธศาสนาได้ยังลึกลงไปในจิตใจของคนล้านช้างจนเป็นรากฐานของความเชื่อ ค่านิยม วัฒนธรรม ประเพณีตลอดจนวิถีการดำเนินชีวิต หล่อหลอมความเป็นอาณาจักรล้านช้างมาจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะพุทธศาสนาสมัยอาณาจักรล้านช้างโบราณนั้น ไม่ว่าจะเป็นอาณาจักรล้านช้าง อาณาจักรเวียงจันทน์ อาณาจักรหลวงพระบาง หรืออาณาจักรจำปาศักดิ์ ล้วนนับถือพุทธศาสนายึดมั่นในจิตใจทั้งประชาชนและสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยกษัตริย์มีหน้าที่ในการสนับสนุนและดูแลพุทธศาสนาโดยตลอด พุทธศาสนาได้รับอิทธิพลจากอาณาจักรใกล้เคียงซึ่งเป็นประเทศเพื่อนบ้านในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นพุทธศาสนาเถรวาทดั้งเดิมอิทธิพลมอญที่เผยแผ่ที่เข้ามาในอาณาจักรล้านช้างตั้งแต่แรกเริ่ม พุทธศาสนาเถรวาทแบบกัมพูชาที่เป็นกระแสหลักและสืบทอดต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบันโดยมีพระเจ้าฟ้างุ้มนำเข้ามาเผยแผ่พุทธศาสนาช่วงยุคโบราณมีความเจริญรุ่งเรืองเป็นปึกแผ่น การสู้ศึกสงครามไม่ได้ส่งผลกระทบมากนัก เพราะเป็นสงครามกับประเทศเพื่อนบ้านที่เป็นพุทธศาสนิกชน ทั้งยังได้มีการติดต่อแลกเปลี่ยนพุทธศาสนาระหว่างกันโดยตลอดยิ่งไปกว่านั้น ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับพุทธศาสนามีความโดดเด่นมาตั้งแต่ตอนต้นของอาณาจักรล้านช้าง ซึ่งประชาชนให้ความนับถือพุทธศาสนา วัดและพระสงฆ์มีความเกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน วัดได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและเป็นศูนย์กลางของสังคม พระสงฆ์นอกจากนำคำสอนของพุทธศาสนาออกไปเผยแผ่ให้กับประชาชนแล้วยังช่วยเหลือให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้านที่เข้ามาวัด พระสงฆ์จึงเป็นผู้นำแห่งจิตใจและปัญญา วัดเป็นศูนย์กลางของการบริการต่างๆ ของสังคมและศูนย์รวมจิตใจอย่างแท้จริง กล่าวคือวัดเป็นทั้งสถานศึกษา เป็นศูนย์กลางทางด้านศิลปะและวัฒนธรรม เป็นสถานพยาบาล เป็นสถานสงเคราะห์ และเป็นที่พักประชุมของชาวบ้าน

ปรัชญา แนวคิดของคนอีสานและคนลาวเป็นแบบผสมผสานระหว่างวิญญาณ พราหมณ์ และพุทธแทรกอยู่ในวิถีการดำเนินชีวิตของคนในอาณาจักรล้านช้างด้วย กล่าวคือก่อนที่พุทธศาสนาจะเข้ามาเผยแผ่ในอาณาจักรล้านช้างนั้น ได้มีศาสนาพราหมณ์เข้ามาเผยแผ่ก่อนแล้ว ระบบแนวความคิดของคนล้านช้างจึงได้มีการขยายตัวเป็นความคิดแบบวิญญาณนิยม พราหมณ์ หรือผีพราหมณ์ และเมื่อพุทธศาสนาเข้ามาเผยแผ่ต่อจากนั้น ระบบแนวความคิดของคนในอาณาจักรล้านช้างจึงมีลักษณะเป็นแนวคิดแบบผสมผสานแนวคิดทั้ง ๓ ระบบเข้าด้วยกัน นั่นคือ เรื่องของวิญญาณ (ผี) พราหมณ์ และพุทธศาสนา แนวความคิดและวิธีปฏิบัติเช่นนี้จะเห็นได้จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลโดยการสังเกตและสัมภาษณ์ประชาชนในพื้นที่งานวิจัยทั้งที่นครหลวงพระบาง เวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) และจังหวัดเลย นครพนม ของประเทศไทย จะพบได้ว่าระบบแนวความคิดที่ผสมผสานอยู่ด้วยกันทั้งเรื่องของวิญญาณ (ผี) พราหมณ์ และพุทธศาสนา และค่อนข้างจะมีความกลมกลืนกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน ไม่มีความขัดแย้งกัน ตรงกันข้ามกลับเป็นการเสริมซึ่งกันและกันมากกว่า กล่าวคือในแต่ละประเพณีที่มีการจัดกิจกรรมขึ้นในสังคมชาวบ้านนั้นจะมีการ

จัดความสำคัญและหน้าที่ของคนในการปฏิบัติ มีหมอขวัญทำพิธีทางพราหมณ์ มีหมอธรรม หมอส่ง หมอลำ ผีฟ้าทำพิธีทางผี มีพระสงฆ์ทำพิธีกรรมทางพุทธศาสนาในงานบุญประเพณีต่างๆ นี้แสดงให้เห็นถึงการผสมผสานระหว่างแนวคิดทั้งสามที่กล่าวมา เช่น งานบุญบั้งไฟทางภาคอีสานของไทย หรือที่ สปป.ลาว ซึ่งเป็นพิธีกรรมขอฝนจากพระยาแถน พิธีกรรมนี้จะเริ่มจากวัด มีการนำบั้งไฟไปไว้ที่วัด มีพิธีซึ่งพระสงฆ์ พราหมณ์ และชาวบ้านทำร่วมกัน ซึ่งโดยปกติแล้ว พระสงฆ์จะไม่ร่วมพิธีกรรมเกี่ยวกับผี แต่มีหลายหมู่บ้านที่มีเรือนผีและศาลพระภูมิในบริเวณวัด แต่อยู่นอกอุโบสถ ซึ่งถือว่าเป็นสถานที่เคารพสักการะสูงสุดในทางพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังมีอีกหลายประเพณีที่แสดงให้เห็นว่า ระบบแนวคิดแบบผสมผสานระหว่างวิญญาน พราหมณ์ และพุทธ ได้แทรกอยู่ด้วยกันอย่างกลมกลืนจนแทบจะแยกไม่ออกว่ามีความแตกต่างกันอย่างไร ซึ่งจะเห็นได้ว่าในแต่ละบ้าน รวมไปถึงที่ตั้งของสำนักต่างๆ ของภาครัฐและเอกชนทั้งในประเทศไทยและลาวนั้น มักจะมีการตั้งศาลพระภูมิไว้เคารพกราบไหว้บูชาเพื่อความเป็นสิริมงคลในชีวิตและทรัพย์สิน ดังนั้นระบบแนวความคิดทางปรัชญาของอาณาจักรล้านช้างจึงจัดอยู่ในประเภทพหุนิยม (Pluralism) หรือพหุวัฒนธรรม (Multiculturalism)

๔.๒.๑ ปรัชญาของอาณาจักรล้านช้างด้านพหุนิยม

ปรัชญาพหุนิยมของคนอาณาจักรล้านช้าง ซึ่งเป็นการผสมผสานระหว่างแนวความคิด ๓ แนวความคิดด้วยกัน คือ แนวคิดเรื่องผี (วิญญาน) แนวคิดของศาสนาพราหมณ์ และแนวคิดทางพระพุทธศาสนา

๑) ความเชื่อระยะแรกของอาณาจักรล้านช้างเป็นความเชื่อเรื่องผี (วิญญาน) คนดั้งเดิมของล้านช้างซึ่งนับถือผี ส่วนผีนั้นมีมากมาย เช่น ผีป่า ผีบรรพบุรุษ ผีที่อาศัยอยู่ตามแม่น้ำลำธาร ภูเขา ผีฟ้า เป็นต้น ส่วนผีที่เป็นใหญ่ที่สุด คือ ผีแถนหรือชาวอีสานเรียกว่าพญาแถน ซึ่งเป็นผีที่มีอำนาจสามารถควบคุมกำหนดชะตาชีวิตของคน ซึ่งชาวล้านช้างเชื่อว่าผีแถนเป็นเทพเจ้าผู้สร้างโลก สร้างดวงดาว สร้างสิ่งมีชีวิต สร้างมนุษย์ และเป็นผู้ควบคุมชะตาชีวิตของสรรพสิ่ง โดยเฉพาะมนุษย์ ผีแถนจะเป็นผู้กำหนดชะตาชีวิตว่าใครจะดำเนินชีวิตไปอย่างไร และมีอำนาจสามารถดลบันดาลทุกสิ่งทุกอย่างให้เป็นไปตามที่ตนเองต้องการ สามารถให้คุณและโทษแก่มนุษย์ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้จึงมีการบูชาพญาแถน และมีการขอสิ่งต่างๆ จากพญาแถน เช่น การขอฝน เป็นต้น

๒) ความเชื่อระยะที่สองของชาวล้านช้าง เป็นความเชื่อตามศาสนาพราหมณ์ฮินดู เป็นยุคที่ศาสนาพราหมณ์เผยแพร่เข้ามายังอาณาจักรล้านช้างจึงชาวอาณาจักรล้านช้างก็ให้ความเคารพนับถือศาสนาพราหมณ์และมีการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ตามศาสนาพราหมณ์ แต่ก็ยังไม่ละทิ้งความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับผี ซึ่งในยุคที่สองของความเชื่อของชาวอาณาจักรล้านช้าง จะเป็นการผสมผสานระหว่างความเชื่อเรื่องผีดั้งเดิมกับความเชื่อตามพราหมณ์ฮินดู เพราะฉะนั้นในระยะที่สองของความเชื่อของอาณาจักรล้านช้างไม่ว่าจะเป็นศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตก็จะมีการประพาดปฏิบัติคู่กันระหว่างผีและพราหมณ์ ซึ่งเป็นการผสมผสานเข้าด้วยกันอย่างลงตัว

๓) ความเชื่อระยะที่สามของชาวล้านช้าง เป็นความเชื่อตามหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นยุคที่พระพุทธศาสนาได้เผยแพร่เข้ามาสู่อณาจักรล้านช้าง และพระพุทธศาสนาก็มีอิทธิพลต่อชาวอาณาจักรล้านช้างเป็นอย่างมาก ซึ่งชาวอาณาจักรล้านช้างนับตั้งแต่พระมหากษัตริย์ จนถึงการปกครอง และประชาชนทั่วไป ล้วนแล้วแต่หันมานับถือพระพุทธศาสนา และใช้พระพุทธศาสนาเป็นจุดศูนย์รวมจิตใจของชาวล้านช้าง เป็นที่พึ่งทางจิตใจ และเป็นเครื่องมือในการปกครอง คือพระมหากษัตริย์ก็อาศัยพระพุทธศาสนาช่วยในการปกครองอาณาจักรล้านช้าง และใช้พระพุทธศาสนาเป็นจุดศูนย์รวมของอาณาจักรล้านช้างในทุกๆ ด้านไม่ว่าในด้านการปกครอง ในด้านการสร้างความสมานสามัคคี ในด้านวิถีชีวิต เพราะฉะนั้นพระพุทธศาสนาจึงวางรากฐานอย่างแน่นแคว้นในอาณาจักรล้านช้าง ซึ่งมีประจักษ์พยาน มีหลักฐานให้เราได้เห็นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นทางด้านศิลปะ เช่น การก่อสร้างเจดีย์ พระพุทธรูป ศาลา โบสถ์ วิหาร เจดีย์ เป็นต้น ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา หรือประเพณีที่เกิดจากทางพระพุทธศาสนาโดยตรง เช่น ประเพณี ๑๒ เดือนเดือนซึ่งชาวลุ่มน้ำโขงเรียกว่าฮิตสิบสอง ส่วนหลักการปกครองเรียกว่า คองสิบสี่

ถึงแม้ว่าชาวล้านช้างนับตั้งแต่พระมหากษัตริย์ จนถึงการปกครอง และประชาชนทั่วไปนั้นแล้วแต่นับถือศาสนา แต่ชาวล้านช้างก็ยังไม่ทิ้งความเชื่อดั้งเดิมคือความเชื่อเรื่องผี ความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ ซึ่งชาวอาณาจักรล้านช้างก็ได้ผสมผสานกันเข้าระหว่างความเชื่อเรื่องผีความเชื่อของพราหมณ์ และความเชื่อตามหลักพระพุทธศาสนา ดังนั้น ชาวล้านช้างจึงมีการผสมผสานทั้งสามความเชื่อเข้าด้วยกัน หรือเรียกว่ารวมความเชื่อทั้งสามให้เป็นอันหนึ่งอันเดียว ไม่ว่าจะเป็นด้านปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณีของชาวอาณาจักรล้านช้าง จนไม่สามารถที่จะแยกออกจากกันได้ เพราะฉะนั้นจึงกลายเป็นความเชื่อแบบพหุนิยม

ทฤษฎีพหุนิยมของชาวล้านช้างเกิดจากความเชื่อระหว่าง ๓ แนวคิด คือ ๑) ความเชื่อเรื่องผี (วิญญาณ) ตามความเชื่อดั้งเดิมของบรรพบุรุษล้านช้าง ที่มีการดำเนินชีวิตแบบพึ่งพาธรรมชาติ และธรรมชาติแต่ละอย่างก็จะมีวิญญาณสูงสุดเป็นผู้ที่กำกับควบคุม ๒) ความเชื่อตามหลักศาสนาพราหมณ์ ที่มีความเชื่อในเทพเจ้า มีการเน้นพิธีกรรมต่างๆ ในการสื่อสารกับพระเจ้า ๓) ความเชื่อตามหลักพระพุทธศาสนา เป็นความเชื่อเรื่องกรรม หลังจากนั้นก็เป็น การผสมผสานกันของทั้งสามแนวคิดได้อย่างลงตัว และความเชื่อเหล่านี้ยังมีอิทธิพลต่อคนลุ่มน้ำโขงเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันนี้

๔.๒.๒ อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างต่อศิลปะ

ศิลปะล้านช้าง มีลักษณะดั้งเดิมของตน ไม่ว่าจะเป็นสถาปัตยกรรม ประติมากรรม หรือจิตรกรรม ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความคิด ความศรัทธา ความเชื่อ และปรัชญาการดำเนินชีวิตตามคติทางพระพุทธศาสนาเสียเป็นส่วนใหญ่ และศิลปะเหล่านั้นได้สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของผลงานที่เป็นผลรวมของการสั่งสมและสร้างสรรค์ของบรรพบุรุษ อันเกิดจากภูมิธรรม และภูมิปัญญาที่ได้ถ่ายทอดสืบต่อกันมาหลายยุคสมัย จนทำให้อาณาจักรล้านช้างมีศิลปะเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง

และเจริญสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน^{๔๗} ซึ่งเราจะเห็นได้ว่า การสร้างวิหาร การสร้างพระพุทธรูป การสร้างพระธาตุหลวง การสร้างพระธาตุพนม การสร้างพระธาตุอิงฮัง และการสร้างพระธาตุศรีโคตรบอง มีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์งานศิลปะของคนลาวและคนอีสานปัจจุบัน ดังนี้

๑) สถาปัตยกรรม

สถาปัตยกรรม ได้แก่สิ่งก่อสร้างประเภท อาคาร วิหาร โบสถ์ และเจดีย์ (พระธาตุ) เป็นต้น เป็นการสร้างขึ้นด้วยความคิดสร้างสรรค์ที่เกิดจากคติแนวคิด หรือความศรัทธาที่มีต่อพระพุทธศาสนา มีเป้าหมายหมายเพื่อการสักการบูชา และบำเพ็ญศาสนกิจ สถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของล้านช้างนั้นมีจำนวนมากมายั่งทั้งที่อยู่ในประเทศ สปป. ลาว และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย^{๔๘}

อิทธิพลความเชื่อของคนล้านช้างในการสร้างสถาปัตยกรรม ซึ่งในสมัยอาณาจักรล้านช้าง เชื่อว่าการสร้างพุทธศิลป์ถือว่าการทำบุญที่ได้บุญมาก เพราะฉะนั้นจึงทำให้คนทุกคนขึ้นต้องการสร้างพุทธศิลป์ เพื่อเป็นพุทธบูชาบ้าง ธรรมบูชาบ้าง และสังฆบูชาบ้าง จึงทำให้เกิดสถาปัตยกรรมมาก มีสถาปัตยกรรมที่ยิ่งใหญ่ และประณีต ในดินแดนล้านช้าง นั่นก็แสดงให้เห็นถึง ความเจริญรุ่งเรือง และความยิ่งใหญ่ของอาณาจักรล้านช้าง เพราะคนที่มีศรัทธาแรงกล้าเท่านั้นจึงจะสามารถสร้างสถาปัตยกรรมที่ยิ่งใหญ่ และประณีตได้ ซึ่งแนวคิดและความเชื่อในการสร้างพุทธศิลป์ของคนล้านช้าง ยังมีอิทธิพลต่อการสร้างสถาปัตยกรรมของคนอีสานและคนลาว ในปัจจุบัน

สถาปัตยกรรมล้านช้างที่มีอิทธิพลต่อการสร้างพุทธศิลป์ของคนลาวและคนอีสาน คือ พระธาตุพนม พระธาตุศรีสองรัก พระธาตุหลวง ซึ่งเป็นแม่แบบให้กับชาวลาวและชาวอีสานเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน เช่นการสร้างพระธาตุเรณู การสร้างพระธาตุก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ การสร้างพระธาตุอุเทน การสร้างพระธาตุอานนท์ เป็นต้น เราจะเห็นได้ว่า ณ ปัจจุบันนี้ ถ้าวัดใดเป็นวัดใหญ่มีความอุดมสมบูรณ์จะมีสิ่งก่อสร้างคือพระธาตุ ซึ่งการสร้างพระธาตุถือว่าเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของการก่อสร้างพุทธศิลป์ พระธาตุ คือการสร้างสถาปัตยกรรมที่ยิ่งใหญ่เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุไว้เพื่อเป็นที่สักการบูชา แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า^{๔๙} ยกตัวอย่าง วัดในเมืองขอนแก่น นิยมสร้างเจดีย์ตามแนวคิดของคนล้านช้าง เช่น วัดกลาง วัดหนองแวง วัดธาตุ วัดโพธิ์ แม่แต่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช

^{๔๗} สัมภาษณ์ นายบุญแสง เทียบพงษ์พันธ์, นายบุญแสง เทียบพงษ์พันธ์ อาจารย์ประจำคณะศิลปกรรม มหาวิทยาลัยแห่งชาติลาว นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว, เมื่อวันที่ ๒๙ เดือน เมษายน พ.ศ.๒๕๖๒.

^{๔๘} สัมภาษณ์ ผศ.ชอบ ดีสวนโคก, อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, เมื่อวันที่ ๑๐ เดือน กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๖๒.

^{๔๙} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.บุรินทร์ ภูสกุล, อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านการเมืองการปกครอง ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตล้านช้าง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, เมื่อวันที่ ๑๐ เดือน กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๖๒.

วิทยาลัยวิทยาเขตขอนแก่น ก็กำลังสร้างพระธาตุขึ้นที่ มจร ซึ่งมีการจำลองแนวคิด ศิลปะ วัฒนธรรม ความเชื่อของคนล้านช้าง เป็นการสร้างพระธาตุแบบบูรณาการหลายศิลปะมาไว้ที่ มจร วิทยาเขตขอนแก่น โดยการร่วมพระธาตุ ๕ พระธาตุมาสร้าง โดยการจำลองพระปราสาทจากวัดอรุณ ที่ กทม. มาเป็นพระธาตุองค์ใหญ่ตั้งอยู่ตรงกลาง แล้วจำลองอีก ๔ พระธาตุไว้สี่มุมขององค์เจดีย์ใหญ่ ซึ่งประกอบไปด้วยการจำลองพระธาตุหลวงจากเวียงจันทน์มาไว้ทางทิศตะวันตกและทิศใต้ขององค์เจดีย์ใหญ่ จำลองเจดีย์พุทธคยาซึ่งเป็นเจดีย์ตรีศูรีขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาไว้ทางทิศตะวันตกทางและทิศเหนือ จำลองพระธาตุขามแก่นไว้ทางทิศตะวันออกและทิศเหนือ และจำลองพระธาตุจากอินแปลงจากประเทศพม่ามาไว้ทางทิศตะวันออก และทิศใต้

สถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของคนล้านช้างที่มีอิทธิพลต่อการสร้างพุทธศิลป์ ในปัจจุบัน คือการนำเอาปรัชญาแนวคิดของการสร้างสถาปัตยกรรมในสมัยล้านช้างมาเป็นแม่แบบในการสร้างสรรค์งานศิลป์ เช่น การสร้างพระธาตุทรงสี่เหลี่ยม ซึ่งหมายถึง อริยสัจสี่ อันเป็นหลักธรรมที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ตรัสรู้ในวันเพ็ญเดือนหกที่ใต้ต้นศรีมหาโพธิ์ที่เมืองพุทธคยาประเทศอินเดีย การสร้างสถาปัตยกรรมของคนล้านช้างจะสร้างตามปรัชญา แนวคิด ความเชื่อ ในหลักธรรม เช่น การสร้างป้อมฉะไหนเจ็ดป้อม หมายถึง โพชฌงค์เจ็ด แปดป้อม หมายถึง มรรคแปด สร้างหยดน้ำกลมๆ ไว้ที่ปลายยอดสุด หมายถึง พระนิพพานซึ่งเป็นจุดสูงสุด และมีเพียงหนึ่งเดียวเท่านั้น^{๕๐} เป็นต้น

ตำนานการสร้างพระธาตุพนม พระธาตุพนมนั้นสร้างตามตำนานอุรังคธาตุ กล่าวคือพระมหากัสสปเถระนำเอาพระธาตุส่วนที่เป็นกระดูกหน้าอกของพระพุทธเจ้ามาไว้ ณ กัปปนิคีรีหรือภูกำพรา (บริเวณที่ตั้งองค์พระธาตุปัจจุบัน) สมัยนั้นอยู่ในอาณาจักรโคตรบอง เจ้านครต่างๆ พากันช่วยสร้างอุปมุง (หรือสถูป) บรรจุพระบรมสารีริกธาตุไว้ บรรดาท้าวพระยาทั้ง ๕ นคร ได้รวมกันมาสร้าง มีรายนามดังต่อไปนี้

๑. พระยานันทสิน เจ้าเมืองโคตรตะบอง
๒. พระยาสุวรรณภิงคาร เจ้าเมืองหนองหารหลวง สกลนคร
๓. พระยาคำแดง เจ้าเมืองหนองหารน้อย กุมภวาปี อุดรธานี
๔. พระยาอินทปัฐ เจ้าเมืองอินทปัฐ กัมพูชา
๕. พระยาจุฬณีพรหมทัต เจ้าเมืองปะกัน (สิบสองจุไทย)

ธาตุพนมมีการบูรณต่อเนืองกันมาหลายยุคหลายสมัย ที่สำคัญยิ่งราชวงศ์ฝั่งลาวถือเป็นประเพณีสืบทอดกันมาทุกรัชกาล กษัตริย์องค์ใดครองราชย์องค์นั้นจะต้องบูรณะพระธาตุพนม

^{๕๐} สัมภาษณ์ ผศ.ชอบ ดีสวนโคก, ดีสวนโคก, อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, เมื่อวันที่ ๘ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓.

อิทธิพลของสถาปัตยกรรมสมัยล้านล้าน ที่มีอิทธิพลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของคนอีสาน และคนลาว ในปัจจุบันเป็น เช่น พระธาตุพนม พระธาตุหลวง พระธาตุศรีสองรัก เจดีย์วัดหนองแขวง จังหวัดขอนแก่น เจดีย์วัดผาน้ำน้อย จังหวัดร้อยเอ็ด ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่ป็นศูนย์รวมจิตใจและเป็นที่พักทางจิตใจของชาวพุทธอาน และชาวพุทธอีสานและชาวพุทธลาว ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบที่ ๔.๕ ประเพณีการห่มผ้าพระธาตุพนม^{๕๑}

๒) ประติมากรรม

ประติมากรรม ได้แก่สิ่งก่อสร้างประเภท อาคาร วิหาร โบสถ์ และเจดีย์ (พระธาตุ) เป็นต้น เป็นการสร้างขึ้นด้วยความคิดสร้างสรรค์ที่เกิดจากคติแนวคิด หรือความศรัทธาที่มีต่อพระพุทธศาสนา มีเป้าหมายหมายเพื่อการสักการบูชา และบำเพ็ญศาสนกิจ สถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของล้านช้างนั้นมีจำนวนมากมายทั้งที่อยู่ในประเทศ สปป. ลาว และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย

ประติมากรรมล้านช้างที่มีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของล้านช้างที่โดดเด่นคือประติมากรรมในรัชสมัยของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช แห่งอาณาจักรศรีสัตนาคนหุตล้านช้าง พระองค์ทรงเป็นกษัตริย์ที่เลื่อมในพระพุทธศาสนา มาก จึงได้ทรงบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม ทรงสร้างพระธาตุเจดีย์จำนวนมาก รวมถึงทรงมีดำริจะสร้างมหาจุฬาลอันยิ่งใหญ่ เพื่อดำรงไว้ซึ่ง

^{๕๑} ประเพณีการห่มผ้าพระธาตุพนม, แหล่งที่มา: <https://www.sanook.com/travel/1402397/>
สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๒

พระพุทธศาสนา นั่นคือการสร้างพระพุทธรูปนั่นเอง หลังจากที่พระองค์ทรงดำรงตนนั้นแล้ว ก็สร้าง ความปราบปลื้มให้กับพระราชธิดา และเหล่าพระบรมวงศานุวงศ์เป็นอันมาก พระราชธิดาทั้งสามซึ่ง ประกอบด้วย พระราชธิดาสุก พระราชธิดาเสริม พระราชธิดาใส ก็ทรงมีพระประสงค์จะสร้าง พระพุทธรูปเช่นกัน พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช จึงมีดำริให้สร้างพระพุทธรูปขึ้น ๔ องค์คือ ๑) พระองค์ ๒) เป็นพระพุทธรูปประจำสำหรับพระองค์เอง ๒) พระสุก เป็นพระพุทธรูปประจำพระราชธิดาองค์โต ๓) พระเสริม เป็นพระพุทธรูปประจำพระราชธิดาองค์กลาง และ ๔) พระใส เป็นพระพุทธรูปประจำ พระราชธิดาองค์เล็ก

พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช พระมหากษัตริย์ล้านช้าง พระองค์มีศรัทธาอย่างแรงกล้า ปรารถนาที่จะเป็นพระพุทธรูป จึงได้ตั้งความเพียร และการเสียสละอย่างสูง โดยการสร้างวัด สร้าง พระธาตุ หล่อพระพุทธรูป ทำบุญ บำเพ็ญเพียร รวมทั้งบูรณปฏิสังขรณ์ วัดวาอาราม เจดีย์ ทำนุบำรุง พระพุทธศาสนา ซึ่งปรัชญาการแนวคิด ความเชื่อในการสร้างพระพุทธรูปของคนล้านช้างที่อิทธิพลต่อ การสร้างพระพุทธรูปของคนอีสานและคนลาว ณ ปัจจุบันนี้ ซึ่งเราจะเห็นได้ว่าทุซนชั้นตั้งแต่ พระมหากษัตริย์ ผู้ปกครอง เศรษฐีหรือประชาชนทั่วไปก็จะมีจิตศรัทธาในการสร้างพระพุทธรูป ณ ปัจจุบัน นี้แต่ละวัดจึงมีพระพุทธรูปเป็นจำนวนมากที่เป็นเช่นนี้ก็เนื่องมาจากอิทธิพลความเชื่อของการสร้าง พระพุทธรูปที่มีมาตั้งแต่บรรพบุรุษล้านช้างโดยมีพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช และพระธิดาทั้ง ๓ พระองค์ ของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่มีจิตศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา จึงสร้างพระพุทธรูปไว้สักกระบูชา จึงมีอิทธิพลต่อชาวพุทธสองฝั่งโขง ที่ทำตามเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันนี้

ปฏิมากรรมล้านช้างที่อิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนอีสานและคนลาว คือ พระบาง พระม่าน ที่เมืองหลวงพระบาง พระแก้วมรกต พระเจ้าองค์โต ที่วัดองค์โต นครเวียงจันทน์ พระใสที่จังหวัด หนองคาย ซึ่งพระพุทธรูปเหล่านี้ เป็นที่เลื่อมใสและศรัทธาของคนสองฝั่งโขง และเป็นศูนย์รวมจิตใจ และที่พึ่งทางใจของคนสองไทยลาว ในแต่ละวันจะมีชาวพุทธไปสักกระบูชาอย่างไม่ขาด ซึ่งประชาชน คนไทยลาวถือว่า เป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมือง สามารถปกป้องบ้านเมืองให้อยู่รอดปลอดภัย และให้ความร่มเย็นแก่ประเทศชาติและปวงประชา ซึ่งเราจะสังเกตได้ว่า ในสมัยก่อนการตีเมือง และ หลังจากยึดเมืองได้แล้วสิ่งที่จะเป็นคุณค่าและนำมาด้วยก็คือพระพุทธรูป ในสมัยที่ประเทศไทยทำศึก สงครามกับพระเจ้าอนุวงศ์ที่นครเวียงจันทน์ ชาวลาวเอาพระพุทธรูปทั้ง ๔ องค์ คือพระเจ้าองค์โต พระ สุก พระเสริมและพระใส ไปซ่อนไว้ที่ถ้ำภูเขาควาย เพื่อไม่ให้คนไทยเอาพระพุทธรูปเหล่านี้ แต่ หลังจากที่ประเทศไทยปราบพระเจ้าอนุวงศ์ได้ ก็ไปนำเอาพระพุทธรูปจากภูเขาควายมายังประเทศ ไทย พระเจ้าองค์โตไม่สามารถที่จะยกได้ จึงไม่สามารถที่จะนำมายังไทยได้ จึงนำพระแก้วมรกต พระ สุก พระเสริมและพระใส มายังไทย แต่ปรากฏว่าพระสุกได้โจมหายไปในแม่น้ำโขงขณะที่ล่อแพข้าม มายังฝั่งไทย ที่เอามาได้เฉพาะพระแก้วมรกต พระเสริมและพระใส พระแก้วมรกตเอาไปประดิษฐานไว้

ที่วัดพระแก้ว กรุงเทพมหานคร พระเสริมประดิษฐานไว้ที่วัดประทุมคงคา กรุงเทพมหานคร พระใสเอาไปประดิษฐานไว้ที่วัดโพธิ์ชัย จังหวัดหนองคาย^{๕๒}

ในเทศกาลสงกรานต์ชาวอีสานและชาวลาวยังคงมีความเชื่อที่มั่นคงต่อพระพุทธศาสนาเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน เช่น ประเพณีสงกรานต์ การเล่นสงกรานต์ หรือการสาดน้ำสงกรานต์ อันดับแรกจะเริ่มจากการนำพระพุทธรูปมาสงกราน้ำ หลังจากนั้นก็จะเป็นการสงกราน้ำผู้หลักผู้ใหญ่ แล้วจึงจะเล่นน้ำหรือสาดน้ำกันตามประเพณี ปราภฏการณของการทำบุญสงกรานต์คือการเอาพระคู่บ้านคู่เมืองมาสงกราน้ำ โดยเฉพาะหลวงพ่พระใส ที่จังหวัดหนองคาย เป็นปราภฏการที่นำอัศจรรย์ มีคนจำนวนเป็นแสนคนที่มาจากทั่วสารทิศหลั่งไหลมาสงกราน้ำพระหลวงพ่พระใส ดังภาพ

ภาพประกอบที่ ๔.๖ อิทธิพลของหลวงพ่พระใสต่อวิถีชีวิตของคนอีสานและคนลาว^{๕๓}

๓) จิตรกรรมฝาผนัง

จิตรกรรมฝาผนังล้านช้าง เป็นภาพวาดระบายสีบนพื้นแผ่นฝาผนังโบสถ์ วิหาร สิม หอไตร เป็นภาพลายเส้น สี เป็นองค์ประกอบสำคัญ ส่วนผู้สร้างงานจิตรกรรมนั้นเรียกว่า ช่างเขียนหรือจิตรกร ภาพจิตรกรรมฝาผนังที่เป็นศิลปะล้านช้าง ที่มีอิทธิพลต่อวงการศิลปะปัจจุบัน ซึ่งแบ่งออกเป็น ๔ กลุ่ม คือ ๑) ภาพวาดเกี่ยวกับพุทธประวัติ เช่น ตอนผจญมาร การตรัสรู้ โปรดปัญจวัคคีย์ทั้งห้า เป็นต้น ๒) ภาพวาดเกี่ยวกับชาดกต่างๆ เช่น สุวรรณสาม เตมิไ้ พระเวสสันดรชาดก เป็นต้น ๓) ภาพวาดเรื่อง

^{๕๒} สัมภาษณ์ พระมหาบุญจัน จนทสิทธิ, วัดพระเจ้าองค์โต เมื่อวันที่ ๒๘ เมษายน ๒๕๖๒

^{๕๓} อิทธิพลของหลวงพ่พระใสต่อวิถีชีวิตของคนอีสานและคนลาว, แหล่งที่มา:

<https://www.google.com/search?q=%E0%B8%AA% สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๒>

วรรณกรรม เช่น สีนไชย พญาแถน พระลักษมณ์พระราม เป็นต้น ๔) ภาพกิจกรรมเกี่ยวกับวิถีชีวิตหรือการดำเนินชีวิตของคนล้านช้าง เช่น การแต่งกาย การดำรงชีพ เป็นต้น

คนล้านช้างจะบันทึกประวัติศาสตร์ เกี่ยวกับปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตผ่านภาพกิจกรรมฝาผนัง และภาพกิจกรรมฝาผนังยังใช้สำหรับการเผยแพร่พระพุทธศาสนา เป็นสื่อการสอนที่มีประสิทธิภาพมากอย่างหนึ่งในสมัยอาณาจักรล้านช้าง อาจจะเป็นภาพพุทธประวัติ ภาพชาดก ภาพนรก ภาพสวรรค์คือคนทำกรรมชั่วเมื่อตายไปก็จะได้รับผลกรรมที่ตนเองกระทำเอาไว้ เช่น การประหลูตผิดในกาม เมื่อตายไปจะตกนรก โดยได้รับผลกรรมคือให้ป็นต้นจิวหนาม คนที่ดื่มสุราเมื่อตายไปจะตกนรก ยมพยาลก็จะเอาน้ำร้อนกรอกปาก เป็นต้น เมื่อคนเมื่อเห็นภาพก็เกิดความหวาดกลัว ไม่กล้าทำบาป เป็นต้น ส่วนบุคคลใดทำความดีตายไปก็จะได้ไปสวรรค์อยู่วิมารทิพย์ มีผู้ชายก็จะได้เป็นเทพบุตร ส่วนผู้หญิงก็จะได้เป็นเทพธิดา มีบริวารรอบรอบ เสวยวิมุตสุขอยู่บนสวรรค์ตราบนานหมื่นปี ดังนั้น ภาพกิจกรรมฝาผนังจึงเป็นสื่อการสอนที่ดีในยุคล้านช้าง และภาพกิจกรรมฝาผนังของคนล้านช้าง ยังได้รับความนิยมเรื่องมาจนถึงปัจจุบันนี้

ภาพกิจกรรมฝาผนังที่มีอิทธิพลต่อกิจกรรมฝาผนังของคนอีสานและคนลาว ถ้าเราไปดูภาพกิจกรรมฝาผนังในปัจจุบันแล้ว ส่วนมากจะเป็นเรื่องราวพระเวสสันดร พระเวสสันดรจะอิทธิต่อวิถีชีวิตของคนอีสานและคนลาว เพราะเป็นหนึ่งในประเพณี สิบสองเดือน คือพอถึงเดือนสี่จะมีการทำบุญพระเวส และมีการมหาชาติพระเวสสันดรชาดก และคนอีสานและคนลาวยังเชื่อว่าถ้าใครได้ฟังเทศพระเวสสันดรชาดก จนครบทุกกัณฑ์ เมื่อตายไปแล้วจะได้ไปสู่สุคติสุข

ภาพประกอบที่ ๔.๗ การเทศมหาชาติพระเวสสันดรชาดก ของคนอีสาน^{๕๔}

^{๕๔} การเทศมหาชาติพระเวสสันดรชาดกของคนอีสาน, แหล่งที่มา:<https://www.google.com/search?q=%E0%B8%81% สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๒>

ทางด้านวัฒนธรรมนั้นยังมีความหลากหลายและงดงามไม่แพ้ชาติใดทั้งสิ้น แต่เนื่องจากว่าวัฒนธรรมล้านช้างมีความหลากหลายและกว้างขวางครอบคลุมถึงทุกสิ่งที่เกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของชาวล้านช้าง ผู้วิจัยจึงใคร่กำหนดวิเคราะห์วัฒนธรรมล้านช้าง ๔ ด้าน คือ วัฒนธรรมทางวัตถุ วัฒนธรรมทางคติธรรม วัฒนธรรมทางเนติธรรม และวัฒนธรรมทางสังคม ดังนี้

๑. วัฒนธรรมทางวัตถุ (Material culture)

วัฒนธรรมทางวัตถุ หมายถึง ลักษณะเครื่องใช้ที่เป็นวัตถุ ซึ่งเป็นการสร้างสรรค์ในลักษณะเป็นงานฝีมือ อันสื่อแสดงถึงความฉลาดแห่งภูมิปัญญา และการพัฒนาของชาวล้านช้าง ซึ่งมีความหมายต่อชีวิต สิ่งแวดล้อม และธรรมชาติของชาวล้านช้างเอง^{๕๗} วัฒนธรรมทางวัตถุที่เป็นของชาวล้านช้างนั้นมีความหลากหลาย และกว้างขวาง ซึ่งสามารถแบ่งออกได้หลายประเภท เช่น เครื่องแต่งกายและการแต่งกาย การงานและลักษณะของการประกอบอาชีพ ที่อยู่อาศัยและเครื่องใช้ ศิลปวัตถุและศาสนสถานต่างๆ สถาปัตยกรรม ปติมากรรม จิตรกรรม วรรณกรรม และอาหารการกิน เป็นต้น ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำวัฒนธรรมทางวัตถุบางประเภทมาศึกษาวิเคราะห์ ดังนี้

(๑) เครื่องแต่งกายและการแต่งกาย

คนล้านช้างโดยทั่วไปมักจะใช้ชีวิตอยู่อย่างเรียบง่าย ไม่เน้นความหรูหรา เวลาทานอาหารก็มักจะนั่งทานกับพื้น ไม่มีโต๊ะอาหารทานเหมือนในปัจจุบัน เวลานอนก็นอนกับพื้น เครื่องปลูกดก็มีเสื่อ (สาด) กับที่นอน (เสื่อ) แล้วก็หมอนใบ เมื่อเป็นเช่นนี้จึงทำให้การใช้เครื่องแต่งกายมีลักษณะธรรมดาไปด้วย^{๕๘} โดยเฉพาะอย่างยิ่งตามชนบททั่วไป จะพบว่า ชาวลาว และคนในภาคอีสานของไทยส่วนใหญ่จะมีชุดแต่งกายอยู่ ๓ ชุด คือ ชุดทำงาน ชุดอยู่กับบ้าน และชุดไปทำบุญ เช่น การไปทำบุญที่วัดต้องใส่ชุดใหม่ดูสะอาด เพราะตามหลักพระพุทธศาสนา การทำบุญที่ได้บุญมากต้องมีความสะอาดทั้งกายและใจ

^{๕๗} อ่างแก้ว, อุดม บัณฑิต, วัฒนธรรมอีสาน, หน้า ๓๔.

^{๕๘} สัมภาษณ์ นายสิทธิพล เวียงธรรม, อดีตนักวิชาการวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดมหาสารคาม, เมื่อวันที่ ๑๐ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๒.

ภาพประกอบที่ ๔.๑๐ การแต่งกายของคนล้านช้าง^{๕๙}

(๒) ที่อยู่อาศัยและเครื่องใช้

ที่อยู่อาศัย หรือบ้านเรือนของคนล้านช้างเดิมนั้นเป็นบ้านชั้นเดียว ใต้ถุนสูง หลังคาชะลูด สูงแบบบ้านทรงไทย มุงด้วยดินขอ หรือไฟหญ้าตามแต่ฐานะ ไม่นิยมทำเพดาน ผังบ้านทำด้วยไม้ แก่น เรียกว่า เอือนแอมแป้น หรือทำด้วยไม้ไผ่สาน เรียกว่า เอือนแอมฝา คนที่มีฐานะดีก็มักจะมีเอือนแอมแป้น ส่วนคนที่มีฐานะยากจนก็มีเอือนแอมฝา ดังนั้นวัสดุก่อสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยเป็นการบ่งบอกถึงฐานะของครอบครัวนั้นๆ โดยทั่วไปบ้านเรือนของชาวล้านช้างจะทำเป็น ๓ ตอน คือ เอือนใหญ่ มีไว้สำหรับนอน เอือนน้อย มีไว้สำหรับพักผ่อน สรงสรรค์และรับประทานอาหาร และนอกชาน และเอือนครัว มีไว้พักสิ่งของและปรุงอาหาร ที่นอกชานจะมีเรือนเล็กๆ ยกพื้นสูงสำหรับไว้โองน้ำกิน เรียกว่า ฮ้านแอ่งน้ำ ส่วนข้างล่างตรงนอกชานจะมีหม้อสำหรับใช้ เช่น หมอม กระเทียม ผักแป้น แมงลัก ผักแพรว ข่า บางแห่งนิยมปลูกดอกไม้ที่หอมๆ เช่น ดอกสะเลเต (มหาหงส์) ไว้ตามชานบ้าน ทั่วๆ ไป บ้านเรือนของคนล้านช้างจะไม่นิยมกันเป็นสัดส่วนเช่นปัจจุบัน พ่อแม่ลูกหลานจะนอนร่วมกันในห้องโถงใหญ่ในเรือนใหญ่ สิ่งของที่กันก็เป็นตู้ใส่ของเท่านั้น จะมีการกันห้องเป็นพิเศษก็ต่อเมื่อลูกสาวจะแต่งงานซึ่งจะกันไว้มุมใดมุมหนึ่งของห้อง เรียกว่า ส่วม ซึ่งคนล้านช้างหรือคนอีสานจะออก

^{๕๙} การแต่งกายของคนล้านช้าง, แหล่งที่มา: [https://www.google.com/search?q=%E0%B8%](https://www.google.com/search?q=%E0%B8% สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๒)

การที่คนล้านช้างนิยมสร้างบ้านใต้ถุนสูงนั้น อาจจะเป็นเนื่องจากสาเหตุ ๒ ประการคือ ต้องการได้พักผ่อนใต้ถุนบ้าน และไว้ผู้สัตว์เลี้ยง เช่น ควาย วัว รวมถึงสัตว์เลี้ยงต่างๆ เช่น เป็ด ไก่ และสุนัข เป็นต้น ในบริเวณบ้านโดยส่วนมากเป็นด้านหลัง หรือด้านข้างจะนิยมสร้างฉางข้าว ซึ่งคนในภาคอีสานเรียกว่า เล้าข้าว แล้วต่อเป็นเพิงออกมาสักประมาณ ๕-๖ เมตร ใต้เพิงจะเป็นคกกระเดื่อง หรือที่เรียกว่า คคมอง สำหรับไว้ตำข้าว เพราะสมัยก่อนไม่มีโรงสีข้าว เมื่อตำเสร็จแล้วก็เอามาผัดแล้วร่อน ก็จะได้ข้าวสารที่สวยงาม ที่เหลือเป็นกากข้าว รำ และข้าวปลายก็นำไปเลี้ยงสัตว์ เช่น หมู เป็ด ไก่ เป็นต้น ที่คนล้านช้างนิยมเลี้ยงกันเป็นอาหาร ในส่วนของฉางข้าว หรือ เล้าข้าว นี้ถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญของคนล้านช้าง ซึ่งถือว่าเป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านดั้งเดิมของคนทั้งในประเทศลาว และภาคอีสานของไทย ปัจจุบันก็ยังให้เห็นตามบ้านเรือนของคนในยุคปัจจุบัน ซึ่งก็ถือได้ว่ามีความคงทนต่อความเปลี่ยนแปลง และกระแสคลื่นแห่งวัฒนธรรมอื่นๆ ที่ถาโถมเข้ามา ในอดีตเคยเป็นรูปแบบอย่างไร ปัจจุบันก็ยังคงเหมือนเดิม ไม่มีเปลี่ยน เพียงแต่ฉางข้าว หรือเล้าข้าวจะมีกันใช้น้อยลงเท่านั้นเอง เพราะความเปลี่ยนแปลงของสังคมที่มีการปรับตัวไปตามความเจริญที่เกิดจากเทคโนโลยีใหม่ๆ

๒. วัฒนธรรมทางคตินิยม (Moral culture)

วัฒนธรรมทางคตินิยม หมายถึง อะไรก็ตามที่ถือเป็นคติในการดำรงชีวิต ซึ่งอาจจะได้มาจากสุภาษิต คำคม คำสั่งสอน ฎีกาสุภาษิต คติเรื่องความเชื่อต่างๆ หรือแม้แต่คตินิยมต่างๆ ที่ได้มาจากวรรณกรรมทั้งแบบปากเปล่าหรือลายลักษณ์ รวมไปถึงหลักในการดำรงชีวิตของมนุษย์ในด้านศีลธรรม จิตใจ ซึ่งเป็นการส่งเสริม ปรับปรุง พัฒนา เจตคติ (ทัศนคติ) ค่านิยม ความศรัทธาเริ่มตลอดจนการแก้ปัญหาในด้านต่างๆ ให้ดีขึ้น^{๖๔} ซึ่งในส่วนของงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ถึงวัฒนธรรมทางคตินิยมของชาวล้านช้างในส่วนที่ว่าด้วยคติความเชื่อ ดังนี้

๑) คตินิยมเกี่ยวกับความเชื่อ

คตินิยมเกี่ยวกับความเชื่อของชาวล้านช้างนั้นมีมากมายและแปลกๆ ความเชื่อเหล่านั้นถือได้ว่าเป็นแนวทางหรือคติของการดำเนินชีวิต อย่างเช่นความเชื่อเรื่อง นาคเล่นน้ำ พญาแถน ตาแฮก วันแอกนา ปู่ตา เกิด-ตาย ศาสนา อาวุโสและบรรพบุรุษ ผีสงและเทวดา โชคกลาง และถาถาอาคม^{๖๕} เป็นต้น ความเชื่อเหล่านี้ได้กลายเป็นวิถีชีวิตคู่กับคนล้านช้างมานานและได้สืบทอดมาให้เห็นในยุคปัจจุบัน ซึ่งผู้วิจัยใคร่จะนำคติความเชื่อบางอย่างที่กลายเป็นวัฒนธรรมทางคตินิยมของชาวล้านช้างมาศึกษาวิเคราะห์ ดังนี้^{๖๖}

^{๖๔} สมชัย ใจดี, ยรรยง ศรีวิริยาภรณ์, ประเพณี และวัฒนธรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๗), หน้า ๓๑.

^{๖๕} สัมภาษณ์ พระครูประภักดิ์จันทโชติ, เจ้าอาวาสวัดศรีจันทร์, เมื่อวันที่ ๗ เดือน พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๒.

^{๖๖} อ่างแล้ว, อุดม บัวศรี, วัฒนธรรมอีสาน, หน้า ๖๒-๖๓.

ก. ความเชื่อเรื่องนาคเล่นน้ำ คนล้านช้างมีความเชื่อสืบทอดมาจนถึงปัจจุบันว่า ปีใดฝนจะดีหรือไม่ดีขึ้นอยู่กับนาคในน้ำ คำว่า “นาคในน้ำ” หมายถึงคติความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องพญาแถน ที่เป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมทางน้ำชนิดหนึ่ง ซึ่งคนล้านช้างโบราณสอนกันมาว่า ฝนตกเพราะนาคเล่นน้ำที่สระอโนดาต ปีใดนาคเล่นน้ำคู่ฝนจะไม่ดี ปีใดนาคเล่นน้ำคี่ ฝนจะดี และมีคติสอนกันอีกว่า ถ้ารู้ว่านาคเล่นน้ำคู่หรือคี่ก็ให้ชาวบ้านปักดำนาตามความเชื่อนั้น ส่วนน้ำจะเล่นน้ำก็ตัวนั้นก็ให้ตรวจสอบดูตามปฏิทินหลวงซึ่งจะบอกไว้ทุกปี

ข. ความเชื่อเรื่องพญาแถน นอกจากความเชื่อเรื่องนาคเล่นน้ำแล้ว ชาวล้านช้างยังเชื่อว่าพญาแถนเป็นผู้มีอิทธิพลในการให้ฝนตก จึงพากันทำบุญใหญ่ นั่นคือบุญบั้งไฟเพื่อถวายแถน หรือถวายแถน แต่ในคติความเชื่อเรื่องพญาแถนคนคากกล่าววาทองสัญญาพญาแถน ถ้าไม่ทำบั้งไฟถวายแถนฝนจะไม่ตกต้องตามฤดูกาล ชาวล้านช้างจึงต้องทำบุญบั้งไฟถวายแถน ซึ่งปัจจุบันถือว่าเป็นงานมหกรรมประจำปีของชาวอีสาน และชาวลาวเลยที่เดียว

ค. ความเชื่อเรื่องตาแฮก ชาวล้านช้างมีความเชื่อว่า การแรกนาถือว่าเป็นเรื่องสำคัญ ถ้าไม่แรกนาแล้วข้าวจะไม่งาม จะมีอันเป็นไปอย่างอื่นในทางที่ไม่ดีงาม ดังนั้นก่อนจะลงมือทำนาจริง จึงมีการแรกนาโดยนำไถไปไถนาสัก ๑ รอบ แล้วจึงเลี้ยงตาแฮก คือนาตาแฮก ซึ่งปกติจะมีการเลี้ยงไก่ต้ม ข้าวปลาอาหารพร้อมกับนำกล้ามาปักดำ นาตาแฮกจำนวน ๘ ต้น หรือ ๘ กิโลกรัม การที่จะดูข้าวในนาว่าจะดีหรือไม่ดีให้พิจารณาดูที่ข้าวในนาตาแฮกนี้เป็นตัวอย่าง นาตาแฮกจึงถูกรักษาโดยการล้อมไว้อย่างดี ทั้งนี้เพื่อไม่ให้วัวควายเข้าไปกินข้าวในนาตาแฮก และไม่ให้นอนหรือแมลงอื่นๆ เข้าไปกินได้ ทั้งนี้เพราะชาวล้านช้างมีความเชื่อว่าถ้าในนาตาแฮกถูกทำลายอาจมีผลต่ออานข้าวทั้งหมดที่เจ้าของนาปลูกไว้นั่นเอง

ง. ความเชื่อเรื่องปู่ตา ชาวล้านช้างมีความเชื่อว่า ป่าไม้ยืนต้นจะมีวิญญาณ หรือเทวดาอาศัยอยู่ ดังนั้นชาวบ้านจึงนิยมตั้งศาลเพียงตาไว้ที่มีป่าไม้ซึ่งไม่ไกลจากหมู่บ้านมากนัก เรียกว่า “ตูปู่ตา” ปู่ตามเป็นวิญญาณหรือผีประจำหมู่บ้าน มีอิทธิพลในกาดูแลสุขทุกข์ของชาวบ้าน แม้กระทั่งสามารถตามรักษาลูกหลานชาวบ้านในการรบทัพจับศึก ผู้ที่เป็นตัวเชื่อมระหว่างปู่ตากับชาวบ้านเรียกว่า “เฒ่าจ้ำ” ทุกครั้งที่ชาวบ้านจะทำอะไรก็ตาม มักจะเกรงใจปู่ตาม เช่น ไม่ล่วงเกิน ไม่ดูหมิ่น จะทำบุญบ้าน หรือบุญประจำปีก็ต้องทำพิธีเพื่อปรึกษาปู่ตาก่อน หรือถ้าบางปีปู่ตาไม่อนุญาตหรือจะมีเหตุขัดข้องชาวบ้านก็อาจต้องงดจัดงานก็ได้ หรือแม้จะจุดบั้งไฟก็ต้องกล่าวบอกปู่ตาก่อน หนึ่งปีจะมีการจัดงานบุญใหญ่ก็ต้องมีการเลี้ยงปู่ตาสัก ๑ ครั้งด้วยเช่นกัน โดยถือคติความเชื่อที่ว่า “บ่อนเข็ดให้ยำ บ่อนชะล่าให้ยำ”^{๖๗} หมายความว่าที่ตรงไหนมีเจ้าที่แรงให้ยำเกรง ตรงไหนห้ามก็ให้รู้จักกลัว

^{๖๗} สัมภาษณ์ พ่อทิน ทองปั้น, ปราชัญญ์ชาวบ้าน) บ้านหนองแขง ตำบลसानตม อำเภอกุเวร จังหวัดเลย, เมื่อวันที่ ๖ เดือน พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๒.

จ. ความเชื่อเรื่องผู้อาวุโสและบรรพบุรุษ ชาวล้านช้างจะมีการนับถือผู้อาวุโสในรูปของเจ้าโคตร ซึ่งเจ้าโคตรนี้คือญาติผู้ใหญ่ เมื่อมีการเจ็บไข้ได้ป่วยก็ดี เกิดการขัดแย้งกันในครอบครัวก็ดี จะต้องมีการเรียนญาติผู้ใหญ่ทั้ง ๒ ฝ่ายมาเป็นคนจัดการ หรือไกล่เกลี่ยให้คืนดีกัน หรือปฏิบัติการต่างๆ ให้เป็นที่ยุติเรื่องราวกัน แม้กรณีแบ่งมรดก เจ้าโคตรก็เข้ามามีบทบาทมากกว่ากฎหมายมรดกของบ้านเมืองเสียอีก ซึ่งจะเห็นได้ว่า บางหมู่บ้านในภาคอีสานของไทย หรือแม้ในประเทศลาวก็ยังมีผู้อาวุโสประจำหมู่บ้านในการตัดสินปัญหาให้กับชาวบ้านอยู่ วัฒนธรรมความเชื่ออีกอย่างหนึ่งชาวล้านช้างคือการนับถือบรรพบุรุษในรูปของผี เช่น ผีเชื้อ หรือผีปู่ย่าตายาย ดังจะเห็นได้ว่า บางหมู่บ้านเมื่อมีใครเจ็บป่วยใครไร้สาเหตุ ญาติพี่น้องมักจะเชื่อว่าผีปู่ย่าตายายมาทำให้เป็นไปต่างๆ เพราะไม่พอใจในการกระทำของคนป่วย จึงมักจะพากันแต่งดอกไม้ธูปเทียนขอขมากรรมกับผีบรรพบุรุษเหล่านั้นขออย่าได้มาทำอันตรายใดๆ ให้กับลูกหลานเลย แล้วสัญญาว่าจะจัดการสังเวทให้ เช่น ให้เปิดไถ่ ๕ ตัว หรือหัวหมู ๕ หัว เป็นต้น

ฉ. ความเชื่อเรื่องโชคลาง ดินแดนที่เรียกว่าล้านช้างนี้ เป็นดินแดนที่มีความเชื่อที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อเรื่องผี พราหมณ์ และพุทธศาสนา ซึ่งความเชื่อเหล่านี้นำมาสู่ขั้นตอนของการทำพิธีกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งครรลองแห่งวิถีชีวิตของชาวล้านช้างนั้นจะเป็นแบบถ่ายทอดกันมาเป็นมรดกทางสังคม ซึ่งยากที่ใครจะมาลบล้างได้ง่ายๆ ท่ามกลางวิทยาศาสตร์ และวิทยาการสมัยใหม่เช่นปัจจุบัน ชาวล้านช้างเดิม ซึ่งปัจจุบันก็คือชาวอีสาน และชาวลาวก็ยังคงมีความเชื่อในสิ่งลึกลับ โดยเฉพาะในเรื่องของโชคลางอยู่ ดังจะเห็นได้ว่า เมื่อเวลาจะทำการงานสิ่งใดก็มักจะถือวันดีคืนดี จึงจะเริ่มลงมือจัดการ เช่น จะปลูกบ้าน แปลงเฮือน จะกินดอง จะไปทำมาค้าขาย จะทำอะไรทำนา ก็มักจะมีการทำพิธีสูตรขวัญหรือสู่ขวัญ พราหมณ์ผู้สวดจึงมักจะขึ้นต้นด้วยคำว่า “ศรีศรีมีอันนี้เป็นมือสันทวันดี วันดีถืออมุตโชค.....” เป็นต้น เพราะเชื่อกันว่าเป็น “มือสันทวันดี” จะเห็นได้ว่า การเชื่อในเรื่องของโชคลางนั้น เป็นเรื่องของการถือเคล็ด ถือดวง หรือถือฤกษ์ ซึ่งความเชื่อในเรื่องนี้ได้สืบทอดจนถึงปัจจุบัน

ที่กล่าวมานี้ ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมความเชื่อ หรือคติความเชื่อของชาวล้านช้างเท่านั้น ที่ผู้วิจัยยังไม่ได้กล่าวถึงยังมีอีกมาก เช่น วัฒนธรรมความเชื่อเรื่องการถือทิศทาง คาถาอาคม และคติธรรมเกี่ยวกับคำสั่งสอนต่างๆ อันมีผลผูกพัน เป็นต้น ซึ่งคติธรรมเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นมรดกของชาวล้านช้าง แล้วมีการสืบทอดให้คนรุ่นหลังสืบทอดกันมาเรื่อยๆ จนถึงปัจจุบัน ส่วนมากผู้ที่ทำหน้าที่สืบทอดได้ดีมักจะเป็นผู้ที่เคยบวชเรียนเขียนอ่านมาก่อน ซึ่งคนเหล่านี้ในสังคมล้านช้าง หรือแม้แต่ในสังคมปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นที่ สปป.ลาว หรือภาคอีสานของไทย ก็ยังคงมีความเชื่อและให้การยอมรับอยู่ว่า เป็นผู้ที่มีคุณธรรมเป็นที่เชื่อถือ เพราะได้ศึกษาหาความรู้ต่างๆ จากหนังสือผูก หรือหนังสือใบลานจนแตกฉาน หมอสูตรขวัญ หมอธรรม และผู้เฒ่าหรือผู้อาวุโส ที่เรียกกันในภาษาล้าน

ข้างว่าเจ้าโคตร ก็มักจะเป็นคนที่มีศักดิ์เป็นทิด จารย์จารย์ชาจารย์ครู และจันท่าน มาก่อนเกือบทั้งนั้น

๓. วัฒนธรรมทางเนติธรรม (Legal culture)

วัฒนธรรมทางเนติธรรม หมายถึง วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับกฎระเบียบของสังคม หรืออาจโยนไปไปถึงสิทธิหน้าที่ของแต่ละบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับตัวตนอยู่กับสังคม ซึ่งทุกคนมีสิทธิและหน้าที่ตามระบอบรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญทุกฉบับจะต้องระบุไว้เสมอว่า บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน การจำกัดสิทธิและเสรีภาพอันเป็นการฝ่าฝืนเจตนารมณ์ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญจะกระทำมิได้ สิทธิต่างๆ ดังกล่าวแล้วก็มี สิทธิทางการเมือง สิทธิในการนับถือศาสนา สิทธิในร่างกาย สิทธิในการร้องทุกข์ สิทธิในการพูดการเขียน และสิทธิในการแสวงหาความรู้^{๖๘} เป็นต้น วัฒนธรรมทางเนติธรรมนี้ จะมีความเกี่ยวข้องกับคนล้านช้างก็ตรงที่ว่า นอกจากคนล้านช้างจะปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมืองที่มีอยู่ในขณะนั้นแล้ว ยังมีการปฏิบัติตามกฎหมายหมู่คณะอีกด้วย กฎที่ว่านั้นได้แก่ กฎทางสังคม จารีต และประเพณีที่เคยยึดถือกันมาเป็นเวลานานจากบรรพบุรุษสู่ลูกหลาน กฎหมู่เหล่านี้แทนที่จะเป็นการสวนทางกับกฎหมายบ้านเมือง แต่ยังเป็น การช่วยกฎหมายบ้านเมืองให้คนในสังคมล้านช้างเกิดความเข้าใจกันไม่บาดหมางกันในหมู่คณะอีกด้วย^{๖๙} กฎหมู่ที่ว่านี้ไม่ได้มีบัญญัติไว้ในกฎหมายบ้านเมือง แต่ทุกคนพร้อมใจกันปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดและต่อเนื่อง

เพื่อที่จะให้การวิเคราะห์ในเรื่องของวัฒนธรรมทางเนติธรรมล้านช้างชัดเจนขึ้น ผู้วิจัยใคร่ นำเสนอบทวิเคราะห์ โดยแบ่งวัฒนธรรมทางเนติธรรมออกเป็น ๒ ประเภทคือ เนติธรรมแบบจารีตของล้านช้าง และ เนติธรรมแบบกฎหมายล้านช้าง ดังนี้

๑) เนติธรรมแบบจารีตของล้านช้าง

เนติธรรมแบบจารีตของล้านช้างนี้ ถือว่าเป็นวัฒนธรรมทางเนติธรรมอีกรูปแบบหนึ่งที่มีอยู่ในสังคมล้านช้างมานาน หรือที่เรียกว่า “กฎหมายหมู่คณะ” ตามที่กล่าวแล้วข้างต้น ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอวิเคราะห์โดยสังเขป ดังนี้

(๑) กฎการเคารพซึ่งกันและกันตามลำดับอาวุโส แม้ในปัจจุบันจะสังเกตได้ว่า คนในภาคอีสาน และชาวลาวยังมีคนที่มีอาวุโสในหมู่บ้าน และผู้อาวุโสเหล่านี้จะได้รับความยำเกรงจากลูกบ้านเสมอ ผู้ใดไม่เชื่อฟังผู้นั้นจะถูกตำหนิ และกล่าวโทษว่าเป็นคนไม่ดี โดยเฉพาะถ้าหากผู้อาวุโสเคยผ่านการบวชเรียนมาแล้วเป็นอย่างดีก็ยิ่งจะได้รับการเคารพนับถือเพิ่มขึ้นอีกเป็นทวีคูณ จึงเห็นได้

^{๖๘} อ่างแล้ว, อุดม บัณฑิต, วัฒนธรรมอีสาน, หน้า ๙๗.

^{๖๙} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.บุรินทร์ ภูสกุล, อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านการเมืองการปกครอง ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตล้านช้าง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๒.

ว่า ในภาคอีสานโดยทั่วไปจึงเกิดระบบ “เจ้าโคตร” ขึ้นในแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งเจ้าโคตรนี้คือผู้อาวุโสของแต่ละสกุล หรือแต่ละกลุ่มของวงศ์ตระกูลชาติ เมื่อเกิดการผิดข้อห้ามใจกันขึ้นของบุคคลผู้เกี่ยวข้องในสกุลทั้งสอง จึงมีการพูดเจรจากันตกลงว่าใครผิดใครถูก และจะให้ใครมาขอขมาลาโทษ หรือภาษาของคนล้านช้างที่ใช้กันมาจนถึงปัจจุบัน เรียกว่า “อ่อนยอม”^{๗๐} แล้วก็ปรับไหมใส่โทษ เรื่องอย่างนี้จะไม่มีการฟ้องร้องกันแต่ประการใด การตัดสินของเจ้าโคตรถือว่าเป็นการยุติ ทุกคนก็ยินยอมรับระบบนี้ ซึ่งก็นับว่าเป็นรูปแบบของวัฒนธรรมทางเนติธรรมของคนล้านช้างอีกแบบหนึ่ง

(๒) **ฮีตสิบสอง** บรรดากฎต่างๆ ของชาวล้านช้างที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ดูเหมือนว่าจะจะเป็นระบบฮีตสิบสองจะเป็นกฎที่ทุกคนรู้จักและปฏิบัติตามกันมาอย่างไม่ขาดสาย ถึงแม้ว่าบางกฎจะถูกเลื่อนไปบ้างแล้ว แต่กฏสิบสองยังคงดำเนินต่อไปเรื่อยๆ คู่กับความเจริญของพระพุทธศาสนา ซึ่งกฏสิบสองนี้ได้สร้างความภูมิใจให้กับคนอีสานและชาวลาวเป็นอย่างมาก จนทั้งมีคำพูดของคนอีสานเคยพูดติดปากกันมาว่า “การกระทำทุกอย่างให้เป็นไปตามฮีตสิบสองและคองสิบสี่” จึงจะเจริญงอกงามประกอบอาชีพรุ่งเรือง ทำอะไรอย่าให้ผิดฮีต”^{๗๑} นี้ก็ถือว่าเป็นกฏทางเนติธรรมที่มีการปฏิบัติสืบต่อเนื่องมาตราบเท่าปัจจุบัน ซึ่งรายละเอียดของฮีตสิบสองนั้น ผู้วิจัยจะได้ศึกษาวิเคราะห์ในหัวข้อของประเพณีล้านช้างต่อไป

เนติธรรมแบบจารีตนี้ เป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับศีลธรรม และสวัสดิภาพของสังคมส่วนรวมที่มีวัฒนธรรมเชิงบังคับให้กระทำตามระเบียบของสังคม แต่ถ้าไม่กระทำถือว่าผิดกฎหมาย หรือหลักศีลธรรม หรือผิดจารีตประเพณีของสังคมล้านช้างในสมัยนั้น เช่น ผู้ที่เป็นลูกควรถูกตักเตือนเวลาที่ต่อพ่อแม่ หรือผู้ปกครอง ใครออกตักเตือนหรือทำให้ท่านเหล่านั้นเดือดร้อนอย่างใดอย่างหนึ่งจะถูกประณามจากสังคม หรือถ้าหนักกว่านั้นก็ถูกสาปแช่งจากคนทั่วไป นักเรียนควรให้ความเคารพแก่ครูอาจารย์ที่ได้อบรมสั่งสอน ไม่ดูหมิ่น หรือแม้แต่จารีตบางอย่างของคนล้านช้างเกี่ยวกับพระสงฆ์ เช่น เมื่อพระสงฆ์รูปใด ส่วนมากเป็นประธานสงฆ์ หรือเป็นเจ้าอาวาส ได้สร้างศาสนสถานใหญ่โต อย่างเช่น อุโบสถ ศาลา หรือพระธาตุเจดีย์ เป็นต้น เมื่อสร้างเสร็จแล้วประธานสงฆ์จะต้องไปจำพรรษา ณ ที่อื่นที่ไม่ใช่วัดของตนเอง ถ้าไม่ปฏิบัติตามจารีตโบราณนี้แล้ว อาจจะมีอันเป็นไปอย่างใดอย่างหนึ่งในทางที่ไม่ดีงามกับตัวเอง อย่างไรก็ตาม สิ่งที่เราเรียกว่าจารีตในสังคมสมัยก่อนอาจไม่สอดคล้องกับสังคมสมัยปัจจุบันซึ่งได้เปลี่ยนไปตามสภาพของสังคมเพื่อความเหมาะสม เช่น จารีตบางที่เมื่อก่อนเห็นว่าดี เช่น ผู้หญิงควรอยู่บ้าน (อยู่เข้าเฝ้าเรือน) แต่เดี๋ยวนี้ผู้หญิงออกไปทำงานนอกบ้านเสียเป็นส่วนมากเคียงบ่าเคียง

^{๗๐} สัมภาษณ์ ผศ.ชอบ ดีสวนโคก, ผศ.ชอบ ดีสวนโคก, อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, เมื่อวันที่ ๘ เดือน มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๒

^{๗๑} สัมภาษณ์ รศ.อุดม บัวศรี, อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านปรัชญา ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, เมื่อวันที่ ๒ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๒.

ไหลกับผู้ชายจนดูเป็นของธรรมดาไปสำหรับยุคปัจจุบันนี้ ซึ่งก็ได้กลายเป็นจารีตที่นิยมทำกันในยุคปัจจุบันไป นี่แสดงให้เห็นว่า จารีตหรือขนบธรรมเนียมต่างๆ นั้น สามารถเปลี่ยนแปลงไปตามความเหมาะสมกับสภาพของสังคมในแต่ละสมัยอย่างไม่หยุดยั้ง แต่จารีตดั้งเดิมอย่างเช่นจารีตของคนล้านช้างก็เป็นพื้นฐานสืบต่อและต่อยอดให้กับสังคมในยุคปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

๒) เนติธรรมแบบกฎหมายล้านช้าง

ในด้านตัวบทกฎหมายจริงๆ ของคนล้านช้างนั้น มีปราชญ์ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ล้านช้างสันนิษฐานว่า สังคมล้านช้างน่าจะมิกกฎหมายใช้มานานแล้ว จึงมีผู้สนใจค้นคว้าในเรื่องนี้เพิ่มเติม เช่น นายสงบ สุริยัน ได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับกฎหมายโบราณอีสาน และได้พบเอกสารโบราณชื่อ “หลักคำผูก ๓” ที่บ้านหนองคอง ตำบลสำโรง อำเภอนางรอง จังหวัดขอนแก่น ได้นำมาเรียบเรียงเป็นถ้อยคำภาษาอีสาน แต่เป็นภาษาค่อนข้างเก่าแก่ที่บัญญัติขึ้นในสมัยล้านช้างในยุคของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชแห่งล้านช้างเวียงจันทน์ แต่เนื่องจากเป็นภาษากฎหมายที่มีความยากในตัวอยู่แล้ว ผู้เรียบเรียงจึงตั้งชื่อให้ว่า “กฎหมายโบราณอีสาน”^{๗๒} ซึ่งผู้วิจัยได้นำบางมาตราของกฎหมายนี้มาเป็นกรณีศึกษา ดังนี้^{๗๓}

มาตรา ๑ ผัวหนีเมียหนีให้แล้วแก่กันแล เมียหนีผัวหนีให้จับมาเขียน ๕ บาทเสียแล้วแก่กัน ให้พิจารณาดูแต่वादเชิงเทิน ค้นว่ามีผู้ใดหลอก ๒ ก้าม ๒ คำ บ่ให้มีโทษแล

มาตรา ๑ คนเฮ็ดไธ่เอาฮั่วสวนมอนทีปลูกที่ฝัง ไกลกันก็ดี มีหมากส้มหวาน เป็นต้น แม้นหากพันฮั่วสวนไปหาสวนผู้หนึ่ง เข็เจ้าบอกกล่าวแล้ว ปิดเอากินบ่อให้โทษสักไฟแล แม้นถ้าไธ่ทานั้นกินค้นแหแดนเดียวกันก็ดี ก็ให้จ่งที่ทางเคยท่องเคยเที่ยว ค้นแหไธ่ค้นแหให้สัญญากันว่า “เจ้าอย่าชิดำนามาพันทางช้อยเนื้อ” ว่าตั้งนั้นแล้ว ทางเคยท่องเคยเที่ยวอย่าชิดำพันเทอญว่า ตั้งนั้นครั้นอยู่มาคนเดียว ควาย จัว ช้างม้า เทียบเหยียบข้าวเหยียบน้ำผู้ดำนามาฮอดหัวทางนั้น ครั้นเกิดวิวาทผิดเถียงนา เจ้าหากดำนามาฮอดทางควาย จัว ช้าง ม้า เหยียบเข้าเจ้ากะซางตีว่า ตั้งนั้นแล้ว เจ้าขุน เสนาพิจารณาตุ้เห็นว่า ดังนี้ให้ถอดตันเข้าฝู่งนั้นฝู่งนี้ออกสาเทอญ คนให้เทียบดั่งเก่านั้นเทอญแล้วแล

มาตรา ๑ จัว ควาย ช้าง ม้า เข้าย่าฮั่ว เข้าย่าสวน ฮั่วโฮ่ ฮั่วนา สวนว่าน สวนยาม้าง แदनกินเข้า กินนา กินว่าน กินยา เครื่องปลูก ของฝัง เป็นต้นแล ให้ไปบอกเล่าแก่เจ้าสัตว์ให้มาจับเอาเทอญ บ่แม่นยามปล่อยอย่าปล่อย ว่าตั้งนั้นแล้ว ครั้นบ่มาจับเอาเจ้าสวนจับเอาไปถวายเจ้าถวายนายบ่อให้มีโทษแล ที่ม้างฮั่วม้างแดนนั้นให้ไหมเอาเบี้ยบาทเงิน ตราสิบสลึงนั้นแล

มาตรา ๑ พ่อแม่มีลูก ๖ คนแล พ่อแม่ใกล้ชิตายแล้วจึงมีคำสั่งลูกทั้ง ๖ คนว่า ดังนี้ อาวุโสตุราเจ้าทั้งหลายหญิงชายใหญ่น้อย แม่พ่อจักให้เงินแก่เจ้าก็พ่อเทอญ ให้พี่กิน ๓ น้องกิน ๒ ลำดับกัน

^{๗๒} สงบ สุริยัน, หลักคำผูก ๓. (ขอนแก่น: ม.ป.ท., ม.ป.ป.), หน้า ๓๔.

^{๗๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๕-๓๖.

ไปเท่ากันเทอญ บ่หอนจักเกิดวิวาทผิดเถียงกันก็พอนา น้องหญิงหล้าพ้อให้ ๒ ส่วนนั้นแล เชื่อนี้คุณ
มากแลแล้วพ้อแม่ก็ถึงแก่กรรมไป

มาตรา ๑ เด็กน้อยยี่งหน้าจ้าง ยี่งขุน ไพร่ขุน ยี่งขึ้น เจ้าของฝูงนี้ แม่นว่าผู้ใหญ่ก็ดี ให้
เจรจากุ เด็กน้อยเล่นนำกัน เขาหากตีกันก็ดี เอาหน้ายี่งกันก็ดี ถึกหู ถึกตา กันก็ดีบอดก็ดี บ่บอดก็ดี
แขนหัก ขาหักก็ดี บ่หักพอเป็นแต่ทุกซ่ก็ดี ให้ควรเวยาพากันเทอญ ผีวตาบอด ขาหัก แขนหักนั้น ก็ให้
ทำขวัญตา ๑๐ บาท ทำขวัญขาบาท ๑ นั้นแล ให้บวกล้มส่วน ๑ เหตุว่า เชื่อหากเล่นนำกันแล ผีว่า
เจ็บตนตัวให้ทำขวัญบาท ๑ แล

มาตรา ๑ คนปลุขน คนหินชาติ คนตายบ่เนา คนหนีสินล้นพันตัวนั้น คือว่า ม้าง ๕ เจตีย์
ตัดไม้ศรีมหาโพธิ์ม้างรอยพระเจ้า ม้างแก้วโกดเจตีย์ โกดทองพระหล่อหลอม เมียทำฝัวเมียแบ่งซู้ ฆ่า
หน่อโพธิสัตว์ เฮ็ดสำเพ็ดสำพาย เฮ็ดเลือดตีนพระเจ้าออก คนฝูงนี้ก็มีโทษมากยี่งหนักหนา อูสงไขกับ
นับมิได้ ต้องฮ้อนใหม่ลงสู่อบายนั้นแลนา พระพุทธเจ้าเกิดมาฮ้อยพระองค์ก็โผด บ่ได้แล คนฝูงนี้บ่ควร
เลี้ยงเป็นเสนา พวกไพร่ คนสาโหด มีโทษท่อดัวนั้นแล คือว่า มีค่า ๑๔ ตำลึง เป็นขนาด คาคตัวนั้น
เลยเล่าให้ฆ่าเสียเทอญ

มาตรา ๑ สามคนนอนเฝ้าของมีโจรมาลักเอา (ไป) แบ่งภาคกัน ให้เสียคนละส่วนแล ยังมีผู้
หนึ่งกรนเขาจึงฮู้เมื่อให้ผู้หนึ่งใช้ ๓ ส่วน ด้วยว่า ท่านกรน จึงมีดแล

มาตรา ๑ สองคนกินเข้าดอมกัน ผู้หนึ่งแค้นตีให้เข้าลง ดังนี้แล้วเลยว่ตาย อันว่าผู้หนึ่งก็หา
โทษบ่ได้แล พิจารณาดูเห็นบ่มีแล คน ๓ คน สู้คนสู้ขึ้นต่อไม้กินเข้า ผู้หนึ่งกินเข้าเบื่องซ่าย ถองกัน
ตายตกลง ให้ผู้หนึ่งใช้ค่าผู้ตาย ๖ ตำแล แบ่งล้มส่วน ๑ เหตุว่า บ่ได้ออนุญาตให้คนขึ้นแล ขุนพิจารณา
เห็นควรท่อนั้นแล

มาตรา ๑ คนเผาป่าจุดดอนบ่แม่นยามเดือน ๓ มาไหม้บ้านไหม้เมือง ไหม้ไเฮ่นาเดือน ๓,
๔, ๕, ๖ โทษสักไฟแล

มาตรา ๑ ผู้ร้ายลักของมาถ้ำใส่ฮั่ว ใส่สวน ใส่เฮือน ใส่ชาน ใส่ที่ ใส่แดนนั้นก็เอาของนั้นไป
บอกเดือนแมนของผู้ใดบุมาถ้ำไว้ที่นี้ บ้านเมืองเฮย ว่าดั่งนั้นแล้ว แก่กวดกฎหมายเสียแล้ว จึงบ่มีโทษ
แล คั้นบ่บอกกล่าวจักเป็นโทษอันหนักแล อุปมา คือลักมาไว้นั้นแล มีโทษท่อดัวนั้นแล มีค่า ๑๒ ตำลึง
นั้น ทำขวัญทรัพย์ตามของเสียนั้นเทอญ

มาตรา ๑ ผู้มีค้ำกล่าวว่ กูจักบ้ำตันไม้ต้นนี้ก่อนนา ว่าดั่งนั้นแล้ว บ่พิจารณาที่มันใกล้
เฮือนเพื่อนว่าดั่งนั้น ไม้ก็ล้มใส่เฮือนเพื่อน ว่าดั่งนี้แล้ว เพินให้แบ่งเฮือน ๔ บาทแล แม่นว่าถ้ำด้วยไม้
ก่อนดิน ดั่งนั้นก็ให้แบ่งเฮือน ๔ ตำลึง ว่าตกใส่ฮั่ว ใส่สวน ใส่ชาน ใส่เฮือน ใส่ชาน ใส่ที่ ใส่แดน มีต้น
ว่า เฮือนเจ้า เฮือนนายก็ดี เฮือนเสนาอามาตย์ ไพร่บ้านชาวเมืองก็ดี ให้ใช้เป็นเงินตรา ๕ บาท แต่ว่ไเฮ่น
นานั้นให้ใช้ ๒ สลึง ตามฮิตครองว่าดั่งนั้น

มาตรา ๑ เจ้าภิกษุและสามเณร อาณัติ ท่านผู้ เป็นคฤหัสถ์ไปลักข้าวของ มีเงินค่า ช่าง ม้า ของเลี้ยงดู เสื้อผ้า พริก พู หวานยา ของควรเคี้ยวควรกิน เป็นต้น แม้นว่าบอกไปฝากคนก็ดี แม้นว่า บอกให้เสพชู เสพฮ้างบังต้นข้อ เสพสัตว์สิ่งใดๆ ก็ดี มีเมณุธรรมเป็นต้นนั้น บ่ไปลักไปเสพในทันที (ตาม) คำจากหั้น ก็หาอาบัติไม่ได้แล ผู้บอกนั้น ก็มีอาบัติแต่ดอกด้วยคำว่า ทานช่างเว้าช่างจากนั้น ผิด วินัยฮอมแต่ดอก ให้ใส่กรรม มีเทียบหล่มฮ้อยเขียนตี ๕ บาท นั้นชอบแล นับหนึ่งของมีเจ้าของ บ่มี เจ้าของฮำเพิงดูเทอญ ของบ่มีเจ้าของหาอาบัติไม่ได้แล คั้นแมนสัตว์สิ่งนั้นเป็นปาจิตติย ๖ ตัวนั้นแล

มาตรา ๑ ขี้เฮือลำเดียวกันข้ามน้ำมหาสมุทร เฮือหากลุ่มกลางน้ำมหาสมุทรเขาของผู้หนึ่ง ตกเสีย จับเอาได้ พวกหมู่ทั้งหลายก็ฮ้องฮับว่าของไผ่เสียแต่ ว่าดั่งนั้น เสียหมดสู่คนนั้นแล้ว ว่าดั่งนั้น ยังอยู่ผู้หนึ่งบ่เสีย มันลวดเอาไว้จึงบ่เสียนั้นแล เขื่อทั้งหลายมีค่าเว้าค่าจา ไปสู่พวกขุนเสนาพิจารณา ดู ว่า หากสู่คนสู่ซึ่งกันไป ไผ่ก็บ่อยากให้ลุ่มสักคนแล้ว มันหากเสียแล้วก็ช่างสาเทอญ

มาตรา ๑ ข้าทาส พ่อเรือน ท่านลักหนีไปสู ไปหาอยู่บ้าน อยู่เย่า อยู่เฮือนผู้ใดก็ดี ให้ไป บอกถามกล่าว ว่า ข้อยเจ้า ข้อยนาย เสนาอามาตย์หมู่ นั้นไปอยู่เฮือนข้อยน้อยให้ว่าดั่งนี้ บ่เป็นโทษแล คั้นบ่บอกกล่าวให้เพิ่นฮู้ข่าว ดั่งนั้นจึงมีโทษแล คดีเอาทาสเข้าสู่บ่บอกกล่าวให้ใหม่ ๔ บาทเทอญ

มาตรา ๑ เจ้าภิกษุสงฆ์แลสามเณรเกิดวิวาทผิดเถียงกัน ผิดผู้ญญาติโยมภายนอกเป็นอย่า หลึงนั้นก็ดี ต่าประมาทก็ดี บ่ต่าประมาทก็ดี ต่าสามมีสี่แม่ ผิดอยู่มาว่า มากินขี้กุสา ว่าดั่งนั้นก็ดี บักหมา ข้อยกุ บักหมาสี่แม่มีมึง ว่าดั่งนั้นก็ดี บักลูกหมา สมบัติหัวมึง สังกสมบัติแม่มีมึงเป็นหมาข้อยเขาดี ว่ามีมึง มาโกงแท้ ว่าดั่งนั้นก็ดี โทษทั้งหลายผู้นี้ก็เป็นปาจิตติยเสียแล้ว ให้ห้ามว่าอย่าซีเป็นเอียง ๑๐ บาท เทอญ เขียน ๔ บาทชอบแล

มาตรา ๑ บ่าวสาวเดือนแลดาว ให้ไปเล่นตามฮืดตามคองเมืองนั้นเทอญ ให้มีหม้อมีครุจิงไป เทอญ ไปให้มีหม้ออยู่ให้มีไพร่อย่าเล่นกรายเวลา ให้กำหนดประมาณ ๓ ยาม นั้นเทอญ ครั้นกรายนั้น ถือเอาเป็นผิด ถ้าหากเกิดมีขี้ลักขโมยโจรลักของเขามาพบมาพาน นำहरुตามฮอยมาพอกก็จับเอาคนนั้น จำใส่ไม้คาเขียนหักถามหาเอาสรรพสิ่งของ เงินทองตามของเสียนั้นเทอญ ถ้าออกมาลักแท้ ก็ให้ใหม่ ตามพระกำหนดกฎหมาย ให้ใช้ทรัพย์เทอญ ทำขวัญ ทรัพย์เทอญ สิ้นใหม่พินัยนั้น ให้ถวยท่านองคื งเมืองเสีย ๕ บาท ผู้พิจารณากินสา ๓ บาทเทอญ

ที่แสดงให้เห็นข้างต้นคือกฎหมายโบราณของอาณาจักรล้านช้าง ซึ่งพบในหนังสือกฎหมาย หลักคำผูก ๓ ซึ่งนับว่าเป็นหนังสือที่ค่าอย่างยิ่งของคนภาคอีสาน เพราะเป็นกฎหมายที่เก่าแก่ที่สุด เท่าที่มีหลักฐานให้ศึกษาในปัจจุบัน กฎหมายฉบับนี้สันนิษฐานว่าเป็นกฎหมายที่บัญญัติขึ้นในรัชสมัย ของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชแห่งอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทร์ ซึ่งในสมัยนั้น และสมัยต่อมา ภาค อีสานของไทยได้กลายเป็นส่วนหนึ่งที่อยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรล้านช้างของกรุงศรีสัตนาคนหุตเวียงจันทร์ ลักษณะของการบัญญัติกฎหมายขึ้นนั้น จะเห็นได้ว่า มีมาตรา ๑ อยู่เรื่อยเสมอไป ไม่มีต่อมาตรา ๒, ๓, ๔ เหมือนกฎหมายสมัยปัจจุบัน ซึ่งข้อนี้ ก็เหมือนกับกฎหมายตรา ๓ ดวง ของกรุง

ศรีอยุธยา ซึ่งได้ถูกชำระและรวบรวมขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ กฎหมายสมัยล้านช้างโบราณที่มีชื่อว่า หลักคำผูก ๓ นั้น ก็คงจะมีอายุรุ่นราวคราวเดียวกับกฎหมายตรา ๓ ดวงของไทยสมัยอยุธยา แต่ก็น่าแปลกและน่าอัศจรรย์อย่างยิ่งก็คือ กฎหมายหลักคำผูก ๓ มีลักษณะก้าวหน้าอย่างยิ่งอยู่อย่างหนึ่งคือในมาตราที่เกี่ยวกับกฎหมายที่ดิน ที่บัญญัติให้มีหนทางระหว่างนา หรือไร่ ๒ แปลง ทั้งนี้ เพื่อใช้เป็นทางสัญจรไปมาของเจ้าของนา หรือไร่ที่อยู่ถัดลึกเข้าไป หากบังเอิญไม่มีถนนมาแต่แรก ก็เว้นที่ว่างไว้มิให้ดำเนินาคือปักดำข้าวในที่ตรงนั้น ทั้งนี้เพื่อใช้เป็นทางสัญจรของเจ้าของนาแปลงถัดไปนั่นเอง

๔. วัฒนธรรมทางสังคม (Social culture)

วัฒนธรรมทางสังคม หรือวัฒนธรรมทางสหรธรรม หมายถึง วัฒนธรรมทางสังคมของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกันในฐานะเป็นมนุษย์ และเป็นสัตว์สังคม เช่น ความเกี่ยวพันกันในฐานะเครือญาติ วัฒนธรรมที่เอื้ออำนวยต่อสัมพันธ์กัน วัฒนธรรมทางนันทนาการ และวัฒนธรรมทางการกีฬา^{๗๔} เป็นต้น นอกจากนี้ วัฒนธรรมทางสังคม ยังหมายถึงมารยาท และคุณธรรมที่ควรปฏิบัติต่อกัน ซึ่งชาวล้านช้างเรียกว่าคองสิบสี ซึ่งเป็นแนวทางการปฏิบัติทางสังคมของวัฒนธรรมล้านช้าง ซึ่งแต่ละคนก็จะมีหน้าที่ในการปฏิบัติต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างชัดเจน มีรายละเอียดดังนี้

คองสิบสี คือ หลักปฏิบัติของการอยู่ร่วมกันในสังคมของวัฒนธรรมล้านช้าง

คองสิบสี หมายถึง ครอบธรรม ๑๔ อย่าง เป็นกรอบหรือแนวทางที่ใช้ปฏิบัติระหว่างกันของผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครอง พระสงฆ์ และระหว่างบุคคลทั่วไป เพื่อความสงบสุขร่มเย็นของบ้านเมือง คองสิบสีมีหลายแบบหลายประเภท พอจะยกตัวอย่างได้ดังนี้

คองสิบสีแบบที่ ๑ กล่าวถึงผู้เกี่ยวข้องกับครอบครัวในสังคมตลอดจนผู้มีหน้าที่ปกครองบ้านเมือง

คองสิบสีแบบที่ ๒ กล่าวถึงหลักการที่พระมหากษัตริย์ทรงปฏิบัติในการปกครองบ้านเมือง และข้อที่ประชาชนควรปฏิบัติต่อพระมหากษัตริย์ และจารีตประเพณีที่พึงปฏิบัติให้บ้านเมืองสงบสุข

คองสิบสีแบบที่ ๓ กล่าวถึงธรรมที่พระราชาก็พึงยึดถือปฏิบัติ และเน้นหนักให้ประชาชนปฏิบัติตามจารีตประเพณี และข้อที่คนในครอบครัวพึงปฏิบัติต่อกัน

คองสิบสีแบบที่ ๔ กล่าวถึงไปแนวทางยึดบ้านคองเมือง คือการดำเนินการปกครองบ้านเมืองเพื่อให้บ้านเมืองอยู่เป็นสุขและปฏิบัติตามประเพณี

คองสิบสีสำหรับพระสงฆ์

คองสิบสีสำหรับนักปกครอง

คองสิบสีสำหรับประชาชน

^{๗๔} อ่างแล้ว, อุคม บัวยศรี, วัฒนธรรมอีสาน, หน้า ๑๒๓.

ดังนั้น ฮีตสิบสอง คลองสิบสี่ เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีของอีสาน ได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมล้านช้าง (แถบหลวงพระบางประเทศลาว) ซึ่งรวมถึงชาวลาวอีสานที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมแสดงถึงความเป็นชาติเก่าแก่และเจริญรุ่งเรืองมานาน เป็นเอกลักษณ์ของชาติและท้องถิ่น และมีส่วนช่วยให้ชาติดำรงความเป็นชาติของตนอยู่สืบต่อไป

๔.๔.๒ หน้าที่ปฏิบัติ (คอง ๑๔)

วิถีชีวิตของคนล้านช้างหรือคนอีสาน ซึ่งมีหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติตามหลักคองสิบสี่ เนื่องจากเป็นแนวทางในการครองเมือง ครองรักครองชีพ ซึ่งมีข้อพึงปฏิบัติ ๑๔ ข้อเพื่อดำรงรักษาไว้ซึ่งประเพณีและทำนองคลองธรรมอันดีงามของท้องถิ่นบ้านเมือง ผู้วิจัยสามารถสรุปเป็นประเด็นดังนี้^{๗๕}

คองสิบสี่โดยนัยที่ ๑ กล่าวถึงผู้เกี่ยวข้องในครอบครัว สังคมตลอดจนผู้มีหน้าที่ปกครองบ้านเมืองพึงปฏิบัติ เมื่อพูดถึงคองมักจะมีคำว่าฮีตควบคู่กันอยู่เสมอ แบ่งออกเป็น ๑๔ ข้อ คือ

๑. ฮีตเจ้าคองขุน สำหรับกษัตริย์หรือผู้ครองเมืองปกครองอำมาตย์ ขุนนางข้าราชการ
๒. ฮีตเจ้าคองเพี้ย สำหรับเจ้านายชั้นผู้ใหญ่ในการปกครองข้าทาสบริวาร
๓. ฮีตไพร่คองนาย สำหรับประชาชนในการปฏิบัติตนตามกบิลบ้านเมืองและหน้าที่พึงปฏิบัติต่อกัน
๔. ฮีตบ้านคองเมือง วัตรอันพึงปฏิบัติตามธรรมเนียมทั่วไปของพลเมืองต่อบ้านเมืองและส่วนรวม
๕. ฮีตผัวคองเมีย หลักปฏิบัติต่อกันของสามีภรรยา
๖. ฮีตพ่อคองแม่ หลักปฏิบัติของผู้ครองเรือนต่อลูกหลาน
๗. ฮีตลูกคองหลาน หลักปฏิบัติของลูกหลานต่อบุพการี
๘. ฮีตใ้คองเขย หลักปฏิบัติของสะใ้้ต่อญาติผู้ใหญ่และพ่อแม่สามี
๙. ฮีตป้าคองลุง หลักปฏิบัติของลุง ป้า น้า อา ต่อลูกหลาน
๑๐. ฮีตคองปู่ย่า, ตาคองยาย หลักปฏิบัติของปู่ย่า ตายาย ให้เป็นร่วมโพธิ์ร่วมไทรต่อลูกหลาน
๑๑. ฮีตเฒ่าคองแก่ หลักปฏิบัติของผู้เฒ่าในวัยชราให้เป็นที่เคารพเลื่อมในเหมาะสม
๑๒. ฮีตคองเดือน การปฏิบัติตามจารีตประเพณีต่าง ๆ ในฮีตสิบสอง
๑๓. ฮีตไฮ้คองนา การปฏิบัติตามประเพณีเกี่ยวกับการทำไร่ทำนา
๑๔. ฮีตวัดคองสงฆ์ หลักปฏิบัติของภิกษุสามเณรให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัยทั้งการช่วยทำนุบำรุงวัดวาอาราม

^{๗๕} ชลิต ชัยครุฑชิตและคณะ, สังคมและวัฒนธรรมอีสาน : เอกสารประกอบนิทรรศการถาวรอีสานนิทัศน์, (ขอนแก่น: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๙)

คองสิปสี่โดยนัยที่ ๒ กล่าวถึงหลักการสำหรับพระมหากษัตริย์ในการปกครองทั้งอำมาตย์
ราชมนตรีและประชาชนเพื่อความสงบสุขร่มเย็น โดยทั่วกัน

๑. แต่งตั้งผู้ซื่อสัตย์สุจริต รู้จักราชการ บ้านเมือง ไม่ชมเชงไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน
๒. หมั่นประชุมเสนามนตรี ให้ข้าศึกเกรงกลัว บ้านเมืองเจริญรุ่งเรือง ประชาชนเป็นสุข
๓. ตั้งมั่นในทศพิธราชธรรม
๔. ถึงปีใหม่นิมนต์ภิกษุมาเจริญพุทธมนต์ สวดมงคลสูตรและสงฆ์น้ำพระภิกษุ
๕. ถึงวันปีใหม่ให้เสนา อำมาตย์นำเครื่องบรรณาการ น้ำอบ น้ำหอม มุรธาภิเษกพระเจ้าแผ่นดิน

๖. ถึงเดือนหกนิมนต์ พระภิกษุสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ถือน้ำพิพัฒน์สัตยาต่อพระเจ้าแผ่นดิน

๗. ถึงเดือนเจ็ด เลี้ยงทำวมเหล็กข์ หลักเมือง บูชาทำวจตุโลกบาลเทวดาทั้งสี่
๘. ถึงเดือนแปด นิมนต์พระภิกษุสงฆ์ทำพิธีชำระ และเบิกบ้านเมือง สวดมงคลสูตร ๗ คีน
ไปรยกรวดทรายรอบเมืองตอกหลักบ้านเมืองให้แน่น

๙. ถึงเดือนเก้า ประกาศให้ประชาชนทำบุญข้าวประดับดิน อุทิศส่วนกุศลแก่ญาติพี่น้องผู้
ล่วงลับ

๑๐. วันเพ็ญเดือนสิบ ประกาศให้ประชาชนทำบุญข้าวสาก จัดสลากภัตต์ ถวายแด่
พระภิกษุสงฆ์ แก่ญาติพี่น้องผู้ล่วงลับ

๑๑. วันเพ็ญเดือนสิบเอ็ด ทำบุญออกพรรษา ให้สงฆ์ปวารณานันสการและมุรธาภิเษก
พระธาตุหลวง พระธาตุภูจอมศรี และประกาศให้ประชาชนไหลเรือไฟเพื่อบูชาพญานาค

๑๒. เดือนสิบสองให้ไพร่ฟ้าแผ่นดินรวมกันที่พระลานหลวงแห่เจ้าชีวิตไปแข่งเรือถึงวัน
เพ็ญพร้อมด้วยเสนาอำมาตย์นิมนต์และภิกษุ ๕ รูป นมัสการพระธาตุหลวงพร้อมเครื่องสักการะ

๑๓. ถึงเดือนสิบสอง ทำบุญกฐิน ถวายผ้ากฐินตามวัดต่าง ๆ

๑๔. ให้มีสมบัติอันประเสริฐ คุณเมืองทั้ง ๑๔ อย่างอันได้แก่ อำมาตย์ ข้าราชการบริวาร
ประชาชน พลเมือง ตลอดจนเทวดาอารักษ์เพื่อค้ำจุนบ้านเมือง

คองสิปสี่โดยนัยที่ ๓ เป็นจารีตประเพณีของประชาชนและธรรมที่พระเจ้าแผ่นดินพึงยึดถือ

๑. เดือนหกขนทรายเข้าวัด ก่อพระเจดีย์ทรายทุกปี
๒. เดือนหกหน้าใหม่ เกณฑ์คนสาบานตนทำความซื่อสัตย์ต่อกันทุกคน
๓. ถึงฤดูทำนา คราด หว่าน ปัก ดำ ให้เลี้ยงตาแยก ตามกาลประเพณี
๔. สิ้นเดือนเก้าทำบุญข้าวประดับดินเพ็ญเดือนสิบทำบุญข้าวสาก อุทิศส่วนกุศลให้ญาติพี่น้องผู้ล่วงลับ

๕. เดือนสิบสองให้พิจารณาทำบุญกฐินทุกปี

๖. พากันทำบุญผะเหวด ฟังเทศน์ผะเหวดทุกปี
 ๗. พากันเลี้ยงพ่อ แม่ที่แก่เฒ่า เลี้ยงตอบแทนคุณที่เลี้ยงเราเป็นวัตรปฏิบัติไม่ขาด
 ๘. ปฏิบัติเรือนชานบ้านช่อง เลี้ยงดูสั่งสอน บุตรธิดา ตลอดจนมอบ มรดกและหาคู่ครอง
- เมื่อถึงเวลาอันควร

๙. เป็นเขยาคูณูกเมีย เสียดสีพ่อตาแม่ยาย
 ๑๐. รู้จักทำบุญให้ทาน รักษาศีล ไม่พูดผิดหลอกลวง
 ๑๑. เป็นพ่อบ้านให้มีพรหมวิหารสี่ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา
 ๑๒. พระมหากษัตริย์ต้องรักษาทศพิธราชธรรม
 ๑๓. พ่อตา แม่ยาย ได้ลูกเขยมาสมสู่ให้สำรวมวาจา อย่าตาโกรธา เชื่อฟังศัพนธ์อันไม่ดี
 ๑๔. ถ้าเอามัดข้าวมารวมกองในลานทำเป็นลอมแล้ว ให้พากันปลงข้าวหมกไข่ ทำตาเหลว
- แล้วจึงพากันเคาะฟาดตี

คองสิบสี่โดยนัยที่ ๔

๑. ให้พระภิกษุสงฆ์ศึกษาพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าและรักษาศีล ๒๒๗ ข้อเป็นประจำทุกวัน
๒. ให้รักษาความสะอาดกุฏิ วิหาร โดยปิดกวาดเช็ดถูทุกวัน
๓. ให้ปฏิบัติกนิมนต์ของชาวบ้านเกี่ยวกับการทำบุญ
๔. ถึงเดือนแปด ตั้งแต่แรมหนึ่งค่ำเป็นต้นไปต้องจำพรรษา ณ วัดใดวัดหนึ่งไปจนถึงวันแรมหนึ่งค่ำเดือนสิบเอ็ด
๕. เมื่อออกพรรษาแล้วพอลงถึงฤดูหนาว (เดือนอ้าย) ภิกษุผู้มีศีลหย่อนยานให้หมวดสังฆาภิเสสต้องอยู่ปริวาสกรรม
๖. ต้องออกเที่ยวบิณฑบาต ทุกเช้าอย่าได้ขาด
๗. ต้องสวดมนต์และภาวนาทุกคืนอย่าได้ละเว้น
๘. ถึงวันพระขึ้นสิบห้าค่ำหรือแรมสิบลีค่า (สำหรับเดือนคี่) ต้องเข้าประชุมทำอุโบสถสังฆกรรม
๙. ถึงปีใหม่ (เดือนห้า วันสงกรานต์) นำทายก ทายิกา เอน้ำสรงพระพุทธรูปและมหาธาตุเจดีย์
๑๐. ถึงศักราชใหม่ พระเจ้าแผ่นดินไหว้พระ ให้สรงน้ำในพระราชวัง
๑๑. เมื่อมีชาวบ้านเกิดศรัทธานิมนต์ไปกระทำการใด ๆ ที่ไม่ผิดหวังพระวินัยก็ให้รับนิมนต์
๑๒. เป็นสมณะให้ร่วมแรงร่วมใจกันสร้างวัดวาอาราม พระมหาธาตุเจดีย์
๑๓. ให้รับสิ่งของที่ทายก ทายิกานำมาถวายทาน เช่น สังฆทานหรือสลากภัตต์
๑๔. เมื่อพระเจ้าแผ่นดินหรือเสนาข้าราชการมีศรัทธา นิมนต์ไปประชุมกันในพระอุโบสถแห่งใด ๆ ในวันเพ็ญเดือนสิบเอ็ดต้องไปอย่าขาดขึ้น

หน้าที่ปฏิบัติของกอง ๑๔ เป็นการครองเมือง ครองรักครองชีพ ซึ่งมีข้อพึงปฏิบัติ ๑๔ โดยกล่าวถึงผู้เกี่ยวข้องในครอบครัว สังคมตลอดจนผู้มีหน้าที่ปกครองบ้านเมืองในการพึงปฏิบัติ

๔.๒.๔ อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างต่อประเพณี

ประเพณีที่ชาวล้านช้างถือปฏิบัติ ซึ่งมีมากมายบางประเพณีก็ได้หายไปกับกาลเวลา แต่การวิจัยครั้งนี้จะเลือกเอาแต่ประเพณีที่ยังมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของคนอีสานและคนลาวในปัจจุบัน ดังนี้

๔.๒.๔.๑ ประเพณี ๑๒ เดือน (ฮีต ๑๒)

ประเพณีของประเทศลาวเป็นประเทศที่อุดมไปด้วยวัฒนธรรมที่หลากหลายของชนเผ่าต่างๆ ซึ่งในแต่ละชนเผ่าก็มีความเชื่อ และประเพณีที่แตกต่างกัน สำหรับ “ฮีต ๑๒ ครอง ๑๔” นี้ถือเป็นความเชื่อและขนบธรรมเนียมประเพณีของชนเผ่าลาวลุ่ม ที่ยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาแต่บรรพบุรุษอย่างประเพณีฮีตสิบสอง หมายถึง ประเพณี ๑๒ เดือนที่เกี่ยวข้องกับหลักทางพุทธศาสนา ความเชื่อและการดำรงชีวิตทางเกษตรกรรมซึ่งชาวอีสาน ยึดถือปฏิบัติกัน มาแต่โบราณ มีแนวปฏิบัติแตกต่างกันไป ในแต่ละเดือนเพื่อให้เกิดสิริมงคลในการดำเนินชีวิต เรียกว่า ท้องถิ่น ว่างานบุญ ชาวอีสานให้ความสำคัญ ประเพณีฮีตสิบสองเป็นอย่างมากและยึดถือปฏิบัติมาอย่างสม่ำเสมอเป็นเอกลักษณ์ของชาวอีสาน อย่างแท้จริง คำว่า “ฮีตสิบสอง” มาจากคำว่า “ฮีต” อันหมายถึงจารีต การปฏิบัติที่สืบทอดกันมาจนกลายเป็นประเพณี “สิบสอง” คือประเพณีที่ปฏิบัติตามเดือนทางจันทรคติทั้งสิบสองเดือน ผู้วิจัยได้ศึกษารายละเอียดต่อไปนี้

๑) ฮีตสิบสอง คองสิบสี่^{๗๖}

ฮีตสิบสอง คองสิบสี่ เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติพันธุ์ลาว ซึ่งรวมถึงชาวลาวยุโรปที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมแสดงถึงความเป็นชาติเก่าแก่และเจริญรุ่งเรืองมานาน เป็นเอกลักษณ์ของชาติและท้องถิ่น และมีส่วนช่วยให้ชาติดำรงความเป็นชาติของตนอยู่ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ฮีตสิบสอง หมายถึง จารีตประเพณีประจำสิบสองเดือน ซึ่งถือเป็นโอกาสดีที่ชาวบ้านจะได้มาร่วมชุมนุมและทำบุญในทุกๆเดือนของรอบปี และถือเป็นจรรยาของสังคม ผู้ที่ฝ่าฝืนก็จะเป็นผู้ที่ผิดฮีต หรือ ผิดจารีตนั่นเอง (หลายครั้งฮีตสิบสองมักจะกล่าวควบคู่ “คองสิบสี่” (คองสิบสี่) ที่เป็นดั่งแบบแผนหรือแนวทางดำเนินชีวิต (คอง=ครรลอง) แต่จะมุ่งเน้นไปทางศีลธรรมมากกว่าด้านอาชีพ)

ฮีตสิบสองมาจากคำ ๒ คำ คือ ฮีต กับ สิบสอง ฮีตมาจากคำว่า จารีต หมายถึงสิ่งที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาจนกลายเป็นประเพณีที่ดั่งาม ชาวอีสาน เรียกว่า จาฮีต หรือฮีต สิบสอง หมายถึง เดือนทั้ง ๑๒ เดือน ในหนึ่งปีฮีตสิบสอง จึงหมายถึง ประเพณีที่ประชาชนชาวอีสานได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาในโอกาสต่างๆ ทั้งสิบสองเดือนในแต่ละปี ประเพณีทั้งสิบสองเดือนที่ชาวอีสานถือปฏิบัติกันมานั้นล้วน

^{๗๖}ฮีตสิบสองคองสิบสี่, แหล่งที่มา, www.bloggang.com [สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๙ มีนาคม ๒๕๖๒]

เป็นประเพณีที่ส่งเสริมให้คนในชุมชน ได้ออกมาร่วมกิจกรรมพบปะสังสรรค์กัน เพื่อความสนุกสนาน รื่นเริงและเพื่อความสามานสามัคคีมีความรักใคร่กัน ของคนในท้องถิ่น ซึ่งเป็นการสืบทอดสิ่งที่ดีงามมา จวบจนปัจจุบัน ประเพณีอีสานส่วนใหญ่จะมีเอกลักษณ์แตกต่างจากประเพณีภาคอื่นๆ (อาจคล้ายคลึง กับประเพณีของทางภาคเหนือบ้างเพราะมีที่มาค่อนข้างใกล้เคียงกัน) ประเพณีอีสาน ได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมล้านช้าง (แถบหลวงพระบางประเทศลาว) จึงจะเห็นได้ ว่าประเพณีของชาวอีสาน และ ชาวลาวมีความคล้ายกันเพราะมีที่มาเดียวกันและชาวอีสานและชาวลาวก็นิยมมาหาสู่กันเป็นประจำ เยี่ยงญาติพี่น้องทำให้มีการถ่ายเทวัฒนธรรมระหว่างกันด้วย ซึ่งยึดสืบสองได้แก่

๑. เดือนอ้าย (เดือนเจียง) - บุญข้าวกรรม

ซึ่งเป็นเดือนที่พระสงฆ์เข้ากรรม (ปริวาสกรรม) เพื่อให้พระสงฆ์ผู้กระทำผิดได้สารภาพต่อ หน้าคณะสงฆ์ เป็นการฝึกจิตสำนึกถึงความบกพร่องของตน และมุ่งประพฤติตนให้ถูกต้องตามพระ ธรรมวินัยต่อไป ชาวบ้านก็จะมีการทำบุญเลี้ยงผีต่างๆ บุญเข้ากรรม หรือ บุญเดือนเจียง ภิกษุต้อง อาบัติสังฆาทิเสส ต้องอยู่กรรมถึงจะพ้นจากอาบัติ ญาติโยม พ่อออก แม่ออก ผู้อยากได้บุญกุศลก็จะให้ ไปทาน รักษาศีลฟังธรรมเกี่ยวกับการเข้ากรรมของภิกษุเรียกว่า บุญเข้ากรรม กำหนดเอาเดือนเจียง เป็นเวลาทำ จะเป็นข้างขึ้นหรือข้างแรมก็ได้ วันที่นิยมทำเป็นส่วนมากคือวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เพราะเหตุนี้ กำหนดให้ทำในระหว่างเดือนเจียง จึงเรียกว่าบุญเดือนเจียง อันว่าประเพณีพุทธศาสนาเราไว้เป็นธรรม ประจำชาติ เป็นความประพฤติดีเลิศสิ้น พระสงฆ์สร้างก่อบุญ คำว่ากรรมคือกรรมของภิกษุสังฆาทิเสส ๑๓ ข้อนั้น พระสงฆ์ต้องอยู่กรรม เพื่อความบกพร่องของศีลดังกล่าว พระภิกษุสงฆ์จึงเข้ากรรมเพื่อ ชำระความเศร้าหมองพวกนี้ แล้วจะเจริญขึ้นกว่าเดิม

๒. เดือนยี่-บุญคุณลาน

ในฤดูหลังการเก็บเกี่ยวชาวบ้านจะทำบุญคุณข้าวหรือบุญคุณลาน โดยนิมนต์พระสวดมนต์ เย็น เพื่อเป็นมงคลแก่ข้าวเปลือก รุ่งเช้าเมื่อพระฉันเช้าแล้วจะมีการทำพิธีสู่ขวัญข้าว นอกจากนี้ ชาวบ้านจะเตรียมเก็บสะสมฟืนไว้หุงต้มที่บ้านบุญคุณข้าวหรือบุญคุณลาน สำหรับตีหรือนวดข้าว เรียกว่า ลาน การเอาข้าวที่ตีแล้วมากองให้สูงขึ้นเรียกว่าคุณลานหรือที่เรียกกันว่าคุณข้าว ชวนาที่ทำ นานาได้ผลดี อยากรุ่งกุศล ให้ทานรักษาศีลเป็นต้นก็จัดเอาลานข้าวเป็นสถานที่ทำบุญ การทำบุญใน สถานที่ดังกล่าวเรียกว่าบุญคุณลานกำหนดเอาช่วงเดือนยี่เป็นเวลาทำบุญจึงเรียกว่าบุญเดือนยี่อันว่า การคุณลานนั้นคือ คุณข้าวเปลือก ทำบุญในลานข้าวเปลือกเพื่อจัดเพิ่มบุญนั้นให้มากมุล เดือนปีที่ทำ นั้นเป็นสำคัญประจำชาติ เรียกว่าบุญเดือนยี่ トラบเท่าวันนี้กล่าวถึงมูลเหตุนั้นมีประวัติกล่าวในคัมภีร์ ในสมัยองค์กัสสะปะโปรดคนครานั้น ยังมีสองพี่น้องเป็นพวกขวานารวมกันทำไร่นาผาทำง พอเมื่อเวลา ข้าวเป็นน้ำนมพอกแก่ น้องใคร่คิดทำข้าวมธุปายาสนั้นถวายให้แก่พระองค์ชวนพี่ชายเหล่าได้แบ่งที่นา กัน น้องจึงมีกรรมสิทธิ์ทอดทานทำได้ มากก็ทำนาข้าวในนาข้าว เลิง ๙ เพื่อ คือเวลาข้าวเป็นน้ำนม นั้น ครั้งหนึ่งเป็นข้าวหม่ำก็จัดทานทอดให้พระสงฆ์เจ้าดั้งเดิม ครั้งที่สามนั้นถึงเวลาเก็บเกี่ยว ครั้งที่ ๔ จัด

ตอกมัดข้าวมาไว้ใส่ลาน ครั้งที่เจ็ดรวมเข้าเป็นลอมไว้ก่อน ครั้งที่แปดทำการพาดหรือว่านวดข้าวกองไว้
อยู่ลาน ครั้งที่เก้าขนเอาขึ้นใส่ยังปิดแฉมประตูอัด

บุญคุ้มข้าวใหญ่

อันว่าบุญแนวนี้นำเอาข้าวเปลือกมารวมกันเข้าแล้วถือศีล ฟังเทศน์ที่ศาลากลางหมู่บ้าน
โรงกว้างสะดวกดี กลางคืนนั้นถือศีลฟังเทศน์มีมหรสพพรา้พร้อมเพียรสร้างก่อบุญหลายคร้วเรือนได้
รวมกันเอาข้าวเปลือก ถือว่าเป็นบุญมากล้นโบราณเจ้าเหล่าถือ ข้าวเปลือกนั้นเอาไปจ่ายเป็นเงินมาทำ
สาธารณกุศล ก่อการได้ไว้หลายประการล้นบุญมีเหลือมาก ควรที่จำจื่อไว้โบราณเจ้ากล่าวสอน

๓. เดือนสาม-บุญข้าวจี

ในมือเพ็งหรือวันเพ็ญเดือนสาม จะมีการทำบุญข้าวจีและบุญมาฆบูชา การทำบุญข้าวจีจะ
เริ่มตอนเช้า โดยใช้ข้าวเหนียวปั้นใส่น้ำอ้อยนำไปจ้บนไฟอ่อนแล้วชุบด้วยไข่ เมื่อสุกแล้วนำไปถวาย
พระบุญข้าวจีหรือบุญเดือนสาม ข้าวเหนียวปั้นโรยเกลือ ทาไข่ไก่แล้วจี้ไฟให้สุก เรียกว่าข้าวจี การ
ทำบุญให้ทานมีข้าวจีเป็นต้น เรียกว่าบุญข้าวจี นิยมทำกันอย่างแพร่หลาย เพราะถือว่าได้กุศลเยอะทำ
ในช่วงเดือนสามเรียกว่า บุญเดือนสาม

๔. เดือนสี่-บุญเวส

บุญพระเวส ฟังเทศน์มหาชาติในงานบุญนี้มีผู้มาถวายพระ ซึ่งเรียกว่า “กัณฑ์
หลอน”หรือถ้าจะถวายเจาะจงเฉพาะพระนักเทศน์ที่ตนนิมนต์มาก็จะเรียกว่า “กัณฑ์จอบ” เพราะต้อง
แอบซุ่มดูให้แน่เสียก่อนว่าใช้พระรูปที่จะถวายเฉพาะเจาะจงหรือไม่บุญเวสหรือบุญเดือนสี่ บุญที่มี
การเทศน์พระเวส หรือ มหาชาติ เรียกว่าบุญเวส (ผะ-เวส) หนังสือมหาชาติหรือพระเวสสันดร
ชาดกแสดงถึงจริยวัตรของพระพุทธเจ้าคราวพระองค์เสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร เป็นหนังสือเรื่อง
ยาว ๑๓ ผูก (๑๓ กัณฑ์) และนิยมบวชภิกษุใหม่ในเดือนนี้ด้วยถือว่าได้กุศลแรงบุญเวสนิยมทำกัน
ในช่วงเดือนสี่

๕. เดือนห้า-บุญสงกรานต์

ประเพณีตรุษสงกรานต์หรือบุญสงกรานต์หรือบุญเดือนห้า ซึ่งมีขึ้นในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือนห้า
และถือเป็นเดือนสำคัญ เพราะเป็นเดือนเริ่มต้นปีใหม่ไทย การสงกรานต์จะมีทั้งการรดน้ำพระพุทธรูป
พระสงฆ์ และผู้หลักผู้ใหญ่ ด้วยน้ำอบน้ำหอม เพื่อขอขมาและขอพรตลอดจนมีการทำบุญถวายทาน
บุญสงกรานต์หรือบุญเดือนห้า เมื่อเดือนห้ามาถึงอากาศก็ร้อนอบอ้าวทำให้คนเจ็บไข้ได้ป่วย การอาบน้ำ
ชำระเนื้อกายเป็นวิธีการแก้ร้อนผ่อนให้เบ็นเย็น ให้ได้รับความสุขกายสบายใจ

๖. เดือนหก-บุญบั้งไฟ

ประเพณีบุญบั้งไฟและบุญวันวิสาขบูชา การทำบุญบั้งไฟเป็นการขอฝน พร้อมกับงานบวช
นาคซึ่งการทำบุญเดือนหกถือเป็นงานสำคัญก่อนการทำนา หมู่บ้านใกล้เคียงจะนำเอาบั้งไฟมาจุด
ประชันขันแข่งกันหมู่บ้านที่รับเป็นเจ้าภาพจะจัดอาหาร เหล้ายามาเลี้ยง เมื่อถึงเวลาที่จะตั้งขบวนแห่

บั้งไฟและรำเซ็งออกไป ณ ลานที่จุดบั้งไฟด้วยความสนุกสนาน คำเซ็งและการแสดงประกอบจะออกไปในเรื่องเพศ แต่จะไม่คิดเป็นเรื่องหยาบคายแต่อย่างใด ซึ่งประเพณีบุญบั้งไฟจะจัดขึ้นอย่างยิ่งใหญ่ทุกปีที่จังหวัดยโสธร ส่วนการทำบุญวิสาขบูชา นั้น จะมีการทำบุญเลี้ยงพระ ฟังเทศน์ ช่วงเย็นมีการเวียนเทียนเช่นเดียวกับภาคอื่นๆ บุญบั้งไฟหรือบุญเดือนหก การเอาขี้เเจีย(ดินประสิว) มาประสมคั่วกับถ่าน โขลกให้แหลกเรียกว่าหมื่อ (ดินปืน) เอาหมื่อใส่กระบอกไม้ไผ่อัดให้แน่น แล้วเจาะรูใส่ทาง เรียกว่าบั้งไฟ การทำบุญมีให้ทาน เป็นต้น เกี่ยวกับการทำบั้งไฟ เรียกว่า บุญบั้งไฟ กำหนดทำกันในเดือนหกเรียกว่าบุญเดือนหก เพื่อขอฟ้าขอฝนจากเทวดาเมื่อถึงฤดูแห่งการเพาะปลูก ทำไร่นา

๗. เดือนเจ็ด-บุญข้าชะ

ทำบุญข้าชะ (ล้าง) หรือบุญบูชาบรรพบุรุษ มีการเช่นสรงหลักเมือง หลักบ้าน ปู่ตา ผีตาแฮก ผีเมือง เป็นการทำบุญเพื่อระลึกถึงผู้มีพระคุณบุญข้าชะ หรือ บุญเดือนเจ็ด การข้าชะ(ชำระ) สะสางสิ่งสกปรกโสโครกให้สะอาดปราศจากมลทินโทษหรือความมัวหมอง เรียกว่า การข้าชะ สิ่งที่ต้องการทำให้สะอาดนั้นมี ๒ อย่างคือ ความสกปรกภายนอก ได้แก่ ร่างกาย เสื้อผ้า อาหารการกิน ที่อยู่อาศัย และความสกปรกภายใน ได้แก่ จิตใจเกิดความโลภ โกรธ หลง เป็นต้น แต่สิ่งที่จะต้องชำระในที่นี้คือเมื่อบ้านเมืองเกิดข้าศึกมาราวีทำลาย เกิดผู้ร้ายโจรมาปล้นเกิดรบราฆ่าฟันแย่งกันเป็นใหญ่ ผู้คนซังฆ่าวัวควายล้มตาย ถูกันว่าบ้านเดือดเมืองร้อน ชะตาบ้านชะตาเมืองขาด จำต้องข้าชะให้หายเสนียดจัญไร การทำบุญมีการรักษาศีลให้ทาน เป็นต้น เกี่ยวกับการข้าชะนี้ เรียกว่าบุญข้าชะ มีกำหนดทำให้ระหว่างเดือนเจ็ดจึงเรียกว่าบุญเดือนเจ็ด

๘. เดือนแปด-บุญเข้าพรรษา

ทำบุญเข้าพรรษาซึ่งเป็นประเพณีทางพุทธศาสนาโดยตรง ลักษณะการจัดงานจึงคล้ายกับทางภาคอื่นๆ ของประเทศไทย เช่น มีการทำบุญตักบาตร ถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุสงฆ์สามเณร มีการฟังธรรมเทศนาตอนบ่าย ชาวบ้านหล่อเทียนใหญ่ถวายเป็นพุทธบูชาและเก็บไว้ตลอดพรรษา การนำไปถวายวัดจะมีขบวนแห่ฟ้อนรำ เพื่อให้เกิดความศีกศักสนุกสนาน ประเพณีแห่เทียนพรรษาที่ยิ่งใหญ่ที่สุดต้องเป็นที่จังหวัดอุบลราชธานี บุญเข้าวัดสา (เข้าพรรษา) หรือบุญเดือนแปด การอยู่ประจำวัดวัดเดียวตลอดสามเดือนในฤดูฝนเรียกว่า เข้าวัดสา โดยปกติกำหนดเอาวันแรมหนึ่งค่ำเดือนแปดเป็นวันเริ่มต้น เรียกว่าบุญเดือนแปด

๙. เดือนเก้า-บุญข้าวประดับดิน

ประเพณีทำบุญข้าวประดับดิน เป็นการทำบุญเพื่ออุทิศแก่ญาติผู้ล่วงลับ เพื่อบูชาผีบรรพบุรุษและผีไร้ญาติโดยชาวบ้านจะทำการจัดอาหาร ประกอบด้วยข้าว ของหวาน หมากพลู บุหรี่ห่อด้วยใบตองกล้วยร้อยเป็นพวง เตรียมไว้ถวายพระช่วงเลี้ยงเพล บางพื้นที่อาจจะนำห่อข้าวน้อย เหล้า บุหรี่ แล้วนำไปวางหรือแขวนไว้ตามต้นไม้ และกล่าวเชิญวิญญาณของบรรพบุรุษและญาติมิตรที่ล่วงลับไปมารับส่วนกุศลในครั้งนี้ ต่อมาใช้วิธีการรดน้ำหลังการถวายภัตตาหารพระสงฆ์แทนการทำบุญข้าว

ระดับดิน นิยมทำกันในวันแรม ๑๔ ค่ำ เดือนเก้า หรือที่เรียกว่าบุญเดือนเก้า บุญข้าวท่อระดับดิน หรือบุญเดือนเก้า การห่อข้าวปลาอาหารและของเคี้ยวของกินเป็นห่อๆ แล้วเอาไปถวายทานบ้าง ไปแขวนตามกิ่งไม้ในวัดบ้าง เรียกว่าบุญข้าวระดับดิน เพราะมีกำหนดทำบุญในเดือนเก้าจึงเรียกว่าบุญเดือนเก้า

๑๐. เดือนสิบ-บุญข้าวสาก

ประเพณีทำบุญข้าวสากหรือข้าวสาก (สลากรัต) ตรงกับวันเพ็ญ เดือนสิบ ผู้ถวายจะเขียนชื่อของตนลงในภาชนะที่ใส่ของท่าน และเขียนชื่อลงในบาตร ภิกษุสามเณรรูปใดจับได้สลากรัตของใคร ผู้นั้นจะเข้าไปถวายของ เมื่อพระฉันเสร็จแล้วจะมีการฟังเทศน์เพื่อเป็นการอุทิศให้แก่ผู้ตายบุญข้าวสากหรือบุญเดือนสิบ การเขียนชื่อใส่สลากรัตให้พระภิกษุและสามเณรจับและเขียนชื่อใส่ภาชนะข้าวถวายตามสลากรัตนั้นและทำบุญอย่างอื่นมีรักษาศีลฟังธรรม เป็นต้น เรียกว่าบุญข้าวสาก (สลากรัต) เพราะกำหนดให้ทำในเดือนสิบ จึงเรียกว่าบุญเดือนสิบ

๑๑. เดือนสิบเอ็ด -บุญออกพรรษา

ประเพณีทำบุญออกพรรษา ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือนสิบเอ็ด พระสงฆ์จะแสดงอาบัติ ทำการปวารณา คือการเปิดโอกาสให้ว่ากล่าวตักเตือนกันได้ ต่อมาเจ้าอาวาสหรือพระผู้ใหญ่จะให้โอวาทเดือนพระสงฆ์ให้ปฏิบัติตนอย่างผู้ทรงศีล พอตกกลางคืนจะมีการจุดประทีป โคมไฟ นำไปแขวนไว้ตามต้นไม้ในวัดหรือตามริมรั้ววัด จึงเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าบุญจุดประทีป ในจังหวัดนครพนมจะมีประเพณีการไหลเหล้าไฟ ซึ่งตกแต่งด้วยตะเกียงน้ำมันก๊าดเป็นรูปต่างๆ สวยงามกลางลำน้ำโขง และมีหลายจังหวัดที่จัดงานแห่ปราสาทผึ้งขึ้น แต่ที่นับว่าเป็นต้นตำรับและมีความยิ่งใหญ่กว่าที่ใด ก็คือ จังหวัดสกลนครบุญออกวัดสา (ออกพรรษา) หรือบุญเดือนสิบเอ็ด การออกจากเขตจำกัดไปพักผ่อนที่อื่นได้ เรียกว่าออกสา คำว่าวัดสาหมายถึงฤดูฝน ในปีหนึ่งมี ๔ เดือน คือตั้งแต่วันแรมสี่ค่ำเดือนแปดถึงขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๒ ในระยะสี่เดือนสามเดือนต้นให้เข้าวัดก่อน พอครบกำหนดสามเดือนแล้วให้ออก อีกเดือนที่เหลือให้หาผ้าจีวรมาผลัดเปลี่ยนการทำบุญมีให้ทาน เป็นต้น เรียกว่าการทำบุญเดือนสิบเอ็ด

๑๒. เดือนสิบสอง -บุญกฐิน

เป็นเดือนส่งท้ายปีเก่า ซึ่งจะมีการทำบุญกฐิน โดยเริ่มตั้งแต่วันแรมหนึ่งค่ำเดือนสิบเอ็ดถึงกลางเดือนสิบสอง แต่ชาวอีสานในสมัยก่อนนิยมเริ่มทำบุญทอดกฐินกันตั้งแต่วันขึ้นเดือนสิบสองจึงมักจะเรียกบุญกฐินว่า บุญเดือนสิบสอง สำหรับประชาชนที่อาศัยอยู่ตามริมฝั่งแม่น้ำใหญ่ เช่น แม่น้ำโขง แม่น้ำชี และแม่น้ำมูล จะมีการจัดสว่างเสื่อ (แข่งเรือ) เพื่อระลึกถึงอุสุภยานาค บางแห่งจะมีการทำบุญดอกฝ้ายเพื่อใช้ทอเป็นผ้าห่มกันหนาวถวายพระเถร มีการจุดพลูตะไล และบางแห่งจะมีการทำบุญโพนจุกลูกสาว ซึ่งนิยมทำกันมากในสมัยก่อน บุญกฐินหรือบุญเดือนสิบสอง ผ้าที่ใช้ไม้สตีงทำเป็นขอบซึ่งเย็บจีวร เรียกว่าผ้ากฐิน ผ้ากฐินนี้มีกำหนดเวลาในการถวายเพียงหนึ่งเดือนคือตั้งแต่วันแรมหนึ่งค่ำเดือนสิบเอ็ดถึงวันเพ็ญเดือนสิบสอง เพราะกำหนดเวลาทำในเดือน ๑๒ จึงเรียกว่าบุญเดือนสิบสอง

๑) ประเพณีฮอตสรง^{๗๗}

ประเพณี “ฮอตสรง” คือพิธีสงฆ์หรือรินน้ำแก่พระสงฆ์ ซึ่งเป็นรูปแบบประเพณีที่เก่าแก่ของผู้คนในแถบอีสาน โดยได้รับอิทธิพลมาจากอาณาจักรล้านช้าง การจัดพิธีฮอตสรงนั้นจะถูกจัดขึ้นเมื่อชาวบ้านและพระเถระในคณะสงฆ์เห็นว่า มีพระสงฆ์ที่เล่าเรียนจบในบ้นหรือชั้นต่างๆ แล้ว จึงสมควรที่จะจัดพิธีฮอตสรงให้

ภาพประกอบที่ ๔.๑๒ การฮอตสรงของคนอีสาน^{๗๘}

ซึ่งอุปกรณ์ประกอบพิธีฮอตสรงที่สำคัญคือ “ฮางฮอต” หรือ “รางริน” ลักษณะของฮางฮอตโดยทั่วไปจะใช้ไม้เนื้อแข็งในการแกะสลักเป็นรูปพญานาคในทางยาวประมาณ ๓ เมตร หรือ ๓.๕๐ เมตร ส่วนเส้นรอบวงอยู่ระหว่าง ๒๐-๒๕ เซนติเมตร ทั้งนี้ขนาดของฮางฮอตบางวัดอาจมีขนาดเล็กหรือใหญ่กว่าขนาดดังกล่าวข้างต้น ไม่ถือเป็นมาตรฐานแน่นอน และการแกะสลักฮางฮอตเป็นรูปพญานาคสะท้อนนัยยะการให้ความสำคัญแก่สัตว์ประเภทนี้ทั้งในฐานะผู้เคยอุปถัมภ์พระพุทธเจ้าในสมัยพุทธกาล และความเชื่อของชาวบ้านในท้องถิ่นเองที่เชื่อว่าพญานาคเป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่จริง

นอกจากตัวฮางฮอตแล้ว ยังมีองค์ประกอบของฮางฮอตที่สำคัญไม่แพ้กัน นั่นคือขาตั้งหรือขาไค้ยันสำหรับฮางฮอต ซึ่งจะมีทั้งแบบ ๒ ขาและ ๔ ขา รวมทั้งจะมีการแกะสลักเป็นรูปสัตว์ที่สวยงาม

^{๗๗} สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่ม ๑๕ หอนางอุสา: โบราณสถาน-โฮล / มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, ๒๕๔๒), หน้า ๕๓-๖๒.

^{๗๘} การฮอตสรงของคนอีสาน,แหล่งที่มา: <https://www.isangate.com> สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๒

ด้วยเช่นกัน อาทิ เต่า กระจ่าง สุนัข ฯลฯ การฮุดฮุดจะมีฮุดฮุดเป็นอุปกรณ์ประกอบพิธีที่สำคัญแล้ว ยังมีบริวารเครื่องยศประกอบสมณศักดิ์สำหรับมอบถวายแก่พระสงฆ์ที่ได้รับการฮุดฮุดด้วย โดยทั่วไปจะประกอบด้วย ๑. อัฐบริวาร (จีวร ผ้าสังฆาฏิ สบง สายประคด มัดโกน กล่องเข็ม ธรรมกรก มัดตัดเล็บ) ๒. ผ้าห่ม ๓. รองเท้า ๔. ไม้เท้า ๕. หมวก ๖. เตียงนอน ๗. ตาลปัตรรูปใบโพธิ์ (ใช้เส้นไหมปัก) ๘. หลาบเงินหรือหลาบทอง (คือแผ่นเงินหรือแผ่นทองที่จารึกพุทธพจน์หรือพุทธภาษิต)

การฮุดฮุดถือเป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญสำหรับการเลื่อนสมณศักดิ์ของพระสงฆ์แถบอีสานในอดีต เพราะพระสงฆ์ที่จะมีลำดับชั้นสมณศักดิ์ที่สูงขึ้นได้นั้นต้องผ่านการ “ฮุดฮุด” หรือ “พิธีเถรภิเษก” โดยชาวบ้านและพระสงฆ์ในชุมชนของตนก่อน สำหรับสมณศักดิ์พระสงฆ์แถบอีสานในอดีตมีลำดับชั้นดังนี้

๑. สำเร็จ คือภิกษุหรือสามเณรที่ผ่านการฮุดฮุด ครั้งที่ ๑
๒. ซา คือภิกษุหรือสามเณรที่ผ่านการฮุดฮุดครั้งที่ ๒ (เชื่อกันว่า ซา หมายถึง ปรีชา หรือ สามารถ)
๓. คุ (ครู) คือภิกษุหรือสามเณรที่ผ่านการฮุดฮุด ครั้งที่ ๓
๔. คุหลักคำ คือภิกษุหรือสามเณรที่ผ่านการฮุดฮุดครั้งที่ ๔
๕. คุลูกแก้ว คือภิกษุหรือสามเณรที่ผ่านการฮุดฮุดครั้งที่ ๕
๖. คุยอดแก้ว คือภิกษุหรือสามเณรที่ผ่านการฮุดฮุดครั้งที่ ๖

ส่วนสมณศักดิ์ชั้นสูงสุดคือ “ราชครูหลวง” เป็นตำแหน่งที่กษัตริย์ของอาณาจักรล้านช้างเป็นผู้สถาปนาด้วยพระองค์เองแก่ภิกษุที่มีวัตรปฏิบัติเหมาะสม และเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้านอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะแล้วต้องเป็นภิกษุที่มีบทบาทสูงในการช่วยกษัตริย์ล้านช้างควบคุมดูแลให้บ้านเมืองมีความสงบสุขเรียบร้อยในทางสังคมร่วมไปด้วย เช่น ราชครูหลวงโพนสะเม็ก หรือหลวงพ่อดีหอมในคำที่ชาวบ้านในอดีตคุ้นเคย

ทั้งนี้ ภิกษุและสามเณรที่ผ่านการฮุดฮุดแล้ว จะมีการเรียกสมณศักดิ์ดังกล่าวตามไปด้วย (ในอดีตแถบอีสานเรียกภิกษุว่า “เจ้าหัว” สามเณรเรียกว่า “จิว” เช่น ภิกษุชื่อมา หลังฮุดฮุดครั้งที่ ๑ เรียก เจ้าหัวสำเร็จมา หากฮุดฮุดจนถึงครั้งที่ ๖ จะเรียก เจ้าหัวคุยอดแก้วมา ส่วนสามเณรก็เช่นกัน เช่น สามเณรมี หลังฮุดฮุดครั้งที่ ๑ เรียก สำเร็จจิวมี หากผ่านการฮุดฮุดครั้งที่ ๖ เรียก คุยอดแก้วจิวมี (สังเกตว่าการเรียกจิวหลังฮุดฮุดจะนำหน้าชื่อด้วยลำดับสมณศักดิ์)

สรุปได้ว่า การฮุดฮุด ก็คือ การรดน้ำ (ภาษาอีสานออกเสียง รด เป็น ฮุด) เริ่มพิธีกรรมโดยการที่ชาวบ้านจัดหาไตรจีวร และเครื่องอัฐบริวาร เปลี่ยนผ้าให้พระสงฆ์ คือทำเหมือนกับที่ปฏิบัติกับพระพุทธรูป (อย่างเช่น การมีพระราชประเพณีเปลี่ยนเครื่องทรงให้กับพระแก้วมรกต) กองฮุดฮุดทำในเดือนเมษายน (คล้ายกฐินต้องทำตอนออกพรรษา) ผู้เฒ่าผู้แก่ ชาวบ้านจะเข้าแถวกันรด (ฮุด) น้ำให้ไหลไปตามรางน้ำที่ทำเป็นรูปพญานาค แล้วไหลไปรดตัวพระสงฆ์ เสร็จแล้วเอาจีวรเก่าออก แล้วเอา

จิ๋วรใหม่มาห่มแทน ถวายบริกขาร ขอรับศีลรับพรจากท่าน พระสงฆ์รูปนี้ก็จะถือว่าเป็นพระที่ผ่านการฮตแล้ว การเรียกขานพระสงฆ์ผู้นี้ภายหลังการลาสิกขาบทออกไปแล้วจะเรียกว่า "จารย์" เป็นคำนำหน้าชื่อ

๔.๓ อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างในการสร้างความสามัคคีคนลุ่มน้ำโขง

อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างในการสร้างความสามัคคีของคนลุ่มน้ำโขง (คนอีสานและคนลาว) คือหลังจากที่อาณาจักรล้านช้างได้ล่มสลายไปแล้ว แต่สิ่งที่ไม่ล่มสลายไปกับอาณาจักร คือจิตวิญญาณในเรื่องของปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีล้านช้าง ที่ยังคงมีอิทธิพลต่อการสร้างความสามัคคีของคนลุ่มน้ำโขง ดังนี้

๔.๓.๑ ปรัชญา ศิลปะล้านช้างในการสร้างความสามัคคีคนลุ่มน้ำโขง

สำหรับปรัชญา ศิลปะล้านช้างในการสร้างความสามัคคีของคนลุ่มน้ำโขง ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร การสังเกต และการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า ปรัชญาหรือแนวคิดจะนำไปสู่การสร้างศิลปะหรือพุทธศิลป์ และศิลปะล้านช้างจะมีอิทธิพลต่อการสร้างความสามัคคีของคนลุ่มน้ำโขง สำหรับสถาปัตยกรรมกับประติมากรรมจะมีอิทธิพลมากต่อการสร้างความสามัคคีของคนลุ่มน้ำโขง ส่วนจิตกรรมในการสร้างความสามัคคีไม่ค่อยชัดเจน ดังนี้ผู้วิจัยจึงยกเอาเฉพาะสถาปัตยกรรมกับประติมากรรมมาวิเคราะห์ ดังนี้

๑. สถาปัตยกรรมสร้างความสามัคคีคนลุ่มน้ำโขง

สถาปัตยกรรมล้านช้างที่มีอิทธิพลต่อการสร้างความสามัคคีของคนในชุมชนอีสาน และชุมชนลาว และการสร้างความสามัคคีระหว่างคนสองฝั่งโขง (อีสานและคนลาว) คนอีสานและคนลาวต่างก็มีบรรพบุรุษมาจากคนล้านช้างเหมือนกัน จึงทำให้คนอีสานและคนลาวมีปรัชญา แนวคิด ความเชื่อที่เหมือนกัน และมีเชื้อชาติเดียวกัน พูดภาษาเดียวกัน วัฒนธรรม ประเพณีเดียวกัน ต่างกันตรงที่อยู่กันคนละประเทศหรือคนละฝั่งโขงเท่านั้น ถึงแม้ว่าจะอยู่กันคนละประเทศแต่ก็มีการติดต่อกัน และเชื่อมสายสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน มีความรู้สึกเหมือนกับเป็นคนประเทศเดียวกัน สำหรับสิ่งที่ทำให้คนอีสานและคนลาวมีความสามัคคีกัน หลังจากแยกประเทศแล้วยังถือว่าเป็นพี่น้องกันอยู่ และยังเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ที่เป็นเช่นนี้เพราะมีพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจและเป็นเครื่องหล่อหลอมวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย^{๗๙}

สำหรับพุทธศิลป์ และสถาปัตยกรรมสมัยล้านช้างที่ถือได้ว่าเป็นจุดศูนย์รวมจิตใจและเป็นสิ่งสร้างความสามัคคีระหว่างคนในชุมชน และการสร้างความสามัคคีระหว่างคนอีสานกับคนลาว ใน

^{๗๙} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.สุนทร โพธิสาร, อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตล้านช้าง มหาวิทยาลัยขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น, เมื่อวันที่ ๘ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๒.

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยขอยกเอาสถาปัตยกรรมที่เป็นจุดศูนย์รวมจิตใจและเป็นศูนย์ร่วมของการสร้างความสามัคคีของคนสองฝั่งโขงดังนี้

สถาปัตยกรรมที่มีความโดดเด่นและที่มีอิทธิพลต่อการสร้างความสามัคคีของคนสองฝั่งโขงที่ตั้งอยู่ฝั่งลาว จำนวน ๓ แห่ง ๑) พระธาตุอิงฮัง ตั้งอยู่เมืองสะหวันนะเขต ๒) พระธาตุหลวง ตั้งอยู่นครหลวงเวียงจันทน์ ๓) พระธาตุศรีโคตรบอง ตั้งอยู่เมืองท่าแขก

สถาปัตยกรรมที่มีความโดดเด่นและที่มีอิทธิพลต่อการสร้างความสามัคคีของคนสองฝั่งโขงที่ตั้งอยู่ฝั่งไทย จำนวน ๓ แห่ง ๑) พระธาตุพนม ตั้งอยู่จังหวัดนครพนม ๒) พระธาตุศรีสองรัก ตั้งอยู่จังหวัดเลย ๓) พระธาตุพระธาตุขามแก่น ตั้งอยู่จังหวัดขอนแก่น

๑) พระธาตุอิงฮัง ตั้งอยู่เมืองสะหวันนะเขต สปป.ลาว

พระธาตุอิงฮัง เป็นพระธาตุที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศลาว สร้างขึ้นราวคริสต์ศตวรรษที่ ๙ เป็นศาสนสถานแบบศิลปะขอม สร้างตามแบบศาสนสถานของฮินดู ต่อมาในสมัยคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ พระเจ้าโพนสีราช กษัตริย์แห่งอาณาจักรล้านช้างได้ปกครองแผ่นดินสิบแทนพวกขอม พระองค์ทรงตัดแปลงจากแบบของศาสนสถานฮินดูมาเป็นสถูปหรือเจดีย์ในพระพุทธศาสนา ขณะที่บูรณะสร้างขึ้นใหม่ในสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ให้กลายเป็นพระธาตุเจดีย์ ตามคติในพระพุทธศาสนา มีการเสริมยอดปราสาทจนมีความสูง ๒๕ เมตร ฐานพระธาตุแต่ละด้านกว้าง ๙ เมตร^{๘๐} ในแต่ละวันจะมีผู้ที่มีศรัทธาไปกราบไหว้สักการบูชาเป็นจำนวนมาก เพราะพระธาตุอิงฮังเป็นพระธาตุศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองมาตั้งแต่สมัยอาณาจักรล้านช้าง และเป็นจุดหลอมรวมจิตใจของคนสองฝั่งโขงให้มีความสามัคคีกัน ยิ่งหน้าเทศกาลบูชาพระธาตุก็จะมีคนจากทั่วสาละทิศทั้งสองฝั่งโขงไปนมัสการ^{๘๑} ดังภาพ

^{๘๐}ปิยะแสง จันทรวงศ์ไพศาล, ศิลปะอาเซียน:เวียดนาม กัมพูชา เมียนมา ลาว และไทย,(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๒๘๘.

^{๘๑}สัมภาษณ์ พระไพวัลย์ มาลาวงศ์, วัดศรีชมชื่น, เมื่อวันที่ ๒๙ เดือน พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๒.

ภาพประกอบที่ ๔.๑๓ งานนมัสการพระธาตุอุโมงค์^{๕๒}

๒) พระธาตุหลวง ตั้งอยู่นครหลวงเวียงจันทน์ สปป.ลาว

ในตำนานพระอุรังคธาตุ กล่าวกันว่าเมื่อประมาณศตวรรษที่ ๔ มีพระภิกษุลาว ๕ รูป เดินทางไปศึกษาพระธรรมยังชมพูทวีป ขากลับได้อัญเชิญพระอุรังคธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า กลับมาประดิษฐาน ณ นครเวียงจันทน์ โดยสร้างสถูปครอบองค์พระธาตุไว้ เชื่อกันว่าพระธาตุหลวงในปัจจุบันนี้ เป็นพระธาตุที่สร้างครอบสถูปรุ่นแรกเอาไว้

พระธาตุหลวงสร้างขึ้นคราวเดียวกับการสร้างเมืองนครเวียงจันทน์ ผู้สร้างคือพระเจ้าจันทบุรีประสิทธิศักดิ์ ผู้ครองนครเวียงจันทน์พระองค์แรก พร้อมกับพระอรหันต์ ๕ องค์ เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ที่อัญเชิญมาจากเมืองราชคฤห์ ประเทศอินเดีย โดยก่อเป็นอุโมงค์หินคร่อมไว้ อุโมงค์นั้นกว้างด้านละ ๕ วา ผนังหนา ๒ วา และสูงได้ ๔ วา ๓ ศอก เมื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุแล้ว พระเจ้าจันทบุรี จึงได้มีพระราชดำรัสให้เสนาอำมาตย์สร้างวิหารขึ้นในเมืองจันทบุรีหรือนครเวียงจันทน์ ๕ หลัง เพื่อให้เป็นที่อยู่จำพรรษาของ พระอรหันต์ทั้ง ๕ องค์นั้นด้วย^{๕๓}

ในปี พ.ศ. ๒๑๐๙ พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช พระองค์จึงได้มีพระบรมราชโองการให้สร้างองค์พระธาตุหลวงขึ้นมาใหม่ ในเขตพระราชอุทยานทางด้านทิศตะวันออกของกรุงเวียงจันทน์ โดย

^{๕๒}งานนมัสการพระธาตุอุโมงค์,แหล่งที่มา:<https://mpics.mgsonline.com>,สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๒

^{๕๓}อ้างแล้ว, ปิยะแสง จันทรวงศ์ไพศาล, ศิลปะอาเซียน : เวียดนาม กัมพูชา เมียนมา ลาว และไทย, หน้า ๒๙๒-๒๙๓.

สร้างครอบพระธาตุองค์เก่า เมื่อสร้างพระธาตุหลวงเสร็จแล้ว จึงทรงขนานนามพระธาตุนี้ว่า พระธาตุเจดีย์โลกจุฬามณี หรือพระธาตุหลวง ซึ่งพระธาตุหลวงนั้นเป็นพระธาตุคู่บ้านคู่เมืองของอาณาจักรล้านช้าง เป็นพระธาตุที่สร้างด้วยแรงศรัทธาของพระมหากษัตริย์และประชาชนทุกหมู่คนสองฝั่งโขงให้ความเคารพ นับถือเป็นอย่างมาก ถือว่าเป็นจุดศูนย์รวมทางด้านจิตใจของคนในสมัยอาณาจักรล้านช้างและยังมีอิทธิพลเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันอย่างไม่มีวันจางหาย^{๕๔}

ภาพประกอบที่ ๔.๑๔ งานนมัสการพระธาตุหลวง เวียงจันทน์^{๕๕}

๓) พระธาตุศรีโคตรบอง ตั้งอยู่เมืองท่าแขก แขวงคำม่วน สปป.ลาว

พระเจ้าสุมรินทราชผู้สร้างพระธาตุอิงฮัง ทรงสร้างพระธาตุศรีโคตรบองขึ้นเมื่อพุทธศตวรรษที่ ๑๒ เนื่องจากองค์เป็นเชื้อสายของพระยาศรีโคตรบองแห่งอาณาจักรศรีโคตรบูรณ จึงมีแนวคิดที่จะสร้างพระธาตุไว้ที่เมืองของบรรพบุรุษของพระองค์ จึงได้สร้างพระธาตุศรีโคตรบองร่วมสมัยกับพระธาตุพนม ในบริเวณฝั่งน้ำโขงทั้งสอง เพื่อเป็นที่เคารพบูชา เพื่อเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนสองฝั่งโขง และเพื่อเป็นพุทธบูชาและนำเอาพระบรมสารีริกธาตุมาประดิษฐานไว้ ภายหลังอำนาจของเชื้อสาย

^{๕๔} สัมภาษณ์ พระบุญจันทร์ จนทสิทธิ, อำเภอเมืองเวียงจันทน์ นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว, เมื่อวันที่ ๒๘ เดือน เมษายน พ.ศ.๒๕๖๒.

^{๕๕} งานนมัสการพระธาตุหลวง เวียงจันทน์, แหล่งที่มา: <https://www.google.com/search?> สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๒

ราชวงศ์ศรีโคตรบองสิ้นสุดลง ด้วยอำนาจของแม่เข้ามาแทนที่ จนถึงสมัยของพระเจ้าโพธิสารกษัตริย์ แห่งเมืองหลวงพระบาง (ล้านช้าง) เสด็จมาที่พระธาตุศรีโคตรบองและบูรณปฏิสังขรณ์ขึ้นอีกประมาณ พ.ศ. ๒๐๘๒ ต่อมาพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช โอรสของพระเจ้าโพธิสารเสด็จมาบูรณสร้างครอบงอบมุงให้ เป็นองค์พระธาตุสูงขึ้น

พระธาตุศรีโคตรบอง เป็นพระธาตุคู่บ้านคู่เมืองของอาณาจักรล้านช้าง ที่พระมหากษัตริย์ และประชาชนร่วมกันสร้างขึ้น ไว้เป็นที่พึ่งทางใจและจุดศูนย์รวมจิตใจของคนล้านช้าง ซึ่งสร้างขึ้นในยุคเดียวกันกับการสร้างพระธาตุพนม พระธาตุอิงฮัง พระธาตุหลวง ซึ่งพระธาตุศรีโคตรบอง เป็นที่พึ่ง เป็นสิ่งสร้างความสัมพันธ์ สร้างความสามัคคีระหว่างชาวพุทธสองฝั่งโขงเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ดังที่ได้เห็นจากภาพ

ภาพประกอบที่ ๔.๑๕ เทศกาลไหว้พระธาตุศรีโคตรบอง^{๘๖}

๔) พระธาตุพนม อำเภอพระธาตุพนม จังหวัดนครพนม

พระธาตุพนม เป็นปูชนียสถานอันสำคัญยิ่งแห่งหนึ่งในบวรพุทธศาสนา ที่อยู่ในลุ่มแม่น้ำโขง พระธาตุพนมสร้างขึ้นจากแรงศรัทธา ด้วยความสามัคคี และด้วยความเสียสละของบรรดาพุทธบริษัททุกหมู่เหล่า พระธาตุพนมสร้าง ประมาณ พ.ศ.๘ ขณะทีอาณาจักรศรีโคตรบูรณกำลัง เจริญรุ่งเรือง โดยพระเจ้าผู้ครองนครในแคว้นต่างๆ มีพญาศรีโคตรบูรณ เป็นต้นและพระอรหันต์ ๘๐๐ องค์ ซึ่งมีพระมหากัสปะเถระเป็นประมุข เมื่อสร้างเสร็จแล้วก็ได้อัญเชิญพระอรุรังคะธาตุ (กระดูกส่วนหน้าอก) ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่มีพระมหากัสปะเถระนำมาจากประเทศอินเดีย ประดิษฐานไว้ข้าง

^{๘๖} เทศกาลไหว้พระธาตุศรีโคตรบอง,แหล่งที่มา:<http://hisuthiwat.blogspot.com> สืบค้น เมื่อวันที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๕๖๓

ในองค์พระธาตุ พระธาตุพนมได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์มาโดยตลอด การบูรณะครั้งที่น่าจะสำคัญที่ได้กลายมาเป็นแบบฉบับของงานก่อสร้างองค์พระธาตุในภาคอีสานตอนบน คือการบูรณะในครั้งที่ ๓ ของพระราชครูโพนสะเม็ก จากเมืองเวียงจันทน์ เมื่อ พ.ศ. ๒๒๓๓-๒๒๓๔ โดยช่างจากเมืองเวียงจันทน์ ทำให้ได้รับอิทธิพลรูปแบบศิลปะล้านช้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งรูปแบบที่เป็นส่วนยอดมาจากพระธาตุหลวงเวียงจันทน์ ธาตุพนมมีการบูรณต่อเนื่องกันมาหลายยุคหลายสมัย ที่สำคัญยิ่งราชวงศ์ฝ่งลาวถือเป็นประเพณีสืบทอดกันมาทุกรัชกาล กษัตริย์องค์ใดครองราชย์องค์นั้นจะต้องบูรณะพระธาตุพนม^{๘๗}

พระธาตุพนม เป็นพระธาตุคู่บ้านคู่เมืองของอาณาจักรล้านช้าง ที่พระมหากษัตริย์และประชาชนร่วมกันสร้างขึ้น ไว้เป็นที่พึ่งทางใจและจุดศูนย์รวมจิตใจของคนล้านช้าง ซึ่งสร้างขึ้นในยุคเพื่อเป็นที่พึ่งเป็นสิ่งสร้างความสัมพันธ์ สร้างความสามัคคีระหว่างชาวพุทธสองฝั่งโขงเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน^{๘๘} ดังที่ได้เห็นจากภาพ

ภาพประกอบที่ ๔.๑๖ เทศกาลบูชาพระธาตุพนม^{๘๙}

^{๘๗} วิจิตร วินทะไชย, บทความวิชาการศิลปวัฒนธรรมลาว-ไทย, (โรงพิมพ์แอนนาออฟเซ็ท บรรณธิการนิยม วงศ์พงษ์คำ, ๒๕๕๖), หน้า ๗๓.

^{๘๘} สัมภาษณ์ เสกศักดิ์ รสหอม, นักทัศนวิทยาชำนาญการพิเศษ หัวหน้าฝ่ายการศึกษาและพัฒนาจิตใจ เรือนจำกลาง จังหวัดนครพนม, เมื่อวันที่ ๒๙ เดือน พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๒.

^{๘๙} เทศกาลบูชาพระธาตุพนม, แหล่งที่มา: <https://www.google.com/search?> สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๒

๕) พระธาตุศรีสองรัก อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

พระธาตุศรีสองรัก สร้างขึ้นเนื่องจากสมัยนั้นกษัตริย์พม่าคือพระเจ้าตะเบ็งชเวตี้ และพระเจ้าบุเรงนอง ได้ยกกองทัพมารุกรานกรุงศรีอยุธยา และกรุงศรีสัตนาคนหุต หลายครั้ง หลายคราว สมเด็จพระมหาจักรพรรดิแห่งกรุงศรีอยุธยากับพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช จึงกระทำสัตย์ปฏิญาณต่อกัน ในการร่วมรบกับพม่า เพื่อเป็นที่ระลึกในการทำสัญญาทางพระราชไมตรีต่อกัน ดังนั้นทั้งสองพระองค์ จึงได้ร่วมกันสร้างพระธาตุศรีสองรักขึ้นเพื่อเป็นสักขีพยานและยังใช้พระธาตุนี้เป็นหลักแบ่งปันเขตแดน ทั้งสองนครในสมัยนั้นด้วย^{๙๐}

พระธาตุศรีสองรักได้สร้างขึ้นกึ่งกลางระหว่างแม่น้ำโขงกับแม่น้ำหมัน เริ่มก่อสร้าง พ.ศ. ๒๑๐๓ ตรงกับปีวอก โทศก จุลศักราช ๙๒๒ และเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๑๐๖ ตรงกับปีกุน เบญจศก จุลศักราช ๙๒๕ ในวันพฤหัสบดีขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๖ ด้วยเหตุนี้จึงมีการกระทำพิธีสมโภชและนมัสการพระธาตุขึ้นในวันเพ็ญ เดือน ๖ ตลอดมาทุกปีมิได้ขาดตราบเท่าทุกวันนี้

ต่อจากนั้นจารึกได้กล่าวถึงพระมหากษัตริย์ทั้ง ๒ ได้ตั้งเมตตาไมตรีจิตคิดให้เป็นประโยชน์แก่แผ่นดินทั้ง ๒ จึงมีพระบรมราชโองการให้เสนาอำมาตย์ไปนิมนต์ เอาพระสงฆ์เจ้าผู้ทรงศีลอันบริสุทธิ์ทั้ง ๑ ฝ่ายๆ ละ ๗ องค์มาทำพิธีหลั่งน้ำสัจจา โดยนำน้ำสัจจาในกระออมแก้ว กระออมเงิน กระออมทอง แห่งมหากษัตริย์ทั้ง ๒ เจือปนเป็นพระองค์เดียวแล้วให้ท่านอ่านสัตยาธิษฐานเป็นสักขีพยาน ดังตัดตอนสำคัญมาว่า

ขอจงเป็นเอกสีมาปริมนทลอันเดียวกัน เกลี้ยงกลมงานมณฑลเท่าพงษ์พันธุ์ลูกเต้าหลาน เหลนอย่าได้ชิงส่วยล่วงด่านแดนแสนหน้า อย่าได้กระทำโลกเลี้ยวแก่กัน จนเท่าเสียงพระอาทิตย์ พระจันทร์เจ้าตกลงมาอยู่เหนือแผ่นดินอันนี้เทอญ

ครั้นอ่านสัจจอธิษฐานทั้ง ๒ ฝ่ายแล้ว พระสงฆ์และอำมาตย์ทั้ง ๒ ฝ่าย ก็หลั่งน้ำสัจจาลงในมหาปัทมพี แม้สงฆ์ทั้ง ๒ ฝ่ายกษัตริย์ก็มีใจภริมย์ชมชื่นยินดี มีเสนาหาไมตรีฮักแพงกันเท่าเสียงมหาปฐพีพุทธรันดรกับ ๑ แล้วมิให้กระทำโลกเลี้ยวแก่กันเลย ตั้งแต่อันกระทำสร้างแปลงอุทิศ เจดีย์ศรีมหาธาตุ ให้เป็นเอกสีมาอันเดียวกันไว้ให้เป็นหลักด่าน ตั้งแต่หลักด่านนี้ไปหาน้ำของ (แม่น้ำโขง) ไปหาน้ำน่านถึงกันนี้แล น้ำของแลน้ำน่านก็ปันแดนกันโคกไม้ติดกันนี้แล

การสร้างพระธาตุศรีสองรัก จะไม่เหมือนกับการสร้างพระธาตุ อนุสาวรีย์ หรืออนุสรณ์สถานอื่นๆ ซึ่งส่วนมากสร้างขึ้นเกี่ยวเนื่องกับการสู้รบ การฆ่าฟันหรือรุกรามกัน แต่อนุสาวรีย์ศรีสองรักสร้างขึ้นเพื่อปลูกไมตรีรักใคร่ซึ่งกันและกัน ระหว่างกษัตริย์ล้านช้างกษัตริย์กรุงศรีอยุธยา นับว่าเป็น

^{๙๐} คະพันธ์ ยะปะตัง, บทความวิชาการศิลปวัฒนธรรมลาว-ไทย, (โรงพิมพ์แอนนาออฟเซ็ท บรรณธิการ นิยม วงศ์พงษ์คำ, ๒๕๕๖), หน้า ๓๖-๓๗.

อนุสาวรีย์ที่สร้างขึ้นเพื่อความสันติสุขของประชาชนโดยแท้^{๑๑} อนุสาวรีย์แห่งนี้สมควรแล้วที่เรียกว่า “พระธาตุศรีสองรัก”

ณ ปัจจุบันนี้ พระธาตุศรีสองรักยังมีอิทธิพลต่อการสร้างความสามัคคีในชุมชน สร้างความสามัคคีของคนอีสาน และการสร้างความสามัคคีระหว่างคนสองฝั่งโขง คือชาวอีสานแลชาวลาว เมื่อมีเทศกาลจะมีประชาชนทั้งคนอีสานและคนลาวมาร่วมกัน และคนที่มาร่วมงานในการไหว้พระธาตุหรือบูชาพระธาตุถือว่าเป็นเครือญาติกัน หรือเป็นพี่น้องกันคือเป็นญาติทางธรรม ถึงแม้ว่าพระธาตุศรีสองรัก ไม่ได้เป็นพระธาตุทางพระพุทธศาสนาโดยตรงและไม่ได้บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ แต่ไม่สามารถที่แยกออกจากพระพุทธศาสนาได้เพราะคนที่สร้างนับพระพุทธศาสนา ผู้ทำพิธีกรรมก็ขาดพระพุทธศาสนาไม่ได้ ดังนั้นจึงเป็นการผสมผสานกันอย่างลงตัวระหว่าง ฝั พราหมณ์ และพระพุทธศาสนา^{๑๒} ดังที่เห็นจากภาพ

ภาพประกอบที่ ๔.๑๗ งานนมัสการพระธาตุศรีสองรักจังหวัดเลย^{๑๓}

^{๑๑} สัมภาษณ์ ธีระวัฒน์ แสนคำ, อาจารย์ประจำหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, เมื่อวันที่ ๗ เดือน พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๒.

^{๑๒} สัมภาษณ์ พ่อทิน ทองปั้น, (ปราชญ์ชาวบ้าน) บ้านหนองแขง ตำบลสนามตม อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย, เมื่อวันที่ ๖ เดือน พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๒.

^{๑๓} งานนมัสการพระธาตุศรีสองรักจังหวัดเลย,แหล่งที่มา:<https://tis.dasta.or.th/dastatravel/srisongrak2018/> สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๒

๖) พระธาตุอานนท์ วัดมหาธาตุ จังหวัดยโสธร

การสร้างพระธาตุอานนท์ ได้รับแนวคิดมาจากการสร้างพระธาตุพนม เป็นการสร้างเพื่อบรรจุอัฐิธาตุ เป็นศิลปะล้านช้าง ภายในพระธาตุบรรจุอัฐิธาตุของพระอานนท์ การก่อสร้างได้รับอิทธิพลศิลปะล้านช้าง ที่นิยมสร้างขึ้นเมื่อปลายสมัยกรุงศรีอยุธยาถึงต้นรัตนโกสินทร์ ซึ่งตรงกับประวัติการตั้งเมืองและประวัติของวัดมหาธาตุฉบับหนึ่งว่าสร้างราว พ. ศ. ๒๓๒๑ โดยทำหน้า ทำคำ สิ่ง ทำคำผา ซึ่งเดิมเป็นเสนาบดีเก่าของกรุงศรีสัตนาคนหุต (เวียงจันทน์) อพยพผู้คนภายใต้การนำของพระวอ พระตา ราว พ. ศ. ๒๓๑๓-๒๓๑๙ มาตั้งถิ่นฐาน ณ ที่นี้

พระธาตุอานนท์ สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ.๑๒๑๘ ผู้ก่อสร้างคือ เจตตานูวิน และ จินดาขานู ชาวเวียงจันทน์ กับ เอียงเวธา ชาวขอม เมื่อสร้างเสร็จจึงอัญเชิญพระอัฐิของพระอานนท์ มาบรรจุไว้ ซึ่งพระอัฐิของพระอานนท์ที่นำมาบรรจุใน พระธาตุอานนท์ นั้น ถูกบรรจุไว้ในผอบ ชั้นนอกเป็นหีบเงิน ๓ ชั้น ชั้นถัดไปเป็นหีบทอง ๗ ชั้น ถัดจากนั้นเป็นหีบแก้วไพฑูรย์ ๒ ชั้น (รวมเป็นหีบ ๑๒ ชั้น) แล้วมีผ้ากะจำคำ (ผ้าลายทอง) ห่อไว้อีก ๕๐๐ ชั้น ถัดเข้าไปเป็นผ้าสีขาวอ่อนนุ่มเหมือนสำลีห่อพระอัฐิธาตุอยู่

โดยมีเรื่องเล่าเกี่ยวกับการสร้างพระธาตุอานนท์ต่อๆ กันมาว่า เจตตานูวิน และ จินดาขานู ชาวเวียงจันทน์ ซึ่งเป็นลูกพี่ลูกน้องกัน หลังจากออกบวชทำความเพียรได้ ๓ ปี ๒๕ วัน ทั้งคู่ก็เห็นว่าชาวเมืองเวียงจันทน์ต่างนับถือ พากันไปกราบไหว้ ดอนปู่บาว จึงคิดนำของศักดิ์สิทธิ์มาไว้ที่ ดอนปู่บาว เพื่อความเป็นสิริมงคลยิ่งๆ ขึ้น ดังนั้น จึงออกธุดงค์โดยใช้เวลาประมาณ ๒ ปี ๑๐ เดือน ๑๑ วัน เดินทางมาถึงเมืองเทวทหะ แคว้นโกลิยะ ปกครองโดย ท้าวพระยา ซึ่งขณะนั้นชาวเมืองกำลังก่อสร้างเจดีย์องค์หนึ่งอยู่ ครั้นก่อสร้างเสร็จ ท้าวพระยา จึงเข้าไปอัญเชิญพระอัฐิธาตุ ซึ่งต้องไขประตูเข้าไป ๓ ชั้น จึงจะพบหีบพระอัฐิธาตุ เจตตานูวิน และ จินดาขานู จึงสอบถามชาวเมืองได้จนได้ความว่าเป็นพระอัฐิธาตุของ พระอานนท์ พระเถระคนสำคัญของพระพุทธเจ้า ซึ่งเล่ากันว่า พระอานนท์ นิพพานบนอากาศกลางแม่น้ำโรหิณี (กั้นระหว่าง กรุงกบิลพัสดุ์ กับ กรุงเทวทหะ) พระองค์ได้อิच्छิฐานร่างกายให้แตกเป็น ๒ ส่วน ส่วนที่หนึ่งตกลงทางกรุงกบิลพัสดุ์ ส่วนที่สองตกลงทางกรุงเทวทหะ

๒. ประติมากรรมสร้างความสามัคคีคนลุ่มน้ำโขง

ประติมากรรมล้านช้างที่มีอิทธิพลต่อการสร้างความสามัคคีในชุมชนอีสาน และชุมชนลาว และการสร้างความสามัคคีระหว่างคนสองฝั่งโขงก็คนคืออีสานและคนลาว คนอีสานและลาวต่างก็มีบรรพบุรุษมาจากคนล้านช้างเหมือนกัน จึงทำให้คนอีสานและคนลาวมีปรัชญา แนวคิด ความเชื่อที่เหมือนกัน มีเชื้อชาติเดียวกัน พูดภาษาเดียวกัน วัฒนธรรม ประเพณีเดียวกัน ต่างกันตรงที่อยู่คนละประเทศหรือคนละฝั่งโขงเท่านั้น ถึงแม้ว่าจะอยู่กันคนละประเทศ คนละฝั่งโขงแต่ก็มีการติดต่อกัน และเชื่อมสายสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน มีความรู้สึกเหมือนเป็นคนประเทศเดียวกัน สำหรับสิ่งที่ทำให้คนอีสานและคนลาวมีความสามัคคีกัน หลังจากแยกประเทศแล้ว ยังถือว่าเป็นพี่น้องและเป็นน้ำหนึ่งใจ

เดียวกัน เพราะมีพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ และเป็นเครื่องหลอหลอมวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย

สำหรับพุทธศิลป์ที่เป็นประติมากรรมสมัยล้านช้างที่เป็นจุดศูนย์รวมจิตใจ เป็นที่พึ่งทางใจ และเป็นสิ่งสร้างความสามัคคีระหว่างคนในชุมชน และระหว่างคนอีสานกับคนลาว ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยจะยกเอาประติมากรรมที่มีอิทธิพลต่อการสร้างความสามัคคีของคนสองฝั่งโขงดังนี้

ประติมากรรมที่มีความโดดเด่นและมีอิทธิพลต่อการสร้างความสามัคคีของคนสองฝั่งโขงที่ตั้งอยู่ฝั่งลาว จำนวน ๓ องค์ ๑) พระบาง อยู่ที่เมืองหลวงพระบาง ๒) พระม่าน อยู่ที่เมืองหลวงพระบาง ๓) พระเจ้าองค์ตื้อ อยู่ที่นครหลวงเวียงจันทน์

ประติมากรรมที่มีความโดดเด่นและมีอิทธิพลต่อการสร้างความสามัคคีของคนสองฝั่งโขงที่ตั้งอยู่ฝั่งไทยอีสาน จำนวน ๓ องค์ ๑) พระแก้วมรกต อยู่ที่วัดพระแก้ว กรุงเทพมหานคร ๒) พระเสริม อยู่ที่วัดประทุมคงคา กรุงเทพมหานคร ๓) พระใส อยู่ที่วัดโพธิ์ชัย จังหวัดหนองคาย

๑) พระบาง อยู่ที่เมืองหลวงพระบาง

พระบางปัจจุบันพระบางประดิษฐานอยู่ที่ หอพระบาง พิพิธภัณฑสถานเมืองหลวงพระบาง พระบางเป็นพระพุทธรูปปางห้ามสมุทร สูงประมาณ ๑.๑๔ เมตร หล่อด้วยสำริด (ทองคำผสม ๙๐ เปอร์เซ็นต์) มีอายุอยู่ราวปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ถึงตอนต้นของพุทธศตวรรษที่ ๑๙ สร้างตามศิลปะเขมรแบบบายนตอนปลาย โดยมีพุทธลักษณะ ประทับยืนยกพระหัตถ์ขึ้น นิ้วพระหัตถ์เรียงเสมอกัน พระพักตร์ค่อนข้างเป็นรูปสี่เหลี่ยม พระนลาฏกว้าง พระขนงเป็นรูปปีกกา พระเนตรเรียว พระนาสิกค่อนข้างแบน พระโอษฐ์บาง พระเศียร และพระเกตุมาลาเกลี้ยงสำหรับสวมเครื่องทรง ปั้นพระองค์เล็ก พระโสภณีใหญ่ ครองจีวรห่มคลุม แลเห็นแถบสรวงและหน้านาง

พระบางเดิมประดิษฐานอยู่ที่นครหลวงของอาณาจักรขอม จนเมื่อ พ.ศ. ๑๙๐๒ พระเจ้าฟ้ารุ่งมกษัตริย์แห่งล้านช้างซึ่งมีความเกี่ยวพันทางเครือญาติกับพระเจ้ากรุงเขมร มีพระราชประสงค์ที่จะเผยแพร่พระพุทธศาสนาให้ประดิษฐานมั่นคงในพระราชอาณาจักร จึงได้ทูลขอพระบางเพื่อมาประดิษฐาน ณ เมืองเชียงทองอันเป็นนครหลวงของอาณาจักรล้านช้าง และเปลี่ยนชื่อ เมืองเชียงทองเป็น เมืองหลวงพระบาง ตามชื่อพระพุทธรูป

พระบางเป็นพระพุทธรูปสำคัญของอาณาจักรล้านช้าง ชาวอีสานและชาวลาวมีความเลื่อมใสมาก คนอีสานและคนลาวมักจะจำลองพระบางไว้ที่วัดสำคัญๆ เช่น พระบางวัดไตรภูมิ อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม และพระบางวัดพระเหลา อำเภอพนม จังหวัดอำนาจเจริญ เป็นต้น พระบางมีอิทธิพลต่อการสร้างความสามัคคีของชุมชนอีสาน ชุมชนลาว และสร้างความสามัคคีระหว่างคนสองฝั่งโขง ดังที่เห็นในพิธีสงฆ์พระบางในวันสงกรานต์ จะมีทั้งชาวอีสานและชาวลาวไปร่วมทรงน้ำ

พระบาง ถ้าใครได้ทรงนำพระบางถือว่าเป็นสิริมงคลต่อชีวิตทำให้ชีวิตพบแต่ความร่มเย็น มีความสุข มีความเจริญ^{๙๔} ดังที่เห็นดังภาพ

ภาพประกอบที่ ๔.๑๘ พิธีทรงนำพระบาง^{๙๕}

๒) พระเจ้าองค์ตื้อ อยู่ที่นครหลวงเวียงจันทน์

พระเจ้าองค์ตื้อเป็นพระประธาน หน้าตักกว้าง ๓ เมตร ๔๐ เซนติเมตร สูง ๕ เมตร ๘๐ เซนติเมตร สร้างโดยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ในปี พ.ศ. ๒๑๐๙ ประดิษฐานอยู่ที่วัดองค์ตื้อ นครหลวงเวียงจันทน์ วัดองค์ตื้อเดิมมีชื่อว่า "วัดสิฎุมิ หรือ ไชยภูมิ ต่อ มาถึงปี พ.ศ. ๒๑๐๙ พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ได้มาสร้างพระเจ้าองค์ตื้อขึ้นแล้วนำมาประดิษฐานไว้ในวัดสิฎุมิแห่งนี้ จึงได้ตั้งชื่อวัดใหม่ว่า "วัดองค์ตื้อ" ตามชื่อของพระพุทธรูปใหญ่ (ตื้อ คือมาตราโบราณของชาวลาว)

พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช พระมหากษัตริย์ล้านช้าง พระองค์มีศรัทธาอย่างแรงกล้าปรารถนาที่จะเป็นพระพุทธเจ้า จึงได้ตั้งความเพียร และ การเสียสละอย่างสูง ที่จะสร้างพระพุทธรูปทองหล่อให้ใหญ่ที่สุด (ในสมัยนั้น ปี พ.ศ. ๒๑๐๙) ได้มีการเตรียมพร้อมทุกอย่างจนเป็นที่เรียบร้อยทุกประการ เมื่อถึงเวลาอันเป็นมหาฤกษ์มหาชัยตามพิธีของโหราจารย์ แล้วพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ก็ทรง

^{๙๔} พระวอนชัย จิตตวโร, วัฒนาช่างไชยวนาราม เมืองหลวงพระบาง แขวงหลวงพระบาง ประเทศสาธารณประชาธิปไตยประชาชนลาว, เมื่อวันที่ ๒๗ เดือน เมษายน พ.ศ.๒๕๖๒.

^{๙๕} พิธีทรงนำพระบาง, แหล่งที่มา: <https://www.google.com/search?สื่อบค้นเมื่อวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๒>

มอบพระราชกรณียกิจทุกอย่างไว้กับพระมหาลี แล้วพระองค์ทรงนั่งขานหม่อมขานไปสมทานศีล ๘ อยู่ในวังพิธี หล่อพระเจ้าน้องคำต่อซึ่งเป็นพระประจำพระองค์เอง

พระเจ้าน้องคำต่อจะมีอิทธิพลต่อการสร้างความสามัคคีของคนลาวและคนอีสานมาก จึงทำให้พระเจ้าน้องคำต่อได้รับความนิยม ในการสร้างจำลองไว้สักการบูชาในวันที่สำคัญๆ ของอีสาน เช่น พระเจ้าน้องคำต่อวัดศรีชมพูน้องคำต่อ หนองคาย พระเจ้าน้องคำต่อที่อุบล พระเจ้าน้องคำต่อที่ชัยภูมิ เป็นต้น สำหรับการสร้างพระเจ้าน้องคำต่อนั้นต้องอาศัยแรงศรัทธาของคนจำนวนมากและอาศัยความสามัคคีจึงจะสร้างสำเร็จ เพราะเป็นพระพุทธรูปองค์ใหญ่ เช่น การหล่อพระเจ้าน้องคำต่อจำลอง ที่วัดศรีชมพูน้องคำต่อ อ.ท่าบ่อ จ.หนองคาย โดยมี ดร. มหาพอง สมะเล็ก สมเด็จพระสังฆราช สปป.ลาว ร่วมพิธีเททองหล่อนำฤกษ์พระพุทธรูปจำลองหลวงพ่องค์ต่อ ซึ่งจะมีทั้งประชาชนและพระสงฆ์จากฝั่งอีสานและฝั่งลาวเข้าร่วมพิธีด้วยแรงศรัทธา เป็นการนำมาซึ่งความสามัคคีของชุมชนและของคนสองฝั่งโขง

ภาพประกอบที่ ๔.๑๙ พิธีหล่อพระเจ้าน้องคำต่อจำลองที่วัดศรีชมพูน้องคำต่อจังหวัดหนองคาย^{๙๖}

๔.๓.๒ วัฒนธรรม ประเพณีล้านช้างในการสร้างความสามัคคีคนกลุ่มน้ำโขง

วัฒนธรรมหรือประเพณีที่เอื้ออำนวยต่อสัมพันธกันของล้านช้างมีเป็นจำนวนมาก และหลากหลาย ซึ่งบางวัฒนธรรมผู้วิจัยได้วิเคราะห์ไว้ในที่อื่นบ้างแล้ว ในที่นี้จึงจักได้กล่าวถึงในส่วนที่เห็นว่าเด่นชัดจริงๆ ดังนี้

๑. วัฒนธรรม ประเพณีการผูกเสี่ยว

^{๙๖} พิธีหล่อพระเจ้าน้องคำต่อจำลองที่วัดศรีชมพูน้องคำต่อจังหวัดหนองคาย, แหล่งที่มา:

ภาพประกอบที่ ๔.๒๐ วัฒนธรรมประเพณีการผูกเสี่ยว^{๙๗}

การผูกเสี่ยวตามความหมายของคนล้านช้างคือ การผูกมิตรแท้ หรือเพื่อนตาย เป็นวัฒนธรรมเดิมของชาวล้านช้าง เมื่อเด็กเจริญเติบโตจะได้มีเพื่อนไปมาค้าขายด้วยกัน การเป็นเสี่ยวกันไม่ใช่จะเป็นได้ง่ายๆ ยิ่งในสมัยล้านช้างเดิมจริงๆ นั้น มีการจองเสี่ยวกันตั้งแต่อยู่ในครรภ์เลยทีเดียว การผู้เสี่ยวจะนิยมผูกชายกับชาย หญิงกับหญิง เกณฑ์การผูกเสี่ยวก็โดยที่คู่เสี่ยวมีหน้ามีตาคล้ายกัน เกิดปีเดียวกัน มีรสนิยมเหมือนกัน บิดามารดายินยอมหรือเห็นดีด้วย บางทีลูกไม่ได้เห็นหน้ากัน แต่บิดามารดาตกลงกันแล้วผูกเป็นเสี่ยวกันก็มี วัฒนธรรมการผูกเสี่ยวนี้จะนิยมทำกันในหลายพื้นที่ โดยเฉพาะในภาคอีสานนั้นค่อนข้างจะนิยมผูกเสี่ยวกันเป็นพิเศษ อย่างเช่น ในจังหวัดขอนแก่นจะมีงานประเพณีผูกเสี่ยว ซึ่งจะจัดขึ้นเป็นประจำทุกปีในช่วงเดือนพฤศจิกายน หรือธันวาคม^{๙๘} จะเห็นได้ว่า วัฒนธรรมการผูกเสี่ยวนี้เป็นวัฒนธรรมที่ดั้งเดิม อันแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของคนในสังคมที่จะต้องมีการเกื้อกูลต่อความเป็นอยู่ของกันและกัน และมีผลต่อความมั่นคงของชาติและสร้างความเป็นปึกแผ่นให้แก่สังคมได้อย่างดียิ่ง

๒. วัฒนธรรมการลงแขก

จากวัฒนธรรมการผูกเสี่ยว มาถึงวัฒนธรรมที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของคนล้านช้างที่มีการสืบทอดมาถึงปัจจุบันคือ วัฒนธรรมการลงแขก วัฒนธรรมนี้ก่อให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน

^{๙๗} วัฒนธรรมประเพณีการผูกเสี่ยว, แหล่งที่มา: <https://www.google.com/search?> สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๒

^{๙๘} สัมภาษณ์ นายสิทธิพล เวียงธรรม, อดีตนักวิชาการวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดมหาสารคาม, เมื่อวันที่ ๑๐ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๒.

โดยไม่คิดค่าแรง ซึ่งในสมัยก่อนชาวล้านช้างจะช่วยกันปลูกบ้านสร้างเรือน ทำไร่ ทำนา และทำบุญสุนทานต่างๆ โดยเฉพาะการทำนา การปลูกบ้าน การนวดข้าว ถือว่าเป็นกิจกรรมที่แสดงออกถึงการช่วยเหลือเกื้อกูลกันอย่างแท้จริง ถ้าใครปลูกบ้านก็จะไปขอแรงชาวบ้านมาช่วย โดยเจ้าตัวจัดอาหารกินไว้คอยต้อนรับ ทำให้การปลูกบ้านเสร็จภายในวันเดียว หรือมากกว่านั้นนิดหน่อย ไม่ได้ใช้เวลาเหมือนทุกวันนี้ การทำนา ไม่ว่าจะเป็นการปักดำนา หรือการนวดข้าว ก็ใช้วิธีลงแขกด้วยเช่นกัน หากใครยังไม่เสร็จทันฤดูกาลก็จะไปช่วยกันทำให้เสร็จ ตัวไปไม่ได้ก็จะส่งลูกหลานหรือคนเกี่ยวข้องไปแทน แม้บางครั้งลูกหลานไปไม่ได้ก็จะส่งวัวควายไปช่วยไถ ช่วยคลาด และช่วยนวดข้าวในลานแทน^{๙๙} ซึ่งก็นับว่าเป็นความสามัคคีและความเห็นอกเห็นใจกันที่จะหาที่ได้อื่นอีกไม่ได้แล้ว นอกจากสังคมล้านช้าง ซึ่งปัจจุบันแม้จะมีการสืบทอดมาระยะหนึ่ง แต่ทุกวันนี้วัฒนธรรมการลงแขกก็เริ่มจะหายไปจากสังคมอีสานแล้ว เพราะความเจริญทางเทคโนโลยีทำให้วัฒนธรรมการลงแขกลดลงและหายไปที่สุดในที่สุด

ภาพประกอบที่ ๔.๒๑ ประเพณีการลงแขกเกี่ยวข้าวของอีสาน^{๑๐๐}

^{๙๙} สัมภาษณ์ ผศ.ชอบ ดีสวนโคก, อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, เมื่อวันที่ ๘ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๒.

^{๑๐๐} ประเพณีการลงแขกเกี่ยวข้าวของอีสาน, แหล่งที่มา: <https://www.google.com/search?> สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๒

๓. วัฒนธรรมการสู่ขวัญบายศรี

สู่ขวัญบายศรี หรือบางที่เรียกกลับกันว่า บายศรีสู่ขวัญ ถือว่าเป็นวัฒนธรรมของชาวล้านช้างที่มีการสืบทอดกันมาช้านาน โดยชาวล้านช้างถือว่า “ขวัญ” เป็นส่วนสำคัญเท่ากับจิตใจหรือวิญญาณ เป็นตัวคิดตัวก่อและตัวบังคับร่างกายให้เป็นปกติ บางที่เกิดผีหลอก หรือกลัวจนตกอกตกใจ ในเหตุการณ์ต่างๆ อย่างรุนแรง ขวัญก็จะกระเจิงหนีไปได้ จึงมีพิธีเรียกขวัญให้กลับมาอยู่ในตัวตน แล้วผูกแขนรัดเอาเรียกว่า “สู่ขวัญบายศรี”^{๑๑๑} การสู่ขวัญของชาวล้านช้างนั้นมีหลายประเภท และปรารถนาเหตุแตกต่างกันไป เช่น สู่ขวัญคนป่วย สู่ขวัญแม่ออกกรรม สู่ขวัญพระสงฆ์ สู่ขวัญคู่บ่าวสาว สู่ขวัญนิสิตหรือนักศึกษาใหม่ สู่ขวัญผู้มาเยือน สู่ขวัญผู้จากไป สู่ขวัญนา สู่ขวัญคนไปค้า และสู่ขวัญคนหายเจ็บไข้ เป็นต้น ผู้ทำพิธีสู่ขวัญ (สูตรขวัญ) จะเป็นพราหมณ์ หรือหมอสสูตรขวัญ ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับการเคารพนับถือในหมู่บ้าน ขณะสูตรขวัญชาวบ้านจะช่วยกันเรียกขวัญ แล้วช่วยกันผูกแขนเจ้าของขวัญ เพื่อเกิดสวัสดิมงคล

๔. วัฒนธรรมการรับแขกในเทศกาลบุญต่างๆ

วัฒนธรรมการรับแขกถือว่าเป็นความจำเป็นและสำคัญของชาวล้านช้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนภาคอีสานนั้นจะให้ความสำคัญกับการต้อนรับแขกบ้านแขกเมืองอย่างดียิ่ง จนทำให้คนจากภาคอื่นเห็นคนอีสานเป็นคนที่มีความจริงใจต่อคนแปลกหน้า ถ้าหากเราได้คลุกคลีกับชีวิตของคนภาคอีสาน และชาวลาจจริง ๆ แล้วจะพบว่า มีความเมตตาและความจริงใจในการต้อนรับขับสู้แขกบ้านแขกเมืองที่มาเยือน อีกอย่างหนึ่งในเทศกาลบุญต่างๆ เช่น บุญบั้งไฟ บุญเผวส เจ้าของบ้านมักจะเตรียมข้าวปลาอาหารไว้คอยต้อนรับแขกจากบ้านอื่นๆ โดยมักจะพูดอยู่เสมอว่า “พ่อเสี่ยวจะมา แม่เสี่ยวจะมา เสี่ยวจะมา”^{๑๑๒} ฉะนั้นในเทศกาลบุญเช่นนี้ บรรดาเสี่ยวฮักเสี่ยวแพงทั้งหลายจะพากันไปเที่ยวงาน และถือโอกาสเยี่ยมยามถามข่าวเสี่ยวทั้งหลายด้วย จึงไม่จำเป็นที่เสี่ยวจะต้องจัดเสวยอาหารไปด้วย เพราะจะต้องไปกินไปนอนบ้านเสี่ยว นอกจากจะมีของบางอย่างไปให้เสี่ยว จึงไม่น่าแปลกอะไร พอถึงเทศกาลแต่ละครั้ง แต่ละบ้านก็จะเตรียมอาหารการกินไว้มากมาย ดูว่าจะมีคนกิน ๒๐-๓๐ คน ทั้งนี้ก็เพื่อเตรียมไว้ต้อนรับแขก ไม่แต่เสี่ยวเท่านั้น แม้แต่คนอื่นซึ่งเรียกว่า ไทยแขก ก็สามารถมาร่วมกินได้

๕. วัฒนธรรมด้านนันทนาการ

นันทนาการ หมายถึง การบันเทิงต่างๆ ที่มีการเล่นกันอยู่ในท้องถิ่นภาคอีสาน ที่มีการสืบทอดมาแต่สมัยล้านช้าง ซึ่งภาษาอีสานเรียกว่า มหรสพคบงัน^{๑๑๓} โดยมีการเล่นดนตรีครบทั้ง ๔ คือ

^{๑๑๑} อ่างแล้ว, อุดม บัวศรี, วัฒนธรรมอีสาน, หน้า ๑๒๗.

^{๑๑๒} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.บูรินทร์ ภูสกุล, อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านการเมืองการปกครอง ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตล้านช้าง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, เมื่อวันที่ ๓ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๒.

^{๑๑๓} อ่างแล้ว, อุดม บัวศรี, วัฒนธรรมอีสาน, หน้า ๑๒๘.

ติด สี ตี เป่า คนล้านช้างนั้นมีความสนใจในการบันเทิงเป็นที่สุด โดยเฉพาะในปัจจุบันแถบภาคอีสาน ถ้างานใดไม่ได้มีการบันเทิงหรือนันทนาการแล้ว งานนั้นจะเหมือนกับว่าไม่ใช่งาน นั่นคือขาดความสนุกสนานรื่นเริง และดูเหมือนกับว่าไม่เป็นงานบุญ ฉะนั้นงานบุญต่างๆ เช่น งานบุญบั้งไฟ เป็นต้น ถือว่าได้ว่าเป็นงานที่สนุกสนานที่สุดมาจนทุกวันนี้

นอกจากที่กล่าวมานี้ คนล้านช้างยังนิยมการเล่นอันเกี่ยวกับดนตรีอีกหลายประเภท เช่น หมอลำ และการฟ้อนรำต่างๆ ซึ่งการเล่นเหล่านี้จะพบได้ทั่วไปในภาคอีสานในปัจจุบัน สำหรับหมอลำในภาคอีสานนั้น พอจะลำดับช่วงได้ ดังนี้^{๑๐๔}

๑) **หมอลำพื้น** เป็นหมอลำดั้งเดิมของชาวล้านช้างที่สืบทอดกันมาถึงปัจจุบัน ลักษณะการลำนั้น ผู้ลำจะมีเพียงคนเดียวกับหมอแคน นิยมลำในงานต่างๆ เช่น งานแจกข้าว งานศพ งานบุญกฐิน และอื่นๆ นิยมลำนิทานเล่าถึงสิ่งเกี่ยวกับงานนั้นๆ

- ๒) **ลำคู่** เป็นการลำในยุคต่อมา หญิงเป็นหญิง ชายเป็นชาย ลำได้หลายแบบหลายรส เช่น ลำเดินดง เป็นการลำพรรณนาเกี่ยวกับ ป่า แม่น้ำ ภูเขา ลำเนาไพร ชมนก ชมไม้ ชมป่า ลำเกี่ยว เป็นการลำเกี่ยวพาราสีซึ่งกันและกัน ลำโจทย์ เป็นการลำถามตอบเรื่องต่างๆ หรือประชันกลอน ลำนิทาน เป็นการลำเล่านิทาน ลำสาด เป็นการลำคำคุณ้ไม้ ไร่ อ้าววด ลำเต้ย เป็นการลำกลอนเพลิตเพลิต ลำล่อง เป็นการลำกลอนลำยาว พรรณนาถึงชีวิตและทัศนียภาพ ลำเขิน เป็นการลำ กลอนตลกโปกฮา กลอนพิสดาร

ในยุคของหมอลำคู่นี้ ก็เกิดการลำ “ชิงชู้” ขึ้นมา ซึ่งทั้งหลายและหญิง แต่ไม่แพร่หลายนัก คงเป็นเพราะขัดกับประเพณีวัฒนธรรมพื้นบ้านนั่นเอง

๓) **ลำหมู่** เป็นลำแบบลิเก เพราะช่วงหนึ่งชาวภาคอีสานได้รับอิทธิพลลิเกจากโคราช จึงเกิดแปลงหมอลำเป็น “ลำหมู่” หนึ่งคาดว่า หมอลำพื้นบ้าน มีส่วนให้เกิดหมอลำหมู่ภายหลังมาผสมกับลิเกเข้า จึงเห็นเป็นอย่างทุกวันนี้ หมอลำหมู่มี ๒ ประเภท คือ

ก. **ลำเรื่อง** หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ลำเรื่องต่อกลอน” แต่งตัวเหมือนลิเก แต่ใช้กลอนลำนำ ดนตรีก็มีเพียง พิณ แคน ซอ กลอง และฉิ่ง ไม่มีการฟ้อนแต่เล่นเอาเรื่องนิทานเป็นหลัก จะมีฟ้อนบ้างก็ตอนเข้าโรงไป

ข. **ลำเพลิต** เป็นการลำยุคใหม่ วิวัฒนาการจากลำเรื่องต่อกลอน หลักการในการลำใช้เรื่องอย่างเดียวกัน หรือคล้ายคลึงกัน แต่หนักไปในทางฟ้อน แต่งตัวก็แปลกไปค่อนข้างยั่วยุ จนมีบางคนเรียกว่า “ลำเพลิตกกาขาว” ดนตรีก็เพิ่มหนักไปทางตะวันตก แคน พิณ ซอ ก็เพียงเอาประกอบ

^{๑๐๔} อ่างแล้ว, อุดม บัวศรี, วัฒนธรรมอีสาน, หน้า ๑๒๙.

เท่านั้น เวลาเล่นกันสนุกสนานพลิดพลินสมชื่อ คนในยุคใหม่ชอบมากเพราะทันอกทันใจ แต่ไม่เป็นที่สบอารมณ์ของผู้รักษาวัฒนธรรมเท่าไรนัก ปัจจุบันไม่ค่อยนิยมมากนัก ลำเพลินก็เปลี่ยนประยุกต์ไปตามกาลสมัย

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมทางสังคม (สทธรรม) ของชาวล้านช้างที่มีการสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน วัฒนธรรมดังกล่าวนี้อยู่กับคนล้านช้างมาเป็นเวลาช้านาน ค่อยผสมผสานเปลี่ยนแปลงตามกาลสมัย แต่ถึงเวลาจะเปลี่ยนผ่านไปนานเท่าไร วัฒนธรรมทางสังคมของชาวล้านช้างก็ยังคงมีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นต่อไป รวมไปถึงวัฒนธรรมด้านอื่นที่ผู้วิจัยได้กล่าวมาแล้ว ก็ยังคงเป็นวัฒนธรรมที่สำคัญของชาวล้านช้าง และมีการสืบทอดมาจนถึงปัจจุบันเช่นเดียวกัน วัฒนธรรมเหล่านี้ได้สร้างเข้าหลอมรวมความเป็นคนล้านช้างที่เต็มไปด้วยกลิ่นอายทางวัฒนธรรมที่สรรสร้างผ่านความเชื่อ แนวคิด และปรัชญาของชาวล้านช้างเอง วัฒนธรรมเหล่านี้เกิดจากปรัชญาแนวคิด รวมไปถึงความเชื่อดั้งเดิม เช่น ความเชื่อเรื่องของวิญญูณ (ผี) พราหมณ์ และพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะพระพุทธศาสนานั้นได้สร้างเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ความเป็นล้านช้างที่ถูกถ่ายทอดมาในรูปแบบของศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต จึงกล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างเข้าหลอมรวมความเป็นล้านช้างอย่างเด่นชัด คนล้านช้างจึงมีชีวิตที่ผู้พันกับพระพุทธศาสนาตั้งแต่เกิดจนถึงตาย ซึ่งอันนี้เองได้กลายเป็นวิถีชีวิตแบบพุทธอย่างเต็มตัวและค่อนข้างสมบูรณ์เพราะจะมีการสืบทอดกันมาเรื่อยๆ จนถึงปัจจุบัน ซึ่งจะเห็นได้ว่า ชาวลาว และชาวอีสานนั้นมีวิถีการดำเนินชีวิตที่ใกล้เคียงกันมาก ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะมีพระพุทธศาสนาเป็นแกนกลางในการประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ซึ่งในเรื่องนี้ผู้วิจัยจะได้กล่าวต่อไปในเรื่องของประเพณี และวิถีชีวิตของชาวล้านช้าง

๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างที่มีต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง” ทำให้ได้องค์ความรู้จากการวิจัย คือการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้างเป็นเพียงการล่มสลายของการเมืองการปกครองเท่านั้น และการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง ทำให้อาณาจักรล้านช้างถูกแยกออกเป็นสองส่วน คือส่วนหนึ่งได้ถูกแบ่งแยกออกไปอยู่ภายใต้การเมืองการปกครองของไทย คือภาคอีสานของไทยในปัจจุบัน และอีกส่วนหนึ่งถูกแยกออกไปเป็นประเทศลาว ภายใต้การปกครองของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป. ลาว) ดังนั้น การล่มสลายของอาณาจักรล้านช้างจึงเป็นเพียงการล่มสลายของการเมืองการปกครอง ส่วนปรัชญา แนวคิด ความเชื่อ ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และจิตวิญญาณของคนล้านช้างไม่ล่มสลายไปกับอาณาจักรแต่อย่างใด นั่นก็คือคนล้านช้างยังไม่ได้ล่มสลายไปจากแผ่นดินแต่อย่างใด ยังคงมีการดำเนินชีวิตอยู่ภายใต้การเมืองการปกครองใหม่หรือประเทศใหม่ ภายใต้การปกครองของ ๒ ประเทศ คือดินแดนล้านช้างส่วนที่อยู่ฝั่งแม่น้ำโขงที่เป็น

ประเทศลาว และดินแดนล้านช้างอีกส่วนหนึ่งถูกแยกออกมาเป็นประเทศไทยคือส่วนของภาคอีสาน ซึ่งเอาแม่น้ำโขงเป็นเขตแดนแบ่งกันระหว่างประเทศลาวกับภาคอีสานของไทย ดังนั้นความเป็นล้านช้างของคนอีสานกับคนลาวยังเหมือนเดิม มีเพียงบางส่วนที่สูญหายไปกับกาลเวลา การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร หลักฐานทางประวัติศาสตร์ หลักฐานทางวัตถุ เรื่องเล่า การสังเกตพฤติกรรม การแสดงของคนลุ่มน้ำโขง และการสัมภาษณ์เชิงลึก ทำให้ได้องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย ในประเด็น อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างที่ยังคงมีอิทธิพลต่อคนลุ่มน้ำโขง ดังนี้

๔.๔.๑ อิทธิพลของผี (วิญญาณ) ที่มีต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง

ยุคแรกเริ่มตั้งแต่ยุคก่อนการตั้งอาณาจักรล้านช้าง ชาวบ้านอาศัยอยู่แบบพึ่งพาธรรมชาติ ในการดำรงชีวิต เมื่อเป็นเช่นนี้ ประชญา แนวคิด ความเชื่อ และวิถีชีวิตจึงขึ้นอยู่กับธรรมชาติ ทำให้คนล้านช้างเชื่อในธรรมชาติ และเชื่อในสิ่งลึกลับที่อยู่เบื้องหลังธรรมชาติ เช่น ผนตก ฟ้าร่อง ฟ่าผ่า น้ำท่วม การเกิด การแก่ การเจ็บ การตาย ชาวบ้านเชื่อว่าต้องมีผู้ควบคุมและกำหนดให้ทุกสิ่งทุกอย่าง เป็นไปตามอำนาจ จึงทำให้คนในยุคนั้นผูกพันอยู่กับธรรมชาติและสิ่งลึกลับตั้งแต่เกิดจนตาย ซึ่งสิ่งลึกลับนี้ชาวบ้านเรียกว่าผี และเชื่อว่าผีมีหลายประเภท ผีใหญ่หรือผีสูงสุดคือผีที่คอยควบคุมชะตากรรมของสรรพสิ่งให้เป็นไปตามอำนาจของตน ผีเล็กผีน้อยคือผีที่คอยดูแลรักษาในแต่ละสถานที่ ในแต่ละสิ่งในธรรมชาติ และยังมีความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ คนในยุคนี้จึงมีการทำพิธีกรรมเกี่ยวกับผี เช่น พิธีกรรมการบูชาผี การเลี้ยงผี เพื่อไม่ให้ผีทำร้ายตนเอง พวกพ้องของตนเอง ทำร้ายสัตว์เลี้ยง ข้าว ปลา อาหาร และเพื่อให้ผีปกป้องรักษา คุ้มครองตนเอง สัตว์เลี้ยง ข้าว ปลา อาหารให้อุดมสมบูรณ์ ความเชื่อเหล่านี้ได้รับการถ่ายทอดเรื่อยมาจนถึงสมัยอาณาจักรล้านช้างต่อมาจนถึงปัจจุบัน ชาวบ้านจึงมีการตั้งศาลพระภูมิบ้าง ศาลเจ้าปู่บ้าง ศาลบรรพบุรุษบ้าง ฯลฯ พอถึงเวลาหน้าเทศกาลต่างๆ จะมีการเลี้ยงผีและบูชาผี ตามประเพณี แนวคิด ความเชื่อของคนล้านช้าง

๔.๔.๒ อิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ที่มีต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง

ยุคที่สองหลังจากการตั้งอาณาจักรล้านช้าง ศาสนาพราหมณ์ได้เผยแพร่เข้าสู่อาณาจักรล้านช้าง ศาสนาพราหมณ์จะสอนเกี่ยวกับเทพพระเจ้าผู้สร้างโลกและสร้างสรรพสิ่ง คือพระพรหม เทพพระผู้รักษาโลกและสรรพสิ่งคือพระนารายณ์ และเทพพระเจ้าทำลายโลกและสรรพสิ่งคือพระศิวะ เป็นการอธิบายการเกิด การแก่ การเจ็บ การตาย ของสรรพสิ่งได้อย่างน่าเชื่อถือ ทำให้คนล้านช้างหันไปนับถือศาสนาพราหมณ์ และศาสนาพราหมณ์เป็นศาสนาที่เน้นพิธีกรรมเกี่ยวกับการบูชาเทพพระเจ้า และการเลี้ยงเทพพระเจ้า ซึ่งหลักการอธิบายและการทำพิธีกรรมของศาสนาพราหมณ์ไม่ขัดต่อความเชื่อดั้งเดิมของคนล้านช้าง และพิธีกรรมต่างๆ ก็ไม่ขัดแย้งกัน แต่ถึงกระนั้นคนล้านช้างก็ยังไม่ทิ้งการนับถือผีที่เป็นความเชื่อดั้งเดิม จึงเป็นการผสมผสานกันระหว่างการนับถือผีกับการนับถือศาสนาพราหมณ์อย่างลงตัว

๔.๔.๓ อิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง

ยุคที่สามพระพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้ามาสู่อาณาจักรล้านช้าง พระพุทธศาสนาจะสอนเรื่องกรรม กรรมจะเป็นสิ่งกำหนดวิถีชีวิต ใครทำดีก็ได้รับผลดี ใครทำชั่วก็ได้รับผลชั่ว คนเราเกิดมาเพราะกรรม พระพุทธศาสนาใช้หลักกรรมในการอธิบายการเกิด การแก่ การเจ็บ การตาย และสอนเรื่องสรรพสิ่งเป็นสิ่งไม่เที่ยง (อนิจจัง) เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป เป็นการอธิบายสรรพสิ่งได้อย่างน่าเชื่อถือ ทำให้คนล้านช้างหันไปนับถือพระพุทธศาสนา ซึ่งหลักการอธิบายเรื่องกรรม และความไม่เที่ยงของสรรพสิ่ง หลักการสอนของพระพุทธศาสนาไม่ได้ขัดต่อความเชื่อเรื่องผี และไม่ขัดต่อการทำพิธีกรรมของศาสนาพราหมณ์ จึงเป็นการผสมผสานกันระหว่างการนับถือผี การนับถือศาสนาพราหมณ์ และการนับถือพระพุทธศาสนา

๔.๔.๔ อิทธิพลของปรัชญาล้านช้างที่มีต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง

ปรัชญาล้านช้าง ได้แก่ ทักษะ แนวคิด ความคิดเห็นของคนล้านช้างที่มีต่ออภิปรัชญา ญาณวิทยา จริยศาสตร์ สุนทรียศาสตร์ และตรรกศาสตร์ จะมี ๔ ลัทธิ คือ

๑) วิญญาณนิยม เป็นปรัชญาดั้งเดิมของคนพื้นถิ่นที่อาศัยอยู่ลุ่มน้ำโขง ซึ่งมีความเชื่อเรื่องวิญญาณ ด้านอภิปรัชญา คนล้านช้างเห็นว่า ความจริงที่มีอยู่ในสภาวะที่เป็นนามธรรม เป็นสิ่งที่มีอำนาจ สามารถคลับตาลให้ทุกสิ่งเป็นไปตามอำนาจของตนเอง และสามารถรู้การเป็นไปของสรรพสิ่ง ด้านญาณวิทยา คนล้านช้างเห็นว่า การเข้าถึงหรือการรู้เรื่องวิญญาณของมนุษย์ต้องรับรู้ผ่านพิธีกรรมหรือร่างทรง ด้านจริยศาสตร์ คนล้านช้างเห็นว่า การประพฤติปฏิบัติที่ดีต้องให้ความเคารพบูชา และเชื่อฟัง ทำตามที่เราทรงบอก ซึ่งคนอีสานและคนลาวเรียกว่า “ตาจ้ำบั้ง หมอธรรมบั้ง หมอลำผีฟ้าบั้ง” ซึ่งบุคคลเหล่านี้จะเป็นผู้ที่ทำหน้าที่สื่อสารกับวิญญาณแล้วมาบอกต่อ ด้านสุนทรียศาสตร์ คนล้านช้างเห็นว่า การแสดงออกในลักษณะความงาม ความเปลือยเปลือย เป็นการร้องรำ ทำเพลงในการบูชาบั้ง ในการยกย่องสรรเสริญวิญญาณ ลากล่อมเกลาจิตใจให้คนเป็นคนดี

๒) ปรัชญาพราหมณ์ เป็นปรัชญาที่เข้ามาสู่อาณาจักรล้านช้าง ซึ่งมีการสอนในเรื่องเทพพระเจ้า และเน้นการทำพิธีกรรมเกี่ยวกับเทพพระเจ้า สำหรับเทพพระเจ้าที่ยิ่งใหญ่ได้แก่ พระพรหม พระนารายณ์ และพระศิวะ ด้านอภิปรัชญาจะพูดถึงความจริงและความมีอยู่ของเทพพระเจ้า ซึ่งมีอยู่ในสภาวะที่เป็นนามธรรม เป็นสิ่งที่มีอำนาจ สามารถคลับตาลให้ทุกสิ่งเป็นไปตามอำนาจของตนเอง และสามารถรู้การเป็นไปของสรรพสิ่ง และสิ่งนั้นก็คือเทพพระเจ้า ญาณวิทยาก็จะเป็นส่วนการเข้าถึงหรือการรู้เรื่องเทพพระเจ้าของมนุษย์ต้องรับรู้ผ่านพิธีกรรมหรือเจ้าพิธีซึ่งได้แก่พราหมณ์ จริยศาสตร์ก็จะพูดถึงเรื่องการประพฤติปฏิบัติที่ดีต้องให้ความเคารพ บูชา และเชื่อฟังเทพพระเจ้าตามที่พราหมณ์บอกกล่าว ซึ่งคนอีสานและคนลาวเรียกว่า “พ่อพราหมณ์” ซึ่งบุคคลเหล่านี้จะเป็นผู้ที่ทำหน้าที่สื่อสารกับเทพพระเจ้าแล้วมาบอกต่อ ส่วนสุนทรียศาสตร์ก็จะเป็นการแสดงออกในลักษณะความงาม ความเปลือยเปลือย เช่น การร้องรำ ทำเพลงในการบูชาบั้ง ในการยกย่องสรรเสริญเทพพระเจ้า เป็นต้น

๓) ปรัชญาพุทธ เป็นปรัชญาที่เข้ามาสู่อาณาจักรล้านช้าง หลังจากศาสนาพราหมณ์ พุทธปรัชญาเน้นการสอนในเรื่องกรรม ใครทำกรรมดีก็ได้รับผลดี ใครทำกรรมชั่วก็ได้รับผลชั่ว คนเราเกิดมาแต่กรรม มีการเวียนว่ายตายเกิด คนเราเต็มไปด้วยความทุกข์ เกิดก็เป็นทุกข์ แก่ก็เป็นทุกข์ เจ็บก็เป็นทุกข์ ตายก็เป็นทุกข์ อภิปรัชญาที่จะพูดถึงความจริงของสังสารวัฏ (วงจรการเวียนว่ายตายเกิด) ถ้าใครอยากพ้นจากสังสารวัฏก็ต้องปฏิบัติวิปัสสนา เพื่อละกิเลสให้หมดไป แล้วจะเข้าถึงจุดหมายสูงสุดทางพระพุทธศาสนาคือนิพพาน ใครบรรลุนิพพานจะไม่มาเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏอีก เป็นการพ้นทุกข์ ญาณวิทยาจะพูดถึงการเข้าถึงความรู้ได้ ๓ ทางคือความรู้จากการฟัง เรียกว่าสุตมยปัญญา ความรู้เกิดจากการคิด เรียกว่า จินตมยปัญญา และความรู้เกิดจากการปฏิบัติหรือการเจริญภาวนา เรียกว่า ภาวนามยปัญญา จริยศาสตร์ก็จะพูดถึงการประพฤติปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย ส่วนสุนทรียศาสตร์ก็จะเป็นการแสดงออกในลักษณะความงามคือการละกิเลส

๔) ปรัชญาพหุนิยม เป็นการผสมผสานปรัชญา ๓ อย่างเข้าด้วยกัน คือ ๑) ปรัชญาวิญญานนิยมที่เป็นความเชื่อดั้งเดิมของคนพื้นเมืองก่อนอาณาจักรล้านช้าง และอาณาจักรล้านช้างตอนต้น ๒) ปรัชญาพราหมณ์ ที่เข้ามาสู่อาณาจักรล้านช้าง ๓) ปรัชญาพุทธที่เข้ามาสู่อาณาจักรล้านช้างหลังจากศาสนาพราหมณ์ เมื่อปรัชญาพราหมณ์ และปรัชญาพุทธเข้าสู่อาณาจักรล้านช้าง คนล้านช้างก็ยอมรับและนำมาปฏิบัติอย่างไม่มี ความขัดแย้งกับปรัชญาดั้งเดิมของตนเอง อีกทั้งยังหลอมปรัชญาทั้งสามเข้าด้วยกันอย่างลงตัว ซึ่งในพิธีกรรมแต่ละอย่างจะมีทั้งการปฏิบัติต่อวิญญาน มีการทำพิธีกรรมแบบพราหมณ์ และปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เช่น ประเพณีสิบสองเดือน ถึงแม้จะเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาโดยตรง แต่การทำพิธีกรรมจะมีทั้งผี ทั้งพราหมณ์ และพุทธอยู่ด้วยกัน จนไม่สามารถที่จะแยกออกจากกันได้อย่างชัดเจนว่าอะไรคือผี อะไรคือพราหมณ์ อะไรคือพุทธ ซึ่งเป็นการผสมผสานปรัชญาเข้าด้วยกันอย่างลงตัว จึงกลายมาเป็นปรัชญาพหุนิยม ซึ่งเป็นปรัชญาที่เป็นเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ของคนล้านช้าง

๔.๔.๕ อิทธิพลของความเชื่อล้านช้างที่มีต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง

ความเชื่อของคนล้านช้างมีมากมาย แต่ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยจะนำเอาเฉพาะความเชื่อที่เป็นความเชื่อหลักๆ หรือความเชื่อใหญ่ๆ ของคนล้านช้าง ซึ่งความเชื่อหลักของคนล้านช้างมี ๓ ความเชื่อ คือ ๑) ความเชื่อเรื่องผี ซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมของบรรพบุรุษล้านช้าง คนล้านช้างเชื่อว่าผี เทวดา เทพเจ้า มีอยู่จริงซึ่งมีอยู่ในสถานะที่เป็นวิญญาน จึงเรียกว่าเป็นปรัชญาวิญญานนิยม และเชื่อว่าวิญญานมีอยู่ทุกหนทุกแห่ง จึงเรียกว่าปรัชญาสรรพเทวนิยม คือในสถานที่ต่างๆ ก็จะมีวิญญานสิงสถิตอยู่ เช่น ต้นไม้ บ้านเรือน แม่น้ำ ภูเขา พื้นดิน ท้องฟ้า ฯลฯ จึงทำให้คนล้านช้าง มีการบูชาตามสถานที่ต่างๆ ในวันพระคนล้านช้างก็จะเก็บดอกไม้ไปบูชาสถานที่ต่างๆ ตามความเชื่อ เช่น บูชาหัวบันได เตาไฟ เส้าบ้าน เส้าเรือน ศาลเจ้าปู่ เป็นต้น ๒) ความเชื่อเรื่องการสร้างโลกของคนล้านช้าง ความเชื่อการสร้างโลกของคนล้านช้าง ซึ่งมีตำนานจากเรื่องเล่า ตำนานการสร้างโลกและสรรพสิ่งของคน

ล้านช้างมี ๓ ตำนาน คือ ตำนานที่หนึ่งเชื่อว่ามนุษย์มาจากน้ำเต้า ที่มีเครื่องมือจากสรวงสวรรค์ ตำนานที่สองเชื่อว่าผู้สร้างโลกและมนุษย์คือปู่สังกะสา ญาสังกะสี ตำนานที่สาม เชื่อว่าพญาแถนเป็นผู้สร้างโลกและมนุษย์ ๓) ความเชื่อเรื่องกรรมหรือการกระทำ คือใครทำกรรมดีก็ได้รับผลดี ใครทำกรรมชั่วก็ได้รับผลชั่ว และผลของกรรมจะทำให้มนุษย์มีการเวียนว่ายตายเกิด ซึ่งความเชื่อนี้เป็นความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนา ซึ่งทั้ง ๓ ความเชื่อของคนล้านช้างยังมีอิทธิพลต่อคนสองฝั่งโขงปัจจุบันนี้

๔.๔.๖ อิทธิพลของศิลปะล้านช้างที่มีต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง

ศิลปะล้านช้างเป็นศิลปะที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนอีสานและคนลาวในปัจจุบันอย่างมาก ศิลปะล้านช้างส่วนใหญ่จะเป็นพุทธศิลป์ เมื่อเป็นเช่นนี้พุทธศิลป์ข้างจึงเป็นที่พึ่งทางจิตใจ และเป็นจุดศูนย์รวมจิตใจของคนสองฝั่งโขง (คนอีสานและคนลาว) ศิลปะล้านช้างที่เป็นสถาปัตยกรรม ที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง ได้แก่ พระธาตุศรีสองรัก พระธาตุพนม พระธาตุหลวง พระธาตุอิงฮัง พระธาตุศรีโคตรบอง ฯลฯ ประติมากรรม ได้แก่ พระเจ้าองค์โต พระสุก พระเสริม และพระใส ฯลฯ ส่วนจิตรกรรม ได้แก่ ภาพวาดชาดก พุทธประวัติ วรรณกรรมล้านช้าง เช่น สิ้นไซ พญาคันทก พญาแถน ฯลฯ ศิลปะที่กล่าวมานั้นเป็นศิลปะคู่บ้านคู่เมืองของอาณาจักรล้านช้าง และชาวล้านช้างมีความเชื่อว่าศิลปะเหล่านี้ทำให้คนล้านช้างอยู่รอดปลอดภัย ทำให้บ้านเมืองอยู่กันอย่างร่มเย็นเป็นสุข ศิลปะล้านช้างจึงอิทธิพลต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขงเรื่อยมาถึงปัจจุบันนี้ ถึงแม้ว่าอาณาจักรล้านช้างได้ล่มสลายไปแล้วแต่จิตวิญญาณ ความเคารพ ความศรัทธา ความเชื่อต่อศิลปะยังไม่ได้เสื่อมคลายไปจากคนอีสานและคนลาวแต่อย่างใด

๔.๔.๗ อิทธิพลของวัฒนธรรมล้านช้างที่มีต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง

วัฒนธรรมล้านช้างแบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือ ๑) วัฒนธรรมด้านวัตถุ ได้แก่ สิ่งก่อสร้างที่เป็นวัตถุ เช่น เครื่องใช้ในการดำรงชีวิต บ้านเรือน ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค เป็นต้น ๒) วัฒนธรรมด้านคตินิยม ได้แก่ หลักธรรม คำสอน สุภาษิต ๓) วัฒนธรรมด้านเนติธรรม ได้แก่ กฎ ระเบียบที่ใช้ในการปฏิบัติในสังคม เช่น คองสิบสี เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม เพื่อให้สังคมเกิดสันติสุข ๔) วัฒนธรรมด้านสทธรรม ได้แก่ มารยาทในการเข้าสังคม มารยาทในการติดต่อสื่อสาร มารยาทในการพูดจาร มารยาทในการแต่งกายในการเข้าสังคม เพื่อให้เกิดความสวยงาม และเพื่อเป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของคนล้านช้าง ซึ่งวัฒนธรรมล้านช้างเหล่านี้ยังมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง

๔.๔.๘ อิทธิพลของประเพณีล้านช้างที่มีต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง

ประเพณีล้านช้างที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนอีสานและคนลาวในปัจจุบันอย่างมาก คือ ประเพณีฮีตสิบสอง (ประเพณีสิบสองเดือน) เป็นประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของคนล้านช้างและเป็นประเพณีที่เป็นที่พึ่งทางจิตใจและเป็นจุดศูนย์รวมจิตใจของคนสองฝั่งโขง ที่สืบทอดมาถึง

ปัจจุบันนี้ คนอีสานและคนลาวรักษาประเพณีด้วยจิตวิญญาณ ความเคารพ ความศรัทธา ความเชื่อต่อวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษล้านช้างได้สร้างไว้เหนียวแน่น ไม่มีวันเสื่อมคลายไปจากคนอีสานและคนลาวแต่อย่างใด

๔.๔.๙ อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างในการสร้างความสามัคคีคนลุ่มน้ำโขง

อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างในการสร้างความสามัคคีคนลุ่มน้ำโขง คือปรัชญา ความเชื่อ ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต ของคนล้านช้างที่มีอิทธิพลต่อการสร้างความสามัคคีของคนลุ่มน้ำโขง อันเป็นจิตวิญญาณของคนอีสานและคนลาวที่ยังมีการปฏิบัติอย่างเคร่งครัด จึงทำให้คนในชุมชนยึดเอามรดกล้านช้างเป็นจุดศูนย์รวม และเป็นที่พึ่งทางใจเมื่อคนมีจุดศูนย์รวมเดียวกัน มีความคิด ความเชื่อ ประเพณี วิถีชีวิตเดียวกันย่อมนำไปสู่ความสามัคคี

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างที่มีต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง” มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ๓ ข้อ คือ ๑) เพื่อศึกษาอิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง ๒) เพื่อศึกษาอิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างต่อปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีคนลุ่มน้ำโขง และ ๓) เพื่อศึกษาอิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างในการสร้างความสามัคคีคนลุ่มน้ำโขง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการเก็บข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ เอกสารทุติยภูมิ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และแบบสังเกตพฤติกรรมการแสดงออกของคนลุ่มน้ำโขง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนาตามหลักอุปนัยวิธี

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ผลของการวิจัยครั้งนี้ สามารถสรุปผลตามวัตถุประสงค์ทั้ง ๓ ข้อได้ดังนี้

๕.๑.๑ อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง

ปรัชญา แนวคิด ความเชื่อของอาณาจักรล้านช้างที่มีอิทธิพลต่อปรัชญา แนวคิด ความเชื่อของคนอีสาน สามารถสรุปเป็นประเด็นที่สำคัญดังนี้

๑) ปรัชญาของอาณาจักรล้านช้างด้านวิญญาณนิยม

แนวคิดทางปรัชญาแบบโบราณดั้งเดิมของอาณาจักรล้านช้างนั้น เป็นแนวคิดแบบ “วิญญาณนิยม” (Animism) หรือเป็นแบบ “ศาสนาปฐมบรรพ” (Primitive religion) กล่าวคือผู้คนในยุคนี้ มีความคิดเชื่อมโยงและเกี่ยวข้องกับเรื่องของวิญญาณต่างๆ เช่น ผีसाง เทวดา ผีบ้าน ผีเรือน นางไม้ ผีพ่อ ผีแม่ ผีปู่ย่า ตายาย ผีเมือง ผีฟ้า และผีแถน เป็นต้น ในเบื้องต้นวิญญาณเหล่านี้ดุร้ายสามารถทำร้ายและสร้างความเดือดร้อนให้มนุษย์ในรูปแบบต่างๆ ได้ เช่น ทำให้เจ็บป่วย ทำให้เกิดภัยพิบัติต่างๆ มีการทำให้ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ในเวลาต่อมาวิญญาณร้ายเหล่านี้ก็กลายเป็นคุณกับมนุษย์คือเป็นวิญญาณที่คอยปกป้องรักษาคุ้มครองมนุษย์ได้อยู่เย็นเป็นสุข โดยที่มนุษย์จะต้องทำพิธีกรรมหรือพิธีกรรมแรกเปลี่ยนโดยการบวงสรวงและสวดอ่อนวอนให้วิญญาณเหล่านั้นเกิดความพอใจ วิญญาณเหล่านั้นจึงจะช่วยเหลือมนุษย์ให้ได้รับความปลอดภัยและป้องกันภัยพิบัติทั้งหลายให้ เรียกได้ว่าการดำรงอยู่ของมนุษย์และวิญญาณทั้งหลายในยุคล้านช้างนั้นได้พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มนุษย์มีหน้าที่ทำพิธีกรรมให้กับวิญญาณที่ตนเองนับถือ ส่วนวิญญาณก็ทำหน้าที่สนองตอบในสิ่งที่มนุษย์อ่อนวอนขอ แนวความคิดนี้มี

การสืบทอดกันมานานหลายพันปี ผลที่เกิดจากการนำแนวความคิดเรื่องวิญญาณมาเชื่อมโยงกับวิถีการดำเนินชีวิตของคนในอาณาจักรช่างทำให้คนช่างสามารถในการรวมเผ่าพันธุ์ต่างๆ ได้สำเร็จเพื่อสร้างความเป็นหนึ่งเดียวทางสังคม การเมือง วัฒนธรรม ในหมู่ชนต่างเผ่าพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในอาณาจักรล้านช้าง ซึ่งถือว่าเป็นเหตุการณ์ก่อนการรับระบบแนวความคิดอื่นจากภายนอก

๒) ปรัชญาของอาณาจักรล้านช้างด้านพหุนิยม

ปรัชญาพหุนิยมของอาณาจักรล้านช้างซึ่งเป็นการผสมผสานระหว่างแนวความคิดของ ๓ แนวความคิดด้วยกันคือ

๑) ความเชื่อระยะแรกของอาณาจักรล้านช้างเป็นความเชื่อเรื่องผี (วิญญาณ) คนดั้งเดิมของจักรล้านช้างซึ่งนับถือผี ส่วนผีนั้นมีมากมาย เช่น ผีป่า ผีบรรพบุรุษ ผีที่อาศัยอยู่ตามแม่น้ำลำธารภูเขา ผีฟ้า เป็นต้น ส่วนผีที่เป็นใหญ่ที่สุด คือ ผีแถนหรือชาวอีสานเรียกว่าพญาแถน ซึ่งเป็นผีที่มีอำนาจสามารถควบคุมกำหนดชะตาชีวิตของคน ซึ่งชาวล้านช้างเชื่อว่าผีแถนเป็นเทพเจ้าผู้สร้างโลก สร้างดวงดาว สร้างสิ่งมีชีวิต สร้างมนุษย์ และเป็นผู้ควบคุมชะตาชีวิตของสรรพสิ่ง โดยเฉพาะมนุษย์ ผีแถนจะเป็นผู้กำหนดชะตาชีวิตว่าใครจะดำเนินชีวิตไปอย่างไร และมีอำนาจสามารถดลบันดาลทุกสิ่งทุกอย่างให้เป็นไปตามที่ตนเองต้องการ สามารถให้คุณและโทษแก่มนุษย์ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้จึงมีการบูชาพญาแถน และมีการขอสิ่งต่างๆ จากพญาแถน เช่น การขอฝน เป็นต้น

๒) ความเชื่อระยะที่สองของชาวล้านช้าง เป็นความเชื่อตามศาสนาพราหมณ์ฮินดู เป็นยุคที่ศาสนาพราหมณ์เผยแพร่เข้ามายังอาณาจักรล้านช้างจึงชาวอาณาจักรล้านช้างก็ให้ความเคารพนับถือศาสนาพราหมณ์และมีการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ตามศาสนาพราหมณ์ แต่ก็ยังไม่ละทิ้งความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับผี ซึ่งในยุคที่สองของความเชื่อของชาวอาณาจักรล้านช้าง จะเป็นการผสมผสานระหว่างความเชื่อเรื่องผีดั้งเดิมกับความเชื่อตามพราหมณ์ฮินดู เพราะฉะนั้นในระยะที่สองของความเชื่อของอาณาจักรล้านช้างไม่ว่าจะเป็นศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตก็จะมีการประพดปฏิบัติคู่กันระหว่างผีและพราหมณ์ ซึ่งเป็นการผสมผสานเข้าด้วยกันอย่างลงตัว

๓) ความเชื่อระยะที่สามของชาวล้านช้าง เป็นความเชื่อตามหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นยุคที่พระพุทธศาสนาได้เผยแพร่เข้ามาสู่อาณาจักรล้านช้าง และพระพุทธศาสนาก็มีอิทธิพลต่อชาวอาณาจักรล้านช้างเป็นอย่างมาก ซึ่งชาวอาณาจักรล้านช้างนับตั้งแต่พระมหากษัตริย์ ชนชั้นการปกครอง และประชาชนทั่วไป ล้วนแล้วแต่หันมานับถือพระพุทธศาสนา และใช้พระพุทธศาสนาเป็นจุดศูนย์รวมจิตใจของชาวล้านช้าง เป็นที่พึ่งทางจิตใจ และเป็นเครื่องมือในการปกครอง คือพระมหากษัตริย์ก็อาศัยพระพุทธศาสนาช่วยในการปกครองอาณาจักรล้านช้าง และใช้พระพุทธศาสนาเป็นจุดศูนย์รวมของอาณาจักรล้านช้างในทุกๆ ด้านไม่ว่าในด้านการปกครอง ในด้านการสร้างความสามัคคี ในด้านวิถีชีวิต เพราะฉะนั้นพระพุทธศาสนาจึงวางรากฐานอย่างแน่นแคว้นในอาณาจักรล้านช้าง ซึ่งมีประจักษ์พยาน มีหลักฐานให้เราได้เห็นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นทางด้าน

ศิลปะ เช่น การก่อสร้างเจดีย์ พระพุทธรูป ศาลา โบสถ์ วิหาร เจดีย์ เป็นต้น ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับ พระพุทธศาสนา หรือประเพณีที่เกิดจากทางพระพุทธศาสนาโดยตรง เช่น ประเพณี ๑๒ เดือนเดือน ซึ่งชาวลุ่มน้ำโขงเรียกว่าฮิตสิบสอง ส่วนหลักการปกครองเรียกว่า คองสิบสี่

ถึงแม้ว่าชาวล้านช้างนับตั้งแต่พระมหากษัตริย์ จนถึงชั้นการปกครอง และประชาชนทั่วไป นั้นแล้วแต่นับถือศาสนา แต่ชาวล้านช้างก็ยังไม่ทิ้งความเชื่อดั้งเดิมคือความเชื่อเรื่องผี ความเชื่อของ ศาสนาพราหมณ์ ซึ่งชาวอาณาจักรล้านช้างก็ได้ผสมผสานกันเข้าระหว่างความเชื่อเรื่องผีความเชื่อของ พราหมณ์ และความเชื่อตามหลักพระพุทธศาสนา ดังนั้น ชาวล้านช้างจึงมีการผสมผสานทั้งสามความ เชื่อเข้าด้วยกัน หรือเรียกว่ารวมความเชื่อทั้งสามให้เป็นอันหนึ่งอันเดียว ไม่ว่าจะเป็นด้านปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณีของชาวอาณาจักรล้านช้าง จนไม่สามารถที่จะแยกออกจากกันได้ เพราะฉะนั้นจึงกลายเป็นความเชื่อแบบพหุนิยม

ทฤษฎีพหุนิยมของชาวล้านช้างเกิดจากความเชื่อระหว่าง ๓ แนวคิด คือ ๑) ความเชื่อเรื่อง ผี (วิญญาณ) ตามความเชื่อดั้งเดิมของบรรพบุรุษล้านช้าง ๒) ความเชื่อตามหลักศาสนาพราหมณ์ ๓) ความเชื่อตามหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นการผสมผสานกันของทั้งสามแนวความคิดได้อย่างลงตัว และความเชื่อที่มีอิทธิพลต่อคนกลุ่มน้ำโขงเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันนี้

๕.๑.๒ อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างต่อคนกลุ่มน้ำโขง สามารถสรุปเป็นประเด็นดังนี้

๑) ศิลปะล้านช้าง

อาณาจักรล้านช้าง เป็นอาณาจักรที่มีอยู่ในประวัติศาสตร์ลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งตั้งอยู่บริเวณ ดินแดนประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอย่างยาวนาน ผ่านทั้งความเจริญรุ่งเรืองสลับกับความร่วงโรยมาหลายยุคหลายสมัย อาณาจักรล้านช้างมีความ เจริญรุ่งเรืองทั้งเรื่องของการเมืองการปกครอง ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต กล่าวได้ว่าเป็น ยุคทองของอาณาจักรล้านช้าง โดยมีหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นจุดศูนย์รวมจิตใจและ เป็นที่พึ่งทางใจของคนในอาณาจักรล้านช้าง พระมหากษัตริย์และอาณาจักรมีความผูกพัน อยู่กับพระพุทธศาสนาตั้งแต่เกิดจนตาย พระพุทธศาสนาจึงกลายเป็นวิถีชีวิตของคนล้านช้าง

ฉะนั้นการเกิดขึ้นของศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของอาณาจักรล้านช้าง จึงมี บ่อเกิดมาจากคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา และความเชื่อดั้งเดิมของคนล้านช้างที่ผ่านการ ผสมผสานระบบแนวความคิดเข้าด้วยกันอย่างกลมกลืน

ศิลปะล้านช้าง มีลักษณะดั้งเดิมของตน ไม่ว่าจะเป็นสถาปัตยกรรม ประติมากรรม หรือ จิตรกรรม ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความคิด ความศรัทธา ความเชื่อ และปรัชญาการดำเนินชีวิตตาม คติทางพระพุทธศาสนาเสียเป็นส่วนใหญ่ และศิลปะเหล่านั้นได้สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของ ผลงานที่เป็นผลรวมของการสั่งสมและสร้างสรรค์ของบรรพบุรุษ อันเกิดจากภูมิธรรม และภูมิปัญญาที่ ได้ถ่ายทอดสืบต่อกันมาหลายยุคสมัย จนทำให้อาณาจักรล้านช้างมีศิลปะเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง

และเจริญสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ด้วยเหตุที่อาณาจักรล้านช้างได้รับเอาพระพุทธศาสนามาเป็นศาสนาประจำชาติ พระมหากษัตริย์ตลอดจนอาณาประชาราษฎร์ให้การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา บูรณปฏิสังขรณ์ และสร้างวัดวาอารามไว้เป็นจำนวนมาก เช่น ในสมัยศรีโคตรบูร (พ.ศ. ๑๕๐๐) พระเจ้าสุมิตรธรรม เป็นพระมหากษัตริย์ที่มีศรัทธาแรงกล้าในพระพุทธศาสนา ได้สร้างศาสนสถานหลายแห่ง เช่น พระธาตุพนม พระธาตุอิงฮัง และพระธาตุศรีโคตรบูร เป็นต้น เพื่อเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา และสังฆบูชา หรือในสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชก็ได้สร้างวัดและพระพุทธรูปไว้มากมายเช่นกัน พระพุทธรูปที่สำคัญในยุคนี้ซึ่งเป็นที่รู้จักกันของพุทธศาสนิกชนทั่วไปคือ พระเจ้าองค์ดี พระสุก พระเสริม และพระใส เป็นต้น ซึ่งสิ่งก่อสร้างในทางพระพุทธเหล่านี้เรียกว่า “พุทธศิลป์” หรือศิลปะในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งพุทธศิลป์เหล่านี้ แสดงให้เห็นเชิงประจักษ์ว่า พระพุทธศาสนาได้มีความสำคัญและมีความเจริญรุ่งเรืองในอาณาจักรล้านช้างนี้มาเป็นเวลาช้านาน เมื่อใดที่สถานการณ์บ้านเมืองมีความสงบจากสงคราม สิ่งหนึ่งที่พระมหากษัตริย์ ขนชั้นปกครอง และผู้อยู่ภายใต้การปกครองคือประชาชน พึงกระทำการเข้าวัดทำบุญ ส่วนการทำบุญนั้นมีหลายทาง โดยถือตามคติทางพระพุทธศาสนา เช่น การให้สิ่งของมีค่า อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค การฟังธรรม ปฏิบัติธรรม และการให้ธรรมเป็นวิทยาทาน เป็นต้น การทำบุญอีกอย่างหนึ่งที่พระมหากษัตริย์นิยมทำก็คือการสร้างวัด เช่น สร้างวัด สร้างโบสถ์ วิหาร และสร้างพระพุทธรูป เป็นต้น เพื่อถวายเป็นสมบัติในพระพุทธศาสนา

๒) วัฒนธรรมล้านช้าง

วัฒนธรรมล้านช้าง เป็นอาณาจักรที่มีความยิ่งใหญ่และเจริญรุ่งเรืองสืบต่อกันมาหลายยุคสมัย จึงไม่แปลกที่อาณาจักรแห่งนี้จะคลุกคลีไปด้วยกลิ่นอายของความเจริญรุ่งเรืองทางด้านศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีการดำเนินชีวิตของชาวล้านช้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเจริญทางด้านวัฒนธรรมนั้นยังมีความหลากหลายและงดงามไม่แพ้ชาติใดทั้งสิ้น แต่เนื่องจากว่าวัฒนธรรมล้านช้างมีความหลากหลายและกว้างขวางครอบคลุมถึงทุกสิ่งที่เกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของชาวล้านช้าง ผู้วิจัยจึงใคร่กำหนดวิเคราะห์วัฒนธรรมล้านช้าง ๔ ด้าน คือ วัฒนธรรมทางวัตถุ วัฒนธรรมทางคติธรรม วัฒนธรรมทางเนติธรรม และวัฒนธรรมทางสังคม

๓) ประเพณีล้านช้าง

ประเพณีฮีดตรง คือพิธีสงฆ์หรือรินน้ำแก่พระสงฆ์ ซึ่งเป็นรูปแบบประเพณีที่เก่าแก่ของผู้คนในแถบอีสาน โดยได้รับอิทธิพลมาจากอาณาจักรล้านช้าง การจัดพิธีฮีดตรงนั้นจะถูกจัดขึ้นเมื่อชาวบ้านและพระเถระในคณะสงฆ์เห็นว่า มีพระสงฆ์ที่เล่าเรียนจบในบ้นหรือชั้นต่างๆ แล้ว จึงสมควรที่จะจัดพิธีฮีดตรงให้ และพระสงฆ์รูปนี้จะถือว่าเป็นพระที่ผ่านการฮีดแล้ว การเรียกขานพระสงฆ์ผู้นี้ ภายหลังจากการลาสิกขาบทยอกไปแล้วจะเรียกว่า “จารย์” เป็นคำนำหน้าชื่อ

๔) วรรณกรรม

วรรณกรรม คืองานเขียนในรูปบทกวีนิพนธ์ร้อยกรอง และข้อเขียนทั้งหมด ที่ใช้ภาษาร้อยแก้ว โดยประกอบด้วยเนื้อหาและความหมาย ได้แก่ บทความ สารคดี นวนิยาย เรื่องสั้น เรียงความ บทละคร บทภาพยนตร์ บทโทรทัศน์ คอลัมน์ต่างๆ ในหนังสือพิมพ์ ตลอดจน ข้อเขียนอื่นๆ ซึ่งมีเนื้อหาและความหมายเป็นที่เข้าใจได้ สื่อความหมายได้ด้วย ทั้งนี้ย่อมไม่เน้น ความสำคัญของคุณภาพ แต่เน้นที่จุดมุ่งหมายและวิธีการแสดงออกเท่านั้น การแสดงออกของชาวอีสานด้านภาษา โดยทั่วไปแล้วมีลักษณะเช่นเดียวกับ ลักษณะของคนไทยโดยทั่วไป คือ มีคำคล้องจองกัน สัมผัส มีลีลา มีการอุปมาอุปไมย โดยยกเอา ธรรมชาติหรือสิ่งที่ปรากฏโดยรูปธรรมมาเปรียบเทียบกับความรู้สึกนึกคิด หรือความคิดทางนามธรรม ซึ่งเป็นลักษณะบ่งบอกถึงจิตใจชอบกายกอลอนได้อีกลักษณะหนึ่ง และเป็นมูลเหตุหนึ่งในการเกิดวรรณกรรมอีสาน เช่น วรรณกรรมผาแดงนางไอ่ วรรณกรรมสินไซ และ วรรณกรรมเท้ากำกาคำ

๕.๑.๓ อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง

๑) ประเพณี ๑๒ เดือน (ฮีต ๑๒)

เป็นประเพณีของประเทศไทยเป็นประเทศที่อุดมไปด้วยวัฒนธรรมที่หลากหลายของชนเผ่าต่างๆ ซึ่งในแต่ละชนเผ่าก็มีความเชื่อ และประเพณีที่แตกต่างกัน สำหรับ “ฮีต ๑๒ ครอง ๑๔” ถือเป็นความเชื่อและขนบธรรมเนียมประเพณีของชนเผ่าลาวลุ่ม ที่ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาแต่บรรพบุรุษอย่างประเพณีฮีตสิบสอง หมายถึง ประเพณี ๑๒ เดือนที่เกี่ยวข้องกับหลักทางพุทธศาสนา ความเชื่อ และการดำรงชีวิตทางเกษตรกรรมซึ่งชาวอีสาน ยึดถือปฏิบัติกัน มาแต่โบราณ มีแนวปฏิบัติแตกต่างกันไป ในแต่ละเดือนเพื่อให้เกิดสิริมงคลในการดำเนินชีวิต เรียกว่าอย่างท้องถิ่น ว่างานบุญ ชาวอีสานให้ความสำคัญ ประเพณีฮีตสิบสองเป็นอย่างมากและยึดถือปฏิบัติมาอย่างสม่ำเสมอเป็นเอกลักษณ์ของ ชาวอีสาน อย่างแท้จริง คำว่า “ฮีตสิบสอง” มาจากคำว่า “ฮีต” อันหมายถึงจารีต การปฏิบัติที่สืบต่อกันมาจนกลายเป็นประเพณี “สิบสอง” คือประเพณีที่ปฏิบัติตามเดือนทางจันทรคติทั้งสิบสองเดือน

๒) หน้าที่ปฏิบัติ (คอง ๑๔)

วิถีชีวิตของคนล้านช้างหรือคนอีสาน ซึ่งมีหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติตามหลักคองสิบสี่ เนื่องจากเป็นแนวทางในการครองเมือง ครองรักครองชีพ ซึ่งมีข้อพึงปฏิบัติ ๑๔ ข้อเพื่อดำรงรักษาไว้ซึ่งประเพณีและทำนองคลองธรรมอันดีงามของท้องถิ่นบ้านเมือง

๕.๒ อภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่องอิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างที่มีต่อวิถีชีวิตคนกลุ่มน้ำโขง โดยผู้วิจัยสามารถอภิปรายได้ดังนี้

หลักปรัชญา แนวคิด ความเชื่อของอาณาจักรล้านช้างที่มีอิทธิพลต่อปรัชญา แนวคิด ความเชื่อของคนอีสาน ไม่ว่าจะเป็นปรัชญาของอาณาจักรล้านช้างด้านวิญญาณนิยมที่เป็นแนวคิดทางปรัชญาแบบโบราณดั้งเดิมของอาณาจักรล้านช้างนั้น เป็นแนวคิดแบบวิญญาณนิยม หรือเป็นแบบ “ศาสนาปฐมบรรพ” กล่าวโดยมีความคิดเชื่อมโยงและเกี่ยวข้องกับเรื่องของวิญญาณต่างๆ เช่น ผีसाง เทวดา ผีบ้าน ผีเรือน นางไม้ ผีพ่อ ผีแม่ ผีปู่ย่า ตายาย ผีเมือง ผีฟ้า และผีแถน เป็นต้น ในเบื้องต้น วิญญาณเหล่านี้ผู้ร้ายสามารถทำร้ายและสร้างความเดือดร้อนให้มนุษย์ในรูปแบบต่างๆ ได้ เช่น ทำให้เจ็บป่วย ทำให้เกิดภัยพิบัติต่างๆ มีการทำให้ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ในเวลาต่อมาวิญญาณร้ายเหล่านี้ก็กลายเป็นคุณกับมนุษย์คือเป็นวิญญาณที่คอยปกป้องรักษาคุ้มครองมนุษย์ได้อยู่เย็นเป็นสุข โดยที่มนุษย์จะต้องทำพิธีกรรมหรือพิธีกรรมแรกเปลี่ยนโดยการบวงสรวงและสวด อ้อนวอนให้วิญญาณเหล่านั้นเกิดความพอใจ วิญญาณเหล่านั้นจึงจะช่วยมนุษย์ให้ได้รับความปลอดภัย และป้องกันภัยพิบัติทั้งหลายให้ เรียกได้ว่าการดำรงอยู่ของมนุษย์และวิญญาณทั้งหลายในยุคล้านช้างนั้นได้พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มนุษย์มีหน้าที่ทำพิธีกรรมให้กับวิญญาณที่ตนเองนับถือ ส่วนวิญญาณก็ทำหน้าที่สนองตอบในสิ่งที่มนุษย์อ้อนวอนขอ แนวความคิดนี้มีการสืบทอดกันมานานหลายพันปี ผลที่เกิดจากการนำแนวความคิดเรื่องวิญญาณมาเชื่อมโยงกับวิถีการดำเนินชีวิตของคนในอาณาจักรล้านช้างทำให้คนล้านช้างสามารถในการรวมเผ่าพันธุ์ต่างๆ ได้สำเร็จ เพื่อสร้างความเป็นหนึ่งเดียวทางสังคม การเมือง วัฒนธรรม ในหมู่ชนต่างเผ่าพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในอาณาจักรล้านช้าง ซึ่งถือว่าเป็นเหตุการณ์ก่อนการรับระบบแนวความคิดอื่นจากภายนอก

ปรัชญาของอาณาจักรล้านช้างด้านพหุนิยม ถือว่าความแท้จริงของปฐมธาตุมีจำนวนมากมาย อาจจะเป็นรูปธรรม (สสาร) หรือนามธรรม (จิต) ก็ได้ นั่นคือความจริงแท้ของสรรพสิ่งไม่ขึ้นอยู่แก่กัน ต่างก็เป็นอิสระในตัวเอง ดังนั้น สรรพสิ่งที่มีจำนวนมากมายจึงไม่สามารถจะลดหรือทอนลงให้เหลือเพียงสิ่งเดียวได้ทฤษฎีพหุนิยมได้เกิดขึ้นในความคิดของมนุษย์มาเป็นเวลานาน สามารถแบ่งได้ ๔ แบบคือ ๑. พหุนิยมแบบกรีก เริ่มตั้งแต่สมัยของเอมพิโดเคลส ที่เห็นว่าธาตุแท้ของโลกหรือบ่อเกิดของสรรพสิ่งไม่ได้มีสิ่งเดียว แต่เป็นการรวมตัวของวัตถุ ๔ อย่างคือ ดิน น้ำ ไฟ และลม ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเป็นพหุนิยมโดยเด่นชัด แม้แต่เดโมคริตุส ก็กล่าวว่า โลกประกอบด้วยปรมาณู ๔ อย่างคือ ปรมาณูของดิน น้ำ ไฟ และลม ๒. พหุนิยมเชิงจิต กล่าวถึงปรัชญาโมนาด ของไลบ์นิซ ซึ่งเป็นลักษณะของนามธรรม เป็นสิ่งเฉพาะ เป็นอิสระ ไลบ์นิซ ได้ให้ความหมายของโมนาดไว้ว่า โมนาดคือสารัตถะอันติมะ และปรมาณูที่เป็นจิต โมนาดเป็นสิ่งที่ป็นอมตะ ปราศจากเบื้องต้น และเป็นสิ่งที่คงที่เป็นสิ่งที่แบ่งแยกไม่ได้เป็นจิต ดำรงอยู่โดยการควบคุมของโมนาดใหญ่คือพระเจ้า ๓. พหุนิยมเชิงปฏิบัติ วิ

ลเยี่ยม เจมส์ เป็นผู้เริ่มแนวความคิดนี้ โดยเห็นว่า ความจริงต้องไม่ใช่สิ่งรวมกัน แต่ต้องแยกกัน เพราะแต่ละสิ่งแต่ละอย่างมีคุณสมบัติหรือลักษณะที่แตกต่างกัน ในลักษณะของการปฏิบัติหรือการเป็นไปแห่งวิวัฒนาการจะต้องแตกต่างกัน ๔. พหุนิยมแบบสัจนิยมใหม่ นักปรัชญากลุ่มนี้มีแนวคิดหลากหลายในโลกแห่งความคิดและคุณค่า โดยพยายามประนีประนอมระหว่างผัสสะและเหตุผลเข้าด้วยกัน เพราะพวกเขาอมรับความจริงมีมากมาย

อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างต่อคนลุ่มน้ำโขง ไม่ว่าจะเป็ศิลปะล้านช้างที่มีอยู่ในประวัติศาสตร์ลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งตั้งอยู่บริเวณดินแดนประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอย่างยาวนาน ผ่านทั้งความเจริญรุ่งเรืองสลับกับความร่วงโรยมาหลายยุคหลายสมัย อาณาจักรล้านช้างมีความเจริญรุ่งเรืองทั้งเรื่องของการเมืองการปกครอง ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต กล่าวได้ว่าเป็นยุคทองของอาณาจักรล้านช้าง โดยมีหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นจุดศูนย์รวมจิตใจและเป็นที่พักทางใจของคนในอาณาจักรล้านช้าง พระมหากษัตริย์และอาณาจักรล้านช้างมีความผูกพันอยู่กับพระพุทธศาสนาตั้งแต่เกิดจนตาย พระพุทธศาสนาจึงกลายเป็นวิถีชีวิตของคนล้านช้าง

ศิลปะล้านช้าง มีลักษณะดั้งเดิมของตน ไม่ว่าจะเป็สถาปัตยกรรม ประติมากรรม หรือจิตรกรรม ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความคิด ความศรัทธา ความเชื่อ และปรัชญาการดำเนินชีวิตตามคติทางพระพุทธศาสนาเสียเป็นส่วนใหญ่ และศิลปะเหล่านั้นได้สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของผลงานที่เป็นผลรวมของการสั่งสมและสร้างสรรค์ของบรรพบุรุษ อันเกิดจากภูมิธรรม และภูมิปัญญาที่ได้ถ่ายทอดสืบต่อกันมาหลายยุคสมัย จนทำให้อาณาจักรล้านช้างมีศิลปะเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง และเจริญสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ด้วยเหตุที่อาณาจักรล้านช้างได้รับเอาพระพุทธศาสนามาเป็นศาสนาประจำชาติ พระมหากษัตริย์ตลอดจนอาณาจักรล้านช้างให้การสนับสนุนพระพุทธศาสนา บูรณปฏิสังขรณ์ และสร้างวัดวาอารามไว้เป็นจำนวนมาก เช่น ในสมัยศรีโคตรบูร (พ.ศ. ๑๕๐๐) พระเจ้าสุเมตธรรม เป็นพระมหากษัตริย์ที่มีศรัทธาแรงกล้าในพระพุทธศาสนา ได้สร้างศาสนสถานหลายแห่ง เช่น พระธาตุพนม พระธาตุอิงฮัง และพระธาตุศรีโคตรบูร เป็นต้น เพื่อเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา และสังฆบูชา หรือในสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชก็ได้สร้างวัดและพระพุทธรูปไว้มากมายเช่นกัน พระพุทธรูปที่สำคัญในยุคนี้ซึ่งเป็นที่รู้จักกันของพุทธศาสนิกชนทั่วไปคือ พระเจ้าองค์ดี พระสุก พระเสริม และพระใส เป็นต้น ซึ่งสิ่งก่อสร้างในทางพระพุทธศาสนาเหล่านี้เรียกว่า “พุทธศิลป์” หรือศิลปะในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งพุทธศิลป์เหล่านี้ แสดงให้เห็นเชิงประจักษ์ว่า พระพุทธศาสนาได้มีความสำคัญและมีความเจริญรุ่งเรืองในอาณาจักรล้านช้างนี้มาเป็นเวลาช้านาน เมื่อใดที่สถานการณ์บ้านเมืองมีความสงบจากสงคราม สิ่งหนึ่งที่พระมหากษัตริย์ ชนชั้นปกครอง และผู้อยู่ภายใต้การปกครองคือประชาชน พึงกระทำคือการเข้าวัดทำบุญ ส่วนการทำบุญนั้นมีหลายทาง โดยถือตามคติทางพระพุทธศาสนา เช่น การให้สิ่งของมี อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค การฟังธรรม ปฏิบัติธรรม และการให้

ธรรมเป็นวิทยาทาน เป็นต้น การทำบุญอีกอย่างหนึ่งที่พระมหากษัตริย์นิยมทำก็คือการสร้างวัดถุ เช่น สร้างวัด สร้างโบสถ์ วิหาร และสร้างพระพุทธรูป เป็นต้น เพื่อถวายเป็นสมบัติในพระพุทธศาสนา

วัฒนธรรมล้านช้าง เป็นอาณาจักรที่มีความยิ่งใหญ่และเจริญรุ่งเรืองสืบต่อกันมาหลายยุคสมัย จึงไม่แปลกที่อาณาจักรแห่งนี้จะคลุกคลีไปด้วยกลิ่นอายของความเจริญรุ่งเรืองทางด้านศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีการดำเนินชีวิตของชาวล้านช้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเจริญทางด้าน วัฒนธรรมนั้นยังมีความหลากหลายและงดงามไม่แพ้ชาติใดทั้งสิ้น แต่เนื่องจากว่าวัฒนธรรมล้านช้างมีความหลากหลายและกว้างขวางครอบคลุมถึงทุกสิ่งที่เกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของชาวล้านช้าง ผู้วิจัยจึงใคร่กำหนดวิเคราะห์วัฒนธรรมล้านช้าง ๔ ด้าน คือ วัฒนธรรมทางวัตถุ วัฒนธรรมทางคติธรรม วัฒนธรรมทางเนติธรรม และวัฒนธรรมทางสังคม

ประเพณีล้านช้าง เช่น ประเพณีฮอดสรง คือพิธีสงฆ์หรือรินน้ำแก่พระสงฆ์ ซึ่งเป็นรูปแบบประเพณีที่เก่าแก่ของผู้คนในแถบอีสาน โดยได้รับอิทธิพลมาจากอาณาจักรล้านช้าง การจัดพิธีฮอดสรงนั้นจะถูกจัดขึ้นเมื่อชาวบ้านและพระเถระในคณะสงฆ์เห็นว่า มีพระสงฆ์ที่เล่าเรียนจบในบั้นหรือชั้นต่างๆ แล้ว จึงสมควรที่จะจัดพิธีฮอดสรงให้ และพระสงฆ์รูปนี้จะถือว่าเป็นพระที่ผ่านการฮอดแล้ว การเรียกขานพระสงฆ์ผู้นี้ภายหลังการลาสิกขาบทออกไปแล้วจะเรียกว่า “จารย์” เป็นคำนำหน้าชื่อ

วรรณกรรม คืองานเขียนในรูปบทกวีนิพนธ์ร้อยกรอง และข้อเขียนทั้งหมด ที่ใช้ภาษาร้อยแก้ว โดยประกอบด้วยเนื้อหาและความหมาย ได้แก่ บทความ สารคดี นวนิยาย เรื่องสั้น เรียงความ บทละคร บทภาพยนตร์ บทโทรทัศน์ คอลัมน์ต่างๆ ในหนังสือพิมพ์ ตลอดจน ข้อเขียนอื่นๆ ซึ่งมีเนื้อหาและความหมายเป็นที่เข้าใจได้ สื่อความหมายได้ด้วย ทั้งนี้ย่อมไม่เน้น ความสำคัญของคุณภาพ แต่เน้นที่จุดมุ่งหมายและวิธีการแสดงออกเท่านั้น การแสดงออกของชาวอีสานด้านภาษา โดยทั่วไปแล้วมีลักษณะเช่นเดียวกับ ลักษณะของคนไทยโดยทั่วไป คือ มีคำคล้องจองกัน สัมผัส มีลีลา มีการอุปมาอุปไมย โดยยกเอา ธรรมชาติหรือสิ่งที่ปรากฏโดยรูปธรรมมาเปรียบเทียบกับความรู้สึกนึกคิดหรือความคิดทางนามธรรม ซึ่งเป็นลักษณะบ่งบอกถึงจิตใจชอบกาพย์กลอนได้อีกลักษณะหนึ่ง และเป็นมูลเหตุหนึ่งในการเกิดวรรณกรรมอีสาน เช่น วรรณกรรมผาแดงนางไอ่ วรรณกรรมสินไซ และวรรณกรรมเท้ากำกาดำ

ฉะนั้นการเกิดขึ้นของศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของอาณาจักรล้านช้าง จึงมีบ่อเกิดมาจากคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา และความเชื่อดั้งเดิมของคนล้านช้างที่ผ่านการผสมผสานระบบแนวความคิดเข้าด้วยกันอย่างกลมกลืน

อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง ได้แก่ ประเพณี ๑๒ เดือน (ฮีต ๑๒) เป็นประเพณีของประเทศลาวเป็นประเทศที่อุดมไปด้วยวัฒนธรรมที่หลากหลายของชนเผ่าต่างๆ ซึ่งในแต่ละชนเผ่าก็มีความเชื่อ และประเพณีที่แตกต่างกัน สำหรับ “ฮีต ๑๒ ครอง ๑๔” ถือเป็นความเชื่อและขนบธรรมเนียมประเพณีของชนเผ่าลาวลุ่ม ที่ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาแต่บรรพบุรุษอย่าง

ประเพณีฮีตสิบสอง หมายถึง ประเพณี ๑๒ เดือนที่เกี่ยวข้องกับหลักทางพุทธศาสนา ความเชื่อและการดำรงชีวิตทางเกษตรกรรมซึ่งชาวอีสาน ยึดถือปฏิบัติกัน มาแต่โบราณ มีแนวปฏิบัติแตกต่างกันไปในแต่ละเดือนเพื่อให้เกิดสิริมงคลในการดำเนินชีวิต เรียกว่า ท้องถิ่น ว่างานบุญ ชาวอีสานให้ความสำคัญ ประเพณีฮีตสิบสองเป็นอย่างมากและยึดถือปฏิบัติมาอย่างสม่ำเสมอ นับเป็นเอกลักษณ์ของ ชาวอีสาน อย่างแท้จริง คำว่า “ฮีตสิบสอง” มาจากคำว่า “ฮีต” อันหมายถึงจารีต การปฏิบัติที่สืบต่อกันมาจนกลายเป็นประเพณี “สิบสอง” คือประเพณีที่ปฏิบัติตามเดือนทางจันทรคติทั้งสิบสองเดือน

หน้าที่ปฏิบัติ (คอง ๑๔) วิถีชีวิตของคนล้านช้างหรือคนอีสาน ซึ่งมีหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติตามหลักคองสิบสี่ เนื่องจากเป็นแนวทางในการครองเมือง ครองรักครองชีพ ซึ่งมีข้อพึงปฏิบัติ ๑๔ ข้อเพื่อดำรงรักษาไว้ซึ่งประเพณีและทำนองคลองธรรมอันดีงามของท้องถิ่นบ้านเมือง

๕.๓ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไปนั้น ผู้วิจัยขอเสนอแนะให้ทำวิจัยแบบพัฒนา (Research and Development) ซึ่งจะได้ผลออกมาเป็นนวัตกรรม ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของคนในสังคม เพื่อให้เข้ากับยุคไทยแลนด์ ๔.๐ วิจัยต้องออกมาเป็นนวัตกรรมหรือเป็นรูปธรรม ดังนั้นผู้วิจัยจึงเสนอหัวข้องานวิจัย ดังนี้

๑. การพัฒนาศิลปะล้านช้างที่ยังอิทธิพลต่อวิถีชีวิตคนอีสาน
๒. การพัฒนาวัฒนธรรมล้านช้างที่ยังอิทธิพลต่อวิถีชีวิตคนอีสาน
๓. การพัฒนาประเพณีล้านช้างที่ยังอิทธิพลต่อวิถีชีวิตคนอีสาน

บรรณานุกรม

๑.๒ ข้อมูลวิทยุภูมิ

๑.๒ ข้อมูลวิทยุภูมิ

กระทรวงวัฒนธรรม. กระทรวงวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: รุ่งศิลป์การพิมพ์, ๒๕๓๖.

ชนิษฐา จิตชินกุล. คติชนวิทยา. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕.

คาร์,อี.เอช. ประวัติศาสตร์คืออะไร. แปลโดย ชชาติชาย พณานานนท์. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๑.

จำรัส นวลน้อม. การศึกษาพัฒนาประเทศ: แนวความคิดและปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรี้นติ้งเฮาส์, ๒๕๔๐.

เฉลียว ฤกษ์จุฬิมล. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในมนุษย์กับสังคม. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๐.

ฉลอง สุนทรวาณิชย์. เอกสารคำสอนวิชา ๒๒๐๔ ๖๐๖ ปัญหาเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีทางประวัติศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

ณรงค์ เส็งประชา. มนุษย์กับสังคม. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์หน้า, ๒๕๔๑.

ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์. มานุษยวิทยากับการศึกษาคติชนชาวบ้าน. กรุงเทพมหานคร: โครงการส่งเสริมการสร้างตำรา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๕

ภูมิจิต เรืองเดช. คติชนวิทยา (ThaiFolklore). คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, ๒๕๔๒.

เรณู อรรฐาเมศร์. เอกสารประกอบการสอนรายวิชาคติชนวิทยา. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๔๙.

ศิริพร ณ ถลาง. ทฤษฎีคติชนวิทยา. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

ศิริพร ณ ถลาง. “คติชนวิทยา: จากคติชนสู่ชาวบ้านและชาวเมือง” ในมองคติชนเห็นชาวบ้าน, เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ ศูนย์คติชนวิทยา และภาควิชาภาษาไทย. คณะอักษรศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ ๖-๘ กันยายน ๒๕๔๓.

สันฐิตา กาญจนพันธุ์. แนวคิดเกี่ยวกับมนุษย์และสิ่งแวดล้อม. ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๗.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

รังสรรค์ จันดี. **เอกสารคำสอนสอนคติชนวิทยา**. เชียงใหม่: สิรินาถการพิมพ์, ๒๕๔๔.

กิ่งแก้ว เพ็ชรราช. **เอกสารคำสอน รายวิชา คติชนวิทยา**. อุตรดิตถ์: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏอุตรดิตถ์, ๒๕๔๕.

เรณู อรรฐาเมศรี. **เอกสารประกอบการสอนรายวิชาคติชนวิทยา**. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๔๙.

สุรีย์ หาญคำ. **คติชนวิทยา**. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, ๒๕๔๖.

สำเร็จ แก้วเรืองฤทธิ. **สถาบันสังคม. มนุษย์กับสังคม**. กรุงเทพมหานคร: นวสาส์นการพิมพ์, ๒๕๕๑.

สุริชัย หวันแก้ว. **การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. ใน สังคมและวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

กุหลาบ มลลิกะมาส. **ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับคติชนวิทยา ใน เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย ๘ หน่วยที่ ๑**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๓๖.

กิ่งแก้ว เพ็ชรราช. **เอกสารคำสอน รายวิชา คติชนวิทยา**. อุตรดิตถ์: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏอุตรดิตถ์, ๒๕๔๕.

อารี ถาวรเศรษฐ์. **คติชนวิทยา**. กรุงเทพมหานคร: พัฒนาศึกษา, ๒๕๔๖.

มัลลิกา คุณานุกรักษ์. **คติชนวิทยา**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๐.

ชนิษฐา จิตชินกุล. **คติชนวิทยา**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕.

อุดม บัวศรี. **วัฒนธรรมอีสาน**. ขอนแก่น: คลังน่านาวิทยา, ๒๕๔๖.

(๒) รายงานการวิจัย:

พระมหาธนูฤทธิ ดวงดี. “ความสัมพันธ์ของชุมชนสองฝั่งโขงในประเพณีฮีตสิบสอง: กรณีชุมชนวัดมีชัย อำเภอมือง จังหวัดหนองคายกับชาวบ้านท่าม่วง เมืองหาดทรายฟองกำแพงนครเวียงจันทน์”. **รายงานการวิจัย**. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๓.

พรนิภา อ่อนเกิด. “การขยายตัวของเมืองต่อวิถีชีวิตชุมชนตำบลท่าทราย เขตเทศบาลนครนนทบุรี”.

รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๐.

พระครูภัทรสิริวิฑู (วิทยา สิริภทฺโท/เที่ยงธรรม). “ศึกษาพัฒนาและอิทธิพลของพระพุทธศาสนาในสังคมล้านช้าง”. **รายงานการวิจัย**. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พระโสภณวิหารการ (วิศิษฐ์ สุวีโร). “บทบาทของพระครูหลวงโพนสะเม็กกับพระพุทธศาสนาในประเทศลาวและภาคอีสาน”. **รายงานการวิจัย**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระสมศักดิ์ ปิยะมโหม (อินทเสน). “อิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมลาวในแขวงจำปาศักดิ์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว”. **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓

พรรณี สอนเพลง และคณะ. “การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเพื่อเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อารยธรรมล้านนา (พะเยา แพร่ น่าน) และสุโขทัย (กำแพงเพชร สุโขทัย) เพื่อเชื่อมโยงกับอารยธรรมล้านช้าง (หลวงพระบาง) สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว”. **รายงานการวิจัย**. คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี: มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, ๒๕๖๐.

นาคยา กรณีกิจ. “พงศาวดารลาวฉบับมหาสิลา วีระวงส์ ในฐานะหลักฐานประวัติศาสตร์ชาติลาว”. **รายงานการวิจัย**. (สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศึกษา: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๔.

ปิยฉัตร สินธุสะอาด. “สังคมล้านช้างตั้งแต่ปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๑ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๓”. **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐

สุวิน ทองปั้น, “พุทธศิลป์ล้านช้าง : แนวคิด พัฒนาการ คุณค่าทางศิลปะและวัฒนธรรม”, **รายงานการวิจัย**, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

(๓) วารสาร:

พิมพ์ปฎิมา นเรศศิริกุล. การขยายอำนาจของราชอาณาจักรล้านช้างและกลไกการควบคุมชนพื้นเมืองในเมืองอัตตะปือ ราชอาณาจักรล้านช้าง (ลาว) ในพุทธศตวรรษที่ ๒๒. **มนุษยศาสตร์สาร**. ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๑, ๒๕๕๔.

ไกรฤกษ์ ศิลาคม. พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช: โปธิกษัตริย์กับการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาที่สองฝั่งโขง. **ศูนย์การเรียนรู้พุทธศิลป์ถิ่นอีสาน**. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน), ๒๕๖๐.

ธีระวัฒน์ แสนคำ. เส้นทางการค้าระหว่างกรุงศรีอยุธยา กับอาณาจักรล้านช้าง ในพุทธศตวรรษที่ ๒๒-๒๓. **วารสารวิชาการอยุธยาศึกษา**. ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๐)

วิจิตร วินทะไชย. รูปแบบทางศิลปะของพุทธประติมากรรมสำริดศิลปะล้านช้างในอีสาน. **วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น**. ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๐)

ไพฑูรย์ มีกุล. ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์อนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง. **วารสารราชภัฏสุราษฎร์ธานี**. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๙)

ไรพัตย์ ภูชีสส์ชวกรณ. โบสถ์-วิหารแบบล้านช้างในประเทศไทย. **วารสารหน้าจั่ว ว่าด้วยประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม และสถาปัตยกรรมไทย**. ฉบับที่ ๙ (กันยายน-สิงหาคม ๒๕๕๖)

(๔) ภาษาอังกฤษ:

Professor Richard J. Evans (2001). "The Two Faces of E.H. Carr". History in Focus, Issue 2: What is History?. University of London.

Professor Alun Munslow (2001). "What History Is". History in Focus, Issue 2: What is History?. University of London. สืบค้นเมื่อ 10 November 2008.

Tosh, John (2006). The Pursuit of History (4th ed.). Pearson Education Limited. ISBN 1-4058-2351-8. p 52

Peter N. Stearns, Peters Seixas, Sam Wineburg (eds.), ed. (2000). "Introduction". Knowing Teaching and Learning History, National and International Perspectives. New York & London: New York University Press. p. 6. ISBN 0-8147-8141-1.

Nash I, Gary B. (2000). "The "Convergence" Paradigm in Studying Early American History in Schools". In Peter N. Stearns, Peters Seixas, Sam Wineburg (eds.). Knowing Teaching and Learning History, National and International Perspectives. New York & London: New York University Press. pp. 102–115. ISBN 0-8147-8141-1.

Seixas, Peter (2000). "Schweigen! die Kinder!". In Peter N. Stearns, Peters Seixas, Sam Wineburg (eds.). Knowing Teaching and Learning History, National and International Perspectives. New York & London: New York University Press. p. 24. ISBN 0-8147-8141-1.

Lowenthal, David (2000). "Dilemmas and Delights of Learning History". In Peter N. Stearns, Peters Seixas, Sam Wineburg (eds.). Knowing Teaching and Learning History, National and International Perspectives. New York & London: New York University Press. p. 63. ISBN 0-8147-8141-1.

Goodall, J. (1986). The Chimpanzees of Gombe: Patterns of Behavior.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสัมภาษณ์การวิจัย

แบบสัมภาษณ์การวิจัย

เรื่อง

อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างที่มีต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง

คำชี้แจง : แบบสัมภาษณ์นี้ เป็นการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเท่านั้น และขอให้ท่านผู้ให้ข้อมูลตามความคิดเห็นของท่าน จะไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อผู้ให้ข้อมูลในทุกกรณี

แบบสัมภาษณ์นี้แบ่งออกเป็น ๔ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง

ตอนที่ ๓ อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างต่อปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีคนลุ่มน้ำโขง

ตอนที่ ๔ อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างในการสร้างความสามัคคีคนลุ่มน้ำโขง

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

๑.๑ ชื่อ.....นามสกุล.....อายุ.....

๑.๒ ตำแหน่ง.....

๑.๓ วุฒิการศึกษา.....

๑.๔ ผลงานวิชาการ.....

๑.๕ ที่อยู่.....

ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

รหัสไปรษณีย์.....โทรศัพท์.....

๑.๕ ให้สัมภาษณ์วันที่.....

ตอนที่ ๒ อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง

๑. อาณาจักรล้านช้างมีอิทธิพลต่อการแต่งกายของคนลุ่มน้ำโขง อย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

๒. อาณาจักรล้านช้างมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของคนลุ่มน้ำโขง อย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

๓. อาณาจักรล้านช้างมีอิทธิพลต่อการใช้ภาษาของคนลุ่มน้ำโขง อย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

๔. อาณาจักรล้านช้างมีอิทธิพลต่อสังคมของคนลุ่มน้ำโขง อย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

ตอนที่ ๓ อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างต่อปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีคนลุ่มน้ำโขง

๑. อาณาจักรล้านช้างมีอิทธิพลต่อปรัชญาคนลุ่มน้ำโขงอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

๒. อาณาจักรล้านช้างมีอิทธิพลต่อศิลปะของคนลุ่มน้ำโขงอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

๓. อาณาจักรล้านช้างมีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมคนลุ่มน้ำโขงอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

๔. อาณาจักรล้านช้างมีอิทธิพลต่อประเพณีคนลุ่มน้ำโขงอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

ตอนที่ ๔ อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างในการสร้างความสามัคคีคนลุ่มน้ำโขง

๑. อาณาจักรล้านช้างมีอิทธิพลต่อการสร้างความสามัคคีทางกายของคนลุ่มน้ำโขง
อย่างไรบ้าง

.....
.....
.....

๒. อาณาจักรล้านช้างมีอิทธิพลต่อการสร้างความสามัคคีทางวาจาของคนลุ่มน้ำโขง
อย่างไรบ้าง

.....
.....
.....

๓. อาณาจักรล้านช้างมีอิทธิพลต่อการสร้างความสามัคคีทางจิตใจของคนลุ่มน้ำโขง
อย่างไรบ้าง

.....
.....
.....

พระมหาปพน กตสาโร, ดร.
หัวหน้าโครงการวิจัย

ภาคผนวก ข
หนังสือเชิญ ผู้ทรงคุณวุฒิ, ผู้ให้ข้อมูล

ที่ อว. ๘๐๓๐/ว ๒๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ๓๐ หมู่ ๑ ตำบลโคกสี
อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐
โทรศัพท์ ๐-๔๓๒๘-๓๕๔๗
โทรสาร. ๐-๔๓๒๘-๓๓๕๕

๑๗ เมษายน ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร/เรียน

ด้วย พระมหาปพน กตสาโร, ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา
ปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้ดำเนินการทำวิจัยเรื่อง
“อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างที่มีต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง” โดยเลือกเอาพื้นที่ที่อยู่ใน
การบริหารงานหรือการดูแลของท่านเป็นพื้นที่ในการทำวิจัย

ในนามของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์จากท่านอนุญาตให้ผู้วิจัยได้ใช้พื้นที่ในการทำวิจัย และให้สัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวม
ข้อมูลจากท่าน และผู้เกี่ยวข้องในการให้ข้อมูลสำหรับการทำวิจัยในพื้นที่ของท่าน และข้อมูลที่ได้นี้จัก
นำไปใช้ประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้น จักไม่มีผลกระทบต่อท่านหรือพื้นที่การบริหารงานของท่านแต่
ประการใด และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีเช่นเคย

เจริญพร

(พระโสภณพัฒนาบัณฑิต, รศ.ดร.)

รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น.....

ที่ อว. ๘๐๓๑.๑/ว.๒๘..... วันที่ ๑๗ เมษายน ๒๕๖๒.....

เรื่อง เชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมืองานวิจัย.....

เจริญพร/เรียน

ด้วย พระมหาพจน กตสาโร, ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้ดำเนินการทำวิจัยเรื่อง **“อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างที่มีต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง”** โดยเลือกเอาพื้นที่ที่อยู่ในการบริหารงานหรือการดูแลของท่านเป็นพื้นที่ในการทำวิจัย

ดังนั้น เพื่อให้งานศึกษาวิจัยของผู้วิจัยมีคุณภาพด้านวิชาการและถูกต้องตามหลักการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถและมีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย จึงขอความร่วมมือท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัยของผู้วิจัยท่านนี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีเช่นเคย และขออนุโมทนามา ณ โอกาสนี้ด้วย

จึงเจริญพรมมาเพื่อทราบและพิจารณาดำเนินการต่อไป

(พระโสภณพัฒนาบัณฑิต, รศ.ดร.)

รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น

ที่ อว. ๘๐๓๐/ว ๒๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ๓๐ หมู่ ๑ ตำบลโคกสี
อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐
โทรศัพท์ ๐-๔๓๒๘-๓๕๔๗
โทรสาร. ๐-๔๓๒๘-๓๓๕๕

๑๗ เมษายน ๒๕๖๒

เรื่อง เชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมืองานวิจัย

เจริญพร/เรียน

ด้วย พระมหาปพน กตสโร, ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา
ปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้ดำเนินการทำวิจัยเรื่อง
“อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างที่มีต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง” โดยเลือกเอาพื้นที่ที่อยู่ในการ
บริหารงานหรือการดูแลของท่านเป็นพื้นที่ในการทำวิจัย

ดังนั้น เพื่อให้งานศึกษาวิจัยของผู้วิจัยมีคุณภาพด้านวิชาการและถูกต้องตามหลักการ
วิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นบุคคลที่
มีความรู้ความสามารถและมีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย จึงขอความ
ร่วมมือท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัยของผู้วิจัยท่านนี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับ
ความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีเช่นเคย และขออนุโมทนามา ณ โอกาสนี้ด้วย

เจริญพร

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต, รศ.ดร.)

รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น

ภาคผนวก ค
ภาพลงพื้นที่การวิจัย

ภาพถ่ายการลงพื้นที่วิจัย และการสัมภาษณ์

ลงพื้นที่เก็บข้อมูลที่วัดพระธาตุนม จังหวัดนครพนม โดย รศ.อุดม บัวศรี และนายพิบูลย์ศักดิ์ ปัจโจปกาสิ อาจารย์
ประจำวิทยาลัยสงฆ์นครพนม เป็นผู้บรรยายในพื้นที่เก็บข้อมูลในจังหวัดนครพนม

ลงพื้นที่เก็บข้อมูลงานวิจัยโดยการสังเกตและสัมภาษณ์ ดร.พระบุญจันทร์ จันทสิทธิ์ วัดพระเจ้าองค์ตื้อ นครหลวงเวียงจันทน์ ข้อมูลที่ได้คือเรื่องเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ศาสนา วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนล้านช้างและการสืบทอดสู่ยุคปัจจุบัน

ลงพื้นที่เก็บข้อมูลเกี่ยวกับพระธาตุศรีสองรัก อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย และความเชื่อของคนอำเภอด่านซ้ายเกี่ยวกับผีตาโขน ซึ่งความเชื่อนี้กลายมาเป็นประเพณีที่มีชื่อเสียงของคนอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

ลงพื้นที่เก็บข้อมูลงานวิจัยโดยการสังเกตและสัมภาษณ์ ดร.พระบุญจันทร์ จนทลิตธิ วัดพระเจ้าองค์ดื้อ นครหลวงเวียงจันทน์ ข้อมูลที่ได้คือเรื่องเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ศาสนา วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนล้านช้างและการสืบทอดสู่ยุคปัจจุบัน

คณะผู้วิจัยร่วมงานบุญประเพณีทอดสงฆ์ ที่วัดพระโอ สปป. ลาว ซึ่งเป็นประเพณีเก่าแก่ที่ได้รับอิทธิพลมาจากสมัยล้านช้าง

ฟังการบรรยายและสัมภาษณ์ นายบุญแสง เทียบพงษ์พันธ์ อดีตอาจารย์ประจำคณะศิลปกรรม มหาวิทยาลัยแห่งชาติลาว นครหลวงเวียงจันทน์ ข้อมูลที่ได้เกี่ยวกับศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของคนล้านช้างและคนลาวยุคปัจจุบัน รวมไปถึงความเชื่อเรื่องผี พราหมณ์ พุทธศาสนาที่แฝงอยู่กับวิถีชีวิตของคนลาวในยุคปัจจุบัน

ภาคผนวก ง
หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์/แบบตอบรับบทความวิจัย

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๖๓

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พลเผ่า เพ็งวิภาศ

ข้าพเจ้า...ศศ.ดร.พลเผ่า เพ็งวิภาศ อาจารย์ประจำรายวิชาเทศกาลและพิธีกรรม.....
ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น.....
ที่อยู่ ๓๐ หมู่ ๑ ตำบลโคกสี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐.....
โทรศัพท์..... โทรสาร -.....

ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง
.....อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างที่มีต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง.....
.....The Influence of Lan Chang Kingdom on the Way of Life of People in Mekong
River Region.....

ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ พระมหาปพน กตตสารโธ, ดร.....
โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

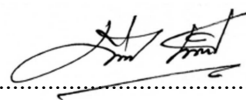
ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๖๓ จนถึง ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๓ ซึ่งการนำ
ผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

๑. ได้รับความรู้และสาระสำคัญของรายวิชาเทศกาลและพิธีกรรม.....
๒. ได้แนวทางการพัฒนาเอกสารประกอบรายวิชาเทศกาลและพิธีกรรม.....

๓. ได้เอกสารประกอบการสอนรายวิชาพุทธศิลป์

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

(ผศ.ดร.พลเภา เพ็งวิภาศ)

อาจารย์ประจำรายวิชาเทศกาลและพิธีกรรม

หมายเหตุ: ท่านสามารถประทับตราของหน่วยงานในเอกสารนี้ได้ (ถ้ามี)

ที่ อว ๘๐๓๑.๑/ว ๑๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ๓๐ หมู่ ๑ ตำบลโคกสี
อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐
โทรศัพท์ ๐-๔๓๒๘-๓๕๔๗
โทรสาร. ๐-๔๓๒๘-๓๓๕๕

๒๒ กรกฎาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ตอบรับการตีพิมพ์บทความวารสารสถาบันวิจัยพินลธรรม

นมัสการ พระมหาปพน กตสาโร, ดร.

ตามที่ท่านได้ส่งบทความวิจัยเรื่อง “อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างที่มีต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง” เพื่อพิมพ์เผยแพร่ในวารสารสถาบันวิจัยพินลธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น นั้น

ในการนี้ กองบรรณาธิการได้ดำเนินการตามกระบวนการพิจารณา จากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความ (Peer Review) ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องเรียบร้อยแล้ว และกองบรรณาธิการเห็นชอบรับบทความของท่านตีพิมพ์ในวารสารสถาบันวิจัยพินลธรรม ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ ประจำเดือน กรกฎาคม - ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ ซึ่งวารสารเข้าสู่ฐานข้อมูล TCI แล้ว

จึงนมัสการมาเพื่อทราบ

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิเทศ สนนนารี)

บรรณาธิการวารสารสถาบันวิจัยพินลธรรม

สำนักวิชาการวิทยาเขตขอนแก่น

วารสารสถาบันวิจัยพินลธรรม (TCI 2)

โทรศัพท์ ๐๘๒-๘๕๕-๘๙๖๒

<http://www.journal-phimoldhamma.com/>

ภาคผนวก จ
ผลผลิต ผลิตภัณฑ์ และผลกระทบจากงานวิจัย

ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย

ผลผลิต	ผลลัพธ์	ผลกระทบจากงานวิจัย
<p>-ได้สร้างองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างต่อการดำเนินชีวิตของคนลุ่มน้ำโขง</p>	<p>-ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับอาณาจักรล้านช้างและการล่มสลายของอาณาจักรล้านช้าง</p>	<ul style="list-style-type: none"> - มีคณาจารย์ที่บรรยายในรายวิชาปรัชญาและศาสนาได้เข้าไปศึกษาค้นคว้ารายงานวิจัยนี้ที่ห้องสมุด มจร วิทยาเขตขอนแก่น - มีนักเรียน นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป ได้เข้าไปศึกษารายงานวิจัยนี้ที่วัดนาซางชัยราม นครหลวงพระบาง สปป.ลาว ทำให้เกิดความเข้าใจในประวัติศาสตร์ ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของคนล้านช้างและคนไทยอีสานและคนลาวในยุคปัจจุบัน - มีนักวิชาการภายนอก เข้ามาศึกษาค้นคว้ารายงานวิจัยนี้และนำไปศึกษาต่อยอดในการทำวิจัยต่อ และนำไปเป็นข้อมูลในการบรรยายทางวิชาการ - เกิดกระบวนการคิดเพื่อสืบทอด อนุรักษ์ และดัดแปลงแนวความคิดเดิมที่ยังเห็นว่ามี ความเหมาะสมกับคนไทยอีสานและคนลาวในยุคปัจจุบัน
<p>ได้เอกสารเกี่ยวกับตำราเกี่ยวกับประวัติศาสตร์</p>	<p>ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับการคงอยู่ปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม</p>	<p>- การเข้าใจความเป็นมาที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของ</p>

ผลผลิต	ผลลัพธ์	ผลกระทบจากงานวิจัย
<p>วัฒนธรรมประเพณีการ แสดงศิลปะพื้นบ้านของคน ลุ่มน้ำโขง</p>	<p>ประเพณี ของคนล้านช้าง</p>	<p>อาณาจักรล้านช้างที่เกี่ยวข้อง กับงานศิลปะ วัฒนธรรม และ ประเพณี</p> <p>ผู้ศึกษาสามารถทราบได้เลย ว่า ศิลปะต่างๆ ที่ปรากฏใน เขตภาคอีสานและเขต สปป. ลาว เป็นศิลปะแบบไหน รวม ไปถึงการแยกแยะได้ว่า วัฒนธรรมหรือประเพณีเช่นนี้ เกี่ยวข้องกับ การนับถือผี พราหมณ์ หรือพุทธศาสนา โดยเฉพาะประเพณีสิบสอง เดือนของชาวไทยอีสานและ ชาวลาว ที่ทำสืบต่อเนื่องถึง ปัจจุบันก็มีส่วนเชื่อมโยงกับ ศิลปะ วัฒนธรรม และ ประเพณีที่สืบมาจากสมัยล้าน ช้างทั้งสิ้น</p> <p>- เกิดกระบวนการนำงานวิจัย ไปศึกษา ข้อมูลด้าน ประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี เพื่อให้ ไกด์หรือผู้นำนักท่องเที่ยว ตลอดถึงผู้สนใจได้ศึกษาข้อมูล ในงานวิจัยนี้ได้รู้ข้อมูลอย่าง แท้จริง ซึ่งเป็นผลดีต่อการ จัดการให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว หรือแหล่งเรียนรู้ทางด้าน ประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณีทั้ง</p>

ผลผลิต	ผลลัพธ์	ผลกระทบจากงานวิจัย
<p>-การเผยแพร่องค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรมประเพณีวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง</p>	<p>-ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับอิทธิพลอาณาจักรล้านช้างต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง</p>	<p>ไทยและลาว</p> <p>- ได้เห็นและได้เข้าใจวิถีชีวิตของไท้อีสานและชาวลาวในปัจจุบันว่าสิ่งไหนคือสิ่งที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษสมัยล้านช้าง เช่น เรื่องของความเชื่อ เรื่องของการดำรงชีพ โดยเฉพาะเรื่องของอาหาร การกิน ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ซึ่งสิ่งเหล่านี้คนในยุคปัจจุบันยังคงมีการสืบทอดอย่างต่อเนื่อง เพียงแต่บางอย่างมีการเปลี่ยนแปลง หรือดัดแปลงไปตามยุคสมัย แต่วิถีชีวิตแบบเดิมนั้นยังคงมีการสืบทอดเรื่องมาจากรุ่นต่อรุ่น</p> <p>- เกิดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวและแหล่งส่งเสริมการเรียนรู้ด้าน ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตที่มีการสืบทอดมาถึงปัจจุบัน</p> <p>- ทำให้เกิดการตระหนักรู้ถึงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่ได้สร้างสรรค์ผลงานต่างๆ ไว้มากมายจนตกเป็นมรดกถึงคนในยุคปัจจุบัน และคนในยุคปัจจุบันโดยเฉพาะคนไทยอีสานและคนลาวได้อาศัยภูมิปัญญาของบรรพบุรุษนี้จึงได้</p>

ผลผลิต	ผลลัพธ์	ผลกระทบจากงานวิจัย
		<p>สืบมีการสืบทอดมาถึงทุกวันนี้ และสถานที่โบราณสถานต่างๆ ที่เกิดมาจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษได้ทำให้คนในยุคปัจจุบันปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง และที่สำคัญโบราณสถานเหล่านั้นได้ก่อให้เกิดรายได้ให้กับชุมชน และประเทศชาติมิใช่น้อย</p>

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-นามสกุล	พระมหาปพน กตสโร (แสงย่อย)
วัน-เดือน-ปี-เกิด	-
สถานที่เกิด	๔ หมู่ที่ ๑ บ้านหนองสามสี ต.หนองสามสี อ.เสนางคนิคม จ.อำนาจเจริญ
การศึกษา	
พ.ศ.๒๕๓๐	น.ธ. เอก จากสำนักเรียนวัดกัลยาณมิตร กรุงเทพฯ
พ.ศ.๒๕๓๕	ป.ธ. ๖ จากสำนักเรียนวัดกัลยาณมิตร กรุงเทพฯ
พ.ศ.๒๕๔๐	พธ.บ. [ปรัชญา] มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพฯ
พ.ศ.๒๕๔๓	M.A. [Philosophy] มหาวิทยาลัยมทรส ประเทศอินเดีย
ผลงานวิจัย	
พ.ศ.๒๕๖๐	หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง พระพุทธรูปไม้: คุณค่าและคตินิยมที่มีต่อวิถีชีวิตคนอีสาน, แหล่งทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ปีงบประมาณ ๒๕๖๐
พ.ศ.๒๕๖๒	หัวหน้าโครงการวิจัยย่อย เรื่อง อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างที่มีต่อวิถีชีวิตคนลุ่มน้ำโขง, แหล่งทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ปีงบประมาณ ๒๕๖๒
ตำแหน่ง	ประธานหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
ที่อยู่ปัจจุบัน	วัดเทพบูรณาราม ต.ท่าพระ อ.เมืองขอนแก่น จ.ขอนแก่น

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ-นามสกุล	นางสาวอนุธิดา บุญตะวัน
วัน-เดือน-ปี-เกิด	-
สถานที่เกิด	๓๔๐/๒ หมู่ที่ ๘ ตำบลทาม อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ
การศึกษา	ปริญญาตรี สาขาวิชาวิทยาการคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ
ผลงานวิจัย	ผู้ร่วมวิจัยโครงการวิจัยย่อย เรื่อง อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างที่มีต่อวิถีชีวิต คนลุ่มน้ำโขง, แหล่งทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ปีงบประมาณ ๒๕๖๒
ตำแหน่ง	นักจัดการงานทั่วไป มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
ที่อยู่ปัจจุบัน	๒๘๗ หมู่ที่ ๘ ตำบลโคกสี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น